

Національна академія наук України
Державна установа «Інститут регіональних досліджень
імені М. І. Долішнього НАН України»

Серія «Проблеми регіонального розвитку»

**КОНКУРЕНТОСПРОМОЖНІСТЬ
ТУРИСТИЧНО-РЕКРЕАЦІЙНОЇ СФЕРИ
КАРПАТСЬКОГО РЕГІОНУ УКРАЇНИ:
ОЦІНКА, ПЕРСПЕКТИВИ**

МОНОГРАФІЯ

Львів – 2024

АВТОРСЬКИЙ КОЛЕКТИВ

Кравців В. С., д.е.н., проф. (вступ; п.1.1; висновки; наукова редакція);
Жук П. В., к.е.н. (вступ; п.1.1; 1.3; 1.4; 2.1; 2.4; 2.5; 2.7–2.9; 3.1–3.4; висновки);
Стадницький Ю. І., д.е.н., проф. (п. 1.2; 2.2; 3.1; 3.2); Колодійчук І. А., д.е.н. (п. 2.3;
3.1; 3.2; 3.4); Кіптач Ф. Я., к.г.н. (п. 2.6; 3.1; 3.2; картографічне оформлення);
Куліш І. М., к.н.держ.у. (п. 2.4; 3.1; 3.2); Башинська Ю. І., к.е.н. (п. 2.1; 2.5; 3.1; 3.2);
Григоренко О. В. (п. 3.1; 3.2); Мицишин І. Р. (п. 3.1; 3.2); Ковалишин В. Р., к.е.н. (п. 4.1–
4.3); Шмигельський В. В. (п. 4.3).

Рецензенти:

Мальська М. П., доктор економічних наук, професор (Львівський національний університет імені Івана Франка).

Пітюлич М. М., член-кореспондент НАН України, доктор економічних наук, професор (ДВНЗ «Ужгородський національний університет»).

Шульц С. Л., доктор економічних наук, професор (ДУ «Інститут регіональних досліджень імені М. І. Долишнього НАН України»).

Конкурентоспроможність туристично-рекреаційної сфери Карпатського регіону України: оцінка, перспективи: монографія / ред. В. С. Кравців; ДУ «Інститут регіональних досліджень імені М. І. Долишнього НАН України». Львів, 2024. 223 с. (Серія «Проблеми регіонального розвитку»).

Висвітлено методологічні, методичні й прикладні питання оцінювання конкурентоспроможності туристично-рекреаційної сфери Карпатського регіону України. Обґрунтовано методичні прийоми та проведено оцінку конкурентоспроможності сфери туризму та рекреації регіонів України. Визначено конкурентні позиції областей Карпатського регіону та здійснено аналіз конкурентоспроможності їх туристично-рекреаційної сфери за обраними оціночними показниками та індикаторами. Розглянуто вплив загроз та ризиків на розвиток туристично-рекреаційної сфери регіону на прикладі пандемії COVID–19 і російсько-української війни. Наведено пропозиції щодо підтримання конкурентоспроможності туристично-рекреаційної сфери регіону в умовах війни та її повоєнного розвитку.

Для науковців, викладачів, фахівців-практиків, студентів, аспірантів.

Монографія підготовлена у рамках науково-дослідної роботи «Конкурентоспроможність туристично-рекреаційної сфери Карпатського регіону України: оцінка та шляхи підвищення» (номер державної реєстрації 0122U002538)

ISBN 978-966-02-4252-4 (серія)

ISBN 978-617-14-0246-1 (електронне видання)

Рекомендовано до друку Вченою радою ДУ «Інститут регіональних досліджень імені М. І. Долишнього НАН України» (протокол № 5 від 30.05.2024 р.)

© ДУ «Інститут регіональних досліджень імені М. І. Долишнього НАН України», 2024

ЗМІСТ

Вступ	5
Розділ I. Наукові засади оцінювання конкурентоспроможності туристично-рекреаційної сфери регіону.....	8
1.1. Туристично-рекреаційна сфера регіону як об'єкт дослідження конкурентоспроможності.....	8
1.2. Теоретико-методологічні аспекти поняття конкурентоспроможності туристично-рекреаційної сфери	16
1.3. Концептуальні підходи до оцінювання конкурентоспроможності туристично-рекреаційної сфери регіону	23
1.4. Методика оцінювання конкурентоспроможності туристично-рекреаційної сфери регіону.....	31
Розділ II. Основні чинники конкурентоспроможності туристично-рекреаційної сфери Карпатського регіону України	37
2.1. Економічне середовище	37
2.2. Безпека людини та бізнесу.....	42
2.3. Екологічна безпека.....	46
2.4. Соціально-демографічні чинники	54
2.5. Інфраструктурний розвиток.....	57
2.6. Природно-ресурсні чинники.....	60
2.7. Історико-культурна спадщина	66
2.8. Інституційно-організаційне середовище	70
2.9. Матеріально-технічна база сфери туризму та рекреації.....	73

Розділ III. Оцінка конкурентоспроможності та перспективи розвитку туристично-рекреаційної сфери Карпатського регіону	78
3.1. Конкурентоспроможність туристично-рекреаційної сфери регіонів України.....	78
3.2. Конкурентні позиції туристично-рекреаційної сфери областей Карпатського регіону.....	94
3.3. Туристично-рекреаційна сфера Карпатського регіону в умовах загроз та ризиків.....	152
3.4. Рекомендації щодо посилення конкурентних позицій туристично-рекреаційної сфери Карпатського регіону	157
Розділ IV. Потенціал туристично-рекреаційного лісокористування в Карпатському регіоні України у парадигмі конкурентоспроможності	166
4.1. Теоретико-методичні засади оцінки туристично-рекреаційних функцій лісів Карпатського регіону.....	166
4.2. Еколого-економічна оцінка конкурентоспроможності туристично-рекреаційного потенціалу лісів Карпатського регіону України ..	176
4.3. Проблеми конкурентності традиційного та туристично-рекреаційного використання лісів.....	190
Висновки	198
Додатки	202

ВСТУП

Проблематика розвитку туристично-рекреаційної сфери (ТРС) країн та регіонів привертає значну увагу науковців й управлінців-практиків. Серед вітчизняних наукових установ вагомий внесок у дослідження проблем туристично-рекреаційної сфери зробили ДУ «Інститут економіки природокористування та сталого розвитку НАН України», Інститут ринку та економіко-екологічних досліджень НАН України, ДУ «Інститут регіональних досліджень імені М. І. Долишнього НАН України», інші наукові установи. Вітчизняними науковцями, серед яких Б. Буркинський, Л. Гринів, В. Євдокименко, В. Кифяк, М. Мальська, Н. Павліха, М. Пітюлич, О. Топчієв та інші, розвинуто теоретичні аспекти туристично-рекреаційної діяльності, питання формування туристично-рекреаційних систем. Завдання з розвитку туризму та рекреації стали загальноприйнятими цілями чи не усіх регіональних й місцевих стратегій територіального розвитку в Україні. Водночас методологічні й методичні питання щодо оцінки конкурентоспроможності туристично-рекреаційної сфери регіонів розв'язані недостатньо, що у багатьох випадках призводить до завищених очікувань та невиправданого орієнтування цілої низки регіонів на туризм і рекреацію як стратегічні драйвери розвитку їх економіки.

У більшій мірі питання оцінювання конкурентоспроможності ТРС отримали наукове й прикладне обґрунтування у глобальному аспекті, відносно країн світу. Зокрема, Світовим економічним форумом розроблено та застосовується методологія визначення індексу конкурентоспроможності подорожей і туризму (The Travel & Tourism Competitiveness Index, ТТСІ) країн. Він розраховується раз на два роки на основі даних із загальнодоступних джерел та інформації від міжнародних організацій та експертів у сфері подорожей і туризму. Індекс ТТСІ служить інструментом вимірювання факторів й особливостей політики, які роблять країну привабливою для розвитку бізнесу, а також отримання інформації, корисної для урядів країн, що планують розвивати туризм.

В найновішому з опублікованих Індексів, які включали Україну (2019 р.), наша країна зайняла 78 місце зі 140 країн, які оцінювалися, піднявшись на 10

позицій до рейтингу 2017 р. У звіті за 2021 р. Україна уже була відсутня через воєнну агресію на її території з боку РФ¹.

Застосування методичних підходів, які використовуються для оцінки глобальної конкурентоспроможності туристично-рекреаційної сфери вбачається можливим і до регіонів, однак вирішення такого завдання потребує використання показників, що відображають внутрішні особливості країни та специфіку регіонального рівня в управлінні та статистиці. Спроби дослідження питань конкурентоспроможності сфер туризму і рекреації регіонів здійснювалися вітчизняними науковцями. Можна зазначити роботи В. Мальцева та Г. Кузьмінської², С. Грабовенської³, О. Роїк та М. Копичинської⁴, однак цілісної методики, яка дозволяла б здійснювати оцінку конкурентоспроможності туристично-рекреаційної сфери регіонів України та приймати відповідно обґрунтовані управлінські рішення, не було запропоновано.

У цій монографії розглянуто теоретико-методологічні засади та методичні підходи до оцінювання конкурентоспроможності туристично-рекреаційної сфери на прикладі Карпатського регіону України.

Для Карпатського регіону розвиток туризму та рекреації завжди був і залишатиметься одним із стратегічних напрямків. Це підтверджує низка документів міжнародного і державного рівня: Рамкова Конвенція про охорону та сталий розвиток Карпат (2003 р.), Протокол до неї «Про сталий туризм», Стратегія розвитку туризму та курортів на період до 2026 року, Концепція розвитку гірських територій Українських Карпат (2019) тощо. У монографії наведено обґрунтування методичних підходів та запропоновано інструментарій оцінювання конкурентоспроможності туристично-рекреаційної сфери регіону; розкрито результати її оцінювання на прикладі Карпатського регіону України; визначено основні чинники впливу на рівень конкурентоспроможності туристично-рекреаційної сфери регіону та запропоновано шляхи її підвищення.

¹ Travel & Tourism Development Index 2021: Rebuilding for a Sustainable and Resilient Future. URL: <https://www.weforum.org/publications/travel-and-tourism-development-index-2021/digest/>.

² Мальцев В. С., Кузьмінська Г. Є. Методологія оцінювання регіональної конкурентоспроможності на прикладі Європейського Союзу. *Наука та наукознавство*. 2022. № 1 (115). С. 34–47.

³ Грабовенська С. П. *Конкурентоспроможність територіальних ринків туристичних послуг в Україні*: дис. ... канд. екон. наук: спец. 08.00.03 / Львівський національний університет імені Івана Франка. Львів, 2017. 242 с.

⁴ Роїк О. Р., Копичинська М. Ю. Дослідження привабливості туристично-рекреаційного комплексу на прикладі курорту Трускавець. *Держава та регіони. Серія: Економіка та підприємництво*. 2021. № 4 (121). С. 36–42. URL: http://www.econom.stateandregions.zp.ua/journal/2021/4_2021/8.pdf.

Також розглядаються проблеми впливу глобальних загроз, таких як пандемія COVID–19 і війна, на туристично-рекреаційну сферу, висвітлено пропозиції щодо підвищення конкурентоспроможності туристично-рекреаційної сфери Карпатського регіону України з урахуванням наслідків пандемії та зовнішньої воєнної агресії.

Сподіваємося, що висвітлені у монографії напрацювання будуть корисними для науковців і практиків та послужать етапом подальшого поглиблення досліджень питань конкурентоспроможності сфери туризму та рекреації регіонів України.

РОЗДІЛ І.

НАУКОВІ ЗАСАДИ ОЦІНЮВАННЯ КОНКУРЕНТОСПРОМОЖНОСТІ ТУРИСТИЧНО- РЕКРЕАЦІЙНОЇ СФЕРИ РЕГІОНУ

1.1. Туристично-рекреаційна сфера регіону як об'єкт дослідження конкурентоспроможності

Питання розвитку сфери туризму та рекреації, яка стала вагомим складовою господарських систем багатьох країн і регіонів привертає усе більшу увагу науковців, практиків і громадськості. Водночас дефініція поняття туристично-рекреаційної сфери не набула в Україні офіційного інституційного трактування, а туристично-рекреаційна діяльність не відображена як окремий вид економічної діяльності у національному класифікаторі, що ускладнює, зокрема, дослідження конкурентоспроможності туристично-рекреаційної сфери регіонів на різних рівнях, включаючи міжнародний, міжрегіональний, а також у контексті міжгалузевої конкурентоспроможності (насамперед за трудові, природні та інші ресурси) в рамках регіону. Таке становище потребує конкретизації понять туристично-рекреаційної сфери та видів економічної діяльності, які до неї відносяться, виявлення чинників їх розвитку.

Аналіз наукової літератури та наявної нормативно-правової бази засвідчує різноманітність трактувань дефініції «туристично-рекреаційна сфера регіону». Попри те, що таке формулювання зустрічається у працях вітчизняних науковців, зокрема Т. Смовженко⁵, О. Коркуни⁶, Д. Круковського⁷, Н. Іванченко⁸, А. Алієвої⁹, Н. Борецької та Крапівіної¹⁰, Р. Славіка¹¹, Л. Шпак¹²

⁵ Смовженко Т. С., Графська О. І. Оцінювання потенціалу розвитку туристично-рекреаційної сфери в економіці регіонів України. *Регіональна економіка*. 2020. № 2. С. 44–57.

⁶ Коркуна О. І. Потенціал туристично-рекреаційної сфери у розвитку економіки територіальних громад України: *монографія*. Львів: Львівський державний університет фізичної культури імені Івана Боберського МОН України, 2020. 278 с.

⁷ Круковський Д. В. Організаційно-економічні засади розвитку та вдосконалення діяльності у туристично-рекреаційній сфері. *Ефективна економіка*. 2013. № 9. URL: <http://www.economy.nayka.com.ua/?op=1&z=2331>.

⁸ Іванченко Н. М. Проблеми та перспективи розвитку рекреаційного туризму. *Ефективна економіка*. 2015. № 5. URL: <http://www.economy.nayka.com.ua/?op=1&z=4112>.

⁹ Алієва А. Ю. Сучасні бізнес-моделі розвитку туристично-рекреаційної сфери в Україні. *Український журнал прикладної економіки*. 2020. Том 5. № 1. С. 228–235.

тощо, низка науковців: С. Харічков, О. Воробйова, І. Дишловий¹³, Ю. Гурбик¹⁴, О. Полянничко¹⁵, В. Гавран¹⁶ у своїх роботах застосовують поняття рекреаційно-туристичної сфери. В. Кифяк використовує дефініцію «сфера рекреації та туризму»¹⁷. Вітчизняні нормативно-правові документи містять також дефініції «туристична та курортно-рекреаційна сфера»¹⁸, «сфера туризму та курортів»¹⁹. Разом з тим, наукові праці та нормативно-правові документи не розкривають змістовного визначення цих дефініцій, їх місця у системі економічних понять і категорій. Відсутня і конкретика щодо структурної побудови туристично-рекреаційної сфери.

На нашу думку, виходячи з етимології поняття сфери в економічному сенсі, його варто ідентифікувати у контексті сегменту, ареалу виділення чи поширення економічних процесів за їх метою, особливостями, напрямками, простором, межами. Класично виділяється дві основні сфери економіки: виробнича, до якої відносять первинний (сировинний) та вторинний (переробний) сектори економічної діяльності, й невиробнича, або сфера послуг, яка охоплює економічну діяльність, пов'язану з продукуванням послуг.

Туристично-рекреаційна сфера може розглядатися як складова сфери послуг, що об'єднує сукупність процесів створення та реалізації специфічних

¹⁰ Борецька Н. П., Крапівіна Г. О. Напрями дослідження розвитку туристично-рекреаційної сфери як об'єкта державного управління. *Економічний вісник Донбасу*. 2021. № 3(65). URL: <http://dspace.nbu.gov.ua/bitstream/handle/123456789/181871/17-Boretska.pdf?sequence=1>.

¹¹ Славик Р. В. Розвиток туристично-рекреаційної сфери Закарпатської області в контексті загальноукраїнських тенденцій. *Наук. вісник Ужгородського Університету. Серія Економіка*. 2019. Вип. 2 (54). С. 71–78.

¹² Шпак Л. О. Напрями та механізми регулювання туристично-рекреаційної сфери на регіональному рівні. *Інвестиції: практика та досвід*. 2013. № 21. С. 28–30.

¹³ Харічков С. К., Воробйова О. А., Дишловий І. М. Стратегічні орієнтири розвитку рекреаційно-туристичної сфери в Українському Причорномор'ї. *Регіональна економіка*. 2009. № 2. С. 23–30.

¹⁴ Гурбик Ю. Ю. Державне регулювання рекреаційно-туристичної сфери в Україні: теоретичний аспект. *Економіка та держава*. 2009. № 10. С. 87–89.

¹⁵ Полянничко О. В. Екосистемний підхід в рекреаційно-туристичній сфері в умовах трансформації економіки України. URL: http://eprints.library.odku.edu.ua/id/eprint/2336/1/nvoneu_6_2017_110.pdf.

¹⁶ Гавран В. Я. Управління інвестиційною діяльністю в рекреаційно-туристичній сфері: дис. ... канд. екон. наук / НУ «Львівська політехніка». Львів, 2002. 166 с.

¹⁷ Кифяк В. Ф. Сфера рекреації та туризму як складова регіональної економічної системи // *Формування ринкових відносин в Україні*. 2006. №1. С. 116–119.

¹⁸ Указ Президента України «Про деякі заходи щодо розвитку туристичної та курортно-рекреаційної сфер України» м. Київ, 11 березня 2003 року, № 207/2003. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/207/2003#Text>.

¹⁹ Про схвалення Стратегії розвитку туризму та курортів на період до 2026 року. Розпорядження Кабінету Міністрів України від 16 березня 2017 р. № 168-р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/168-2017-%D1%80#Text>.

продуктів (послуг) для забезпечення туристичних та інших рекреаційних потреб споживачів. До них, як і більшість дослідників, крім туристичних відносимо курортно-лікувальні та оздоровчі послуги.

Велика кількість різновидів цих процесів, їх відношення до різних видів економічної діяльності та, як наслідок, розпорошеність між ними, а також відсутність статистичних показників, які могли б служити джерелом об'єктивних даних для аналізу структури й динаміки розвитку туристично-рекреаційної сфери, її конкурентних позицій, ускладнює дослідження з обґрунтування методичних підходів та проведення оцінювання конкурентоспроможності туристично-рекреаційної сфери регіону.

Водночас, у деяких дослідженнях²⁰ пропонується розгляд туристично-рекреаційної сфери як сукупності споріднених господарюючих суб'єктів – галузі господарства. Такий підхід обґрунтовується О.Топчієвим та ін., які зазначають, що сучасний туризм має всі ознаки галузі чи виду економічної діяльності²¹. При цьому відповідну галузь часто іменують як рекреаційно-туристичну чи туристичну «індустрію», яка розуміється як сукупність підприємств і організацій сфери послуг і сфери матеріального виробництва, що забезпечують виробництво, розподіл, обмін та споживання туристичних послуг і товарів, освоєння та експлуатацію туристичних ресурсів, а також формування інфраструктурної матеріально-технічної бази туризму²².

У контексті галузево-територіальної організації економіки туристично-рекреаційна діяльність здійснюється в системі кооперування суб'єктів господарювання не виробничої та виробничої сфер у формі міжгалузевих комплексних утворень – територіально-рекреаційних комплексів^{23, 24},

²⁰ Биркович В. І. Тенденції та перспективи розвитку туристично-рекреаційної галузі в Закарпатській області. *Стратегічні пріоритети*. 2009. №2. (11). С. 218–224.

²¹ Топчієв О. Г., Яворська В. В., Ніколаєва О. І. Рекреаційно-туристична діяльність як складова регіональних господарських комплексів: концептуально-понятійний огляд. *Наук. вісн. Херсонського державного університету. Серія Географічні науки*. 2016. Вип. 5. С. 129.

²² Там само.

²³ Карпатський рекреаційний комплекс: *монографія*. К.: Наукова думка, 1984. 148 с.

²⁴ Воловик Л. М. Особливості розвитку рекреаційно-туристичного комплексу столичного регіону (на прикладі Київської області). *Географія та туризм*. 2013. Вип. 26. С. 164–173.

регіональних й територіальних туристично-рекреаційних комплексів²⁵, регіональних кластерів²⁶.

Таким чином, туристично-рекреаційну сферу регіону пропонуємо розглядати як складову його господарської системи, у якій здійснюється економічна діяльність із задоволення туристично-рекреаційних потреб місцевого населення й мешканців інших регіонів та країн шляхом продукування й реалізації відповідних товарів і послуг на базі місцевих природних та інших ресурсів і факторів, яким притаманна туристично-рекреаційна атрактивність (від лат. *attrahere* – привабливість). Такі ресурси й фактори природного чи штучного походження (атракції) є ключовими чинниками ідентифікації туристичних дестинацій, які за Н. Лейпером являють собою конкретні території, які турист обирає для відвідування і знаходиться там деякий час; території, на яких відбуваються основні процеси взаємодії туриста з туристичною інфраструктурою²⁷.

В організаційно-економічному аспекті туристично-рекреаційна сфера регіонів представлена взаємодіючими у процесі здійснення туристично-рекреаційної діяльності суб'єктами та об'єктами відносно її видів, для яких у регіоні наявні ресурсні фактори – атракції. Безпосередній зв'язок факторів атрактивності з видами туристично-рекреаційної діяльності та, відповідно, спеціалізацією туристично-рекреаційної сфери регіонів, потребує конкретизації видового складу (класифікації) туристично-рекреаційної діяльності.

У Законі України «Про туризм» виділено дві організаційні форми туризму: *міжнародний*, до якого належить в'їзний – подорожі в межах України осіб, які постійно не проживають на її території, та виїзний – подорожі громадян України до інших країн, і *внутрішній* – подорожі в межах території України її громадян та осіб, які постійно проживають на її території. У залежності від категорій осіб, цілей подорожей, об'єктів, що використовуються або відвідуються, чи інших ознак у цьому законі виділяється низка видів туризму: дитячий; молодіжний; сімейний; для осіб похилого віку; для осіб з інвалідністю; культурно-пізнавальний; лікувально-оздоровчий; спортивний;

²⁵ Роїк О. Р., Копичинська М. Ю. Дослідження привабливості туристично-рекреаційного комплексу на прикладі курорту Трускавець. *Держава та регіони. Серія: Економіка та підприємництво*. 2021. №. 4 (121). С. 36–42. URL: http://www.econom.stateandregions.zp.ua/journal/2021/4_2021/8.pdf.

²⁶ Маслиган О. О. Теоретико-методологічні засади формування та розвитку туристично-рекреаційних кластерів у регіонах України. Автореф. дис. ... док. екон. наук / ДУ «Інститут регіональних досліджень імені М.І.Долішнього НАН України». Львів, 2021. 39 с.

²⁷ Leiper N. *Tourism Management*. 3d ed., Sidney: Pearson Education Australia, 2004. P. 87.

релігійний; екологічний (зелений); сільський; підводний; гірський; пригодницький; мисливський; автомобільний; самодіяльний тощо²⁸.

Водночас, у публікаціях науковців пропонуються й інші варіанти класифікації туристично-рекреаційної діяльності. Зокрема, М. Мальська, М. Рутинський та Н. Паньків, розглядаючи туризм і рекреаційно-оздоровчу діяльність, виділяють соціальний туризм; молодіжний і дитячий туризм; сімейний (зелений) туризм; оздоровчо-спортивний туризм та екскурсійну діяльність. Автори також зазначають, що відповідно до міжнародного поділу туризм класифікується за низкою ознак.

За цілями виділяють маршрутно-пізнавальний; спортивно-оздоровчий; самодіяльний, у т.ч. з активними способами пересування; діловий і конгрес-туризм; курортний, лікувальний; гірськолижний; фестивальний; мисливський; екологічний; шоп-туризм; релігійний; навчальний та ін.

За мобільністю: пересувний; стаціонарний; змішаний.

За формою участі: індивідуальний; груповий; сімейний.

За віком: зрілий; молодіжний; дитячий; змішаний.

За тривалістю: одноденний; багатоденний; транзитний.

За використанням транспортних засобів: автомобільний; залізничний; авіаційний; водний; велосипедний; кінний; комбінований.

За сезонністю: активний туристичний сезон; міжсезоння; не сезонний період.

За масштабами подорожі: міжконтинентальний; міжнародний (міжрегіональний); регіональний; місцевий; прикордонний.

За способом пересування: пішохідний; з використанням традиційних транспортних засобів; з використанням екзотичних транспортних засобів²⁹.

За класифікацією В. Киф'яка відповідно до мети туризм пропонується поділяти на види: екскурсійний; рекреаційний; діловий; етнічний; спортивний; релігійний; пригодницький; соціальний; екологічний; сільський, зелений; розважальний; навчальний; військовий; екстремальний; агротуризм³⁰.

Кожен з видів туристично-рекреаційної діяльності потребує специфічних умов та ресурсів, що ускладнює універсалізацію їх оцінки, потребує

²⁸ Закон України «Про туризм». URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/324/95-%D0%B2%D1%80#Text>.

²⁹ Мальська М. П., Рутинський М. Й., Паньків Н. М. Туризм у міжнародному і національному вимірах. Історія і сучасність: *монографія*. Львів: Вид. центр ЛНУ імені Івана Франка, 2008. С. 77–81.

³⁰ Киф'як В. Ф. Організація туристичної діяльності в Україні. Чернівці: Зелена Буковина, 2003. С. 76–77.

диференційованого підходу. Також дослідження конкурентоспроможності туристично-рекреаційної сфери регіону буде не повним без аналізу показників діяльності суб'єктів господарювання, які здійснюють діяльність з обслуговування туристів та рекреантів, продукування й реалізації відповідних товарів і послуг. Тому важливо визначити перелік суб'єктів, які надають відповідні послуги і які слід віднести до туристично-рекреаційної сфери. У цьому контексті звернемо увагу на роботи науковців, які розглядають рекреаційну сферу у складі об'єктів санаторно-курортного профілю, туристичних закладів та відпочинкових установ³¹, а також виділяють напрями туристично-рекреаційної діяльності: лікувальний (санаторії, профілакторії, пансіонати з лікуванням), оздоровчо-спортивний (бази та будинки відпочинку, пансіонати, будинки рибалки та мисливства, турбази, мотелі, кемпінги...), пізнавальний (туристичні й екскурсійні бюро, готелі, інформаційні та рекламні служби, автотранспортні підприємства...), зазначаючи на які природні, культурно-історичні ресурси чи інші атрактивні чинники вони орієнтовані³².

Оскільки, як уже зазначалося, туризм та рекреація не виділяється окремо у Національному класифікаторі України – Класифікаторі видів економічної діяльності (надалі – КВЕД), який установлює основи для підготовки та поширення статистичної інформації за видами економічної діяльності, що виділяються за принципом об'єднання у групи підприємств, які виробляють подібні товари чи послуги або використовують подібні процеси для створення товарів чи послуг (тобто сировину, виробничий процес, методи або технології), у процесі розроблення методів оцінки конкурентоспроможності туристично-рекреаційної сфери регіону необхідно визначитися щодо основних видів туристично-рекреаційної діяльності за характером послуг та ресурсами, які забезпечують їх розвиток. При цьому пропонуємо виділяти:

- санаторно-курортну діяльність (надання суб'єктами економічних відносин послуг з розміщення та санаторно-курортного лікування в регіоні);
- туристично-відпочинкову діяльність (надання суб'єктами економічних відносин туристичних, відпочинкових та інших рекреаційних й пов'язаних з ними послуг в регіоні).

³¹Кравців В. С., Євдокименко В. К., Габрель М. М., Копач М. В. Рекреаційна політика в Карпатському регіоні: принципи формування та шляхи реалізації. Чернівці: Прут, 1995. С. 22.

³² Павлов В. І., Черчик Л. М. Рекреаційний комплекс Волині: теорія, практика, перспективи: *монографія*. Луцьк: Надстир'я, 1998. С. 13.

У свою чергу туристично-відпочинкову діяльність за ресурсною атрактивністю в контексті оцінювання конкурентоспроможності доцільно розглядати за видами:

- пов'язаними з природними умовами та ресурсами (природноресурсної атрактивності) – пішохідний пізнавальний, спортивно-оздоровчий, екстремальний, гірськолижний, екологічний, мисливський та рибальський туризм, сільський зелений (агротуризм), оздоровчий відпочинок;
- пов'язаними з історико-культурними ресурсами (історико-культурної атрактивності) – екскурсійний, релігійний, етнокультурний, фестивальний туризм;
- пов'язаними з осередками комерційної та суспільної діяльності (суспільно-комерційної атрактивності) – діловий, розважально-ігровий, конгрес-туризм, шопінг-туризм.

У табл. 1 відображено групування туристично-рекреаційної діяльності із зазначенням ключових факторів атрактивності стосовно її видів та підвидів.

Таблиця 1.1

Групування видів туристично-рекреаційної діяльності за ресурсною атрактивністю

Види діяльності	Підвиди	Базові послуги (заняття)	Ключові фактори атрактивності
Санаторно-курортна	Бальнеолікування	Бальнеологічні	Лікувальні мінеральні й термальні води
	Грязелікування	Пелоїдна терапія	Лікувальні грязі (пелоїди)
	Кліматолікування	Кліматолікувальні	Лікувальні особливості мікроклімату (морського, гірського тощо)
	Спелеолікування	Спелеотерапевтичні	Лікувальні властивості повітря підземних соляних шахт
	Комплексне санаторно-курортне лікування	Поєднання кількох видів лікувальних курортних послуг	Лікувальні мінеральні й термальні води, пелоїди, мікроклімат, фітолікувальні засоби тощо
Туристично-відпочинкова: – пов'язана з використанням природних умов та ресурсів	Пішохідний пізнавальний туризм	Пішохідні мандрівки	Природні екзоти, мальовничі ландшафти
	Спортивно-оздоровчий туризм	Подорожі спортивно-туристичними маршрутами	Гірські та інші природні ландшафти особливої контрастності
	Екстремальний туризм	Альпінізм, фрірайд, спелеотуризм, рафтинг, дельта-планеризм, повітроплавання	Гірські місцевості, скелі, печери, ріки, ландшафтне різноманіття
	Гірськолижний туризм	Гірськолижні спуски на підготовлених трасах	Гірські місцевості зі сприятливим рельєфом та кліматом

Продовження табл. 1.1

	Екологічний туризм	Пізнавальні екологічні мандрівки	Природні національні та ландшафтні парки й інші об'єкти заповідного фонду
	Мисливський та рибальський туризм	Мисливство та рибальство	Мисливські та рибальські угіддя
	Оздоровчий відпочинок	Стаціонарний відпочинок	Лісові масиви, водні об'єкти, пляжі, грибні та ягідні угіддя
	Сільський зелений туризм (агротуризм)	Тимчасове проживання у сільській місцевості	Особливості культури господарювання й побуту у сільській місцевості
– пов'язана з використанням історико-культурних ресурсів	Екскурсійна діяльність	Екскурсійні послуги, ознайомлення з об'єктами культурно-історичної спадщини, пам'ятками природи	Пам'ятки культурно-історичної спадщини, пам'ятки природи
	Релігійний туризм	Паломництво, мандрівки до релігійних пам'яток	Священні місця, сакральні (культові) споруди
	Етнокультурний туризм	Мандрівки, ознайомлення з етнокультурними особливостями місцевостей та регіонів	Об'єкти традиційних культур і промислів, етнографічні села, музеї, унікальні осередки побуту й життєвого укладу
	Фестивальний туризм	Поїздки з поєднанням відпочинку та участі у видовищних заходах	Фестивали і свята, мистецькі конкурси, спортивні події
– пов'язана з комерційною та суспільною діяльністю	Діловий туризм	Бізнес-поїздки та корпоративні заходи співробітників компаній	Ділові центри
	Конгрес-туризм	Поїздки, пов'язані з участю у публічних заходах	Конференції, семінари, з'їзди, симпозіуми, конгреси
	Розважально-ігровий туризм	Подорожі з розважально-ігровою метою	Казино, парки розваг, аквапарки
	Шопінг-туризм	Подорожі з метою покупок та розваг	Торгово-розважальні центри, магазини, ринки

Джерело: розроблено авторами.

Ресурсна атрактивність займає важливе місце в комплексній, оцінці конкурентоспроможності туристично-рекреаційної сфери, визначаючи рамки її потенційного рівня. Поряд з нею конкурентоспроможність ТРС регіонів також визначається іншими чинниками: безпеки, економічні, соціальні, інфраструктурні, інституційно-організаційні тощо.

1.2. Теоретико-методологічні аспекти поняття конкурентоспроможності туристично-рекреаційної сфери

Конкурентоспроможність – одне з основних понять, яке характеризує господарську діяльність в умовах ринку. Господарська діяльність є конкурентоспроможною тоді, коли вона є ефективною, прибутковою. Очевидно, що можна говорити про потенційну та фактичну конкурентоспроможність господарської діяльності. Конкурентоспроможність господарської діяльності можлива лише за умови досягнення належного співвідношення ціна-якість для пропонованих на ринку благ. У свою чергу, пропонована на ринку ціна благ залежить від собівартості виробництва та відповідної цінової політики виробника, а якість – від технології виробництва та відповідної політики якості виробника.

Конкурентоспроможність сукупності окремих суб'єктів ринку формує загальну конкурентоспроможність регіонального ринку туристично-рекреаційних послуг, і навпаки, висока конкурентоспроможність регіонального ринку впливає на зростання конкурентоспроможності окремих суб'єктів. Визначаючи сутність конкурентоспроможності, належить враховувати не лише досягнуті конкурентні позиції, а й потенційні можливості суб'єкта(ів) зберегти/наростити конкурентоспроможність у перспективі. При цьому необхідно виходити з прогнозованої оцінки умов зовнішнього середовища, зокрема зміни конкурентних співвідношень та параметрів попиту.

Конкурентоспроможність ринку туристично-рекреаційних послуг – інтегральна величина, що об'єднує різні параметри його функціонування. Конкурентне середовище ринку, як правило, формують підприємства, які функціонують у певних цільових сегментах. Саме конкурентне середовище формує критерії якості туристично-рекреаційного продукту, визначаючи обсяг та умови продажу, ціни, методи реклами, стимулювання збуту тощо. Інакше кажучи, на ринку між собою конкурують певні продукти та послуги, які пропонують ті чи інші суб'єкти.

Туристично-рекреаційні послуги зазвичай надають споживачеві в місці його перебування на конкретній території (дестинації). Дослідження форм та видів конкуренції на ринку з позиції геопросторового рівня економічних відносин у господарській діяльності доводить існування конкуренції глобальної (світової), міжнаціональної (група країн – туристичний регіон), національної, регіональної та місцевої (локальної). Враховуючи розмитість меж між ринками різних за обсягом територій усередині країни та поза нею, можливий узагальненіший підхід до визначення конкуренції у просторі, зокрема

виділення трьох рівнів: внутрішніх у рамках території держави (регіональних, локальних), національних та міжнародних ринків.

Конкурентоспроможність ринку туристичних послуг потрібно розглядати як взаємозв'язану інтегральними впливами систему, якій властива пірамідальна структура, що передбачає формування вищих рівнів ієрархічної системи на основі об'єднання складових елементів нижчого рівня (рис. 1.1).

Отже, регулювання конкурентоспроможності територіальних ринків повинно враховувати конкурентоспроможність взаємозв'язаних між собою в ієрархічній структурі елементів. У територіальному розрізі конкурентоспроможність визначають такими групами факторів (параметрів):

1. Конкурентоспроможність країни;
2. Природно-кліматичні, географічні, екологічні та соціально-економічні параметри регіону;
3. Підприємницька та інноваційна активність у регіоні;
4. Рівень відповідності параметрів інфраструктури регіону міжнародним, національним і регіональним нормативам (стандартам);
5. Рівень міжнародної інтеграції та кооперування регіону.

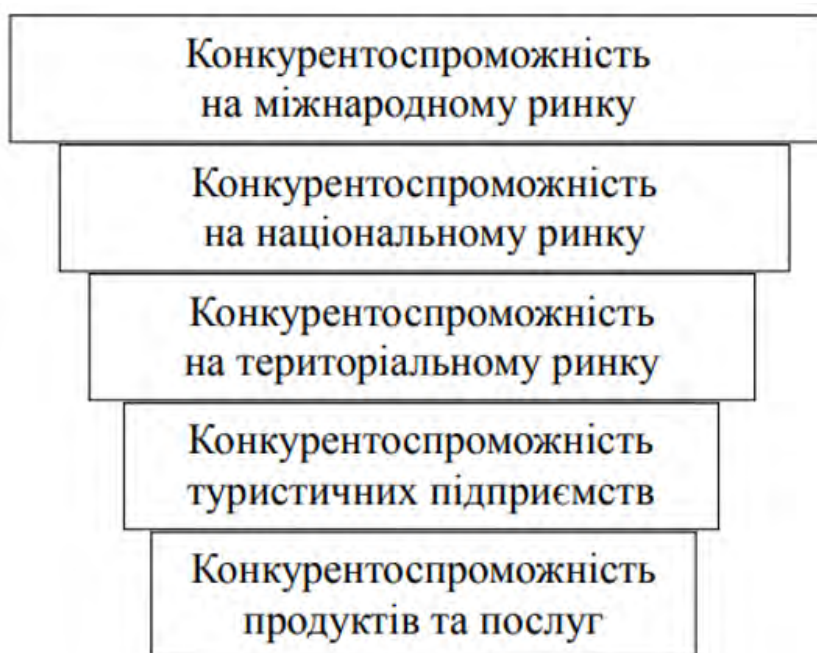

Рис.1.1. Ієрархічна структура конкурентоспроможності на ринку туристичних послуг

*Джерело:*³³

³³ Грабовенська С. П. Туристична дестинація як основа забезпечення конкурентоспроможності ринку туристичних послуг. *Науковий вісник «Формування ринкової*

До основних факторів, що формують конкурентоспроможність, можна віднести: природні ресурси; людські ресурси; ресурси капіталу; економічна й інженерна інфраструктура; законодавча система; інформаційна інфраструктура; наукова та технологічна інфраструктура.

Усі ці параметри обумовлюють можливість виробництва тих чи інших благ за відповідною якістю та ціною. На конкурентоспроможність територіальних ринків туристично-рекреаційних послуг тією чи іншою мірою поширюється дія факторів, які впливають на розвиток відповідної галузі України загалом, а саме:

1. Людські ресурси, які характеризуються параметрами кількості, кваліфікації, вартості робочої сили, трудовою етикою тощо. У туристично-рекреаційній сфері України спостерігається, з одного боку, достатність персоналу, а з іншого – кваліфікація фахівців досі не відповідає світовим стандартам.

2. Туристично-рекреаційні ресурси визначаються параметрами кількості, якості, доступності та вартості. До них належать кліматичні умови, природні лікувальні ресурси, мальовничі ландшафти, водні об'єкти, історико-культурні атракції тощо. Україна має істотний туристично-рекреаційний потенціал, який належить до двох основних категорій: природно-ресурсний потенціал (кліматичні, морські, бальнеологічні, оздоровчі й інші ресурси) та національна історико-культурна спадщина. Проте цей потенціал використовується в Україні у незначній мірі.

3. Інформаційні ресурси, тобто сукупність наукової, технічної та комерційної інформації, що впливає на формування й розробку туристично-рекреаційного продукту.

4. Грошові ресурси, що характеризуються кількістю та вартістю капіталу, який може бути спрямований на фінансування туристично-рекреаційної сфери.

5. Інфраструктура, яка охоплює транспортну систему, підприємства проживання та харчування, систему зв'язку, поштові послуги тощо. Ця складова безпосередньо пов'язана з попередньою, оскільки її стан залежить саме від обсягу залучених коштів.

Туристично-рекреаційні об'єкти (підприємства), представлені на регіональному ринку, досягають конкурентної переваги, якщо в їх розпорядженні є дешеві й високоякісні фактори, важливі для конкуренції у туристичній галузі. Проте отримання конкурентної переваги на основі зазначених факторів залежить не так від їх наявності, як від ефективного

використання. Фактори розрізняються залежно від того, виникли вони природно, чи створені штучно. Всі чинники, що сприяють досягненню конкурентних переваг вищого рівня, – штучні. Тобто в такому випадку туристично-рекреаційний потенціал території належить розглядати з позиції двох складових: природно-географічної та культурно-історичної. І якщо природно-географічні фактори не потребують значних капіталовкладень, за винятком фінансування екологічних програм, то збереження історичних пам'яток, пам'яток архітектури тощо вимагає істотних обсягів фінансування. Країни досягають успіху в тих галузях, в яких їм найкраще вдається створювати й удосконалювати необхідні фактори.

На розвиток регіонального ринку туристично-рекреаційних послуг істотно впливають надзвичайні події та дії уряду. Враховуючи взаємозв'язок між регіональними, національними та глобальними ринками, до найважливіших надзвичайних подій можна віднести появу нових винаходів, технологічні прориви, різкі зміни цін на ресурси, зміни на світових фінансових ринках або у валютних курсах, епідемії, природні катастрофи, війни та інші непередбачувані обставини. На туристично-рекреаційному ринку до таких подій також слід віднести: винаходи у сфері розробок туристичного продукту, великі технологічні досягнення у сфері впровадження автоматизованих систем управління та бронювання, різкі зміни цін на ресурси. Також до цього переліку треба віднести зміни туристичного попиту внаслідок політичних рішень зарубіжних урядів щодо візового режиму. Ці рішення можуть бути позитивними, якщо йдеться про впровадження візового режиму з боку іноземних урядів, і спрощення – з боку України, що стимулюватиме потік іноземних туристів, та негативними, якщо Україна посилюватиме візові формальності. На особливу увагу заслуговують форс-мажорні обставини, зокрема такі як війни, теракти, міжетнічні конфлікти, епідемії, політична та економічна нестабільність. Україна, зокрема її туристичний бізнес, вже відчули на собі негативний вплив російської агресії.

Конкурентоспроможність регіонального ринку туристично-рекреаційних послуг формується у процесі конкурентної боротьби між підприємствами, які їх надають. Що гостріше суперництво, тим активніше слід вишукувати та реалізовувати конкурентні переваги. Першою ознакою конкурентоспроможного територіального ринку туристично-рекреаційних послуг є розвинута конкуренція між підприємствами цієї сфери та, як результат, динамічність результатів її діяльності.

Ринок туристично-рекреаційних послуг у регіоні охоплює три складові сегменти: виїзний, в'їзний та внутрішній туризм. Ці сегменти не взаємозв'язані і практично не залежать один від одного. Регіональний ринок туристично-рекреаційних послуг формується під впливом умов та чинників розвитку

території. Його конкурентоспроможність забезпечується наявним туристично-рекреаційним потенціалом, реалізація якого потребує сприятливого інституційного, організаційно-економічного середовища. Останнє залежить від рівня розвитку територіальної інфраструктури, масштабів інвестування в туристично-рекреаційні об'єкти, належного ресурсного забезпечення обслуговування туристів і рекреантів тощо. При цьому не обійтися без відповідного управлінського впливу з боку влади, впровадження адекватних до соціально-економічного середовища регіону механізмів регулювання діяльності туристично-рекреаційної сфери регіону, зокрема, регіонального туристично-рекреаційного кластера.

В основу кластерного підходу покладено мережний принцип організації господарства. По суті, мережна організація господарського простору передбачає виявлення і зміцнення виробничих мереж, прив'язаних до території, які включають у себе самостійні й взаємозамінні структурні елементи – окремі виробничі одиниці та комплекси. Ефект поєднання потенціалу бізнес-структур у рамках мережі дає можливість більш оперативно й адекватно реагувати на зміни та глобальні виклики. Регіональна туристично-рекреаційна мережа формує додаткову ціну активів, підвищує вартість капіталу та робочої сили, нарешті – вартість землі. Створення регіональної мережі туристичних та інфраструктурних підприємств дозволяє додати до вартості їх капіталу додаткову мережеву маржу. Основною вимогою до формування мережевих структур є забезпечення їх конкурентоспроможності як на національному, так і на міжнародному рівнях.

Основним фактором, що визначає передумови для створення регіонального туристично-рекреаційного кластерного утворення, є формування продуманої, науково обґрунтованої регіональної туристично-рекреаційної політики та стратегії створення кластерної мережі, розробка дієвого гнучкого механізму управління процесами соціально-економічного розвитку регіону. Останнє передбачає створення у структурі цього механізму ефективно діючих організаційної, економічної, управлінської і фінансової складових. Лише наявність обґрунтованої регіональної політики розвитку туристичної сфери регіону дозволить сформувати необхідний сприятливий клімат і залучити інвесторів до туристичної індустрії, що позитивно позначиться на об'єктному складі туристичної сфери, забезпечить зростання турпотоків і підвищення зайнятості населення регіону тощо.

Створення і розвиток регіональних туристично-рекреаційних кластерів має відбуватися у рамках комплексного системного підходу до розвитку території. При створенні кластера необхідно враховувати регіональні умови, напрямки й динаміку розвитку. За таких умов туристично-рекреаційні кластери можуть стати локомотивом інноваційного розвитку господарства регіону.

Концептуальну модель створення і просування на ринок нового регіонального туристично-рекреаційного продукту на засадах кластерного підходу показано на рис. 1.2.

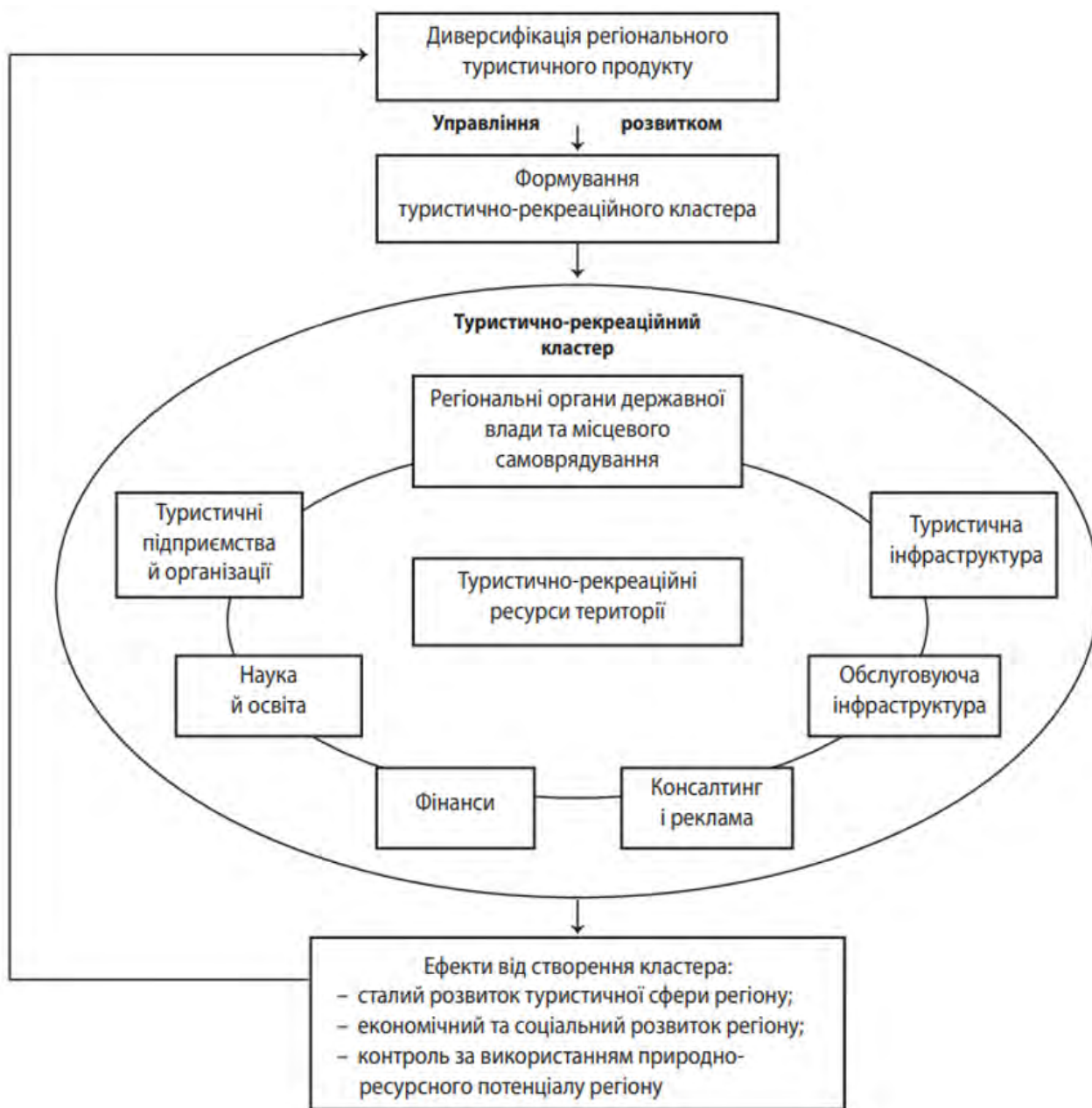

Рис. 1.2. Модель створення і просування регіонального туристичного (туристично-рекреаційного) продукту у рамках кластерного утворення
Джерело: складено за³⁴.

³⁴ Грабовенська С. П. Впровадження туристичних кластерів як рушійної сили підвищення конкурентоспроможності туристичних послуг. *Молодь і ринок*. 2015. № 5. С. 80–87.

Ключовим структурним елементом регіонального туристично-рекреаційного кластера є туристично-рекреаційні ресурси території, які визначають потенціал розвитку туристичної діяльності, зокрема: природні ресурси, історико-культурні ресурси території тощо.

Туристично-рекреаційні ресурси регіону є базисом розробки туристичних продуктів і послуг. На основі їх врахування відбувається планування та прогнозування розвитку туристично-рекреаційної сфери регіону.

Невід’ємним структурним елементом моделі туристично-рекреаційного кластера є бізнес-структури туристичної індустрії регіону, зокрема туристичні підприємства, що продукують і реалізують туристичні продукти та послуги, які діють у тісному взаємозв’язку із супутніми підприємствами й організаціями. До них, зокрема, слід віднести суб’єктів соціальної сфери регіону, його інфраструктури (рис. 1.3).

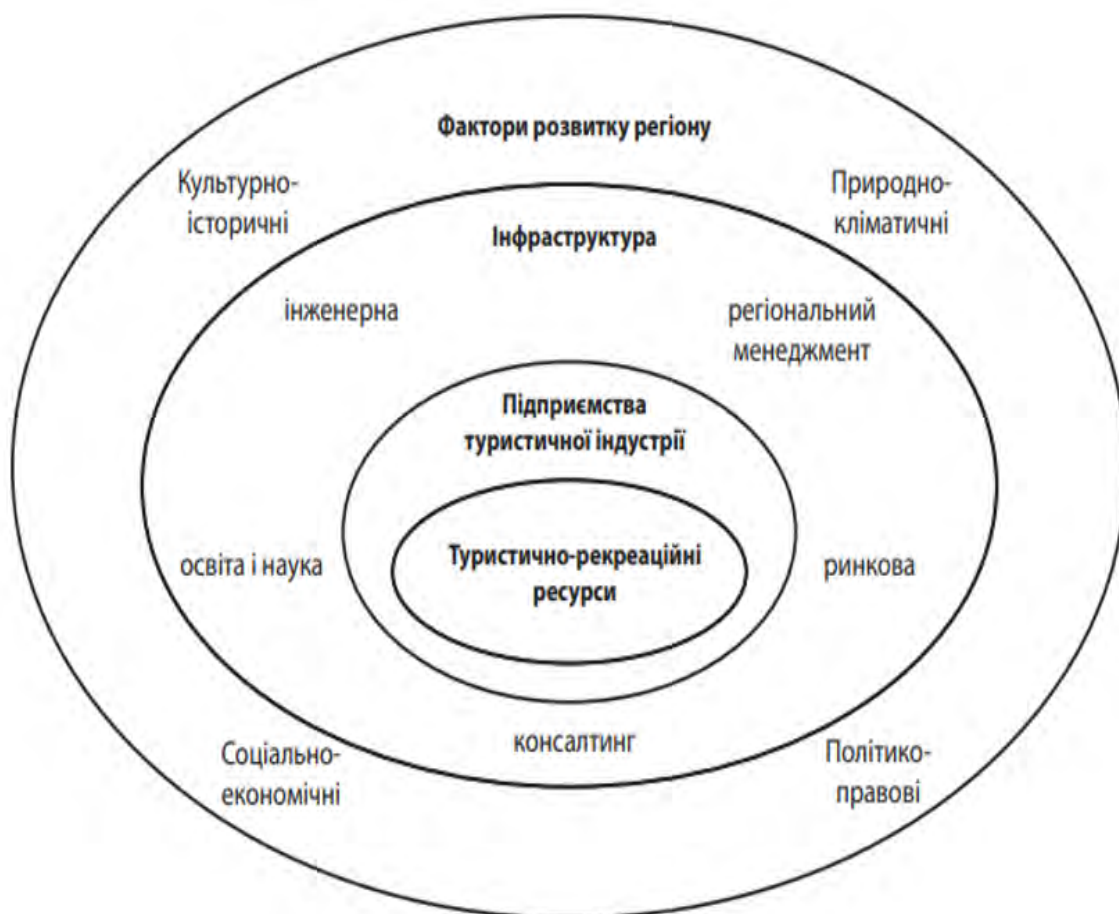

Рис. 1.3. Модель туристично-рекреаційного регіонального кластера

Джерело: складено за³⁵

³⁵ Бондаренко Ю. Г., Кульняк І. Я., Страхорчук К.О. Зарубіжний досвід функціонування туристичних кластерів. *Економіка і суспільство*. 2016. Вип. 5. С. 31–37.

Найстійкішими є кластери, сформовані «знизу», не з ініціативи органів влади. У вітчизняних реаліях доцільним є формування кластерів і з ініціативи органів державної влади та місцевого самоврядування регіону. Етапи становлення туристичного кластера передбачають створення його керуючої ланки, формування стратегії розвитку туристично-рекреаційної діяльності на території регіону, реалізація завдань і функцій поточного управління, здійснення моніторингу й контролю діяльності кластера та забезпечення його саморозвитку. Керуюча ланка кластера зазвичай є окремою юридичною особою, яка здійснює діяльність на засадах публічно-приватного партнерства й представляє інтереси всіх учасників туристично-рекреаційного кластера – органів регіональної влади, бізнес-суб'єктів і суспільства.

Загалом, діяльність туристично-рекреаційної сфери регіону на принципах кластеризації може давати суттєві конкурентні переваги за рахунок зростання економічної ефективності функціонування її суб'єктів.

1.3. Концептуальні підходи до оцінювання конкурентоспроможності туристично-рекреаційної сфери регіону

Конкурентоспроможність етимологічно пов'язується з поняттям конкурентності – змагання, суперництва. У вітчизняній нормативній базі економічна конкуренція (конкурентність) визначається як змагання між суб'єктами господарювання з метою здобуття завдяки власним досягненням переваг над іншими суб'єктами господарювання, внаслідок чого споживачі, суб'єкти господарювання мають можливість вибирати між кількома продавцями, покупцями³⁶.

Методологічні підходи до оцінювання конкурентоспроможності туристично-рекреаційної сфери регіону іманентно зумовлені необхідністю поєднання методів оцінювання конкурентоспроможності галузі (виду економічної діяльності) та регіону, що, у свою чергу, потребує ідентифікації понять конкурентоспроможність галузі та конкурентоспроможність регіону.

За М. Портером галузь певної країни конкурентоспроможна, якщо вона володіє конкурентними перевагами порівняно з найбільш успішними

³⁶ Положення про порядок подання та розгляду заяв про попереднє отримання дозволу Антимонопольного комітету України на концентрацію суб'єктів господарювання. URL: https://ips.ligazakon.net/document/view/re29194?ed=2016_06_21&an=14.

учасниками світового ринку³⁷. Конкурентні переваги галузі, на його думку, можуть проявлятися завдяки:

- раціональній галузевій структурі;
- наявності групи висококонкурентних підприємств-лідерів;
- ефективній дослідно-конструкторській та виробничо-технологічній базі;
- розвинутій галузевій інфраструктурі та ефективній системі розподілу продукції;
- гнучкій системі науково-технічного, виробничого і матеріально-технічного співробітництва всередині галузі та з аналогічними галузями за кордоном.

У наукових дослідженнях трактування конкурентоспроможності галузі різняться. Зокрема, її пропонується розглядати як ступінь можливості галузі в умовах вільного ринку створювати блага, які відповідають вимогам як внутрішнього, так і зовнішніх ринків, при одночасному забезпеченні стабільного зростання та розвитку відповідного сектору економічної діяльності³⁸.

Міжнародна конкурентоспроможність галузі розглядається як здатність національної галузі забезпечувати високий рівень задоволення власною продукцією певної суспільної потреби порівняно з конкурентами, утримувати та зміцнювати стійкі позиції на певних сегментах світового ринку та забезпечувати прибутковість на основі раціонального використання ресурсів в умовах глобалізації³⁹. Н. Коськовецька й Н. Скоробогатова вважають таке визначення найбільш повним та ґрунтовним і, узагальнюючи трактування поняття конкурентоспроможності галузі, визначають основні положення теорії конкурентоспроможності галузі:

- 1) основою для досягнення конкурентоспроможного стану галузі є конкурентні переваги;
- 2) конкурентоспроможність окремої галузі проявляється у порівнянні з конкуруючими галузями на світовому ринку, тобто вона відносна;

³⁷ Портер М. Конкурентная стратегия: методика анализа отраслей и конкурентов. Пер с англ. М. : Альпина Бизнес Букс, 2005. С. 210–212.

³⁸ Гохберг О. Ю. Конкурентоспроможність бізнесу: теоретико-методологічні основи аналізу. *Вісник Львівської державної фінансової академії*. 2010. № 18. С. 52.

³⁹ Шевченко М. М. Методи оцінки конкурентоспроможності галузей промисловості в умовах інтернаціоналізації: Автореф. дис... канд. екон. наук: 08.07.01. Нац. техн. ун-т "Харк. політехн. ін-т". Х., 2006. С. 5.

3) конкурентоспроможності галузі притаманна системність – вона визначається конкурентоспроможністю суб'єктів, що до неї належать, і конкурентоспроможністю макросередовища, в якій дана галузь функціонує;

4) конкурентоспроможність галузі є складовою багаторівневої категорії «конкурентоспроможність» поряд із конкурентоспроможністю товару, підприємства, національної економіки;

5) конкурентоспроможність галузі є динамічним явищем і підлягає управлінню⁴⁰.

Т. Борисова поняття конкурентоспроможності галузі визначає як властивість суб'єктів мезорівневої конкуренції (галузей, видів економічної діяльності, кластерів), що характеризується ступенем реального чи потенційного задоволення ними конкретної потреби порівняно із аналогічними суб'єктами конкуренції. Конкурентоспроможність галузі формує конкурентоспроможність національної економіки та визначається рівнем конкурентоспроможності підприємств, які її утворюють. Узагальнюючи, вона робить висновки:

– по-перше, конкурентоспроможність галузі є відображенням характеру галузевої конкуренції на національному та міжнародному ринках;

– по-друге, конкурентоспроможність галузі є складовою багаторівневої економічної категорії «конкурентоспроможність» поряд із конкурентоспроможністю товару, підприємства, регіону, національної економіки;

– по-третє, поняття конкурентоспроможності галузі набуває сенсу лише за умови наявності на ринку конкуруючих суб'єктів (в умовах відкритої економіки та сприятливого інвестиційного клімату). Конкурентоспроможність галузі є результатом взаємодії низки факторів мезорівня конкурентного середовища. Тому для повного розуміння процесів формування та вироблення методів оцінювання конкурентоспроможності галузі потрібно розглянути основні чинники, що на неї впливають⁴¹.

Основними чинниками (детермінантами) в контексті міжнародної конкурентоспроможності, відповідно до моделі конкурентного ромба М. Портера, розглядаються такі:

– факторні умови: людські та природні ресурси, науково-інформаційний потенціал, капітал, інфраструктура;

⁴⁰ Коськовецька Н. М., Скоробогатова Н. Є. Конкурентоспроможність галузі в умовах інтеграційних процесів. 2016. URL: <https://core.ac.uk/download/pdf/323535791.pdf>.

⁴¹ Борисова Т. М. Конкурентоспроможність галузі: детермінанти формування та сучасні методи оцінювання. *Вісник Хмельницького національного університету*. 2011, № 6, Т. 1. С. 55.

- умови внутрішнього попиту: структура попиту, відповідність тенденціям розвитку попиту на світовому ринку, тенденції обсягу попиту;
- суміжні та обслуговуючі галузі: наявність чи відсутність національних постачальників та пов'язаних галузей, які конкурентоспроможні в міжнародному масштабі;
- стратегія та структура фірм, внутрішньогалузева конкуренція: мета, стратегії, способи організації, менеджмент фірм, внутрішньогалузева конкуренція.

Також у складі моделі слід розглядати дві важливі змінні – випадкові події та державну політику, які можуть коригувати або й цілковито нівелювати вплив зазначених вище детермінант⁴². Прикладом цього є наслідки пандемії коронавірусу на діяльність у сфері туризму.

Важливо також визначитися із взаємозв'язком конкурентоспроможності галузі та суб'єктів господарювання, що її формують. Погоджуючись з думкою, що ефективність сукупності підприємств галузі формує її конкурентоспроможність⁴³, зазначимо закономірну наявність різних рівнів конкурентоспроможності підприємств галузі й можливість конкурентоспроможності глобального рівня лише одного-двох підприємств за рахунок використання унікальних ресурсів чи технологій, при значно нижчих рівнях конкурентоспроможності інших підприємств галузі, яким відповідні ресурси чи технології недоступні.

Конкурентоспроможність регіонів також трактується багатьма вченими по-різному. О. Романко, аналізуючи погляди вчених економістів на поняття конкурентоспроможності регіонів, класифікує їх за трьома групами. Наприклад, прихильники першого підходу пов'язують конкурентоспроможності регіону з його здатністю витримувати конкуренцію на товарних ринках. Разом з тим це не що інше, як один з предметів конкуренції – підприємство. Проте досягнення тільки конкурентоспроможності підприємств на ринку не завжди свідчить про високий рівень конкурентоспроможності всієї території.

Прихильники другого підходу пояснюють конкурентоспроможність як здатність регіональної економіки забезпечувати зростання добробуту населення регіону. Але й тут простежується один предмет конкуренції – населення.

⁴² Ковалець Б. М. Теоретико-методологічні підходи до трактування сутності конкурентоспроможності галузі. *Наукові записки Національного університету "Острозька академія". Сер. : Економіка*. 2010. Вип. 13. С. 339.

⁴³ Жаліло Я. А., Базиліук Я. Б., Белінська Я. В. та ін. Конкурентоспроможність економіки України в умовах глобалізації / За ред. Я. А. Жаліла. К.: НІСД, 2005. С. 22 – 23.

Можна також припустити, що обмеженою є думка про досягнення регіоном конкурентоспроможності лише при зростанні рівня життя населення.

Представники третього підходу під конкурентоспроможністю регіону розуміють його здатність виявляти, створювати, використовувати конкурентні переваги для поліпшення конкурентних позицій серед регіонів-конкурентів. А конкурентоспроможність регіону трактують як здатність витримувати конкуренцію з боку інших регіонів у боротьбі за ресурси, необхідні для стійкого розвитку території та вирішення на цій основі соціально-економічних завдань⁴⁴.

С. Захарченко також визначає конкурентоспроможність регіону як здатність соціуму, бізнесу і влади регіону перемагати в суперництві з іншими регіонами за залучення і створення нових факторів виробництва, забезпечуючи при цьому конкурентні переваги в економічному розвитку та якості життя населення. Основні характеристики конкурентоспроможності країн і регіонів науковець пропонує розглядати в порядку: 1) фактори конкурентоспроможності (інфраструктура); 2) процес формування конкурентних переваг (ефективність бізнесу); 3) конкурентні переваги (продуктивність економіки); 4) управління конкурентоспроможністю (ефективність управління)⁴⁵.

Розглядаючи питання оцінювання конкурентоспроможності туристично-рекреаційної сфери регіону необхідно синтезувати методологію оцінювання конкурентоспроможності регіонів та галузей з урахуванням специфіки туристично-рекреаційної сфери, яка, маючи усі ознаки галузі, окремо не виділена у класифікаторі видів економічної діяльності й системі державної статистики.

Методологія оцінювання конкурентоспроможності регіонів зазвичай передбачає побудову зведених індексів, які розраховуються лише на основі обраних факторів або враховують як фактори конкурентоспроможності, так і результатні показники, або індекс конкурентоспроможності регіонів, розрахований на основі обраних факторів, порівнюється з результатними показниками⁴⁶. Проблеми системного оцінювання при цьому полягають в обмеженості статистичних показників на регіональному рівні.

Серед низки підходів до оцінювання конкурентоспроможності регіонів виділимо запропонований Європейською комісією індексний підхід, який

⁴⁴ Романко О.П. Поняття конкурентоспроможності регіону та його ознаки. *Ефективна економіка*. 2015. № 3. URL: <http://www.economy.nayka.com.ua/?op=1&z=3869>

⁴⁵ Захарченко С.В. Конкурентоспроможність регіонів України та стратегічні аспекти її підвищення (у контексті підходу фахівців IMD-Lausanne). *Регіональна економіка*. 2015. № 3. С. 45.

⁴⁶ Мальцев В. С., Кузьмінська Г. Є. Методологія оцінювання регіональної конкурентоспроможності на прикладі Європейського Союзу. *Наука та наукознавство*. 2022. № 1 (115). С. 36.

полягає у розрахунку Індексу конкурентоспроможності регіонів (*The Regional Competitiveness Index, RCI*). Індекс *RCI* розраховується за 11 компонентами (чинниками), об'єднаними у три групи: базова, ефективності та інноваційна.

Базову групу становлять компоненти: регіональні та національні інституції, макроекономічна стабільність, інфраструктура, охорона здоров'я та базова освіта.

Група ефективності включає три компоненти: вища освіта та навчання впродовж життя, структура та ефективність ринку праці й розмір ринку.

Інноваційна група також складається з трьох компонентів: технологічна готовність як підприємств, так і домогосподарств, рівень просування бізнесу, інновації.

Для кожної групи компонентів розраховуються субіндекси як середнє арифметичне балів окремих компонентів, а індекс *RCI* є результатом середньозваженого значення субіндексів⁴⁷.

Науковцями пропонується кілька методичних підходів до оцінювання конкурентоспроможності галузі. За М. Е. Портером, стан конкуренції в галузі залежить від п'яти основних чинників: потенційних конкурентів (загрози нових фірм), постачальників, конкурентів галузі (суперництво існуючих фірм), покупців та загрози виробництва замінників товарів чи послуг. Сукупний вплив цих чинників визначає потенціал граничного прибутку в галузі, де потенціал прибутковості вимірюється показниками довгострокової віддачі інвестованого капіталу. Не всі галузі мають однаковий потенціал. Вони істотно відрізняються за своєю граничною прибутковістю, оскільки різний сукупний вплив чинників конкуренції. Ці чинники коливаються від інтенсивних у таких галузях, як виробництво автомашин, паперу та сталі (де жодна фірма не отримує великих прибутків), до відносно м'яких у таких сферах, як нафтовидобувне устаткування та послуги, виробництво косметики і предметів туалету (де високі прибутки одержує багато фірм)⁴⁸.

М. Портер пропонував розраховувати конкурентні переваги на галузевому рівні, враховуючи показники частки промисловості у світовому експорті; частки певної галузі в загальному обсязі експорту⁴⁹.

Серед інших прийомів виділяється метод, що базується на визначенні рівня конкурентоспроможності галузі як середньої арифметичної чи зваженої

⁴⁷ Там само, с. 39–40

⁴⁸ Портер Майкл Е. Стратегія конкуренції: пер. з англ. А. Олійник, Р. Скільський. К.: Основи, 1998. С. 20–21.

⁴⁹ Борисова Т. М. Конкурентоспроможність галузі: детермінанти формування та сучасні методи оцінювання. *Вісник Хмельницького національного університету*. 2011, № 6, Т. 1. С. 59.

рівнів конкурентоспроможності підприємств, які її формують, а також метод, що полягає у визначенні рівня конкурентоспроможності галузі як інтегрального значення низки параметричних показників ефективності різноманітних аспектів діяльності галузі⁵⁰. Пропонуються також методи експертних оцінок⁵¹.

Переходячи до питань методології оцінювання конкурентоспроможності туристично-рекреаційної сфери (галузі) регіону також зазначимо наявність різних підходів й труднощів. Насамперед звернемо увагу на думку Е. Бордаса, що туристичний бізнес – це не тільки фірма, а об'ємніше поняття, яке включає ринок, продукт і технології, що задовольняють бажання і потреби людей у відпочинку. В цьому контексті науковець розробив концепцію конкурентоспроможності дестинації на основі уявлення про те, що кластер туристичних атракцій, інфраструктури, обладнання, послуг та організації спільно визначає вибір туриста⁵². Враховуючи особливість конкуренції в туризмі, яка полягає в тому, що її слід розглядати одночасно на кількох рівнях: макро-, мезо-, й мікрорівень, можна стверджувати, що конкурентоспроможність туристично-рекреаційної сфери регіону визначається багаторівневою конкурентоспроможністю його туристично-рекреаційних дестинацій.

Науковці пропонують низку моделей конкурентоспроможності дестинації. Одна з базових моделей – Дж. Рітчі та Г. Крауча – пов'язувала макро- й мікрофактори з 5 компонентів: основні ресурси та атракції, підтримуючі фактори й ресурси, політика стосовно дестинації, планування й розвиток, управління. Її розвиток, врешті, втілюється у застосовувану при підготовці Звіту «Конкурентоспроможність у сфері подорожей та туризму» («Travel and Tourism Competitiveness Report») від Світового економічного форуму методологію визначення індексу ТТСІ.

Індекс конкурентоспроможності подорожей і туризму (The Travel & Tourism Competitiveness Index, ТТСІ) розроблений Світовим економічним форумом. Він розраховується раз на два роки на основі даних із загальнодоступних джерел та інформації від міжнародних організацій і експертів у сфері подорожей та туризму. Індекс ТТСІ служить інструментом вимірювання факторів й особливостей політики, які роблять країну привабливою для розвитку туристично-рекреаційного бізнесу.

⁵⁰ Там само, с. 59–60.

⁵¹ Шевченко М. М. Методи оцінки конкурентоспроможності галузей промисловості в умовах інтернаціоналізації: Автореф. дис... канд. екон. наук: 08.07.01. Нац. техн. ун-т "Харк. політехн. ін-т". Х., 2006. 16 с.

⁵² Bordas E. Competitiveness of tourist destinations in long distance markets. The Tourist Review. 1994. № 10 (3). P. 3–9.

З часу розроблення Індекс вдосконалювався. З 2017 р. в його складі було 4 основних субіндексів: (А) загальні сприятливі умови; (Б) сприятливі умови у сфері подорожей та туризму; (В) інфраструктура; (Г) природні та культурні ресурси. У свою чергу, ці субіндекси включали в себе 14 компонентів (всього – 90 змінних для оцінки)⁵³.

В найближчому з опублікованих Індексів, які включали Україну, (2019 р.) 4 основні субіндекси мали однакову вагу – 25% й диференціювалися на субіндекси нижчого рівня, які також мали рівну вагу. Україна у рейтингу 2019 р. зайняла 78 місце зі 140 країн, які оцінювалися, піднявшись на 10 позицій до рейтингу 2017 р. У звіті за 2021 р. Україна була відсутня через воєнну агресію на її території з боку РФ⁵⁴.

Україна у 2019 р. мала низькі рейтингові місця за оцінюванням природних ресурсів, екологічної та цивільної і соціальної безпеки, бізнес середовища. Ці чинники є вкрай важливими для розвитку туристично-рекреаційної сфери країни й фактично визначальними для її міжнародної конкурентоспроможності.

Низьке рейтингове місце за показниками природних ресурсів України можна пояснити їх середньою сприятливістю для найбільш масових видів туризму й відпочинку – пляжного морського та гірськолижного. Разом з тим, наявні в окремих регіонах України природні рекреаційні ресурси за кількісними та якісними показниками достатні для задоволення потреб внутрішнього туризму, а за окремими видами відповідають міжнародному попиту.

Низькими є також індекси України за оцінкою культурних ресурсів та потенціалу бізнес подорожей. Значне відставання за показником культурних ресурсів багато в чому зумовлюється інституціональним розривом між сферами туризму і культури. Перебування пам'яток культурної спадщини під захистом держави, переважно у державній власності, не забезпечується державними інвестиціями на їх збереження та реконструкцію. Водночас політики культурного розвитку та розвитку туризму не інтегруються. Зокрема, не дієвими є інструменти публічно-приватного партнерства у цих сферах, відсутні фінансові механізми трансформування бюджетних надходжень від туристичної діяльності в інвестиційні ресурси сфери культури.

⁵³ The Travel & Tourism Competitiveness Report 2017. URL: <https://www.weforum.org/reports/the-travel-tourism-competitiveness-report-2017>.

⁵⁴ Travel & Tourism Development Index 2021: Rebuilding for a Sustainable and Resilient Future. URL: <https://www.weforum.org/publications/travel-and-tourism-development-index-2021/digest/>.

Зазначимо, що на сьогодні методологія ТТСІ – найбільш широко використовувана при оцінці конкурентоспроможності країн у сфері туризму, хоча й визнаються певні її недоліки.

Методичні підходи до оцінки глобальної конкурентоспроможності туристично-рекреаційної сфери можна застосувати для оцінки її конкурентоспроможності на рівні регіонів, обравши показники, що відображають особливості країни та специфіки регіонального рівня в управлінні та статистиці.

1.4. Методика оцінювання конкурентоспроможності туристично-рекреаційної сфери регіону

На основі методології, використовуваної при визначенні індексів глобальної конкурентоспроможності подорожей і туризму – ТТСІ, нами було розроблено методичні прийоми з оцінки конкурентоспроможності туристично-рекреаційної сфери регіонів України, які базуються на визначенні індексів конкурентоспроможності ТРС регіонів через інтеграцію розрахованих за семибальною шкалою часткових індексів оціночних показників.

Оціночні показники та індикатори. Оцінювання здійснюється за чотирма групами показників: група А – Сприятливість середовища; група Б – Інфраструктурний розвиток; група В – Природні та історико-культурні ресурси; група Г – Рівень розвитку туристично-рекреаційної сфери, які включали відповідні підгрупи. Кожній з груп надано однакову оціночну вагу – 25% (див. табл. 1.2).

Таблиця 1.2

Групи та вагові частки оціночних показників

Групи та вагові частки показників, у відсотках			
А – Сприятливість середовища, 25%	Б – Інфраструктурний розвиток, 25%	В – Природні та історико-культурні ресурси, 25%	Г – Рівень розвитку туристично-рекреаційної сфери, 25%
1. Економічне середовище – 8,33%	4. Транспортна інфраструктура – 12,5%	6. Природні ресурси – 12,5%	8. Розвиток туристично-рекреаційної сфери – 25%
2. Безпека – 8,33%			
3. Демографія та ринок праці – 8,33%	5. Інформаційна та банківська інфраструктура – 12,5%	7. Історико-культурні ресурси – 12,5%	

Джерело: розроблено автором

Підгрупи показників оцінювалися за індикаторами, які також наділені однаковими ваговими частками. Такими індикаторами обрано:

Група А – Сприятливість середовища (25%)

Показник 1 – Економічне середовище (8,333%)

Індикатори:

- 1.01. Підприємств на 10 000 осіб наявного населення;
- 1.02. Фізичних осіб-підприємців на 10 000 осіб наявного населення;
- 1.03. Валовий регіональний продукт (ВРП) у фактичних цінах;
- 1.04. ВРП на одну особу;
- 1.05. Капітальні інвестиції на одну особу;
- 1.06. Прямі іноземні інвестиції на одну особу;
- 1.07. Обсяг обороту роздрібної торгівлі на одну особу;
- 1.08. Обсяг виробленої будівельної продукції на одну особу;
- 1.09. Обсяг експорту товарів на одну особу;
- 1.10. Обсяг імпорту товарів на одну особу.

Показник 2 – Безпека (8,333%)

Індикатори:

- 2.01. Кількість виявлених злочинів – випадків на 1 000 осіб наявного населення;
- 2.02. Кількість виявлених тяжких і особливо тяжких злочинів, випадків на 1 000 осіб наявного населення;
- 2.03. Кількість ВІЛ-інфікованих та хворих на СНІД – кількість хворих з діагнозом, що встановлений уперше в житті на 1 000 осіб наявного населення;
- 2.04. Кількість хворих з уперше в житті встановленим діагнозом активного туберкульозу на 1 000 осіб наявного населення;
- 2.05. Обсяги скидання забруднених зворотних вод у поверхневі водні об'єкти, млн м³;
- 2.06. Скидання забруднених зворотних вод у поверхневі водні об'єкти у відсотках до загального водовідведення;
- 2.07. Викиди забруднюючих речовин в атмосферне повітря від стаціонарних джерел забруднення, тонн на км²;
- 2.08. Обсяг відходів I–IV класів небезпеки, накопичених протягом експлуатації, у спеціально відведених місцях чи об'єктах, тис. т на км²;

Показник 3 – Демографія та ринок праці (8,333%)

Індикатори:

- 3.01. Чисельність наявного населення;
- 3.02. Чисельність постійного населення у віці 16–59 років;
- 3.03. Робоча сила у віці 15–70 років;

3.04. Зайняте населення у віці 15–70 років – відсоток до населення віком 15–70 років;

3.05. Коефіцієнт загального приросту (скорочення) населення – на 1 000 осіб наявного населення;

3.06. Безробіття населення у віці 15–70 років – у відсотках до робочої сили віком 15–70 років;

3.07. Рівень середньої освіти (за результатами ЗНО)*:

– не подолали поріг, відсотки;

– отримали 180–200 балів, відсотки;

3.08. Кількість студентів закладів вищої освіти – на 10 000 наявного населення.

Група Б – Інфраструктурний розвиток (25%)

Показник 4 – Транспортна інфраструктура (12,5%)

Індикатори:

4.01. Наявність аеропортів (без військових);

4.02. Пасажиропотік аеропортів, млн пасажирів

4.03. Довжина автомобільних доріг загального користування, км на тис. км²;

4.04. Перевезення пасажирів автомобільним транспортом (автобусний), тис. на тис. осіб наявного населення;

4.05. Експлуатаційна довжина залізничних колій загального користування, км на тис. км²;

4.06. Відправлення пасажирів залізничним транспортом, тис. на тис. осіб наявного населення;

Показник 5 – Інформаційна та банківська інфраструктура (12,5%)

Індикатори:

5.01. Відсоток населення, що за останні 12 місяців користувалися послугами Інтернету;

5.02. Частка домогосподарств, які мають доступ до послуг Інтернету вдома;

5.03. Абоненти Інтернету, на 1 000 наявного населення;

5.04. Абоненти рухомого (мобільного) зв'язку, на 1 000 наявного населення;

5.05. Обсяг реалізованих послуг у сфері телекомунікацій та поштового зв'язку на одну особу, тис. грн.

5.06. Кількість банківських відділень на 100 000 наявного населення.

Група В – Природні та історико-культурні ресурси (25%)

Показник 6 – Природно-ресурсний потенціал (12,5%)

Індикатори:

- 6.01. Лісистість території, відсотки;
- 6.02. Наявність гірських територій;
- 6.03. Наявність об'єктів природно-заповідного фонду України*:
 - кількість об'єктів природно-заповідного фонду України;
 - площа об'єктів природно-заповідного фонду, тис. га;
- 6.04. Наявність природних об'єктів Світової спадщини;
- 6.05. Наявність лікувальних мінеральних вод*:
 - кількість родовищ лікувальних мінеральних вод;
 - запаси лікувальних мінеральних вод, м³/добу;
- 6.06. Наявність родовищ лікувальних пелоїдів, озокериту, озер і лиманів з лікувальною ропою;
- 6.07. Щільність річкової мережі, км на км²;
- 6.08. Площа озер, ставків та водосховищ, тис. га
- 6.09. Наявність морських і унікальних озерних пляжів;
- 6.10. Кількість об'єктів полювання*:
 - кількість копитних тварин на території мисливських угідь, тис.;
 - кількість хутрових звірів на території мисливських угідь, тис.;
 - кількість пернатої дичини на території мисливських угідь, тис.

Показник 7 – Історико-культурні ресурси (12,5%)

Індикатори:

- 7.01. Загальна кількість історико-культурних об'єктів, що перебувають на державному обліку;
- 7.02. Кількість пам'яток архітектури національного значення;
- 7.03. Кількість елементів, включених до Національного переліку елементів нематеріальної культурної спадщини України;
- 7.04. Наявність історико-культурних об'єктів Світової спадщини.

Група Г – Рівень розвитку туристично-рекреаційної сфери (25%)

Показник 8 – Розвиток туристично-рекреаційної сфери (25%)

Індикатори:

- 8.01. Кількість колективних засобів розміщення, од.;
- 8.02. Кількість місць у колективних засобах розміщення, тис.;
- 8.03. Кількість осіб, які перебували у колективних засобах розміщення, тис.;
- 8.04. Кількість спеціалізованих засобів розміщення, од.;
- 8.05. Кількість місць у спеціалізованих засобах розміщення, тис.;
- 8.06. Кількість осіб, що перебували у спеціалізованих засобах розміщення, тис.;
- 8.07. Кількість суб'єктів туристичної діяльності (туроператорів, турагентств, суб'єктів, що здійснюють екскурсійну діяльність), од.;

8.08. Кількість туристів, обслугованих туроператорами та турагентствами, тис. осіб;

8.09. Капітальні інвестиції за видами економічної діяльності (тимчасове розміщування й організація харчування), грн. на од. населення;

8.10. Капітальні інвестиції за видами економічної діяльності (мистецтво, спорт, розваги та відпочинок), грн. на одиницю населення.

Примітка: * Індекс індикатора визначається як середнє арифметичне кількох складників.

Алгоритм розрахунків. Інтегральний індекс конкурентоспроможності туристично-рекреаційної сфери регіону визначається як середнє арифметичне індексів за чотирма групами показників, які, своєю чергою, розраховувалися як середнє арифметичне значень індексів своїх індикаторів (індекси індикаторів, що містять кілька складників, також визначалися як їх середнє арифметичне).

Оцінювання здійснене за шкалою від 1 (найгірше значення) до 7 (найкраще значення), що відповідає методиці визначення ТТСІ. Такий підхід дозволяє використовувати як експертні оцінки, так і об'єктивні (тверді) дані. Перехід від так званих твердих даних (статистичних тощо) до семибальної шкали здійснювався їх приведенням (нормалізацією) до шкали 1 – 7:

• у випадку приведення даних, за якими найкращим є максимальне значення, згідно з формулою (1.1):

$$O_{ip.} = 6 \times \left(\frac{Z_{p.} - Z_{мін.}}{Z_{мак.} - Z_{мін.}} \right) + 1, \quad (1.1)$$

де: $O_{ip.}$ – оцінка регіону за окремим індикатором; $Z_{p.}$ – числове значення даних вибірки за регіоном; $Z_{мін.}$ – мінімальне значення даних вибірки серед регіонів; $Z_{мак.}$ – максимальне значення даних вибірки серед регіонів.

• у випадку приведення даних, за якими найкращим є мінімальне значення (індикатори показника 2 – Безпека; індикатори 3.04, 3.05; складова індикатора 3.07. Рівень середньої освіти (за результатами ЗНО) – «не подолали поріг, %» тощо), згідно з формулою (1.2):

$$O_{ip.} = -6 \times \left(\frac{Z_{p.} - Z_{мін.}}{Z_{мак.} - Z_{мін.}} \right) + 7, \quad (1.2)$$

За великих розривів (два і більше разів) між регіоном, що має найкраще числове значення оціночного індикатора і наступним регіоном, що при розрахунках приводило до необ'єктивно великого заниження оцінки усіх інших регіонів за відповідним індикатором, найвища оцінка надається двом першим регіонам. Максимальним при розрахунку індексу у цьому випадку приймалося числове значення індикатора другого регіону.

Інформаційною базою для оцінювання слугували:

- дані Державної служби статистики України;
- офіційні дані профільних міністерств, відомств, підприємств, організацій тощо;
- інші достовірні дані – наукових і науково-дослідних установ, державних кадастрів і реєстрів, міжнародних організацій тощо.

РОЗДІЛ II.

ОСНОВНІ ЧИННИКИ КОНКУРЕНТОСПРОМОЖНОСТІ ТУРИСТИЧНО-РЕКРЕАЦІЙНОЇ СФЕРИ КАРПАТСЬКОГО РЕГІОНУ УКРАЇНИ

2.1. Економічне середовище

Серед факторів туристично-рекреаційної діяльності вагому роль відіграють економічні, які у поєднанні з природними та іншими атракціями країн і регіонів можуть забезпечувати високий рівень розвитку сфери туризму та рекреації. Прикладом цього є Об'єднані Арабські Емірати, зокрема м. Дубай. Інвестуючи значні фінансові ресурси насамперед іноземних інвесторів за кілька десятиліть мале поселення на узбережжі Перської затоки було перетворене на всесвітньо відомий туристичний центр з населенням понад 3 млн осіб, який щорічно відвідує до 15 мільйонів туристів з усього світу. Пляжі й кришталево чиста вода морського узбережжя виступили ключовою атракцією бурхливого розвитку туризму в ОАЕ. Безпомилкова оцінка попиту на відповідні послуги й сприяння припливу інвестицій забезпечили створення тут туристичної інфраструктури, доступної практично усім категоріям споживачів, та зумовили трансформацію економіки країни з чільним місцем у ній туризму.

Водночас зауважимо, що значні інвестиційні вливання у сферу туризму в ОАЕ стали наслідком також високого рівня безпеки, притаманного країні. Приклад України, яка володіє широким переліком туристичних атракцій, але низькою інвестиційною привабливістю, у тому числі з питань економічної безпеки, демонструє проблемність розвитку туристичної сфери. Хоча й за таких обставин в Україні було реалізовано масштабний проєкт зі створення у Карпатському регіоні гірськолижного центру «Буковель», послугами якого користуються також зарубіжні туристи. У стадії розроблення й деякі інші масштабні туристично-рекреаційні проєкти. Їх реалізація матиме перспективи при подоланні пандемії Covid-19 та виході країни з воєнного стану.

Пандемія Covid-19 вкрай негативно вплинула на туристично-рекреаційну сферу. Однак уже в 2021 р. в Україні спостерігалось її відновлення. Виникали умови, прийнятніші для реалізації «Стратегії розвитку туризму і курортів до 2026 року», основною метою якої є формування сприятливих умов для активізації розвитку сфери туризму згідно з міжнародними стандартами якості та з урахуванням європейських цінностей, перетворення її на високорентабельну, інтегровану у світовий ринок конкурентоспроможну сферу, що забезпечить прискорення соціально-економічного розвитку регіонів і держави в цілому,

сприятиме підвищенню якості життя населення, гармонійному розвитку і консолідації суспільства, популяризації України у світі⁵⁵.

Реалізація стратегії можлива при наявності адекватного економічного середовища та наявності інвестиційних ресурсів. Аналіз показує, що області Карпатського регіону не входять у число лідерів серед регіонів України за узагальнюючим показником економічного розвитку – валовим регіональним продуктом (табл. 2.1).

Таблиця 2.1

Індекси економічного розвитку регіонів України, 2020 рік

Регіони	ВРП/1 особу, грн.	Індекс економічного розвитку	Місце серед регіонів
Україна	101 138	1,000	
АР Крим
Вінницька обл.	88 380	0,874	10
Волинська обл.	75 193	0,743	17
Дніпропетровська обл.	126 209	1,248	4
Донецька обл.	50 124	0,496	22
Житомирська обл.	76 017	0,752	15
Закарпатська обл.	49 538	0,490	24
Запорізька обл.	99 738	0,986	5
Івано-Франківська обл.	66 245	0,655	19
Київська обл.	135 817	1,343	3
Кіровоградська обл.	81 166	0,803	13
Луганська обл.	20 297	0,201	25
Львівська обл.	94 317	0,933	7
Миколаївська обл.	86 750	0,858	11
Одеська обл.	92 823	0,918	8
Полтавська обл.	136 608	1,351	2
Рівненська обл.	62 485	0,618	20
Сумська обл.	75 817	0,750	16
Тернопільська обл.	60 565	0,599	21
Харківська обл.	97 428	0,963	6
Херсонська обл.	66 973	0,662	18
Хмельницька обл.	77 153	0,763	14
Черкаська обл.	91 817	0,908	9
Чернівецька обл.	50 110	0,495	23
Чернігівська обл.	85 435	0,845	12
м. Київ	342 247	3,384	1
м. Севастополь

Складено та розраховано за⁵⁶

⁵⁵ Про схвалення Стратегії розвитку туризму та курортів на період до 2026 року. Затв. розпорядженням КМУ від 16 березня 2017 р. №168-р. Електронний ресурс. Режим доступу: zakon.rada.gov.ua/laws/show/168.

Львівська область за рівнем економічного розвитку дещо поступається середньому показнику по Україні та займає 7 місце серед регіонів держави. Інші області Карпатського регіону перебували в кінці другого (Івано-Франківська область, 19 місце) та у третьому десятку регіонів. В цілому по Карпатському регіону показник економічного розвитку (ВРП на одну особу) становив у 2020 році 72036 грн. – 71,2% від середнього значення по Україні.

В цілому держава за рівнем економічного розвитку також перебувала поза провідними країнами світу. Валовий внутрішній продукт України у 2021 р. оцінювався у рекордні для країни 195 млрд дол. США, однак це не дозволяло їй бути у числі перших 50 країн світу. За показником ВВП на одиницю населення у 2021 р. Україні відводилося одне з останніх місць у Європі, попереду лише Косово та Молдови⁵⁷.

У списку країн світу відповідно ВВП за паритетом купівельної спроможності (ПКС) відповідно до даних Міжнародного валютного фонду на 2020 р. Україна перебувала на 49 місці (380,5 млрд дол. США)⁵⁸, а за номінальним ВВП за списком Світового банку – на 55 місці (155 млрд дол. США)⁵⁹. За показником ВВП на одиницю населення Україна перебуває далеко за межами першої сотні країн світу.

Таким чином, як загальнодержавна, так і внутрішньорегіональна економічна ситуація не могла оцінюватися як сприятлива для розвитку усіх сфер господарювання, включаючи сферу туризму.

Одним з вагомих чинників при цьому став низький рейтинг економічної свободи (Index of Economic Freedom), що укладається Heritage Foundation спільно з виданням The Wall Street Journal. Згідно з цим рейтингом, оцінка економічної свободи України становить 54,1 – 130 місце в Індексі 2022 року⁶⁰. Україна посідає передостаннє місце серед 45 країн європейського регіону, а її загальний бал впродовж останніх років хоч і зростав (рис. 2.1), однак був нижчим від середньосвітових показників.

⁵⁶ Валовий регіональний продукт 2020. Статистичний збірник. Державна служба статистики України. URL: https://ukrstat.gov.ua/druk/publicat/kat_u/2022/zb/05/zb_vvp_2020.pdf

⁵⁷ Найбагатші та найбідніші країни Європи 2021: в якому рейтингу Україна. URL: https://zakordon.24tv.ua/naybagatshi-naybidnishi-krayini-yevropi-2021-ukrayina-novini_n1664616

⁵⁸ Список країн за ВВП (ПКС). URL: <https://uk.wikipedia.org/wiki>

⁵⁹ Список стран по ВВП (номинал). URL: <https://ru.wikipedia.org/wiki>

⁶⁰ Index of Economic Freedom 2022. Ukraine. Retrived from: <https://www.heritage.org/index/country/ukraine>

Рис. 2.1 Динаміка індексу економічної свободи України за 2012–2022 рр.

Джерело: складено на основі даних⁶¹.

Важливим економічним чинником розвитку туристичної сфери є не тільки досягнуті результати загальноекономічного розвитку країни та її регіонів, а й активність бізнес-середовища. Зокрема, цей показник розглядається у складі інших при визначенні глобального індексу конкурентоспроможності подорожей і туризму (ТТСІ), застосовується при оцінюванні можливостей розвитку туризму в регіонах⁶².

Активність бізнес-середовища в регіоні є сприятливою ознакою бізнес-активності і у туристично-рекреаційній сфері. Серед областей Карпатського регіону за активністю бізнес-середовища виділяється Львівська обл. Високими є також показники Чернівецької обл., яка, разом зі Львівською, входить у першу десятку регіонів України за підприємницькою активністю (табл. 2.2).

В цілому бізнес-клімат областей Карпатського регіону є сприятливим для розвитку туристично-рекреаційної сфери, а вільна міграція інвестиційних ресурсів нівелює нижчі середніх по Україні узагальнюючі показники економічного розвитку Закарпатської, Івано-Франківської та Чернівецької областей. Невисока внутрішня інвестиційна спроможність їх економіки при вагомому природно-ресурсному й історико-культурному потенціалі туризму та рекреації може компенсуватися припливом інвестицій у цю сферу з інших

⁶¹ Там само

⁶² Гавриш І. І., Крупенна І. А. Моніторинг показників регіонального туристичног336о ринку та оцінка туристичної привабливості регіону. *Збірник наукових праць ЧДТУ. Серія економічна*. 2019. Вип. 54. С. 42-51. DOI 10.24025/2306-4420.0.54.2019.178391.

регіонів України та з-за кордону, що показує, зокрема, приклад створення туристично-рекреаційного центру «Буковель» в Івано-Франківській області.

Таблиця 2.2

Індикатори активності бізнес-середовища регіонів України

Регіони	Підприємств на 10 000 осіб наявного населення	Місце серед регіонів	Фізичних осіб-підприємців на 10 000 осіб наявного населення	Місце серед регіонів
АР Крим
Вінницька обл.	143	16–18	293	12
Волинська обл.	148	13–14	275	19
Дніпропетровська обл.	165	9–10	331	8
Донецька обл.	76	24	179	25
Житомирська обл.	144	15	284	15
Закарпатська обл.	129	20–21	274	20
Запорізька обл.	166	7–8	291	13
Івано-Франківська обл.	143	16–18	289	14
Київська обл.	213	2	456	2
Кіровоградська обл.	169	6	260	23
Луганська обл.	67	25	192	24
Львівська обл.	171	5	373	5
Миколаївська обл.	195	3	320	9
Одеська обл.	181	4	396	4
Полтавська обл.	162	11	304	11
Рівненська обл.	126	22	270	21
Сумська обл.	129	20–21	266	22
Тернопільська обл.	143	16–18	278	18
Харківська обл.	151	12	451	3
Херсонська обл.	165	9–10	279	16–17
Хмельницька обл.	148	13–14	336	7
Черкаська обл.	166	7-8	310	10
Чернівецька обл.	122	23	346	6
Чернігівська обл.	142	19	279	16–17
м. Київ	447	1	638	1
м. Севастополь

Джерело: складено на основі даних⁶³

⁶³ Кількість активних підприємств за регіонами України та видами економічної діяльності (станом на 1 листопада 2019 р.) https://ukrstat.gov.ua/operativ/operativ_2014/kap/kap_u/kap_u19.htm; Кількість зареєстрованих фізичних осіб-підприємців за регіонами України на 01.04. 2022: https://ukrstat.gov.ua/edrpoj/ukr/EDRPU_2022/kfop_reg/arh_kzf_reg_22_u.html.

Конкурентною перевагою Карпатського регіону, яка відіграє важливу роль в економіці туристично-рекреаційної сфери, є незначна залежність від сезонності функціонування. Сезонність туристичних потоків має вирішальний вплив на економічні показники підприємств туристично-рекреаційної галузі на півдні України, оскільки на літній період (з травня по вересень) припадає 80% усіх туристичних потоків за рік. У гірських же районах Карпат кількість туристів переважає у зимовий сезон, при тому, що вони користуються попитом серед туристів впродовж усього року.

Таким чином, внутрішнє економічне середовище України в цілому та Карпатського регіону зокрема є недостатньо сприятливим для активного розвитку туристично-рекреаційної сфери. Водночас зарубіжний та вітчизняний досвід засвідчує можливості масштабного залучення зовнішніх інвестиційних ресурсів у країни та регіони, які володіють природними умовами та ресурсами чи історико-культурною спадщиною високої туристично-рекреаційної атрактивності.

2.2. Безпека людини та бізнесу

Чинники безпеки слід розглядати серед визначальних при оцінці конкурентоспроможності туристично-рекреаційної сфери регіону, Безпека означає такі умови існування складної системи, коли зовнішні та внутрішні впливи не призводять до процесів, що вважаються негативними щодо цієї складної системи у відповідності до наявних на певному етапі потреб, знань та уявлень.

Гене́за поняття «безпе́ка» випливає з біологічної природи людини як суб'єкта, першоосновою якого є інстинкт самозбереження. Згідно з теорією потреб А. Маслоу потреба в безпеці стає пріоритетною одразу після задоволення фізіологічних потреб людини і передує виникненню потреб вищого рівня – соціальних, а також потреб поваги і самовираження (рис. 2.2).

Потреба у особистій та колективній безпеці супроводжує існування людини на усіх етапах цивілізаційного розвитку та нерозривно пов'язана зі становленням соціуму і держави. Саме тому категорія безпеки є міждисциплінарною, має глибокий філософський зміст та історичне коріння, а також взаємозв'язок із політологією, історією, правом, економікою, соціологією та іншими науками.

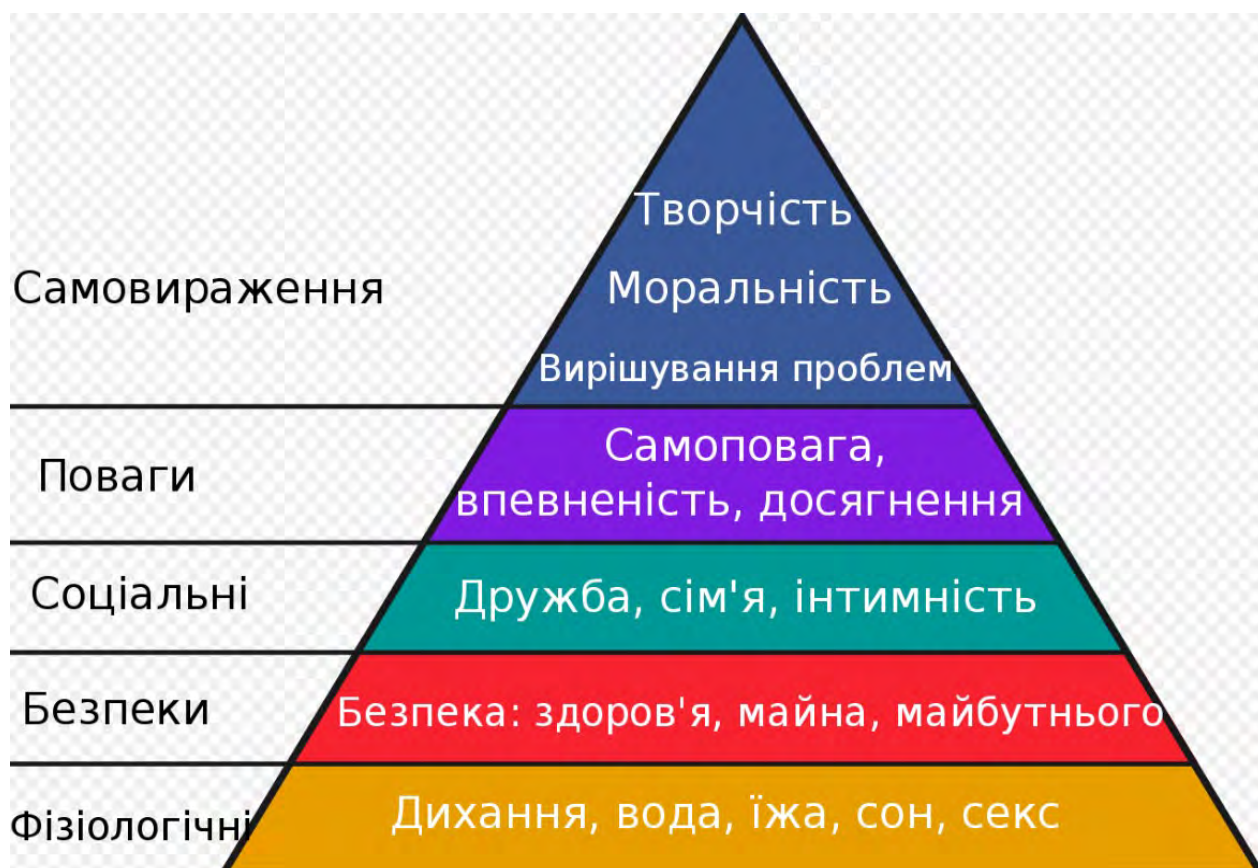

Рис. 2.2. Місце потреби у безпеці в піраміді потреб А. Маслоу
*Джерело: адаптовано автором за*⁶⁴

У контексті функціонування туристично-рекреаційної сфери регіону безпека має розглядатися стосовно:

- 1) споживачів благ туристично-рекреаційної сфери у регіоні;
- 2) працівників туристично-рекреаційної сфери у регіоні;
- 4) іншого населення у регіоні;
- 3) довкілля у регіоні;
- 5) майна у регіоні.

При цьому гарантування нормативного рівня безпеки її функціонування у регіоні вимагатиме певного рівня витрат, які, очевидно, будуть суттєво відрізнятися в різних регіонах, впливаючи на конкурентоспроможність їх туристично-рекреаційної сфери. Тобто чим менші витрати на досягнення нормативного рівня безпеки функціонування туристично-рекреаційної сфери у

⁶⁴ Maslow, A. H. (1943). A theory of human motivation. *Psychological Review*, 50(4), 370–396. <https://doi.org/10.1037/h0054346>

регіоні, тим вища його конкурентоспроможність. Варто також підкреслити, що понаднормативний рівень безпеки споживачів послуг туристично-рекреаційної сфери у регіоні буде додатковим чинником конкурентоспроможності його туристично-рекреаційної сфери, чинником на користь вибору регіону споживачами. У такому випадку виникає потреба обґрунтування доцільності додаткових витрат (знижує конкурентоспроможність) на понаднормативний рівень безпеки споживачів (підвищує конкурентоспроможність). У такій ситуації фінансування підвищення рівня безпеки споживачів варто здійснювати лише до моменту, коли ефект перевищуватиме додаткові витрати. Проблема ж полягає в тому, що додаткові витрати можна розрахувати легко перед прийняттям рішення, а ефект спрогнозувати важко.

У табл. 2.3 показано, які складові безпекової компоненти впливають на витрати, а які – на привабливість для споживачів.

Таблиця 2.3

Вплив складових безпекової компоненти на витрати і на привабливість для споживачів

Складові безпекової компоненти	Вплив на витрати	Вплив на привабливість для споживачів
Споживачі благ ТРС у регіоні	+	+
Працівників ТРС у регіоні	+	-
Інше населення у регіоні	+	-
Довкілля у регіоні	+	-
Майна у регіоні	+	-

Джерело: розроблено автором.

Просторова диференціація витрат на досягнення належного рівня безпеки є наслідком звичайної просторової диференціації витрат, а також додаткових витрат через низьку безпеку в регіоні. Відповідно, регіони, які не потребують значних додаткових витрат на гарантування безпеки (порівняно з іншими регіонами) функціонування туристично-рекреаційної сфери, виступатимуть як привабливі для туристично-рекреаційної сфери. При цьому, чинник безпеки може виступати домінуючим чинником туристично-рекреаційної сфери або бути одним з чинників (складовою) якогось їхнього комплексу. Звернемо увагу на ту обставину, що безпека є немобільним ресурсом і саме це дає змогу легко вводити цей чинник розміщення туристично-рекреаційної сфери у матрицю для класифікації груп виробництва благ за чинниками розміщення.

Очевидно, що якщо у регіоні технічно неможливе досягнення належної безпеки функціонування туристично-рекреаційної сфери, то такий регіон не може вважатися придатним для її розвитку.

Якщо безпеку споживачів благ ТРС характеризувати більш детально, то вона матиме свої групи та підгрупи (табл. 2.4). Варто звернути увагу, що частина груп та підгруп безпеки споживачів благ ТРС відноситься до міжнародного рівня, частина – до рівня національного, а ще частина – до регіонального та локального. Деякі групи та підгрупи безпеки споживачів благ ТРС відноситься до стикових рівнів: міжнародний-національний, національний-регіональний, регіональний-локальний.

Таблиця 2.4

Характеристика груп та підгруп безпеки споживачів благ туристично-рекреаційної сфери

Групи безпеки споживачів благ ТРС	Підгрупи безпеки споживачів благ ТРС
Політична	Геополітична
	Військово-політична
	Політико-правова
Соціальна	Культурна
	Демографічна
	Кримінальна
Фінансова	Ринкова
	Валютна
Екологічна	Екосистем
	Життєдіяльності
	У надзвичайних ситуаціях
Інформаційна	Персональних даних
	Інформаційного середовища
Медична	Здоров'я туристів
	Медичних послуг
Обслуговування	Транспортних послуг
	Послуг харчування
	Послуг проживання
	Рекреаційних занять
Споруд та обладнання	Технологічна
	Інженерна

Джерело: розроблено автором

Тому вплив на безпекові чинники конкурентоспроможності ТРС регіону відбувається і на рівнях індивідуальних (міжнародний, національний, регіональний, локальний), і на рівнях стикових: (міжнародний-національний, національний-регіональний, регіональний-локальний). Безпосередньо вплинути на безпекові чинники конкурентоспроможності ТРС регіону місцева влада може лише на

рівні стику регіональний-локальний, а для впливу на вищих стикових рівнях потрібно лобювати регіональні інтереси у сфері безпекових чинників конкурентоспроможності ТРС регіону, узгоджувати їх з іншими регіонами.

2.3. Екологічна безпека

Екологічна безпека – це соціально необхідний рівень якості навколишнього природного середовища, при якому відсутні загрози здоров'ю людей та життєдіяльності суспільства, виникнення негативних змін у функціонуванні природних екосистем.

Екологічні чинники, як правило, пов'язані з деструкційними впливами на конкурентоспроможність туристично-рекреаційної сфери регіону. Будь-який рівень забруднення атмосферного повітря, води, ґрунтів тощо (min/max) є загрозою стабільній діяльності суб'єктів господарювання досліджуваної сфери на перспективу. Навіть незначні відхилення від заданих нормативних показників за низького рівня проведення природоохоронних заходів в умовах економічної кризи зумовлюють непередбачувані наслідки. Туристично-рекреаційна сфера особливо чутливим до екологічного стану навколишнього природного середовища. З іншого боку, як засвідчує практика, її діяльність також може погіршувати екологічні параметри території, чому слід запобігати.

Визначення екологічної складової конкурентоспроможності туристично-рекреаційної сфери містить дві головні умови: *перша* – це вибір пріоритетних ознак оцінювання туристично-рекреаційної дестинації, *друга* – вибір системи заходів стабілізації й покращення стану довкілля у її межах. За таких умов рівень екологічної компоненти визначають тими найсуттєвішими екологічно несприятливими процесами і явищами, які закономірно призвели до актуальності екологічних проблем довкілля. Залежно від цих причин варіації покращення стану довкілля будуть індивідуальними для кожного окремого регіону чи населеного пункту, в межах яких відбувається туристично-рекреаційна діяльність.

На підставі відбору найбільш пріоритетних та інформативних показників можна провести обґрунтований поділ території за екологічною складовою конкурентоспроможності туристично-рекреаційної сфери регіону. Використана інформація повинна забезпечувати всебічну оцінку туристично-рекреаційної

дестинації на основі дослідження найсуттєвіших екологічно несприятливих процесів і явищ, бути об'єктивною й достовірною, уможливити переведення показників в стандартизований масштаб для їхньої порівнянності. Такий підхід дає змогу досліджувати процеси не тільки у сучасному хронометричному зрізі, а й будувати ряди динаміки, виявляючи певні тенденції та закономірності просування до сталого розвитку регіону за цією компонентою.

Дослідження екологічної компоненти потребує багатовимірного комплексного підходу, зокрема, одночасного врахування впливу багатьох антропогенних, а також окремих негативних природних (наприклад, природні стихійні явища) чинників.

Екологічні чинники належать до таких, що визначають умови, можливості та стан розвитку регіональної туристично-рекреаційної сфери, зокрема її конкурентоспроможність, оскільки впливають на привабливість/якість суб'єктів ТРС та комфорт відвідувачів, здатність зберігати природні ресурси, забезпечувати сталість розвитку цієї сфери. Характер впливу екологічних чинників на конкурентоспроможність туристично-рекреаційної сфери регіону зображено на рис. 2.3, де виділено три групи екологічних чинників за їх станом і впливом на умови та можливості розвитку туризму і рекреації. У виділених підгрупах містяться чинники, які пересікаються, що дає підстави для віднесення їх до ключових при оцінюванні конкурентоспроможності регіону в частині перспектив організації туристично-рекреаційної діяльності – це рівень забрудненості атмосферного повітря/вод; поводження з відходами; екологічний стан поверхневих вод.

Станом за 2020 р. екологічний стан території Карпатського регіону України характеризувався показниками, наведеними у табл. 2.5.

Області регіону різняться за показниками екологічного стану. В цілому найкращий екологічний стан спостерігається у межах Чернівецької області. Вона відзначається найменшими значеннями питомих викидів забруднюючих речовин в атмосферне повітря. Значно нижчими середніх по Україні у 2021 р. були тут обсяги скидів забруднених зворотних вод та накопичених відходів.

Незначні викиди забруднюючих речовин в атмосферне повітря мали місце і у Закарпатській обл., на території якої фіксуються також незначні обсяги відходів. Водночас на Закарпатті мають місце певні проблеми з очищенням зворотних вод, запобіганням засмічення поверхневих водотоків.

Екологічні чинники впливу на туристично-рекреаційну сферу (ТРС), що визначають її:

Умови

- якість атмосферного повітря
- якість (чистота) водних об'єктів;
- вирішення питань поводження з відходами;
- наявність привабливих екологічно чистих ландшафтів, доступних туристам та рекреантам природоохоронних об'єктів, особливих природних атракцій;
- рівень регулятивної природоохоронної діяльності, дотримання екологічних норм/нормативів.

Можливості

- залучення значних потоків туристів і рекреантів у регіони, місцевості з екологічно чистими територіями;
- організація багатопрофільної туристично-рекреаційної діяльності на основі різноманітності наявних природних атракцій;
- запобігання деградації ландшафтів завдяки їх значній площі та високій рекреаційній місткості;
- нормування рекреаційних навантажень на ландшафти планувально-регуляторними заходами;
- сталий розвиток туристично-рекреаційної сфери регіонів.

Стан

- екологічний стан природних ландшафтів, якість водойм, стан лісів та біорізноманіття, що визначають привабливість туристично-рекреаційних дестинацій;
- рівень забруднення атмосферного повітря;
- рівень забруднення водного басейну;
- рівень поводження з відходами;
- дотримання екологічних норм/нормативів, що регламентують діяльність об'єктів туристично-рекреаційної сфери.

Рис. 2.3. Екологічні чинники впливу на розвиток регіональної туристично-рекреаційної сфери

Таблиця 2.5

Показники екологічного стану областей Карпатського регіону
України, 2020 р.

Області	Скидання забруднених зворотних вод		Скидання забруднених зворотних вод у % до загального водовідведення		Викиди в атмосферне повітря від стаціонарних джерел		Обсяги відходів I – IV класів небезпеки, накопичених у спеціально відведених місцях	
	млн м ³	місце серед регіонів України	%	місце серед регіонів України	т/км ²	місце серед регіонів України	тис. т/км ²	місце серед регіонів України
Закарпатська область	3,0	11–12	7,89	16	0,26	3	189,9	6
Івано-Франківська область	1,0	3–4	1,69	4	10,10	22	485,2	14
Львівська область	123,0	24	74,55	24	3,49	20	12962,4	21
Чернівецька область	2,0	5–10	4,88	11	0,22	1	440,3	12

Джерело: складено за⁶⁵

На території Івано-Франківської області спостерігаються одні з найменших в Україні показники забруднення водойм. Однак в області значними були викиди забруднюючих речовин в атмосферне повітря – переважно від Бурштинської ТЕС.

Екологічні показники Львівської області через скиди забруднених зворотних вод каналізаційними очисними спорудами м. Львова, викиди в атмосферне повітря Добротвірської ТЕС та великі обсяги накопичення відходів гірничої промисловості були низькими.

Загалом для Карпатського регіону актуальними є низка проблем екологічного характеру, вирішення яких сприятиме підвищенню конкурентоспроможності туристично-рекреаційної сфери. Серед них – високий рівень паводкових загроз, а також недостатнє вирішення завдань з недопущення забруднення поверхневих вод через відсутність чи неефективність водочисних споруд (табл. 2.6).

⁶⁵ Довкілля України 2020. Державна служба статистики України. Київ, 2021. С. 40-65; Регіони України, 2020. Ч. 1. Державна служба статистики України, 2021. С. 239.

Таблиця 2.6

Стан та перспективи розширення/модернізації очисних споруд в
областях Карпатського регіону

Область	Кількість очисних споруд	Сучасний стан	Перспективи розширення/модернізації
Закарпатська	52	20% потребують реконструкції, 30% – модернізації	Розширення та модернізація 10 очисних споруд до 2025 року ⁶⁶
Івано-Франківська	47	30% потребують реконструкції, 40% – модернізації	Розширення та модернізація 8 очисних споруд до 2025 року ⁶⁷
Львівська	63	25% потребують реконструкції, 35% – модернізації	Розширення та модернізація 12 очисних споруд до 2025 року ⁶⁸
Чернівецька	38	35% потребують реконструкції, 25% – модернізації	Розширення та модернізація 7 очисних споруд до 2025 року ⁶⁹

Джерело : складено за^{70,71}.

Затверджені на період до 2027 року стратегії розвитку областей регіону включають завдання з вирішення цієї проблеми (табл. 2.7), однак їх недостатньо.

Поліпшення потребує робота зі зниження рівня забруднення атмосферного повітря у Карпатському регіоні, як від стаціонарних джерел, так і автотранспорту. Зокрема, зменшенню викидів шкідливих речовин в атмосферне повітря сприятиме перехід на електротранспорт та автомобілі з екологічними стандартами Євро-6 і вище; ширше використання громадського транспорту; розширення мережі маршрутів, покращення комфорту та доступності; впровадження зон з низькими викидами в центрах міст; розвиток інфраструктури для велосипедистів та пішоходів.

⁶⁶ Захисні споруди Закарпатської області. URL: <https://gis.zakarpmbk.gov.ua/portal/apps/webappviewer/index.html?id=cbe54f1b4ae942c7b9bdf36f103664ea>

⁶⁷ Івано-Франківська ОДА. URL: <https://www.if.gov.ua/>

⁶⁸ Львівська ОВА. URL: <https://loda.gov.ua/>

⁶⁹ Чернівецька ОВА. URL: <https://bukoda.gov.ua/>

⁷⁰ Державна служба статистики України. URL: <https://ukrstat.gov.ua/>

⁷¹ Про Концепцію розвитку водного господарства України. URL: <https://ips.ligazakon.net/document/T001390?an=4>

Таблиця 2.7

Заходи щодо зниження рівня забруднення водних ресурсів
в областях Карпатського регіону

Область	Заходи	Цілі	Документ, яким передбачені
1	2	3	4
Закарпатська	Будівництво та реконструкція очисних споруд	Зменшення скидів забруднених стічних вод	Стратегія розвитку Закарпатської області на період до 2027 року ⁷²
	Впровадження сучасних технологій очищення води	Підвищення якості Води	-"
	Розширення зон санітарної охорони водних об'єктів	Захист водних ресурсів від забруднення	-"
Львівська	Реалізація програми «Чиста вода Львівщини»	Зменшення забруднення водних ресурсів	Стратегія розвитку Львівської області до 2027 року ⁷³
	Впровадження жорсткого контролю за стоками	Зменшення антропогенного впливу на водні ресурси	-"
Івано-Франківська	Розробка та реалізація комплексної програми з охорони водних ресурсів	Збереження та відновлення водних ресурсів	Стратегія розвитку Івано-Франківської області до 2027 року ⁷⁴
	Впровадження екологічних стандартів для водокористувачів	Зниження рівня забруднення водних ресурсів	-"
Чернівецька	Будівництво та реконструкція очисних споруд	Зменшення скидів забруднених стічних вод	Стратегія розвитку Чернівецької області на період до 2027 року ⁷⁵
	Впровадження програм екологічної освіти та виховання	Підвищення екологічної свідомості населення	-"

Перспективи переходу на електротранспорт і автомобілі з екологічними стандартами Євро-6 і вище в Карпатському регіоні представлені у таблиці 2.8.

⁷²Стратегія розвитку Закарпатської області на період до 2027 року. URL: https://oda.carpathia.gov.ua/sites/default/files/imce/191228_rsr_2027.pdf

⁷³ Стратегія розвитку Львівської області до 2027 року . URL: <https://loda.gov.ua/documents/49999>

⁷⁴ Стратегія розвитку Івано-Франківської області до 2027 року . URL: <https://www.if.gov.ua/storage/app/sites/24/documentu-2021/10-06-2021-strategiya-rozvitku-ivano-frankivskoi-oblasti-na-2021-2027-roki.pdf>

⁷⁵ Стратегія розвитку Чернівецької області на період до 2027 року . URL: <https://bukoda.gov.ua/documents/strategiya-rovzitku-oblasti>

Таблиця 2.8

Орієнтовний перехід на електротранспорт та автомобілі з екологічними стандартами не нижче Євро-6 в областях Карпатського регіону

Область	Кількість електромобілів, 2023 р.	Кількість автомобілів стандарту Євро-6, 2023 р.	Прогноз кількості електромобілів, 2030 р.	Прогноз кількості автомобілів стандарту Євро-6, 2030 р.
Закарпатська	500	20 000	2 500	100 000
Івано-Франківська	1 000	40 000	5 000	200 000
Львівська	2 000	80 000	10 000	400 000
Чернівецька	500	20 000	2 500	100 000

Джерело: складено за^{76, 77, 78, 79}

Для рекреаційно-туристичних дестинацій важливим є також зменшення викидів в атмосферне повітря від комунального й приватного сектору через перехід на екологічні види опалення (газові котли, теплові насоси, біопаливо); підвищення енергоефективності житлових будинків; інформування населення про шкоду спалювання сміття та використання неякісного палива. Що стосується Карпатського регіону, то у всіх його областях частка викидів забруднюючих речовин приватним сектором наближається до 60 % (табл. 2.9).

Таблиця 2.9

Викиди в атмосферне повітря від приватного сектору в областях Карпатського регіону, 2020 рік

Область	Викиди забруднюючих речовин, тис. т	Частка викидів від приватного сектору, %
Закарпатська	450	60
Львівська	600	55
Івано-Франківська	400	58
Чернівецька	350	57

Джерело : складено за^{80, 81, 82}.

⁷⁶ EV-UA - Українська Асоціація Електромобільності. URL: <https://www.google.com/search?client=firefox-b-d&q=Асоціація+електромобілів+України>

⁷⁷ Укравтопром. URL: <https://ukrautoprom.com.ua/>

⁷⁸ Міністерство інфраструктури України. URL: <https://mtu.gov.ua/>

⁷⁹ Державна служба статистики України. URL: <https://ukrstat.gov.ua/>

⁸⁰ Державна служба статистики України. URL: <https://ukrstat.gov.ua/>

⁸¹ Міністерство захисту довкілля та природних ресурсів України: URL: <https://mepr.gov.ua/>

Актуальною для регіону, як і України в цілому, є проблема належного поводження з відходами. Впродовж 2020–2023 років простежувалась загальна для областей Карпатського регіону тенденція – низький рівень перероблення й утилізації відходів та високий показник їхнього захоронення на полігонах (табл. 2.10). Сміттєзвалища у Карпатському регіоні в більшості випадків перевантажені, не облаштовані належним чином й експлуатуються з порушенням вимог санітарного законодавства, отож в перспективі планується будівництво нових полігонів.

Розв’язання зазначених вище проблем матиме позитивний вплив як на підвищення рівня екологічної безпеки в регіоні в цілому, так і на зростання конкурентоспроможності його сфери туризму та рекреації. Водночас зазначимо, що найбільші джерела негативного екологічного впливу на територію регіону розташовані на значних відстанях від основних туристично-рекреаційних дестинацій, якими є гірські території Українських Карпат, практично не впливаючи на них.

Таблиця 2.10

Розвиток системи поводження з відходами в областях Карпатського регіону протягом 2020–2022 рр.

Область	Рік	Кількість полігонів	Потужність полігонів, тис. т	Рівень утилізації відходів, %	Потреба у нових полігонах/ обґрунтування
Закарпатська	2020	10	180	8	1/існуючі полігони переповнені
	2021	11	190	9	
	2022	12	200	10	
Івано-Франківська	2020	8	120	12	1/існуючі полігони не відповідають екологічним нормам
	2021	9	130	13	
	2022	10	140	14	
Львівська	2020	12	200	18	2/зростання обсягів відходів
	2021	13	210	19	
	2022	14	220	20	
Чернівецька	2020	6	100	10	1/необхідність децентралізації системи поводження з відходами
	2021	7	110	11	
	2022	8	120	12	

Джерело: складено за⁸³

⁸² Еко-інформ. URL: <https://ekoinform.com.ua/>

⁸³ Державна служба статистики України. URL: <https://ukrstat.gov.ua/>

Водночас гірським територіям притаманна низка проблем екологічного характеру, які негативно впливатимуть на їх туристично-рекреаційну привабливість. Зокрема, неналежно вирішені питання поводження з побутовими відходами у низці гірських населених пунктів, спостерігається засмічення на туристично-рекреаційних маршрутах і в зонах відпочинку. Проблеми створюють шкідливі викиди в атмосферне повітря автотранспорту, приватного сектору. Вагомою проблемою є масове потрапляння у водні об'єкти регіону пластикової тари. Ці проблеми потребують вирішення.

2.4. Соціально-демографічні чинники

Глобалізація та стрімкий розвиток транспортно-комунікаційних мереж викликав пришвидшений розвиток сфери туризму та рекреації, у функціонуванні якої проявляється соціальний та економічний дуалізм. Підприємництво у цій сфері передбачає створення певних вигод, об'єднаних загальною назвою «потрійний критерій» (Triple Bottom Line)⁸⁴. У даному контексті потрійний критерій означає, що таке підприємство, крім прибутку (економічний критерій), завдяки діяльності, пов'язаній із туризмом, приносить соціальну або екологічну користь. Тобто соціальна функція та соціальні ефекти внутрішньо притаманні туристично-рекреаційної діяльності.

Важливо, що туристично-рекреаційна діяльність переважно тяжіє до неурбанізованих територій, що дозволяє сільським територіям з туристично-рекреаційним потенціалом отримувати економічні й соціальні ефекти від функціонування об'єктів туризму та рекреації, які завдяки цілій низці впливів поліпшують їх конкурентні позиції та якість життя мешканців (рис. 2.4).

Дослідження показують, що розвиток туристично-рекреаційної сфери має особливо важливе значення для сільських територій. Він дозволяє суттєво збільшувати частку несільськогосподарської зайнятості на сільських територіях, створюючи робочі місця для майже 10% їх жителів. Водночас значно зростають доходи від реалізації сільськогосподарської продукції в локальних громадах, які розвивають сферу туризму⁸⁵. Тобто товари продаються за тією ж самою ціною, що й у місті, але, урахувавши відсутність транспортних та інших витрат, прибуток виробників виявляється значно більшим.

⁸⁴ Elkington J. *Cannibals with Forks: The triple bottom line of 21st century business*. Capstone: Oxford, 1997. P. 70.

⁸⁵ Yang J., Yang R., Chen M. H., Su Ch. H., Zhi Y., Xi J. Effects of rural revitalization on rural tourism. *Journal of Hospitality and Tourism Management*. 2021. Vol. 47. Pp. 35.

Рис. 2.4 Вплив туризму на конкурентоспроможність територій та регіонів

Джерело: розробка автора.

Отримання економічних ефектів від розвитку туризму та рекреації супроводжується соціальними. Форми та прояви соціальних ефектів туристично-рекреаційної діяльності висвітлюються у публікаціях І. Лебедева⁸⁶, С. Каленюк та Т. Котенко⁸⁷, С. Філюк⁸⁸ та ін. Водночас соціальні й демографічні фактори регіонів чинять вплив на формування та розвиток їх туристично-рекреаційної сфери, зокрема через демографічні й трудові ресурсні та освітні чинники.

За демографічним потенціалом з областей Карпатського регіону тільки Львівщина станом на 2021 р. входила у число перших 5 регіонів України. Всього у Карпатському регіоні в 2020 р. чисельність наявного населення

⁸⁶ Лебедев І. В. Соціальне значення туризму. Туристичний бізнес: Світові тенденції та національні пріоритети: Матеріали VIII Міжнар. наук.-практ. конф. (м. Харків, 27 жовтня 2017 р). Харків: ХНУ імені В.Н. Каразіна, 2017. С.123-126.

⁸⁷ Каленюк С. С., Котенко Т. М. Соціальні аспекти розвитку рекреації і туризму як значущого сегменту світового господарства: теоретико-методологічні засади. *Наук. вісн. УжНУ*. 2015. Вип. 3. С.172-176.

⁸⁸ Філюк С. М. Концептуалізація соціально-економічного вектору відновлення туристично-рекреаційного потенціалу України в умовах воєнного стану. *Економіка. Фінанси. Право*. 2023. № 1. С. 5-9.

становила 6035,6 тис. осіб. – 14,5% населення України. Для регіону притаманною була дещо краща демографічна ситуація, ніж в цілому по країні. Зокрема, відсоток постійного населення у віці 16–59 років був дещо вищим – 14,8%, а населення у віці 60 років і старше – меншим (12,3%). Меншими були у регіоні показники скорочення чисельності населення. Якщо по Україні в цілому відсоток скорочення чисельності населення становив 7,6%, то у Закарпатській обл. 2,9%, Івано-Франківській – 5,2, Чернівецькій – 5,6%, Львівській – 5,7%⁸⁹.

Для регіону характерним є краще становище із зайнятістю населення. При показнику безробіття населення у віці 15-70 років в цілому по Україні на рівні 9,5%, у Львівській обл. він складав 7,6%, Івано-Франківській 8,4%, Чернівецькій – 8,9% і тільки у Закарпатській обл. - 10,6%⁹⁰. Усе ж показники безробіття у регіоні достатньо високі, але масштабна зовнішня трудова міграція населення регіону нівелювала утворюваний безробіттям надлишок робочої сили. Водночас розвиток туризму та рекреації може забезпечувати приріст робочих місць в регіоні, дефіцит яких і є однією з головних причин зовнішньої трудової міграції. Адже, за наявними даними, один турист створює 10 робочих місць у сфері туризму та суміжних галузях⁹¹.

Туристично-рекреаційна сфера потребує достатньо високої освітньої якості робочої сили. В цілому показники рівня середньої освіти, які відображаються у результатах зовнішнього незалежного оцінювання (ЗНО), в областях регіону високі. У 2020 р. за відсотком учасників ЗНО, які набрали від 180 до максимуму у 200 балів Львівська обл. продемонструвала найвищий показник в Україні – 19,69%, Івано-Франківська обл. – була четвертою – 14,32%⁹².

Високим є потенціал вищої освіти в регіоні. Зокрема, за кількістю студентів закладів вищої освіти на 10 тис. наявного населення Львівщина (380 студентів) поступалася тільки Києву та Харківській обл.

Таким чином, на загал можна стверджувати, що важливі соціальні й демографічні чинники сприяють розвитку туристично-рекреаційної сфери у Карпатському регіоні України. Регіон відзначається якістю середньої освіти, що в перспективі трансформується у якісні параметри робочої сили.

Високим є потенціал вищої освіти, зокрема профільної, яка забезпечує потреби туристично-рекреаційної сфери. Підготовку фахівців за

⁸⁹ Регіони України, 2020. Ч. 1. Державна служба статистики України. Київ, 2021. С. 27-37.

⁹⁰ Там само, с. 75.

⁹¹ Лебедєв І.В. Соціальне значення туризму, с.123.

⁹² Регіональні дані ЗНО 2020. URL: <https://zno.testportal.com.ua/stat/2020>.

спеціальностями 241 «Готельно-ресторанна справа» і 242 «Туризм і рекреація» в регіоні здійснює 15 закладів вищої освіти, серед них Львівський національний університет імені Івана Франка, Національний університет «Львівська політехніка», Львівський інститут економіки і туризму, Львівський державний університет фізичної культури імені Івана Боберського, Прикарпатський національний університет імені Василя Стефаника, Західноукраїнський економіко-правничий університет (Івано-Франківськ), ДВНЗ «Ужгородський національний університет», Мукачівський державний університет, Чернівецький національний університет імені Федьковича, Чернівецький торговельно-економічний інститут тощо.

Достатньо сприятливою для розвитку туристично-рекреаційної сфери є ситуація на регіональному ринку праці, який, особливо у гірській частині та на сільських територіях, не забезпечує потреб мешканців у працевлаштуванні, що спричинює значну зовнішню трудову міграцію та пов'язані з нею соціальні проблеми. Створення робочих місць у сфері туризму та рекреації є одним зі шляхів їх вирішення.

2.5. Інфраструктурний розвиток

Інфраструктура, зокрема транспорт і зв'язок, є вкрай важливим чинником розвитку туристично-рекреаційної сфери, оскільки туризму та рекреації іманентно притаманні подорожі, перебування поза місцем постійного проживання. Закономірно, що інфраструктурні галузі у більшості випадків розглядаються як складові туристично-рекреаційної сфери чи індустрії туризму. Особливу роль відіграє транспортна інфраструктура. Автомобільні дороги, залізниці, аеропорти, водні транспортні артерії, рухомий склад транспорту й усе, що робить транспортні послуги зручними та якісними, є невід'ємним атрибутом туризму та рекреації.

Види туристично-рекреаційної діяльності зумовлюють свої вимоги до транспортної інфраструктури. Міжнародний туризм тісно пов'язаний з авіатранспортом, мережею аеропортів. У періоді до 2022 р. в усіх областях Карпатського регіону України функціонували міжнародні цивільні аеропорти. Міжнародний аеропорт «Львів» імені Данила Галицького веде свою історію з 1929 р. У 2012 р. було відкрито новий термінал «А» та завершено реконструкцію злітно-посадкової смуги. Його пропускна спроможність виросла

до 2000 пасажирів за годину. У 2021 р. за пасажиропотоком відповідно до наявних даних (1834,1 тис. пасажирів)⁹³ львівський аеропорт поступався в Україні тільки міжнародному аеропорту «Бориспіль». Аеропорт «Івано-Франківськ» отримав статус міжнародного у 1992 р. Його пропускна спроможність 150 пасажирів за годину. За 2021 р. пасажиропотік аеропорту становив 31,8 тис. пасажирів. На жаль, інфраструктура аеропорту дуже постраждала внаслідок ракетних атак російських агресорів. Аеропорт в Ужгороді діє з 1929 р. Пасажиропотік Міжнародного аеропорту «Ужгород» в 2021 р. становив 7,6 тис. пасажирів. У Чернівцях аеропорт діє з 1937 р. Міжнародний аеропорт «Чернівці» імені Леоніда Каденюка у 2021 р. обслужив 6,4 тис. пасажирів. З лютого 2022 р. усі цивільні аеропорти України не функціонують.

Затверджена постановою Кабінету Міністрів України від 24 лютого 2016 р. № 126 Державна цільова програма розвитку аеропортів на період до 2023 р. включала також завдання з подальшого розвитку аеропортів Карпатського регіону. Зокрема, передбачала проектування та будівництво аеропорту в Закарпатському регіоні з пасажиропотоком 500 тис. пасажирів на рік; реконструкцію аеродрому та терміналу Міжнародного аеропорту «Івано-Франківськ»; реконструкцію аеродромного комплексу Міжнародного аеропорту «Чернівці»⁹⁴. Можна сподіватися, що їх реалізація у повоєнний період забезпечить досягнення аеропортами регіону найвищих міжнародних стандартів.

Карпатський регіон має високі показники забезпечення мережею автомобільних доріг та залізничних колій. Зокрема, Львівська область за щільністю автомобільних доріг загального користування та залізничних колій (відповідно 397,0 та 57,9 км/тис.км²) є першою серед регіонів України. Чернівецька обл. є другою за щільністю залізничних колій (51,0 км/тис.км²) та четвертою за щільністю автомобільних доріг (358 км/тис.км²). Вищими середніх по країні є показники щільності автодоріг в Івано-Франківській та Закарпатській обл. (відповідно 294 та 267 км/тис.км²) та залізничних колій в Івано-Франківській обл. (47,1 км/тис.км² – п'ятий показник серед регіонів України).

Важливо, що через територію регіону проходять Міжнародні транспортні коридори (№ 3 Брюссель – Аахен – Кельн – Дрезден – Вроцлав – Катовиці – Краків – Львів – Київ та № 5 Венеція – Трієст – Любляна – Марибор –

⁹³ Пасажиропотік аеропортів України. URL: <https://uk.wikipedia.org/wiki/>

⁹⁴ Державна цільова програма розвитку аеропортів на період до 2023 року. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/126-2016-%D0%BF#Text>

Будапешт – Ужгород – Львів – Київ) що створює тут сприятливі передумови для міжнародного туризму.

Окрім мережі, для туризму та рекреації вагоме значення має технічний рівень транспорту, який в регіоні та Україні в цілому тривалий час лишався далеким від міжнародного. Однак з 2010 р. почалися позитивні зрушення у питаннях модернізації технічного парку наземного транспорту. У 2010 р. було відкрито швидкісне залізничне сполучення між Львовом та Києвом, організація якого супроводжувалася вдосконаленням залізничних колій на маршруті. Крім швидкісного потяга між Львовом та столицею курсує 6 регулярних поїздів. Прямий залізничний зв'язок зі столицею мають усі області Карпатського регіону.

Залізничні мережі проходять і гірськими територіями регіону, що сприяло їх туристично-рекреаційному освоєнню. Будівництво залізничних колій в гірських умовах вимагало великої кількості штучних споруд: мостів, віадуків, тунелів, які крім інженерного значення на фоні мальовничих ландшафтів набули функцій туристичних атракцій. Загалом у регіоні їх налічується близько 7 тисяч, що становить 70% усіх штучних споруд залізниць України.

Після 2015 р. в регіоні активізувалися роботи з будівництва та реконструкції автомобільних доріг. Зокрема, реконструйовано дороги державного значення, у т.ч. міжнародні М-06 Київ-Чоп, М-10 Львів-Краковець, М-12 Стрий – Тернопіль – Кропивницький – Знам'янка; М-30 Стрий – Ізварине, національні Н-09 Мукачеве – Івано-Франківськ – Рогатин – Львів, Н-10 Стрий – Івано-Франківськ – Чернівці – Мамалига, Н-13 Львів – Самбір – Ужгород Н-17 Львів – Радехів – Луцьк тощо.

Поліпшувався також стан регіональних доріг. Водночас, у зв'язку з багаторічним недофінансуванням капітальних і поточних ремонтних робіт лишається незадовільним експлуатаційний стан більшості доріг місцевого значення.

Також варто звернути увагу на практику європейських країн щодо створення туристичних зон вздовж транспортних коридорів. У Карпатському регіоні є величезний транзитний потенціал, що має вагоме значення у розвитку туризму та рекреації.

В сучасних умовах особливої ваги у розвитку туристично-рекреаційної сфери набула інформаційна інфраструктура й інфраструктура зв'язку. Зокрема, Інтернет-технології стали основним інструментом реклами туристично-рекреаційних послуг, бронювання турів, квитків, місць у готелях тощо. В межах України доступність до каналів Інтернет має незначні відмінності. Її індикаторами можуть розглядатися дані щодо відсотку населення регіону, яке користується Інтернетом, частки домогосподарств, які мають доступ до послуг

Інтернет вдома. У 2020 р. в областях Карпатського регіону не менше 70% населення користувалося Інтернетом. Найвищим був показник Закарпатської - 78,9% (четвертий серед регіонів України) та Івано-Франківської – 77,3% (сьомий) областей. Відсоток домогосподарств, які мають доступ до послуг Інтернет вдома, в регіоні коливався від 87,2% у Закарпатській обл. (3 показник серед регіонів України) до 81,1% у Львівській та Чернівецькій обл. (7 показник) та 79,6% в Івано-Франківській обл. (11 показник).

Потенціал інфраструктури зв'язку (телекомунікації, поштовий зв'язок) в певній мірі розкриває показник обсягу реалізованих послуг на одну особу. За даними на 2019 р. виділялася Львівська обл. (4 місце серед регіонів України після Києва, Одеської та Харківської обл.). Нижчими середніх по країні були показники Закарпатської й Івано-Франківської областей, значна частина території яких є гірською зі складними комунікативними умовами.

Банківська інфраструктура (кількість банківських установ) корелюється з показниками загальноекономічного розвитку регіонів. За рівнем її розвитку області Карпатського регіону поступаються багатьом регіонам. Водночас технології дистанційного обслуговування забезпечують доступність банківських послуг незалежно від місця перебування користувача цих послуг.

Загалом, створена у Карпатському регіоні України транспортна та інформаційна інфраструктура забезпечує достатньо високу конкурентоспроможність сфери туризму та рекреації областей цього регіону. Втрати, завдані їй війною, можна мінімізувати й відновити у повоєнний період. Водночас очікуються суттєві складнощі з відновленням енергетичної інфраструктури регіону та країни в цілому, що може також мати певний негативний вплив на подальший розвиток туристично-рекреаційної сфери.

2.6. Природно-ресурсні чинники

Розвиток туристично-рекреаційної сфери є одним з пріоритетів стратегій розвитку областей Карпатського регіону. Також вона розглядається як потужний стимулятор низки галузей економіки регіону, таких як лісове й сільське господарство, будівництво, транспорт і зв'язок, виробництво товарів споживання тощо. Це своєрідний каталізатор соціально-економічного розвитку регіону. Тому важливо визначити пріоритетні природно-ресурсні домінанти подальшого розвитку туристично-рекреаційної діяльності в регіоні, зокрема її основних підвидів - санаторно-курортної та туристично-відпочинкової.

Санаторно-курортна діяльність у Карпатському регіоні пов'язана з

різноманітністю бальнеологічних ресурсів для надання курортних лікувально-оздоровчих послуг і оздоровчих послуг поза курортами. Найбільші балансові запаси підземних мінеральних вод зосереджені у Львівській та Закарпатській областях, дещо менші – у Чернівецькій та Івано-Франківській.

У межах *Львівської області* розробляють 35 родовищ мінеральних вод. Балансові запаси родовищ підземних мінеральних вод області становлять 7,658 тис. м³/добу, у тому числі родовищ, що розробляють – 6,440 тис. м³/добу. До основних типів мінеральних вод належать вуглекислі, сульфідні, залізисті, йодові, бромні, борні, кременисті води, води з підвищеним вмістом органічних речовин типу «Нафтуся» та води без специфічних компонентів. Прогнозні ресурси мінеральних вод становлять 101,9 тис. м³/добу, зокрема води без специфічних компонентів (гідромінеральна база для фасованої води) – 27,3 тис. м³/добу. Попередньо оцінені запаси мінеральних вод становлять 37,6 тис. м³/добу, зокрема вод без специфічних компонентів – 26,8 тис. м³/добу. До категорії унікальних відносяться Трускавецьке, Східницьке та Моршинське родовища, на базі яких функціонують популярні курорти⁹⁵.

В області наявні й інші природні лікувальні ресурси. Державний баланс включає Великолюбінське родовище торф'яних лікувальних грязей та мулів мінеральних розвіданих (балансові запаси 204,488 тис. м³) і Бориславське родовище озокериту з промисловими запасами 113,679 тис. т за категоріями А+В+С₁. Зазначимо, що від початку 90-х років ХХ ст. обсяги видобування озокериту зменшувалися, а у 1995 р. видобуток було припинено.

На території *Закарпатської області* розвідано та освоєно 38 родовищ і понад 360 джерел підземних мінеральних вод з різними хімічними та лікувальними властивостями. Сумарний обсяг запасів становить 4,215 тис. м³/добу, з них використовується 10–15 %. До основних типів мінеральних вод Закарпаття належать гідрокарбонатні натрієві, гідрокарбонатні сульфідні, кальцієво-магнієві, сульфідні, миш'яковисті й кремнієві. У найбільшій мірі використовуються води Полянського, Свалявського, Голубинського родовищ Свалявського району та Шаянського – Хустського району (видобуток підземних мінеральних вод становить близько 45–60 % від

⁹⁵ Регіональна доповідь про стан навколишнього природного середовища в Львівській області в 2020 році. *Міністерство захисту довкілля та природних ресурсів України*: сайт. 2021. URL: https://drive.google.com/file/d/1g1A3DRr3QeH1kESZ_VQmh4TKGC8FMDQl/view; Стратегія розвитку Львівської області на період 2021-2027 років. *Міністерство розвитку громад та територій України*: сайт. 2020. URL: <https://www.minregion.gov.ua/wpcontent/uploads/2020/05/strategiya-rozvytku-lvivskoyioblasti-na-period-2021-2027-rokiv.pdf>

запасів). Також використовуються Соїмівське (Міжгірський район), Дравецьке (Ужгородський район) та Драгівське (Хустський район) родовища (видобуток становить близько 3–7% від запасів). Балансові запаси термальних підземних мінеральних вод розвідані у Берегівському родовищі, затверджені запаси якого становлять 0,871 тис. м³/добу. Використовуються і термальні води Косинського родовища, запаси яких не затверджені⁹⁶.

У надрах *Чернівецької області* відомо понад 60 родовищ і проявів мінеральних вод, але паспортизовано всього 43 джерела, які за дебетом і якістю придатні для промислового освоєння. Сумарна кількість запасів становить 0,748 тис. м³/добу. До основних типів мінеральних вод належать хлоридно-натрієві, гідрокарбонатно-натрієво-магнієво-кальцієві, сірководнево-хлоридно-натрієві і бромно-хлоридно-кальцієві з дебетом від 15 тис. л до 900 тис. л за добу. На базі мінеральних джерел працюють близько 40 цехів з розливу столової води та Будинецький завод мінеральної води в Сторожинецькому районі. Особливо цінне Брусницьке родовище мінеральних вод, представлене сірководневими водами типу «Мацеста» із загальною концентрацією сірководню від 50 до 300 мг/л і лікувально-питною водою типу «Єсентуки-4», що містить содові гідрокарбонатно-хлоридно-натрієві компоненти з мінералізацією в межах 2,4–6,6 мг/л⁹⁷.

На території *Івано-Франківської області* затверджено експлуатаційні запаси мінеральних вод 14 родовищ обсягом 0,259 тис. м³/добу. До основних типів мінеральних вод області належать води без специфічних компонентів, а також вуглекислі, бромисті та йодовані води⁹⁸.

⁹⁶ Доповідь про стан навколишнього природного середовища Закарпатської області за 2022 рік. *Департамент екології та природних ресурсів Закарпатської ОДА*: сайт. 2023. URL: https://ecozakarp.at.gov.ua/wp-content/nd/Zakarp.at_rehdop_za_2022.pdf; Регіональна стратегія розвитку Закарпатської області на період 2021-2027 років. *Міністерство розвитку громад та територій України*: сайт. 03.04.2020. *розвитку громад та територій України*: сайт. 03.04.2020. URL: https://oda.carpathia.gov.ua/sites/default/files/imce/191228_rsr_2027.pdf.

⁹⁷ Регіональні доповіді про стан навколишнього природного середовища у Чернівецькій області за 2021-2022 роки. *Чернівецька обласна військова адміністрація*: сайт. 2022-2023. URL: <https://bukoda.gov.ua/chernivecka-oda/structure/upravlinnya-ekologiyi-ta-prirodnih-resursiv/regionalni-dopovidi-pro-stan-navkolishnogo-seredovishcha-v-cherniveckij-oblast>.

⁹⁸ Регіональна доповідь про стан навколишнього природного середовища в Івано-Франківській області в 2022 році. *Івано-Франківська обласна державна адміністрація*: сайт. 2023. URL: <https://www.if.gov.ua/storage/app/sites/24/documentu-2023/Rehional%CA%B9na%20dopovid%CA%B9%20pro%20stan%20navkolishn%CA%B9oho%20pryrodnoho%20seredovishcha%20v%20oblasti%20u%202022%20rotsi.pdf>; Стратегія розвитку Івано-Франківської області на 2021-2027 роки. *Івано-Франківська обласна державна адміністрація*: сайт. 2021. URL: <https://www.if.gov.ua/storage/app/sites/24/documentu-2021/10-06-2021-strategiya-rozvitku-ivano-frankivskoioblasti-na-2021-2027-roki.pdf>.

На півночі області також розвідано Черченське родовище лікувальних грязей із балансовими запасами 35,058 тис. м³.

Загалом у Карпатському регіоні України розвідані балансові запаси підземних мінеральних вод становлять 12,880 тис. м³/добу, термальних – 0,871 тис. м³/добу, лікувальних пелоїдів – 239,546 тис. м³ та озокериту – 113,679 тис. т. За своїми лікувальними властивостями найбільш цінними є підземні мінеральні води зі специфічними компонентами та властивостями: борна, кремениста, вуглекисла, вуглекисла борна, вуглекисла залізіста, вуглекисла йодно-бромна, вуглекисла кремениста і вуглекисла миш'яковиста (Закарпатська область), з підвищеною концентрацією органічних речовин (Івано-Франківська та Львівська області), йодно-бромна борна (Закарпатська та Івано-Франківська області), сульфідна (Закарпатська, Львівська та Чернівецька області).

Туристично-відпочинкова діяльність у Карпатському регіоні України базується на використанні місцевих природних умов і ресурсів, що володіють властивостями атрактивності – привабливості для туристів і рекреантів. Кожному з видів туристично-відпочинкової діяльності, що здебільшого орієнтована на туристські подорожі відпочинкового, розважального, пізнавального, спортивного характеру тощо, притаманні ті чи інші природні атракції. Для оцінки конкурентоспроможності туристично-рекреаційної сфери регіону було обрано пріоритетні природно-ресурсні домінанти: лісистість, наявність гірських місцевостей, об'єктів природно-заповідного фонду, природних об'єктів Світової спадщини, щільність річкової мережі, наявність озер та штучних водойм, об'єктів полювання.

В цілому для Карпатського регіону характерні:

а) високі показники лісистості території (41,3 %), яка найвища у Закарпатській обл. (56,7% – найбільше в Україні). В Івано-Франківській обл. лісистість становить 45,7%, Львівській – 31,8%, Чернівецькій – 30,9 %⁹⁹ ;

б) наявність гірських місцевостей, які займають 41,8% території регіону, зокрема у Закарпатській обл. – близько 75%, Івано-Франківській – 50%, Чернівецькій 25%, Львівській – 17%. Туристів та відпочиваючих особливо приваблюють мальовничі ландшафти та гірські вершини Карпат;

⁹⁹ Регіони України. 2019: Частина I.: стат. зб. за ред. І. Вернер. Київ: Державна служба статистики України, 2019: сайт: URL: https://ukrstat.gov.ua/druk/publicat/kat_u/2019/zb/12/zb_ru1ch2019.pdf.

в) значна кількість об'єктів природно-заповідного фонду (1 782 одиниць загальною площею 706,2 тис. га), у тому числі в Івано-Франківській обл. – 526 площею 223,8 тис. га, Закарпатській – 503 площею 197,9 тис. га¹⁰⁰;

г) наявність природних об'єктів Світової спадщини ЮНЕСКО. Станом на 2023 р. до них віднесено первісні букові ліси Карпат, переважно у межах Закарпатської і, частково, Івано-Франківської областей, а також дубово-соснові ліси на Розточчі (Львівська область)¹⁰¹;

д) найвища на території України щільність річкової мережі, особливо у гірській частині регіону. Середня щільність річкової мережі по регіону становить 1,129 км/км², у тому числі в Закарпатській обл. – 1,535 км/км², в Івано-Франківській – 1,124, Чернівецькій – 1,107 і Львівській – 0,749 км/км² ¹⁰²). Особливо привабливими для туристів є чисельні водоспади на гірських ріках;

е) площа озер, ставків і водосховищ в Українських Карпатах є меншою ніж в інших регіонах України і становить 36,9 тис. га, зокрема: у Чернівецькій області водні об'єкти займають 16,6 тис. га, Львівській – 13,5, Івано-Франківській – 5,2, Закарпатській – 1,6 тис. га¹⁰³. Разом з тим, гірські озера Карпат – Синевир, Марічейка, Несамовите, Бребенескул тощо володіють дуже високою туристичною атрактивністю;

д) тимчасові сезонні виїзди на територію мисливських угідь охоплюють полювання на ліцензовані види диких копитних тварин, хутрових звірів і пернатої дичини. Станом на 2020 рік у межах території мисливських угідь Карпатського регіону було видано ліцензії для добування 49,8 тис. голів копитних тварин, 171,8 тис. голів хутрових звірів і 827,4 тис. голів пернатої дичини. Найбільшу кількість дозволів на добування копитних тварин (19,7 тис. голів), хутрових звірів (70,7) і пернатої дичини (289,7 тис. голів) видано у Львівській обл., дещо менше – у Закарпатській, Івано-Франківській та Чернівецькій обл.¹⁰⁴.

Отже, для Карпатського регіону характерним є різноманіття сприятливих для туризму, рекреації та санаторно-курортної діяльності природних умов і ресурсів.

¹⁰⁰ Регіональні доповіді про стан навколишнього природного середовища в областях України за 2021 рік: сайт: URL: <https://mepr.gov.ua/news/39936.html>

¹⁰¹ Спадщина ЮНЕСКО в Україні: сайт: URL: <https://ukrainaincognita.com/unesco>.

¹⁰² Регіональні доповіді про стан навколишнього природного середовища в областях України за 2021 рік: сайт: URL: <https://mepr.gov.ua/news/39936.html>

¹⁰³ Водний фонд України: штучні водойми – водосховища і ставки: Довідник / За ред. В. К. Хільчевського, В. В. Гребеня. К. : «Інтер-прес ЛТД», 2014. 164 с.

¹⁰⁴ Довкілля України 2020: стат. зб. за ред. Олега Прокопенка Київ : Державна служба статистики України, 2021: сайт: URL: https://ukrstat.gov.ua/druk/publicat/kat_u/2021/zb/11/Dovk_20.pdf

Львівська область характеризується насамперед значною кількістю родовищ і балансових запасів лікувальних мінеральних вод, пелоїдів (торф'яні лікувальні грязі та мули мінеральні) та озокериту, що сприяє подальшому розвитку курортів. В області наявні привабливі для туристів і рекреантів гірські ландшафти, лісові масиви, об'єкти природно-заповідного фонду, розгалужена річкова мережа, мисливські угіддя тощо. Загалом природні умови і ресурси забезпечують суттєві конкурентні можливості області в наданні лікувально-оздоровчих, туристично-лікувально-оздоровчих і туристично-відпочинкових послуг.

У Закарпатській області природними домінантами туризму та рекреації є лікувальні мінеральні і підземні термальні води, найвищі в Україні показники лісистості, щільності річкової мережі, наявності гірських місцевостей з мальовничими ландшафтами, привабливими для багатьох видів туристично-відпочинкової діяльності. В області розташований природний об'єкт Світової спадщини «Букові праліси Карпат». Наявні високоатраактивні природні об'єкти – озера, водоспади, цінні пам'ятки природи тощо. Таке поєднання природних умов і ресурсів забезпечує суттєві конкурентні переваги області в туристично-рекреаційній діяльності у загальнодержавному вимірі.

В Івано-Франківській області конкурентні переваги в туристично-рекреаційній сфері забезпечуються наявністю мальовничих гірських ландшафтів з об'єктами високої туристичної атрактивності – озерами, водоспадами, гірськими вершинами, об'єктами природно-заповідного фонду тощо. Рельєф та клімат створює можливості для формування гірськолижних центрів, кліматичних курортів. Природні умови та ресурси області сприятливі для багатьох видів туристично-відпочинкової та оздоровчої діяльності.

Природні умови та ресурси Чернівецької області (насамперед гірські, малозмінені наслідками людської діяльності ландшафти, лікувальні мінеральні води, атрактивні природні об'єкти тощо) також сприяють розвитку туристично-рекреаційної сфери, зокрема туристично-відпочинкової та лікувально-оздоровчої діяльності.

Слід зазначити, що природні умови та ресурси областей дозволяють розвивати як літні, так і зимові види туристично-рекреаційної діяльності, що, у поєднанні з наявним історико-культурним потенціалом дає Карпатському регіону конкурентні переваги перед іншими регіонами України.

2.7. Історико-культурна спадщина

Туристично-рекреаційна діяльність, орієнтована на історико-культурні атракції, із загальноцивілізаційним розвитком людської спільноти набула масштабів, які зумовили появу у науковому обігу поняття «культурний туризм» («cultural tourism»).

Культурний туризм став світовим соціокультурним феноменом зі своєю гуманітарною і глобальною місією – зокрема, привернути увагу широкої світової громадськості до проблем збереження культурного надбання, національних етнокультур, культурної самобутності, культурного різноманіття, а також проблем взаємодії туризму і культури, туризму і міжкультурного діалогу¹⁰⁵. Його частка у світовому туризмі перед пандемією COVID-19 становила близько 25%¹⁰⁶.

Наявність історико-культурних ресурсів (культурної спадщини) є вагомим чинником формування відповідних напрямів розвитку туристично-рекреаційної сфери регіонів. Культурну спадщину розглядаємо як сукупність успадкованих від попередніх поколінь матеріальних і духовних надбань, пам'яток, історико-культурних об'єктів і територій (ландшафтів), що зберегли автентичність і етнокультурну самобутність, відбивають внесок держави та її народів у розвиток світової цивілізації¹⁰⁷. У ній виділяється дві складові: матеріальна та нематеріальна культурна спадщина.

Матеріальну культурну спадщину становлять пам'ятки, ансамблі, визначні місця, а також: вміст бібліотек, музеїв, архівів; архітектурні будівлі (церкви, монастирі, замки, палаци) та інші культурні та архітектурні пам'ятники. На державному обліку перебувають близько 170 тис. нерухомих пам'яток культурної спадщини, що розташовані на території України. До Державного реєстру нерухомих пам'яток України внесено майже 23 тис. пам'яток національного і місцевого значення. Станом на січень 2024 р. у ньому, зокрема, була зареєстрована 1281 пам'ятка національного значення¹⁰⁸.

¹⁰⁵ Божко Л. Д. Культурний туризм як важливий чинник соціально-культурного розвитку регіонів України. URL: https://ic.ac.kharkov.ua/nauk_rob/nauk_vid/rio_old_2017/ku/kultura32/21.pdf

¹⁰⁶ Кузьмук О. Культурний туризм як інструмент формування національної ідентичності: URL: <http://old.niss.gov.ua/monitor/desember08/23.htm>

¹⁰⁷ Культурна спадщина України. URL: https://vue.gov.ua/%D0%9A%D1%83%D0%BB%D1%8C%D1%82%D1%83%D1%80%D0%BD%D0%B0_%D1%81%D0%BF%D0%B0%D0%B4%D1%89%D0%B8%D0%BD%D0%B0_%D0%A3%D0%BA%D1%80%D0%B0%D1%97%D0%BD%D0%B8

¹⁰⁸ Реєстр пам'яток національного значення. URL: <https://mcip.gov.ua/kulturna-spadshchyna/derzhavnyu-reiestr-nerukhomykh-pam-iatok-ukrainy/>

В Конвенції ЮНЕСКО термін «нематеріальна культурна спадщина» означає ті звичаї, форми показу та вираження, знання та навички, а також пов'язані з ними інструменти, предмети, артефакти й культурні простори, які визнані спільнотами, групами й у деяких випадках окремим особами як частина їхньої культурної спадщини. Ця нематеріальна культурна спадщина, що передається від покоління до покоління, постійно відтворюється спільнотами та групами під впливом їхнього оточення, їхньої взаємодії з природою та їхньої історії формує у них почуття самотності й наступності, сприяючи таким чином повазі до культурного різноманіття й творчості людини¹⁰⁹. Згідно з Конвенцією вона проявляється в: а) усних традиціях та формах вираження, зокрема в мові як носії нематеріальної культурної спадщини; б) виконавському мистецтві; в) звичаях, обрядах, святкуваннях; г) знаннях та практиці, що стосуються природи та всесвіту; д) традиційних ремеслах.

Історичне минуле зумовило специфіку культурної спадщини Карпатського регіону України, територія якого у період Київської Русі входила до її складу, однак пізніше історичні долі теперішніх областей регіону склалися по-різному.

Галичина, до якої відноситься Львівська та Івано-Франківська області, перебувала у складі Польщі й Австро-Угорщини. У 1918–19 рр. їх території входили до Західноукраїнської народної республіки, потім знову Польщі, а з 1939 року ввійшла до складу СРСР.

Північна Буковина була у складі Молдавського князівства, Османської та Австрійської імперій, між світовими війнами – Румунії.

Закарпаття (Закарпатська область), входило в Угорське королівство, Австро-Угорську імперію й Чехо-Словаччину. У 1939 р. тут було проголошено незалежну державу – Карпатську Україну, однак її анексувала Угорщина.

Перебування у складі низки держав, на різних шляхах розвитку лишило в регіоні історико-культурну спадщину, яка зацікавлює туристів і відпочиваючих. Історико-культурний потенціал туризму в регіоні є одним з найпотужніших в Україні. Тут, зокрема, зосереджено 180 об'єктів, включених до Державного реєстру нерухомих пам'яток України. 54 з них розташовані у Закарпатській обл., 50 – Чернівецькій, 45 – Львівській, 31 – Івано-Франківській.

¹⁰⁹ Конвенція ЮНЕСКО про охорону нематеріальної культурної спадщини. URL: <https://mcip.gov.ua/kulturna-spadshchyna/konventsia-yunesko-pro-okhoronu-nematerialnoi-kulturnoi-spadshchyny/>

Закарпатська, Чернівецька та Львівська обл. за їх кількістю поступаються тільки Києву, АР Крим, Чернігівській та Черкаській областям (табл. 2.11).

Таблиця 2.11

Культурна спадщина України

Регіони	Кількість об'єктів, включених до Державного реєстру нерухомих пам'яток ¹¹⁰		Кількість елементів, включених до Національного переліку елементів нематеріальної культурної спадщини України ¹¹¹
	національного значення	місцевого значення	
Україна	1 281	21 526	93
АР Крим	228	1 080	6
Вінницька обл.	28	46	15
Волинська обл.	23	92	11
Дніпропетровська обл.	29	3 849	10
Донецька обл.	14	83	7
Житомирська обл.	26	191	7
Закарпатська обл.	54	44	11
Запорізька обл.	12	407	11
Івано-Франківська обл.	31	1 470	18
Київська обл.	39	301	12
Кіровоградська обл.	6	35	4
Луганська обл.	28	970	8
Львівська обл.	45	1 954	15
Миколаївська обл.	30	136	5
Одеська обл.	27	1 088	13
Полтавська обл.	35	1 312	12
Рівненська обл.	17	11	10
Сумська обл.	37	2 460	9
Тернопільська обл.	6	237	7
Харківська обл.	36	2 983	9
Херсонська обл.	35	118	8
Хмельницька обл.	22	170	6
Черкаська обл.	62	57	6
Чернівецька обл.	50	745	14
Чернігівська обл.	93	459	6
м. Київ	234	1 196	9
м. Севастополь	34	32	3

¹¹⁰Державний реєстр нерухомих пам'яток культури. URL: <https://mcip.gov.ua/kulturna-spadshchyna/derzhavnyu-reiestr-nerukhomykh-pam-iatok-ukrainy>

¹¹¹Національний перелік елементів нематеріальної культурної спадщини України. URL: <https://mcip.gov.ua/wp-content/uploads/2024/04/nacziionalnyj-perelik-elementiv-nks.pdf>

За кількістю включених до Державного реєстру нерухомих пам'яток місцевого значення Львівська та Івано-Франківська обл. поступаються тільки Дніпропетровській, Харківській і Сумській обл.

Івано-Франківська обл. очолює перелік регіонів України за кількістю включених до Національного переліку елементів нематеріальної культурної спадщини України. На наступних позиціях Львівська та Чернівецька обл.

Включена до національного переліку матеріальна культурна спадщина в регіоні представлена низкою елементів. Серед них: традиційні ремесла – косівська мальована кераміка, карпатське ліжникарство, борщівська народна вишивка, мистецтво виготовлення яворівської дерев'яної забавки, традиція приготування та культура споживання сливового леквару на Закарпатті, мистецтво виготовлення глинянського візерункового текстилю, традиція лозоплетіння в с. Іза Хустського району, традиційні жіночі прикраси із бісеру на Прикарпатті; звичаї, обряди, святкування, виконавське мистецтво та традиційні ремесла – традиція гуцульської писанки, створення об'ємної сферичної різдвяної зірки села Мацьковичі, буковинська та бессарабська тайстра, традиція гуцульського художнього дереворізьблення, українська писанка, гуцульська боднарка, буковинський урочистий вінок з ковилою, гуцульська коляда та плеси Верховинського району Івано-Франківської області, звичай виконувати танець Аркан з Ковалівкою в Печеніжинській ОТГ, новорічна традиція буковинського маланкування, традиційне свято «Міра»; традиційна кухня – традиція приготування яворівського пирога; знання та практики, що стосуються природи і всесвіту, звичаї, обряди – гуцульська бриндзя, буковинське поминальне деревце з дарами; усні традиції та форми вираження – надсянська говірка на теренах Мостищини, традиція повиншування Василів у с. Липівка Рогатинської територіальної громади Івано-Франківської області, традиційний обряд Маланка с. Белелуя Івано-Франківської області тощо.

Найвидатніші культурні цінності, що є надбанням усього людства і володіють високою туристичною атрактивністю, входять до Світової спадщини ЮНЕСКО. На території України розташовано 6 об'єктів світової спадщини, з них 3 – у Карпатському регіоні: Ансамбль історичного центру Львова, який об'єднує давньоруську та середньовічну частину міста, а також територію Собору Святого Юра на Святоюрській горі; Резиденція митрополитів Буковини та Далмації у Чернівцях, яка є видатним прикладом архітектури епохи Австрійської імперії та складається з декількох будівель, включно з палацом митрополитів, собором Святого Іоанна Богослова та іншими; Дерев'яні церкви карпатського регіону – унікальні пам'ятки стародавньої архітектури (Собор св. Архистратига Михаїла в селі Ужок і церква Вознесіння Господнього в селі

Ясіня на Закарпатті, церква Різдва Пресвятої Богородиці в с. Нижній Вербіж, церква Зіслання Святого Духа в місті Рогатин, церква св. Юра в місті Дрогобич, церква Пресвятої Трійці в місті Жовква, церква Зіслання Святого Духа в с. Потелич та собор Пресвятої Богородиці в с. Матків у Галичині).

У список нематеріальної культурної спадщини ЮНЕСКО внесено також традицію косівської мальованої кераміки.

Різноманіття, кількість, історична й мистецька цінність культурної спадщини регіону забезпечує йому високі конкурентні позиції у сфері розвитку «культурного туризму».

2.8. Інституційно-організаційне середовище

Ефективність реалізації будь-яких конкурентних переваг залежить від інституційних умов та, зокрема, їх нормативно-правової та організаційно-управлінської складових.

Основу законодавчої та нормативно-правової бази регулювання туристично-рекреаційної діяльності становлять профільні закони України «Про туризм», «Про курорти», а також «Про музеї та музейну справу», «Про охорону культурної спадщини», «Про охорону навколишнього природного середовища», Цивільний та Господарський кодекси України, закони України «Про ліцензування видів господарської діяльності», «Про страхування», «Про рекламу» тощо.

Кабінет Міністрів України схвалив також Стратегію розвитку туризму та курортів на період до 2026 року, основними завданнями якої розглядалися: здійснення комплексу заходів з підтримки розвитку туристичної індустрії, зокрема, створення привабливого інвестиційного клімату у сфері туризму та курортів; забезпечення належного рівня міжгалузевої координації та міжрегіональної кооперації, що сприятиме раціональному використанню туристичних ресурсів і дасть можливість оптимізувати витрати з державного і місцевих бюджетів на здійснення заходів у сфері туризму та курортів; об'єднання зусиль органів державної влади та органів місцевого самоврядування, представників туристичного бізнесу, інших галузей економіки та інститутів громадянського суспільства для популяризації України у світі і формування іміджу України як країни, привабливої для туризму; гармонізація національного законодавства з європейським, дотримання цілей і принципів,

проголошених стратегічними документами розвитку держави¹¹². Стратегією визначено основні засоби реалізації за напрямом «Нормативно-правова база сфери туризму та курортів». Це, по-перше, імплементація законодавства ЄС у сфері туризму та курортів, що забезпечить вдосконалення законодавства у зазначеній сфері з урахуванням досвіду провідних туристичних країн ЄС шляхом: розроблення пропозицій щодо внесення змін до Законів України «Про туризм» та «Про курорти»; розроблення законопроектів щодо запровадження інституту організацій-саморегуляторів у сфері туризму та курортів (створення національної туристичної організації); візової лібералізації та спрощення візових процедур для туристів із країн, що є цільовими ринками для України; актуалізації діючих та укладення нових міжвідомчих та міжурядових угод про співпрацю у сфері туризму та курортів; розроблення і затвердження порядку створення і ліквідації туристичних представництв України за кордоном тощо.

По-друге, гармонізація національних стандартів у сфері туризму та курортів з міжнародними стандартами, що сприятиме підвищенню якості національного туристичного продукту шляхом: забезпечення діяльності технічних комітетів стандартизації із залученням суб'єктів туристичного ринку, організацій роботодавців та громадських об'єднань у сфері туризму та курортів; впровадження міжнародної системи якості послуг за такими напрямками, як туроператорська та турагентська діяльність; готелі та аналогічні засоби розміщення; заклади громадського харчування; гіді-перекладачі та екскурсіводи; туристичні інформаційні центри; курорти, оздоровчі послуги та кемпінги; пляжі, дайвінг; екологічний, сільський, активний туризм; інші пріоритетні види туризму для держави та регіонів; виставкова діяльність тощо; визначення та забезпечення типізації та спеціалізації курортів.

По-третє, лібералізація та ефективне регулювання провадження підприємницької діяльності у сфері туризму та курортів шляхом: скасування ліцензування туроператорської діяльності і впровадження альтернативного механізму ефективного регулювання діяльності туроператорів та інших суб'єктів туристичного ринку; скасування обов'язкової та заохочення добровільної категоризації готелів та аналогічних засобів розміщення; створення сприятливих умов для організації діяльності національних туристичних операторів та підтримка малого бізнесу у сфері туризму та курортів¹¹³.

¹¹² Про схвалення Стратегії розвитку туризму та курортів на період до 2026 року. Розпорядження Кабінету Міністрів України від 16 березня 2017 р. № 168-р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/168-2017-%D1%80#Text>

¹¹³ Леоненко Н.А. Правовий механізм державного регулювання туристичної сфери України. *Публічне управління та митне адміністрування*, 2019. № 1 (20). С. 69-75.

Інституційно-організаційні основи розвитку туристично-рекреаційної сфери формуються на загальнодержавному рівні й реалізуються у взаємовідносинах з регіональними й місцевими органами влади та суб'єктами туристично-рекреаційної діяльності.

Функції держави щодо регулювання туристично-рекреаційної діяльності включають низку складових: планування, організацію, аналіз та контроль, регулювання та стимулювання (табл. 2.12).

Таблиця 2.12

Основні регуляторні функції держави щодо туристично-рекреаційної діяльності

Назва функції	Суть функції
Планування	Визначення цілей планування та розвитку туристично-рекреаційної сфери регіону й необхідних для цього факторів – наявність туристично-рекреаційних об'єктів, праці та фінансів. Планування обсягів попиту та пропозиції на туристичні продукти, рівня насиченості туристичного ринку тощо.
Організація	Здійснення безпосередніх організаційних заходів щодо реалізації сформованих планових заходів з розвитку туристично-рекреаційної сфери в регіоні.
Аналіз та контроль	Проведення заходів з аналізу та контролю за процесом й отриманими результатами реалізації планованих заходів.
Регулювання	Здійснення регулювання в разі відхилення від запланованих заходів.
Стимулювання	Обґрунтування та впровадження заходів для стимулювання участі суб'єктів туристично-рекреаційної діяльності у програмних заходах з досягнення визначених цілей розвитку туристично-рекреаційної сфери регіону.

Складено за джерелом¹¹⁴

Державне регулювання процесів розвитку туристично-рекреаційної сфери в регіонах здійснюється економічними й адміністративними важелями. Адміністративні важелі застосовуються здебільшого лише для регулювання цін, технології формування та реалізації туристичної продукції. Метою загальноекономічних важелів головним чином є забезпечення стабільності важливих для туризму фінансово-кредитних, податкових й інших умов.

На регіональному рівні важливими завданнями є обґрунтування конкурентоспроможності туристично-рекреаційної сфери та її місця у регіональних і місцевих стратегіях розвитку, формування сприятливого середовища та програм її розвитку, організація та координація їх виконання із залученням наявних в регіоні та потенційних суб'єктів туристично-рекреаційної діяльності.

¹¹⁴ Матвійчук Л.Ю., Лепкий М.І. Організаційно-інституційне забезпечення розвитку регіональних туристичних ринків. *Актуальні проблеми економіки*. 2019. № 9 (219). С.108.

Водночас зазначимо, що інституційно-організаційні можливості регіональних й місцевих органів влади у сфері розвитку туристично-рекреаційної сфери не є визначальними, оскільки її конкурентоспроможність першочергово залежить від інших чинників (зокрема – загальної сприятливості умов країни, серед першорядних чинників якої є розвиненість бізнес-середовища та рівень безпеки, а також сприятливості інституційних умов країни для туристично-рекреаційної діяльності). Україна за опублікованим Індексом конкурентоспроможності подорожей і туризму – 2019 якраз за цими показниками отримала найнижчі місця: цивільна та соціальна безпека – 107 місце серед 140 країн, що оцінювалися; розвиток бізнес-середовища - 102 місце; стала екологічна безпека – 114 місце, пріоритетність сфери подорожей та туризму – 92 місце¹¹⁵.

Разом з тим, наявність внутрішнього попиту на туристично-рекреаційні послуги навіть при низьких показниках конкурентоспроможності України на світовому ринку є фактором, який зумовлює високу конкурентоспроможність туристично-рекреаційної сфери окремих регіонів, які володіють відповідним ресурсним потенціалом й інституційно-організаційними можливостями, на національному рівні.

2.9. Матеріально-технічна база сфери туризму та рекреації

Туристично-рекреаційна сфера регіону представлена сукупністю суб'єктів господарювання, що володіють матеріально-технічними засобами для здійснення діяльності із задоволення попиту на туристично-відпочинкові та лікувально-оздоровчі послуги. До них відносимо готелі, туристичні комплекси, кемпінги, мотелі, пансіонати, санаторії й інші санаторні заклади, будинки й інші заклади відпочинку, інші суб'єкти, які безпосередньо забезпечують прийом і обслуговування туристів та рекреантів, а також ті, що виконують функції організаторів туризму та відпочинку (туроператори та туристичні агентства, екскурсійні бюро тощо). Разом з підприємствами харчування, транспорту, закладами культури, спорту та іншими, що беруть участь в обслуговуванні туристів і рекреантів, вони формують туристично-рекреаційну інфраструктуру (ТРІ) регіону.

¹¹⁵ The World Economic Forum The Travel & Tourism Competitiveness Report 2019
URL: https://www3.weforum.org/docs/WEF_TTCR_2019.pdf

Розглядаючи туристично-рекреаційну інфраструктуру Карпатського регіону України зупинимося на її базових складових, цільовим контингентом обслуговування яких є туристи та рекреанти. При цьому виділимо дві групи суб'єктів ТРІ: *надавачів цільових послуг* з їх прийому й обслуговування та *організаторів* туристично-рекреаційної діяльності. Суб'єктів, що беруть участь в обслуговуванні туристів і рекреантів поряд з іншими категоріями користувачів їх послуг, пропонуємо розглядати у якості суміжних.

У 2022 р. послуги з тимчасового розміщення й організації харчування в регіоні надавали 2 682 юридичні особи – 14,3% з тих, що надавали такі послуги в Україні, у т.ч. в Львівській обл. – 1589 (більше тільки у Києві – 6 037 та Одеській обл. – 1 664), Івано-Франківській – 435, Закарпатській – 434, Чернівецькій – 224¹¹⁶.

Послуги з розміщення туристів за класифікацією Всесвітньої туристичної організації надаються засобами двох категорій – колективні та індивідуальні (табл. 2.13).

Таблиця 2.13

Класифікація засобів розміщення туристів

Категорія	Розряд	Група
Колективні засоби розміщення	Готелі та аналогічні засоби розміщення	Готелі Аналогічні заклади
	Спеціалізовані заклади	Оздоровчі заклади Табори праці та відпочинку Суспільні засоби транспорту Конгрес-центри
	Інші колективні заклади	Помешкання, призначені для відпочинку Майданчики для кемпінгу Інші колективні заклади
Індивідуальні засоби розміщення	Індивідуальні засоби розміщення	Власні помешкання Кімнати, що орендують у сімейних будинках Помешкання, що орендують у приватних осіб або агентств Безкоштовне розміщення, що надають родичам або знайомим Інші розміщення на індивідуальній основі

Джерело: наведено за¹¹⁷

¹¹⁶ Туристичний барометр України 2021-2022. Київ, 2023. С 84.

¹¹⁷ Мальська М., Жук І., Кізіма В. Теоретичні засади розвитку готельного господарства за сучасних умов ринкового господарювання. *Вісник Львівського університету. Серія міжнародні відносини*. 2016. Вип. 40. С. 134

За даними Державної служби статистики України у 2020 р. в Карпатському регіоні налічувалося 220 колективних засобів розміщення (16,5% від загальної кількості в Україні), у т.ч. 111 у Львівській обл. (в Одеській обл. – 147, Києві – 132, Запорізькій обл. – 119), Івано-Франківській – 50, Закарпатській – 48, Чернівецькій – 11, загальною місткістю 22128 ліжок (14,3% від їх кількості в Україні), у т.ч. 12086 – у Львівській обл., 5002 – в Івано-Франківській, 3905 – у Закарпатській, 1135 – у Чернівецькій (табл. 2.14).

Дані офіційної статистики дуже занижені, оскільки статистичними спостереженнями охоплювалася тільки частина засобів колективного розміщення, а індивідуальні засоби розміщення взагалі були поза статистичними спостереженнями. Це показав, зокрема, проведений нами у 2022 р. моніторинг об'єктів туристично-рекреаційної сфери. За отриманими даними кількість наявних засобів колективного розміщення в областях регіону щонайменше у 5 разів перевищувала відображену у статистичних спостереженнях. Кількість же індивідуальних засобів розміщування в регіоні може становити 2 000 і більше¹¹⁸.

Таблиця 2.14

Колективні засоби розміщення у Карпатському регіоні, 2020 р.

	Закарпатська область	Івано-Франківська область	Львівська область	Чернівецька область	Карпатський регіон, всього
Кількість, од.	48	50	111	11	220
Кількість місць (ліжок)	3 905	5 002	12 086	1 135	22 128

Джерело: складено за¹¹⁹

Значна частина колективних й майже усі індивідуальні засоби розміщення задіяні до обслуговування туристів і відпочиваючих. Поряд з тим, в регіоні на базі запасів природних лікувальних ресурсів сформувалася достатньо розвинута мережа санаторно-курортних закладів, до яких відносяться заклади охорони здоров'я, що забезпечують надання громадянам послуг лікувального, профілактичного та реабілітаційного характеру з використанням природних лікувальних ресурсів курортів (лікувальних грязей та озокериту, мінеральних та термальних вод, ропи лиманів та озер, природних комплексів із сприятливими

¹¹⁸ Жук П. В. Туристично-рекреаційна сфера Карпатського регіону України в умовах воєнного стану. *Регіональна економіка*. 2022. № 3. С.37-45.

¹¹⁹ Туристичний барометр України 2021-2022, с. 100-101.

для лікування умовами тощо). До них належать: санаторії, санаторії-профілакторії, пансіонати з лікуванням, бальнеологічні лікарні, грязелікарні, курортні поліклініки, дитячі оздоровчі центри.

За наявною статистичною інформацією у Карпатському регіоні нараховувався 131 санаторно-курортний заклад, з них 82 санаторії, 22 санаторії-профілакторії, 15 пансіонатів з лікуванням. Санаторно-курортна інфраструктура регіону є найпотужнішою в Україні (без урахування території анексованої АР Крим). Тут розташовано 24,5% усіх вітчизняних санаторіїв та 55,6% пансіонатів з лікуванням. Виділяється Львівська обл., де налічується найбільша серед областей України кількість санаторіїв з найбільшою кількістю місць (ліжок) (табл. 2.15).

Таблиця 2.15

Санаторно-курортні заклади Карпатського регіону України

	Закрпатська область		Івано-Франківська область		Львівська область		Чернівецька область		Карпатський регіон, всього	
	кільк., од.	місць	кільк., од.	місць	кільк., од.	місць	кільк., од.	місць	кільк., од.	місць
Санаторії	20	4 217	11	3 831	47	15 822	4	467	82	24 337
Пансіонати з лікуванням	-	-	4	673	8	573	3	548	15	1 794
Санаторії-профілакторії	7	425	6	455	8	441	1	50	22	1371
Курортні поліклініки	2	-	-	-	-	-	-	-	2	-
Бальнеологічні лікарні, грязелікарні	1	-	-	-	-	-	-	-	1	-
Дитячі оздоровчо-санаторні заклади	3	245	6	244	-	-	-	-	9	489
Разом	33	4 887	27	5 203	63	16 836	8	1 065	131	27 991

Джерело: складено за¹²⁰

В ринкових умовах господарювання важливою складовою туристично-рекреаційної інфраструктури постають суб'єкти, що здійснюють організаційно-посередницькі функції, насамперед туроператори й турагентства. У Карпатському регіоні в 2020 р. діяло 60 туроператорів, у т.ч 38 – у Львівській обл. Львівщина є другим регіоном України за кількістю туроператорів після

¹²⁰ Санаторно-курортне лікування, організований відпочинок і туризм в Україні. Статистичний бюлетень. Державна служба статистики України. Київ, 2011. URL: https://ukrstat.gov.ua/druk/publicat/Arhiv_u/15/Arch_skl_bl.htm

Києва. За кількістю туристичних агентств Львівська обл., де їх зареєстровано 227, була третім регіоном України після Києва – 710 та Дніпропетровської обл. – 416. Всього в регіоні діяло 436 турагентств.

В областях Карпатського регіону функціонує майже третина зареєстрованих в Україні суб'єктів, що здійснюють екскурсійну діяльність. Львівська обл., де їх кількість за даними на 2020 р. перевищувала 60, випереджала Київ (34), Одеську обл. (31) й усі інші регіони (табл. 2.16).

Таблиця 2.16

Кількість суб'єктів – організаторів туристично-рекреаційної діяльності в Карпатському регіоні

	Закарпатська область	Івано-Франківська область	Львівська область	Чернівецька область	Карпатський регіон
Кількість організаторів туристично-рекреаційної діяльності, всього, од.	72	104	265	55	496
у тому числі					
туроператори	9	7	38	6	60
турагенти	63	97	227	49	436
суб'єкти, що здійснюють екскурсійну діяльність	3	7	61	2	73

Джерело: складено за¹²¹

Офіційна статистика, на жаль, не дозволяє відобразити цільовий туристично-рекреаційний потенціал суміжної складової ТРІ регіону (підприємства харчування, транспорту, заклади культури, спорту тощо). Водночас вважаємо, що їх вплив на конкурентоспроможність туристично-рекреаційної сфери проявляє себе через оцінку загальноінфраструктурних чинників сприятливості туристично-рекреаційній діяльності в регіоні, які розглянуті вище.

¹²¹ Туристичний барометр України 2021-2022, с. 98- 99; Туристичний барометр України 2009–2019. Київ, 2020. С. 100.

РОЗДІЛ III.

ОЦІНКА КОНКУРЕНТОСПРОМОЖНОСТІ ТА ПЕРСПЕКТИВИ РОЗВИТКУ ТУРИСТИЧНО-РЕКРЕАЦІЙНОЇ СФЕРИ КАРПАТСЬКОГО РЕГІОНУ

3.1. Конкуреноспроможність туристично-рекреаційної сфери регіонів України

Оцінювання конкуреноспроможності ТРС регіонів України було проведене за даними до широкомасштабного військового вторгнення на нашу територію, оскільки при запровадженні воєнного стану доступи до інформаційних баз були призупинені або суттєво обмежені. За його результатами найвищі інтегральні оцінки конкуреноспроможності туристично-рекреаційної сфери отримали м. Київ, Львівська та Одеська області (рис. 3.1, табл. 3.1).

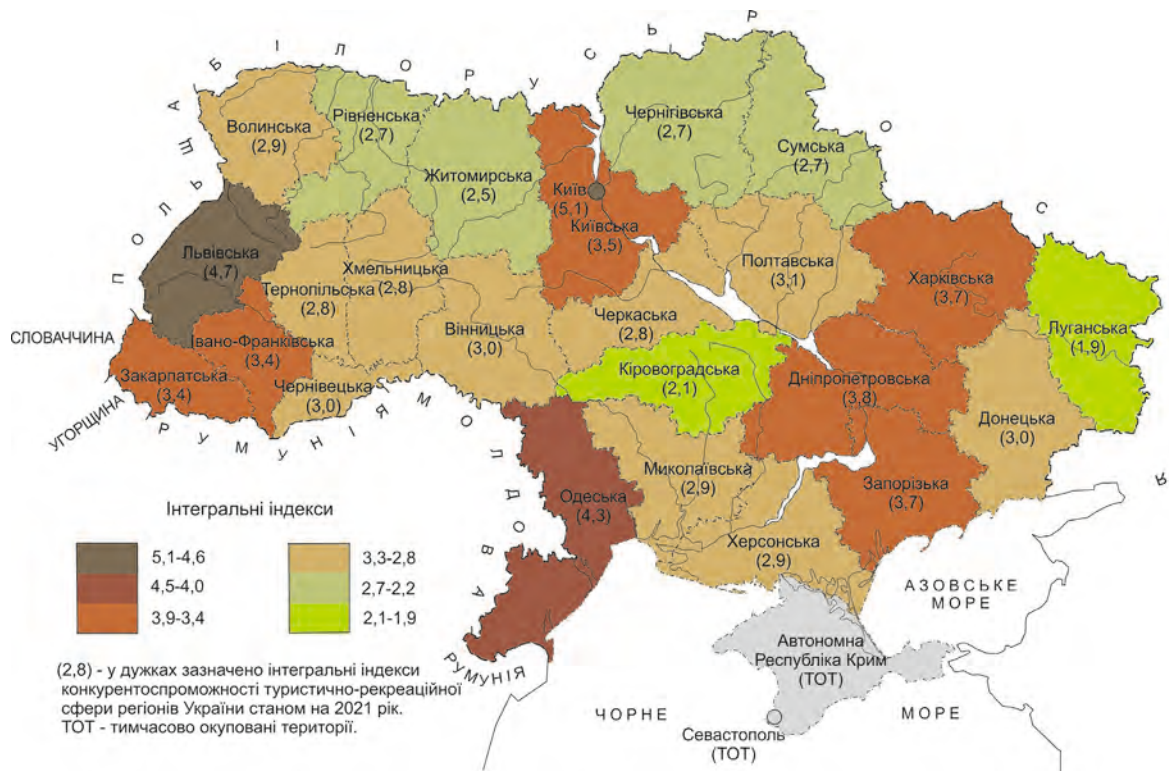

Рис. 3.1. Інтегральні індекси конкуреноспроможності туристично-рекреаційної сфери регіонів України

Джерело: розраховано та побудовано авторами; картографічне зображення – Ф. Кінтч

Серед першого десятка регіонів за індексом конкурентоспроможності виявилися здебільшого ті, що володіють високим природно-ресурсним та історико-культурним потенціалом туристично-рекреаційної діяльності (Львівська, Одеська, Закарпатська та Івано-Франківська області), а також регіони, що мають високий економічний та демографічний потенціал і розвинуту транспортну й інформаційну інфраструктуру (м. Київ, Дніпропетровська, Запорізька, Харківська і Київська області).

Таблиця 3.1

Інтегральні індекси конкурентоспроможності туристично-рекреаційної сфери регіонів України (період до 2022 р.)*

№ з/п	Регіони	Індекси				Інтегральний індекс
		Група А	Група Б	Група В	Група Г	
...	АР Крим
1.	м. Київ	5,00 (1)**	6,97 (1)	3,31 (8)	4,93 (2)	5,1
2.	Львівська обл.***	4,12 (4)	4,63 (4)	5,46 (1)	4,55 (3)	4,7
3.	Одеська обл.	3,83 (13)	4,79 (3)	3,37 (5)	5,38 (1)	4,3
4.	Дніпропетровська обл.	3,99 (6-7)	4,15 (5-6)	2,64 (14)	4,30 (4)	3,8
5-6.	Запорізька обл.	3,80 (14)	3,87 (7)	3,01 (12)	4,20 (5)	3,7
5-6.	Харківська обл.	4,19 (3)	4,86 (2)	2,89 (17)	2,99 (8)	3,7
7.	Київська обл.	4,58 (2)	4,15 (5-6)	2,82 (13)	2,90 (9)	3,5
8-9.	Закарпатська обл.	3,63 (17)	3,49 (9)	4,67 (2)	1,92 (13)	3,4
8-9.	Івано-Франківська обл.	3,91 (11)	3,28 (13)	3,82 (3)	2,34 (11)	3,4
10.	Полтавська обл.	4,02 (5)	3,34 (12)	3,03 (11)	2,05 (12)	3,1
11-13.	Вінницька обл.	3,99 (6-7)	3,14 (16)	3,34 (7)	1,56 (15)	3,0
11-13.	Донецька обл.	3,84 (12)	2,75 (22)	2,12 (22)	3,34 (6)	3,0
11-13.	Чернівецька обл.	3,57 (18)	3,48 (10)	3,62 (4)	1,13 (24)	3,0
14-16.	Волинська обл.	3,97 (8)	2,86 (20)	3,09 (10)	1,55 (16)	2,9
14-16.	Миколаївська обл.	3,40 (21)	3,20 (15)	1,83 (23)	2,99 (7)	2,9
14-16.	Херсонська обл.	3,28 (24)	2,95 (18)	2,60 (16)	2,76 (11)	2,9
17-19.	Тернопільська обл.	3,92 (10)	3,40 (11)	2,45 (19)	1,23 (21)	2,8
17-19.	Хмельницька обл.	3,94 (9)	2,48 (23)	3,37 (5-6)	1,43 (17)	2,8
17-19.	Черкаська обл.	3,69 (15)	3,27 (14)	2,55 (18)	1,80 (13)	2,8
20-22.	Рівненська обл.	3,56 (19)	3,13 (17)	2,61 (15)	1,34 (19)	2,7
20-22.	Сумська обл.	3,44 (20)	3,70 (8)	2,17 (21)	1,31 (20)	2,7
20-22.	Чернігівська обл.	3,37 (22)	2,79 (21)	3,22 (9)	1,36 (18)	2,7
23.	Житомирська обл.	3,65 (16)	2,90 (19)	2,28 (20)	1,25 (21)	2,5
24.	Кіровоградська обл.	3,17 (25)	2,45 (24)	1,70 (25)	1,22 (22)	2,1
25.	Луганська обл.	3,32 (23)	1,68 (25)	1,75 (24)	1,01 (25)	1,9
...	м. Севастополь

Примітки: *тут і в інших таблицях без тимчасово окупованих територій АР Крим, Донецької та Луганської обл.; **в дужках – рейтингове місце за відповідною групою показників; *** фоном виділені області Карпатського регіону.

Водночас можна зазначити, що індекси конкурентоспроможності низки регіонів, насамперед Закарпатської, Івано-Франківської, Чернівецької, Миколаївської і Херсонської областей – знижує неповне відображення вітчизняною системою статистики інформації про кількість засобів (об’єктів) розміщення туристів і відпочиваючих та кількість осіб, які у них перебували, а також відсутність офіційних даних про економічні результати діяльності дохідність суб’єктів туристично-рекреаційної сфери.

За показниками групи А – Сприятливість середовища найвищі індекси конкурентоспроможності у м. Києва, Київської, Харківської, Львівської, Полтавської областей (рис. 3.2, табл. 3.2–3.4).

Оцінювання охоплювало три фактори: економічне середовище, безпеку, демографію та ринок праці. За факторами економічного середовища абсолютну перевагу має м. Київ (індекс конкурентоспроможності максимальний – 7,0). Високими є також індекси Дніпропетровської (5,13), Київської (5,12), а також Полтавської (4,26), Одеської (3,79), Львівської (3,70) і Запорізької (3,34) областей.

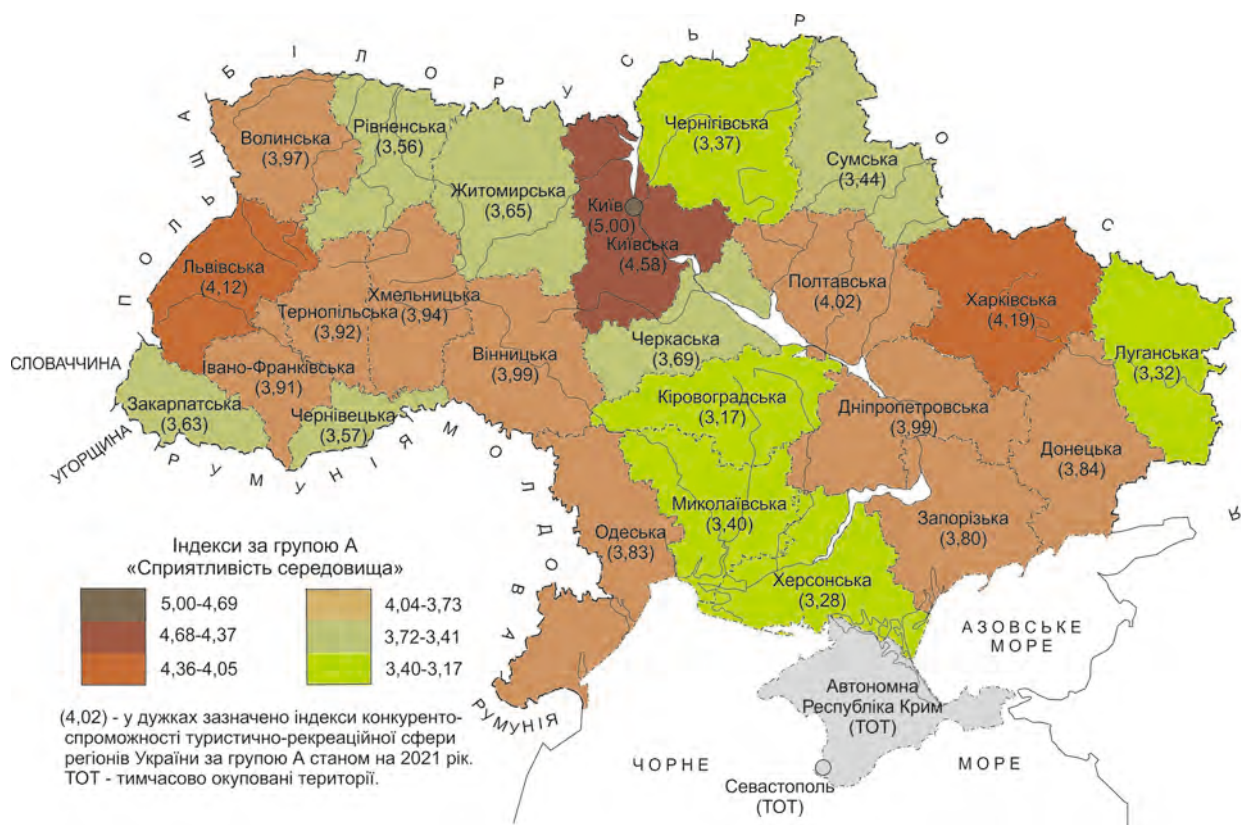

Рис. 3.2. Індекси конкурентоспроможності туристично-рекреаційної сфери регіонів України за показниками групи А – Сприятливість середовища

Джерело: розраховано та побудовано авторами; картографічне зображення – Ф. Кінтч

Фактори безпеки оцінювалися за критеріями соціальної (злочинність, захворюваність) та екологічної безпеки. За цими критеріями регіони – економічні лідери мають нижчі індекси, а найвищі – у Тернопільській (6,58), Хмельницької (6,54), Чернівецької (6,45), Івано-Франківської (6,40) та Вінницької (6,25) областях.

За демографічними й трудовесурсними факторами найвищі індекси в регіонів з високим демографічним потенціалом й відносно розвинутим ринком праці: м. Київ (4,72), Донецька (4,50), Дніпропетровська (3,87) і Харківська (3,62) області. Завдяки вагомим індексам освітніх індикаторів високою за цими критеріями є також конкурентоспроможність Львівської обл. (4,05).

За показниками групи Б – Інфраструктурний розвиток – найвищі індекси конкурентоспроможності у м. Києва, Харківської, Одеської, Львівської, Дніпропетровської та Київської областей (рис. 3.3; табл. 3.5–3.6).

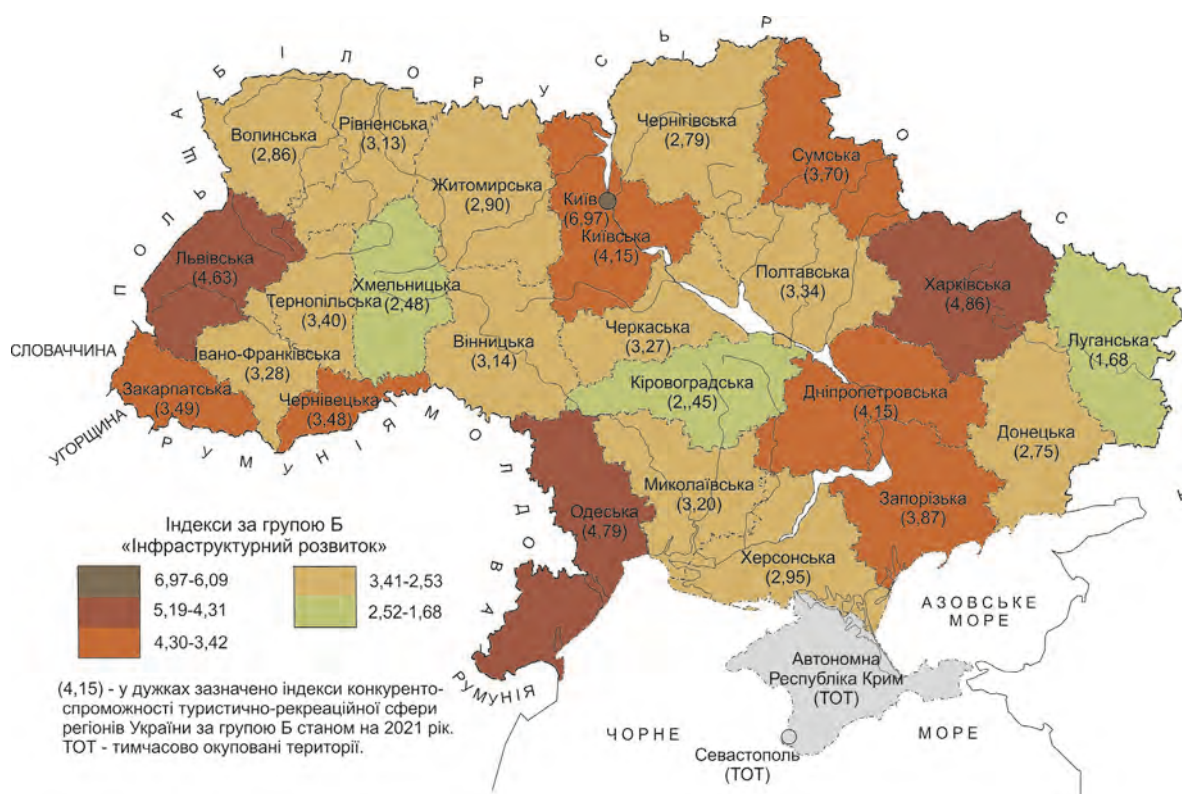

Рис. 3.3. Індикси конкурентоспроможності туристично-рекреаційної сфери регіонів України за показниками групи Б – Інфраструктурний розвиток

Джерело: розраховано та побудовано авторами; картографічне зображення – Ф. Кінтч

Оцінювання здійснювалося за розвитком транспортної та інформаційної і банківської інфраструктури.

Таблиця 3.2

Оцінка конкурентоспроможності туристично-рекреаційної сфери регіонів України, показник 1 – Економічне середовище

Регіон (область)	Індикатор 1.01		Індика-тор 1.02		Індикатор 1.03		Індикатор 1.04		Індикатор 1.05		Індикатор 1.06		Індикатор 1.07		Індикатор 1.08		Індикатор 1.09		Індикатор 1.10		Індекс за показником
	ФЗ*	Інд.	ФЗ	Інд.	ФЗ	Інд.	ФЗ	Інд.	ФЗ	Інд.	ФЗ	Інд.	ФЗ	Інд.	ФЗ	Інд.	ФЗ	Інд.	ФЗ	Інд.	
АР Крим
Вінницька	143	4,12	293	2,49	129,1	2,52	83,1	4,34	8,9	3,60	305	1,81	21,4	2,30	10,7	2,42	891	2,21	358	1,69	2,75
Волинська	148	4,33	275	2,25	75,6	1,61	73,2	3,82	8,9	3,60	280	1,72	21,8	2,33	2,5	1,26	623	1,82	1 276	4,14	2,69
Дніпропетровська	165	5,03	331	2,99	390,3	7,00	122,3	6,37	18,6	7,00	1 811	7,00	36,0	3,48	17,8	3,43	2 390	4,39	1 459	4,63	5,13
Донецька	76	1,37	179	1,00	204,9	3,82	49,4	2,59	6,5	2,75	588	2,79	9,0	1,30	10,1	2,34	952	2,30	350	1,67	1,92
Житомирська	144	4,16	284	2,37	85,3	1,77	70,2	3,67	7,7	3,18	548	2,65	23,0	2,43	2,1	1,20	564	1,73	437	1,90	2,51
Закарпатська	129	3,55	274	2,24	61,3	1,36	48,9	2,56	4,1	1,91	288	1,75	18,2	2,04	1,9	1,17	1 076	2,48	1 001	3,41	2,25
Запорізька	166	5,07	291	2,46	155,2	2,97	91,5	4,77	9,2	3,70	925	3,95	31,0	3,08	2,7	1,28	1 732	3,43	724	2,67	3,34
Івано-Франківська	143	4,12	289	2,44	86,7	1,80	63,2	3,30	4,7	2,12	497	2,47	20,0	2,19	3,7	1,43	554	1,72	467	1,98	2,36
Київська	213	7,00	456	4,62	218,6	4,06	123,2	6,42	18,4	6,93	1 203	4,90	55,7	5,07	12,6	2,69	1 105	2,52	2 346	7,00	5,12
Кіровоградська	169	5,19	260	2,06	73,1	1,56	77,8	4,06	7,3	3,04	208	1,48	24,0	2,51	1,4	1,10	978	2,33	249	1,40	2,47
Луганська	67	1,00	192	1,17	40,3	1,00	18,8	1,00	1,5	1,00	180	1,38	5,3	1,00	0,7	1,00	61	1,00	99	1,00	1,06
Львівська	171	5,27	373	3,54	214,4	3,98	85,2	4,44	9,5	3,81	807	3,54	28,1	2,84	14,1	2,91	925	2,26	1 371	4,40	3,70
Миколаївська	195	6,26	320	2,84	92,4	1,89	82,1	4,29	8,5	3,46	542	2,63	23,9	2,50	3,1	1,34	2 008	3,83	705	2,62	3,17
Одеська	181	5,68	396	3,84	197,2	3,69	82,9	4,33	9,1	3,67	753	3,35	37,0	3,56	27,9	4,87	572	1,74	919	3,19	3,79
Полтавська	162	4,90	304	2,63	187,3	3,52	134,4	7,00	18,3	6,89	1 650	6,45	28,2	2,85	8,1	2,05	1 671	3,34	845	2,99	4,26
Рівненська	126	3,42	270	2,19	67,4	1,46	58,3	3,05	4,9	2,19	325	1,88	18,9	2,10	3,3	1,37	407	1,50	332	1,62	2,08
Сумська	129	3,55	266	2,14	75,8	1,61	70,6	3,69	6,8	2,86	377	2,06	21,4	2,30	1,7	1,14	912	2,24	783	2,83	2,44
Тернопільська	143	4,12	278	2,29	57,1	1,29	54,8	2,87	7,1	2,96	217	1,51	17,1	1,95	2,6	1,27	431	1,54	391	1,78	2,16
Харківська	151	4,45	451	4,56	247,6	4,55	92,8	4,84	7,7	3,18	403	2,15	32,9	3,23	14,4	2,95	553	1,69	676	2,54	3,41
Херсонська	165	5,03	279	2,31	61,9	1,37	60,0	3,14	7,1	2,96	427	2,23	24,7	2,57	1,2	1,07	273	1,31	318	1,58	2,36
Хмельницька	148	4,33	336	3,05	83,0	1,73	65,9	3,44	8,5	3,46	197	1,44	22,2	2,36	6,5	1,82	529	1,68	404	1,81	2,51
Черкаська	166	5,07	310	2,71	103,5	2,08	86,3	4,50	7,7	3,18	253	1,63	24,7	2,57	2,5	1,26	680	1,90	570	2,26	2,72
Чернівецька	122	3,26	346	3,18	41,7	1,02	46,1	2,42	3,7	1,77	70	1,00	17,8	2,01	2,1	1,20	187	1,18	190	1,24	1,83
Чернігівська	142	4,08	279	2,31	78,0	1,65	78,1	4,08	8,2	3,35	478	2,41	22,3	2,37	2,4	1,24	899	2,22	345	1,66	2,54
м. Київ	447*	7,00	638	7,00	949,6*	7,00	320,9*	7,00	55,8*	7,00	7271*	7,00	79,6	7,00	42,9	7,00	4188	7,00	8 064*	7,00	7,00
м. Севастополь
Мак. значення	213		638		390,3		134,4		18,6		1811		79,6		42,9		4 188		2 346		
Мін. значення	67		179		40,3		18,8		1,5		70		5,3		0,7		61		99		

Примітка: *у таблицях 3–10 фактичні значення (ФЗ) показників (індикаторів) наведено за джерелами, зазначеними у додатках А – І.

Таблиця 3.3

Оцінка конкурентоспроможності туристично-рекреаційної сфери регіонів України, показник 2 – Безпека

Регіон (область)	Індикатор 2.01		Індикатор 2.02		Індикатор 2.03		Індика-тор 2.04		Індикатор 2.05		Індикатор 2.06		Індикатор 2.07		Індикатор 2.08		Індекс за показником
	ФЗ	Інд.	ФЗ	Інд.	ФЗ	Інд.	ФЗ	Інд.	ФЗ	Інд.	ФЗ	Інд.	ФЗ	Інд.	ФЗ	Інд.	
АР Крим
Вінницька	6,50	5,25	2,54	5,27	0,18	6,56	0,27	5,48	0	7,00	0,00	7,00	2,95	6,45	165,5	6,99	6,25
Волинська	9,43	3,40	3,17	4,38	0,17	6,59	0,38	4,46	0	7,00	0,00	7,00	0,25	6,99	367,4	6,79	5,83
Дніпропетровська	9,48	3,37	3,98	3,24	1,22	2,58	0,50	3,22	128	1,00	214,00	5,60	16,76	3,68	355 660,3	1,00	2,96
Донецька	5,17	6,00	1,83	6,27	0,33	5,97	0,21	6,09	76	3,44	7,08	6,54	28,34	1,35	30 194,6	5,00	5,09
Житомирська	8,89	3,74	3,46	3,97	0,28	6,16	0,36	4,64	2	6,91	3,28	6,79	0,39	6,97	189,2	6,90	5,76
Закарпатська	7,13	4,85	2,89	4,77	0,08	6,92	0,44	3,86	3	6,86	7,89	6,49	0,26	6,99	189,9	6,90	5,96
Запорізька	11,07	2,37	3,84	3,43	0,30	6,07	0,41	4,15	12	6,44	1,41	6,91	5,72	5,90	9 975,9	6,34	5,78
Івано-Франківська	4,89	6,26	1,77	6,35	0,06	7,00	0,24	5,78	1	6,95	1,67	6,89	10,1	5,02	485,2	6,97	6,40
Київська	8,77	3,82	4,15	2,99	0,50	5,35	0,41	4,13	2	6,91	0,33	6,98	2,37	6,57	3 401,7	6,78	5,44
Кіровоградська	11,59	2,04	5,29	1,38	0,51	5,29	0,45	3,71	4	6,81	12,12	6,21	0,43	6,96	189,1	6,99	4,92
Луганська	3,72	7,00	1,31	7,00	0,07	6,96	0,12	7,00	34	5,41	91,89	1,00	1,33	6,78	2 129,7	6,86	6,00
Львівська	8,16	4,20	2,54	5,26	0,13	6,74	0,35	4,74	123	1,23	74,55	2,13	3,49	6,34	12 962,4	6,14	4,60
Миколаївська	12,79	1,29	4,64	2,30	0,60	4,96	0,41	4,19	21	6,02	28,77	5,12	0,46	6,95	2379,3	6,85	4,71
Одеська	9,31	3,48	4,08	3,09	1,64	1,00	0,73	1,00	25	5,83	16,03	5,95	1,28	6,79	390,6	6,98	4,27
Полтавська	11,26	2,25	3,93	3,30	0,21	6,44	0,30	5,23	2	6,91	2,60	6,83	1,59	6,73	68810,9	1,11	4,85
Рівненська	8,25	4,15	2,86	4,81	0,14	6,70	0,31	5,18	15	6,30	26,32	5,28	0,50	6,95	1248,8	6,92	5,79
Сумська	9,23	3,53	2,90	4,76	0,14	6,69	0,33	4,95	20	6,06	44,44	4,10	0,88	6,87	1508,9	6,90	5,49
Тернопільська	5,93	5,61	1,76	6,37	0,08	6,91	0,18	6,38	2	6,91	6,45	6,58	0,69	6,91	44,3	7,00	6,58
Харківська	9,80	3,17	4,26	2,85	0,27	6,19	0,28	5,43	13	6,39	4,17	6,73	2,99	6,44	345,0	6,98	5,53
Херсонська	12,38	1,55	4,25	2,85	0,53	5,20	0,44	3,82	2	6,91	3,39	6,78	0,62	6,92	49,4	7,00	5,13
Хмельницька	4,97	6,21	1,62	6,56	0,16	6,64	0,30	5,23	1	6,95	2,22	6,86	0,88	6,87	460,2	6,97	6,54
Черкаська	8,38	4,06	3,20	4,33	0,32	5,99	0,32	5,01	3	6,86	3,79	6,75	2,46	6,55	359,1	6,98	5,82
Чернівецька	6,98	4,94	2,22	5,71	0,07	6,95	0,18	6,38	2	6,91	4,88	6,68	0,22	7,00	440,3	6,97	6,45
Чернігівська	11,1	2,41	4,04	3,15	0,46	5,48	0,36	4,66	11	6,48	14,67	6,04	0,66	6,91	285,7	6,98	5,27
м. Київ	13,24	1,00	5,56	1,00	0,48	5,40	0,24	5,81	16	6,25	2,50	6,84	30,08	1,00	90 491,3	1,00	3,54
м. Севастополь
Мак. значення	13,24		5,56		1,64		0,73		128		91,89		30,08		90 491,3		
Мін. значення	3,72		1,31		0,06		0,12		0		0,00		0,22		44,3		

Таблиця 3.4

Оцінка конкурентоспроможності туристично-рекреаційної сфери регіонів України, показник 3 – Демографія та ринок праці

Регіон (область)	Індикатор 3.01		Індикатор 3.02		Індикатор 3.03		Індикатор 3.04		Індикатор 3.05		Індикатор 3.06		Індикатор 3.07				Індикатор 3.08		Індекс за показником	
	ФЗ	Інд.	ФЗ	Інд.	ФЗ	Інд.	ФЗ	Інд.	ФЗ	Інд.	ФЗ	Інд.	ФЗ	Інд.	ФЗ	Інд.	Індекс агрегований	ФЗ		Інд.
АР Крим
Вінницька	1545,4	2,20	912,0	2,18	710,7	2,92	56,2	3,58	-10,6	2,33	10,7	4,07	8,07	5,22	11,50	2,89	4,06	254	2,40	2,97
Волинська	1031,4	1,24	615,1	1,22	416,0	1,40	48,9	7,00	-3,9	4,42	12,5	5,11	6,75	6,01	12,95	3,62	4,82	200	2,00	3,40
Дніпропетровська	3176,6	5,23	1886,2	5,34	1496,8	7,00	58,0	2,73	-11,0	2,20	8,6	2,57	8,21	5,13	9,38	1,82	3,48	260	2,44	3,87
Донецька	4131,8	7,00	2400,0	7,00	838,8	3,59	49,2	6,77	...	1,00	14,9	6,67	9,45	4,39	9,17	1,72	3,06	66	1,00	4,50
Житомирська	1208,2	1,57	716,7	1,55	549,4	2,09	55,3	4,00	-10,6	2,33	10,9	4,07	9,13	4,58	12,4	3,21	3,90	185	1,89	2,68
Закарпатська	1253,8	1,65	764,2	1,77	551,4	2,10	53,7	4,75	-2,9	4,75	10,6	3,87	15,10	1,00	7,74	1,00	1,00	161	1,71	2,69
Запорізька	1687,4	2,46	999,5	2,45	791,7	3,34	56,0	3,67	-12,5	1,73	10,7	3,93	9,79	4,19	7,89	1,08	2,64	291	2,67	2,86
Івано-Франківська	1368,1	1,87	834,6	1,93	599,3	2,35	54,1	4,56	-5,2	4,00	8,4	2,43	9,74	4,22	14,32	4,30	4,26	235	2,26	2,96
Київська	1781,0	2,63	1065,5	2,68	811,6	3,45	57,8	2,83	4,2	7,00	6,9	1,46	7,71	5,43	11,21	2,74	4,09	106	1,30	3,18
Кіровоградська	933,1	1,06	546,5	1,00	414,7	1,39	53,1	5,03	-14,0	1,25	12,7	5,24	8,35	5,05	9,63	1,95	3,50	125	1,44	2,11
Луганська	2121,3	3,27	1247,9	3,27	339,4	1,00	56,4	3,48	...	1,00	15,4	7,00	8,95	4,69	8,77	1,52	3,11	84	1,13	2,91
Львівська	2512,1	3,99	1521,3	4,16	1122,3	5,06	56,0	3,67	-5,7	3,87	7,6	1,85	6,94	5,90	19,69	7,00	6,45	380	3,37	4,05
Миколаївська	1119,9	1,41	671,2	1,40	537,1	1,37	57,3	3,06	-10,2	2,45	10,7	3,93	9,70	4,24	8,02	1,14	2,69	241	2,30	2,33
Одеська	2377,2	3,74	1418,2	3,82	1067,1	4,77	56,8	3,30	-3,8	4,47	7,1	1,59	9,72	4,23	8,94	1,60	2,92	316	2,86	3,43
Полтавська	1387,0	1,90	829,8	1,92	643,2	2,11	54,8	4,23	-11,2	2,14	12,0	4,78	7,33	5,67	11,25	2,76	4,22	245	2,33	2,95
Рівненська	1153,0	1,47	686,9	1,45	513,8	1,90	56,1	3,62	-3,9	4,42	9,3	3,02	9,15	4,57	14,34	4,31	4,44	211	2,08	2,81
Сумська	1068,2	1,31	639,6	1,30	507,7	1,87	56,8	3,30	-13,9	1,28	9,4	3,09	6,34	6,26	13,37	3,83	5,06	177	1,83	2,38
Тернопільська	1038,7	1,25	630,4	1,27	450,4	1,58	51,6	5,73	-7,9	3,18	11,5	4,46	9,20	4,54	12,88	3,58	4,06	273	2,54	3,01
Харківська	2658,5	4,26	1618,6	4,47	1288,1	5,92	59,9	1,84	-9,3	2,74	6,2	1,00	6,61	6,09	12,41	3,34	4,72	467	3,99	3,62
Херсонська	1027,9	1,23	612,5	1,21	490,1	1,78	56,8	3,30	-11,0	2,20	11,3	4,33	9,48	4,37	7,94	1,10	2,74	202	2,01	2,35
Хмельницька	1254,7	1,66	739,4	1,62	560,5	2,15	54,8	4,23	-8,7	2,93	9,9	3,41	8,21	5,13	12,25	3,26	4,20	202	2,01	2,78
Черкаська	1192,1	1,54	706,0	1,52	557,6	2,13	57,0	3,20	-11,7	1,98	9,5	3,15	7,26	5,70	11,25	2,76	4,23	272	2,58	2,54
Чернівецька	901,6	1,00	549,2	1,01	413,3	1,38	56,5	3,44	-5,6	3,91	8,9	2,76	8,64	4,88	10,64	2,46	3,67	248	2,35	2,44
Чернігівська	991,3	1,17	572,3	1,08	466,7	1,66	56,4	3,48	-14,8	1,00	11,9	4,72	8,70	4,84	11,12	2,70	3,77	121	1,48	2,30
м. Київ	2967,4	4,84	1784,6	5,01	1450,2	6,76	61,7	1,00	-1,8	5,10	6,8	1,39	5,10	7,00	18,27	6,29	6,65	872	7,00	4,72
м. Севастополь
Мак. Значення	4131,8		2400,0		1496,8		61,7		4,2		15,4		15,10		19,69			872		
Мін. Значення	901,6		546,5		339,4		48,9		-14,8		6,2		5,10		7,74			66		

Таблиця 3.5

Оцінка конкурентоспроможності туристично-рекреаційної сфери регіонів України,
показник 4 – Транспортна інфраструктура

Регіон (область)	Індикатор 4.01		Індикатор 4.02		Індикатор 4.03		Індикатор 4.04		Індикатор 4.05		Індикатор 4.06		Індекс за показни- ком
	ФЗ	Інд.	ФЗ	Інд.	ФЗ	Інд.	ФЗ	Інд.	ФЗ	Інд.	ФЗ	Інд.	
АР Крим
Вінницька	+	7,00	0,0	1,00	359	6,02	49,6	4,70	40,5	4,51	2,7	2,57	4,30
Волинська	-	1,00	0,0	1,00	308	4,70	59,7	5,50	29,4	2,93	1,8	1,93	2,84
Дніпропетровська	+	7,00	0,3	1,69	288	4,18	35,2	3,57	48,7	5,69	4,0	3,50	4,27
Донецька	-	1,00	0,0	1,00	305	4,62	19,4	2,32	35,3	3,77	1,2	1,50	2,37
Житомирська	+	7,00	0,0	1,00	288	4,18	49,1	4,67	34,1	3,60	2,3	2,29	3,79
Закарпатська	+	7,00	0,0	1,00	267	3,64	26,6	2,89	47,1	5,46	2,0	2,07	3,68
Запорізька	+	7,00	0,4	1,92	258	3,41	49,0	4,66	36,3	3,91	3,9	3,43	4,06
І.-Франківська	+	7,00	0,1	1,23	294	4,34	47,1	4,51	35,5	3,80	1,7	1,86	3,79
Київська	+	7,00	15,3	7,00	309	4,72	43,3	4,21	30,0	3,01	23,4	7,00	5,49
Кіровоградська	-	1,00	0,0	1,00	256	3,35	51,0	4,82	36,2	3,90	2,4	2,36	2,74
Луганська	-	1,00	0,0	1,00	165	1,00	2,6	1,00	20,4	1,64	0,5	1,00	1,11
Львівська	+	7,00	2,2	6,08	397	7,00	49,2	4,67	57,9	7,00	4,3	3,71	5,91
Миколаївська	+	1,00	0,0	1,00	195	1,78	78,7	7,00	28,7	2,83	1,3	1,57	2,53
Одеська	+	7,00	1,7	4,92	249	3,17	40,4	3,98	31,0	3,16	4,0	3,50	4,29
Полтавська	+	7,00	0,0	1,00	310	4,75	39,5	3,91	29,6	2,96	3,3	3,00	3,77
Рівненська	+	7,00	0,0	1,00	260	3,46	73,7	6,61	28,8	2,84	2,4	2,36	3,88
Сумська	+	7,00	0,0	1,00	302	4,54	65,0	5,92	29,5	2,94	4,6	3,93	4,22
Тернопільська	+	7,00	0,0	1,00	362	6,09	45,6	4,39	40,8	4,56	2,3	2,29	4,22
Харківська	+	7,00	1,3	4,00	309	4,72	33,9	3,47	48,4	5,64	8,9	7,00	5,31
Херсонська	+	7,00	0,2	1,46	176	1,28	47,9	4,57	15,9	1,00	1,8	1,93	2,87
Хмельницька	-	1,00	0,0	1,00	349	5,76	47,7	4,56	35,8	3,84	1,9	2,00	3,03
Черкаська	+	7,00	0,0	1,00	292	4,28	45,1	4,35	27,9	2,71	1,9	2,00	3,56
Чернівецька	+	7,00	0,08	1,18	358	5,99	33,4	3,43	51,0	6,01	0,9	1,29	4,15
Чернігівська	-	1,00	0,0	1,00	241	2,97	37,8	3,78	26,7	2,54	4,5	3,86	2,53
м. Київ	+	7,00	2,6	7,00	н/д	7,00*	74,1	6,64	н/д	7,00*	н/д	7,00*	6,94
м. Севастополь
Макс. значення	+	-	2,6	-	397	-	78,7	-	57,9	-	8,9	-	-
Мін. значення	-	-	0,0	-	165	-	2,6	-	15,9	-	0,5	-	-

Примітка: *експертна оцінка

Таблиця 3.6

Оцінка конкурентоспроможності туристично-рекреаційної сфери регіонів України,
показник 5 – Інформаційна та банківська інфраструктура

Регіон (область)	Індикатор 5.01		Індикатор 5.02		Індикатор 5.03		Індикатор 5.04		Індикатор 5.05		Індикатор 5.06		Індекс за показ- ником
	ФЗ	Інд.	ФЗ	Інд.	ФЗ	Інд.	ФЗ	Інд.	ФЗ	Інд.	ФЗ	Інд.	
АР Крим
Вінницька	69,4	1,58	69,0	1,37	626,5	2,65	947,7	1,69	962	1,61	15	3,00	1,98
Волинська	72,8	2,88	80,6	4,41	558,8	2,09	1 213,0	2,99	1 058	2,33	13	2,60	2,88
Дніпропетровська	80,7	5,92	87,2	6,14	565,5	2,14	1 308,3	3,46	1 084	2,52	20	4,00	4,03
Донецька	74,0	3,35	79,0	3,99	435,7	1,07	1 362,6	3,73	1 091	2,57	8	1,60	3,12
Житомирська	68,9	1,38	71,7	2,07	570,8	2,19	936,4	1,63	978	1,73	15	3,00	2,00
Закарпатська	78,9	5,23	87,2	6,14	465,5	1,31	1 122,6	2,55	1 005	1,93	13	2,60	3,29
Запорізька	78,1	4,92	83,3	5,11	512,7	1,70	1 233,3	3,09	1 207	3,44	19	3,80	3,68
Івано-Франківська	77,3	4,62	79,6	4,14	482,3	1,45	1 127,5	2,57	934	1,01	14	2,80	2,77
Київська	75,1	3,77	74,1	2,70	682,4	3,11	985,6	1,87	1 037	2,17	16	3,20	2,80
Кіровоградська	68,7	1,31	67,6	1,00	499,1	1,59	1 240,6	3,13	1 074	2,45	17	3,40	2,15
Луганська	71,0	2,19	77,3	3,54	427,6	1,00	1 382,2	3,83	995	1,85	5	1,00	2,24
Львівська	70,0	1,81	81,1	4,54	662,7	2,95	1 101,9	2,45	1 344	4,49	19	3,80	3,34
Миколаївська	76,8	4,42	79,3	4,07	715,0	3,38	1 416,6	4,00	1 264	3,87	17	3,40	3,86
Одеська	78,7	5,15	80,3	4,33	1 131,0	6,83	1 424,1	4,03	1 682	7,00	22	4,40	5,29
Полтавська	68,2	1,12	71,7	2,07	540,6	1,94	1 385,3	3,84	1 260	3,84	23	4,60	2,90
Рівненська	74,2	3,42	78,3	3,80	514,6	1,72	980,7	1,85	881	1,00	12	2,40	2,37
Сумська	76,8	4,42	75,3	3,02	513,3	1,71	1 369,0	3,76	1 175	3,20	17	3,40	3,17
Тернопільська	76,4	4,27	83,1	5,06	429,6	1,02	840,7	1,16	950	1,52	12	2,40	2,57
Харківська	81,2	6,12	81,8	4,72	595,2	2,39	1 504,1	4,43	1 358	4,57	21	4,20	4,41
Херсонська	68,2	1,12	76,1	3,23	520,0	1,77	1 492,8	4,37	1 308	4,20	17	3,40	3,02
Хмельницька	72,3	2,69	71,5	2,02	520,5	1,78	808,0	1,00	911	1,22	14	2,80	1,92
Черкаська	76,5	4,31	78,4	3,83	527,7	1,83	1 059,9	2,24	1 080	2,49	16	3,20	2,98
Чернівецька	72,5	2,77	81,1	4,54	466,9	1,33	1 221,8	3,04	1 134	2,90	11	2,20	2,80
Чернігівська	67,9	1,00	75,5	3,07	679,6	3,09	1 306,9	3,46	1 282	4,00	18	3,60	3,04
м. Київ	83,5	7,00	90,5	7,00	1 152,1	7,00	2 026,2	7,00	9 352*	7,00	35	7,00	7,00
м. Севастополь
Макс. значення	83,5		90,5		1 152,1		2 026,2		1 682		35		
Мін. значення	67,9		67,6		427,6		808,0		881		5		

Примітка: *експертна оцінка

За розвитком транспортної інфраструктури найвищі показники конкурентоспроможності у Києва (індекс 6,94), Львівської (5,91), Київської (5,49), Харківської (5,31) областей. Київ також домінує за розвитком інформаційної та банківської інфраструктури (індекс 7,00), випереджаючи Одеську (5,29), Харківську (4,41), Дніпропетровську (4,03) області.

За показниками групи В – Природні та історико-культурні ресурси найвищі індекси конкурентоспроможності у Львівської, Закарпатської, Івано-Франківської, Чернівецької та Одеської областей (рис. 3.4; табл. 3.7–3.8).

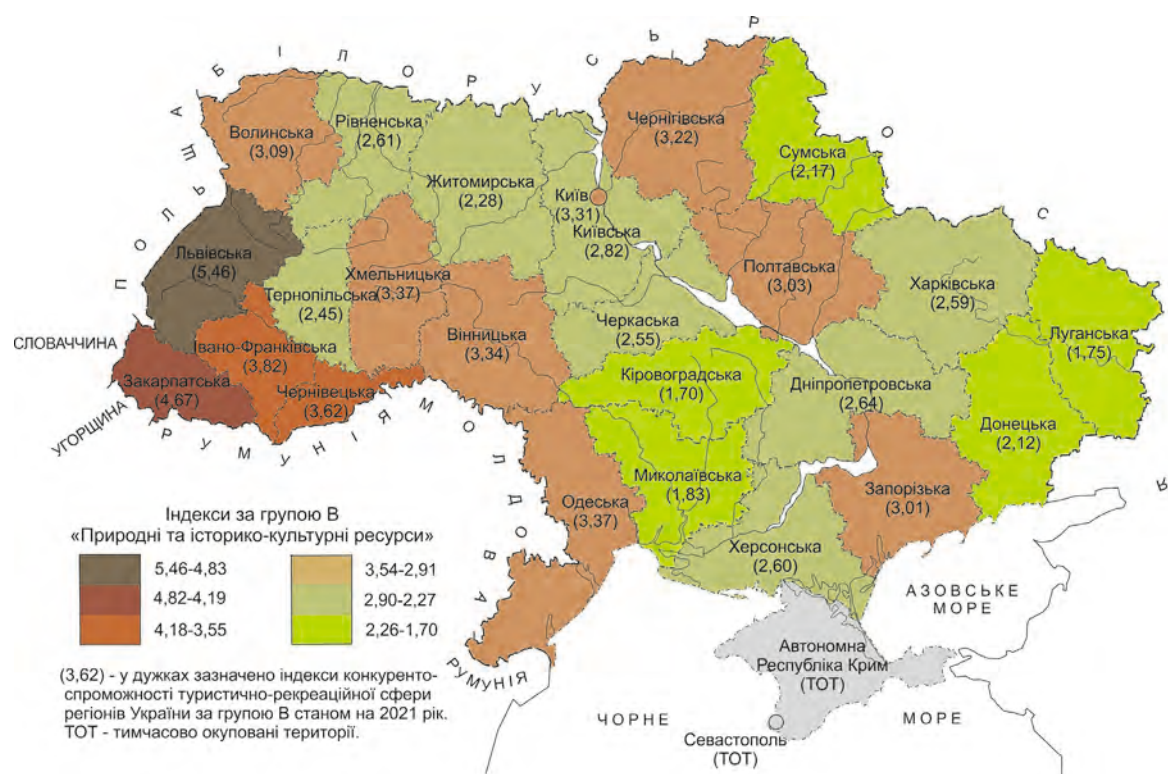

Рис. 3.4. Індекси конкурентоспроможності туристично-рекреаційної сфери регіонів України за показниками групи В – Природні та історико-культурні ресурси

Джерело: розраховано та побудовано авторами; картографічне зображення – Ф. Кінтч

За природно-ресурсним потенціалом туристично-рекреаційної діяльності найвищі індекси конкурентоспроможності в областей Карпатського регіону України: Закарпатської (індекс 5,02), Львівської (4,39), Івано-Франківської (3,81), а також в Одеської (3,37) та Волинської (3,30) областей. Львівська (індекс 6,53), Чернівецька (4,44), Хмельницька (4,39), Закарпатська (4,32) області та м. Київ (4,34) очолюють рейтинг регіонів за конкурентоспроможністю туристично-рекреаційного потенціалу історико-культурних ресурсів.

Таблиця 3.7

Оцінка конкурентоспроможності туристично-рекреаційної сфери регіонів України,
показник 6 – Природно-ресурсний потенціал

Регіон (область)	Індикатор 6.01		Індикатор 6.02		Індикатор 6.03					Індикатор 6.04		Індикатор 6.05					Індикатор 6.06	
	ФЗ	Інд.	ФЗ	Інд.	ФЗ	Інд.	ФЗ	Інд.	Інд. агр.	ФЗ	Інд.	ФЗ	Інд.	ФЗ	Інд.	Інд. агр.	ФЗ	Інд.
АР Крим
Вінницька	14,4	2,10	-	1,00	427	4,47	60,1	1,68	3,08	-	1,00	20	6,18	4,4	4,91	5,54	+	7,00
Волинська	34,6	4,44	-	1,00	397	4,18	236,0	4,69	4,44	-	1,00	3	1,55	0,3	1,18	1,37	+	7,00
Дніпропетровська	6,1	1,14	-	1,00	182	2,01	100,7	2,38	2,20	-	1,00	12	4,00	2,4	3,09	3,55	-	1,00
Донецька	7,7	1,32	-	1,00	187	2,06	102,8	2,41	2,24	-	1,00	4	1,82	3,2	3,82	2,82	+	7,00
Житомирська	37,7	4,80	-	1,00	263	2,83	141,6	3,09	2,96	-	1,00	1	1,00	1,0	1,82	1,41	-	1,00
Закарпатська	56,7	7,00	+	7,00	503	5,25	197,9	4,04	4,65	+	7,00	23	7,00	4,1	4,64	5,82	+	7,00
Запорізька	4,9	1,00	-	1,00	348	3,68	138,2	3,02	3,35	-	1,00	12	4,00	5,2	5,64	4,82	+	7,00
Івано-Франківська	45,7	5,73	+	7,00	526	5,48	223,9	4,49	4,99	-	1,00	14	4,55	0,1	1,00	2,78	+	7,00
Київська	23,1	3,11	-	1,00	238	2,57	344,3	6,55	4,56	-	1,00	7	2,64	2,0	2,73	2,69	-	1,00
Кіровоградська	7,7	1,32	-	1,00	230	2,49	101,4	2,39	2,44	-	1,00	3	1,55	0,4	1,27	1,41	-	1,00
Луганська	13,4	1,98	-	1,00	205	2,24	94,2	2,27	2,26	-	1,00	3	1,55	2,5	3,18	2,37	-	1,00
Львівська	31,8	4,12	+	7,00	404	4,25	180,2	3,74	4,00	+	7,00	22	6,73	1,8	2,55	4,64	+	7,00
Миколаївська	5,0	1,01	-	1,00	151	1,70	77,8	1,99	1,85	-	1,00	5	2,09	1,6	2,36	2,23	-	1,00
Одеська	6,7	1,21	-	1,00	127	1,45	163,8	3,46	2,46	-	1,00	16	5,09	6,7	7,00	6,05	+	7,00
Полтавська	10,0	1,59	-	1,00	393	4,14	142,8	3,10	3,62	-	1,00	14	4,55	4,8	5,27	4,91	+	7,00
Рівненська	41,2	5,20	-	1,00	320	3,40	204,0	4,15	3,78	-	1,00	6	2,36	1,6	2,36	2,36	-	1,00
Сумська	19,4	2,68	-	1,00	300	3,20	179,2	3,72	3,48	-	1,00	3	1,55	0,1	1,00	1,28	-	1,00
Тернопільська	14,7	2,14	-	1,00	645	6,68	135,8	2,98	4,83	-	1,00	11	3,73	0,4	1,27	2,50	-	1,00
Харківська	13,6	2,01	-	1,00	247	2,66	74,9	1,94	2,30	-	1,00	6	2,36	1,1	1,91	2,14	-	1,00
Херсонська	5,4	1,06	-	1,00	82	1,00	370,8	7,00	4,00	-	1,00	9	3,18	0,6	1,45	2,32	+	7,00
Хмельницька	13,9	2,04	-	1,00	536	5,58	328,7	6,28	5,93	-	1,00	14	4,55	2,9	3,55	4,05	-	1,00
Черкаська	16,2	2,31	-	1,00	571	5,93	76,1	1,96	3,95	-	1,00	10	3,45	0,9	1,73	2,59	-	1,00
Чернівецька	30,9	4,01	+	7,00	349	3,69	104,3	2,44	3,07	-	1,00	11	3,73	0,6	1,45	2,59	-	1,00
Чернігівська	23,2	3,12	-	1,00	677	7,00	262,8	5,15	6,08	-	1,00	3	1,55	0,4	1,27	1,41	+	7,00
м. Київ	41,9	5,29	-	1,00	190	2,09	20,1	1,00	1,55	-	1,00	4	1,82	0,3	1,18	1,50	-	1,00
м. Севастополь
Макс. значення	56,7		+		677		370,8			+		23		6,7			+	
Мін. значення	4,9		-		82		20,1			-		1		0,1			-	

Продовження таблиці 3.7

Регіон	Індикатор 6.07		Індикатор 6.08		Індикатор 6.09		Індикатор 6.10						Індекс за показником	
	ФЗ	Інд.	ФЗ	Інд.	ФЗ	Інд.	ФЗ	Інд.	ФЗ	Інд.	ФЗ	Інд.		Інд. агрег.
АР Крим
Вінницька	0,445	2,65	41,2	1,98	-	1,00	10,7	3,57	73,8	3,95	392,5	2,66	3,39	2,87
Волинська	0,168	1,55	54,0	2,29	+	7,00	11,3	3,74	62,7	3,32	242,4	1,72	2,93	3,30
Дніпропетровська	0,237	1,83	34,2	1,81	-	1,00	6,6	2,40	115,2	6,27	1085,2	7,00	5,22	1,98
Донецька	0,439	2,63	28,2	1,66	+	7,00	3,0	1,37	71,8	3,83	301,1	2,09	2,43	2,91
Житомирська	0,432	2,60	18,0	1,42	-	1,00	22,7	7,00	74,8	4,00	341,8	2,34	4,45	2,16
Закарпатська	1,535	7,00	1,6	1,02	-	1,00	13,4	4,34	45,2	2,34	189,3	1,39	2,69	5,02
Запорізька	0,219	1,75	11,1	1,25	+	7,00	1,7	1,00	128,1	7,00	413,1	2,79	3,60	3,18
І.-Франківська	1,124	5,36	5,2	1,10	-	1,00	9,3	3,17	34,5	1,74	212,7	1,53	2,15	3,81
Київська	0,311	2,12	158,4	4,82	-	1,00	8,1	2,83	25,3	1,22	200,2	1,45	1,83	2,31
Кіровоградська	0,401	2,48	26,8	1,63	-	1,00	7,5	2,66	85,5	4,60	962,7	6,23	4,50	1,79
Луганська	0,124	1,37	9,3	1,20	-	1,00	4,1	1,69	53,0	2,78	127,6	1,00	1,82	1,50
Львівська	0,749	3,87	13,5	1,31	-	1,00	19,7	6,14	70,7	3,77	289,7	2,02	3,98	4,39
Миколаївська	0,134	1,41	18,8	1,43	+	7,00	2,7	1,29	44,6	2,30	187,8	1,38	1,66	1,96
Одеська	0,239	1,83	85,2	3,05	+	7,00	5,1	1,97	85,6	4,61	380,2	2,58	3,05	3,37
Полтавська	0,452	2,68	211,1	6,10	-	1,00	9,3	3,17	91,5	4,94	531,9	3,53	3,88	3,28
Рівненська	0,381	2,40	14,6	1,33	-	1,00	17,9	5,63	53,6	2,81	412,7	2,79	3,74	2,28
Сумська	0,356	2,30	17,0	1,39	-	1,00	8,2	2,86	65,1	3,46	307,2	2,13	2,82	1,80
Тернопільська	0,439	2,63	9,3	1,20	-	1,00	3,9	1,63	60,8	3,22	303,1	2,10	2,32	1,96
Харківська	0,204	1,69	46,0	2,09	-	1,00	8,8	3,03	82,6	4,44	581,1	3,84	3,77	1,80
Херсонська	0,030	1,00	43,9	2,04	+	7,00	2,1	1,11	110,6	6,02	661,4	4,34	3,82	3,02
Хмельницька	0,462	2,72	22,3	1,52	-	1,00	6,0	2,23	85,6	4,61	448,6	3,01	3,28	2,35
Черкаська	0,281	2,00	248,1	7,00	-	1,00	9,6	3,26	53,3	2,79	399,9	2,71	2,92	2,48
Чернівецька	1,107	5,29	16,6	1,38	-	1,00	7,4	2,63	21,4	1,00	135,7	1,05	1,56	2,79
Чернігівська	0,266	1,94	16,0	1,37	-	1,00	14,8	4,74	68,1	3,63	925,7	6,00	4,79	2,87
м. Київ	1,460	6,70	0,9	1,00	-	1,00	9,0	3,09	39,7	2,03	440,5	2,96	2,69	2,27
м. Севастополь
Макс. значення	1,535		248,1		+		22,7		128,1		1085,2			
Мін. значення	0,030		0,9		-		1,7		21,4		127,6			

Таблиця 3.8

Оцінка конкурентоспроможності туристично-рекреаційної сфери регіонів України,
показник 7 – Історико-культурні ресурси

Регіони (області)	Індикатор 7.01		Індикатор 7.02		Індикатор 7.03		Індикатор 7.04		Індекс за показником
	ФЗ	Індекс	ФЗ	Індекс	ФЗ	Індекс	ФЗ	Індекс	
АР Крим
Вінницька	4 329	2,65	166	5,29	9	6,25	-	1,00	3,80
Волинська	1 529	1,00	203	6,28	5	3,25	-	1,00	2,88
Дніпропетровська	11 708	7,00	35	1,80	5	3,25	-	1,00	3,26
Донецька	2 192	1,35	13	1,21	3	1,75	-	1,00	1,33
Житомирська	6 948	4,19	66	2,63	3	1,75	-	1,00	2,39
Закарпатська	1 568	1,02	137	4,52	7	4,75	+	7,00	4,32
Запорізька	8 906	5,35	5	1,00	6	4,00	-	1,00	2,84
Івано-Франківська	3 944	2,42	151	4,89	10	7,00	-	1,00	3,83
Київська	6 190	3,74	137	4,52	6	4,00	-	1,00	3,32
Кіровоградська	5 021	3,06	17	1,32	2	1,00	-	1,00	1,60
Луганська	6 152	3,73	25	1,53	3	1,75	-	1,00	2,00
Львівська	8 479	5,10	822*	7,00	10	7,00	+	7,00	6,53
Миколаївська	5 877	3,56	14	1,24	2	1,00	-	1,00	1,70
Одеська	4 449	2,72	71	2,76	10	7,00	-	1,00	3,37
Полтавська	4 694	2,87	61	2,49	7	4,75	-	1,00	2,78
Рівненська	2 365	1,49	109	3,77	8	5,50	-	1,00	2,94
Сумська	2 592	1,63	127	4,25	5	3,25	-	1,00	2,53
Тернопільська	4 172	2,56	180	5,67	4	2,50	-	1,00	2,93
Харківська	9 474	5,69	72	2,79	6	4,00	-	1,00	3,37
Херсонська	5 759	3,49	32	1,72	4	2,50	-	1,00	2,18
Хмельницька	2 896	1,81	230	7,00	3	1,75	+	7,00	4,39
Черкаська	9 103	5,46	56	1,53	4	2,50	-	1,00	2,62
Чернівецька	2 371	1,50	137	4,52	7	4,75	+	7,00	4,44
Чернігівська	8 897	5,34	171	5,43	4	2,50	-	1,00	3,57
м. Київ	3 521	2,17	181	5,69	4	2,50	+	7,00	4,34
м. Севастополь
Максимальне значення	11 708		230		10		+		
Мінімальне значення	1 529		5		2		-		

Оцінювалися також показники досягнутого рівня розвитку ТРС у регіонах України за наявними статистичними даними щодо кількості місць у засобах розміщення та осіб, що у них перебували, кількості суб'єктів туристичної діяльності та показників їх роботи, обсягів капітальних інвестицій у види діяльності, пов'язані з туристично-рекреаційною.

Відповідно до розрахунків найвищим виявився індекс Одеської області (5,38), м. Києва (4,93), Львівської (4,55), Дніпропетровської (4,30) та Запорізької (4,20) областей (рис. 3.5; табл. 3.9). Зазначимо, що високий індекс Дніпропетровської області зумовлений, насамперед, вагомою перевагою регіону над іншими (крім м. Києва) за кількістю суб'єктів туристичної діяльності. Однак їх діяльність переважно орієнтувалася на обслуговування зовнішнього виїзного туризму.

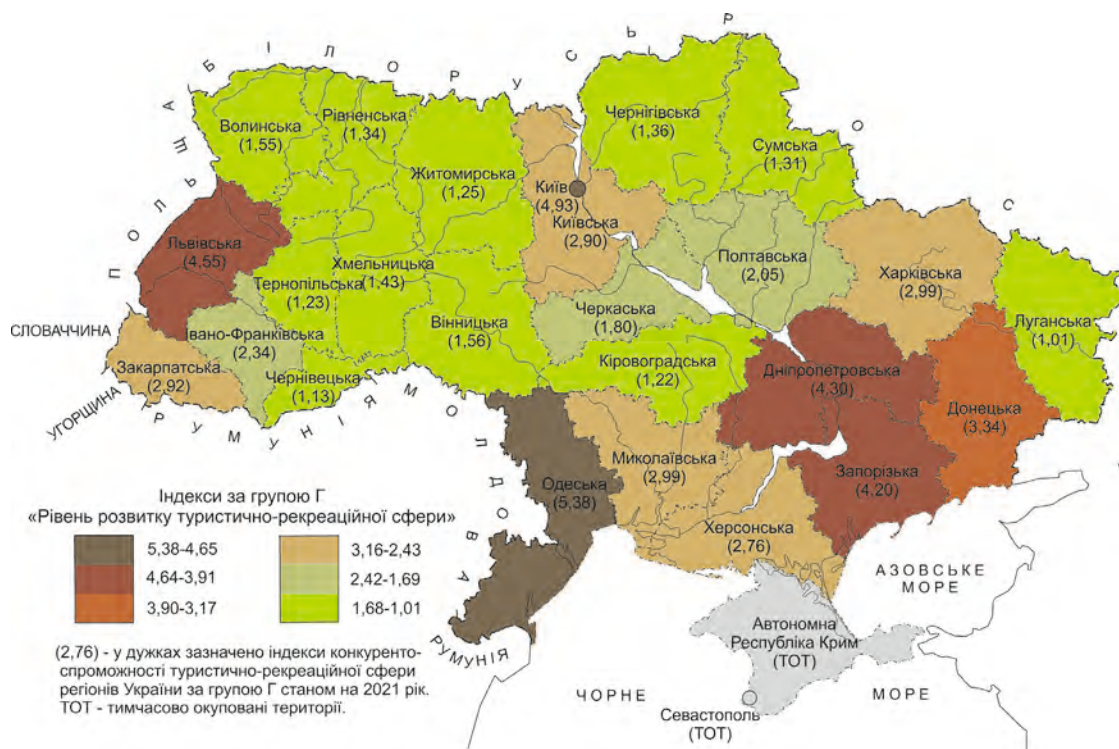

Рис. 3.5. Індекси конкурентоспроможності туристично-рекреаційної сфери регіонів України за показниками групи Г – Рівень розвитку туристично-рекреаційної сфери

Джерело: розраховано та побудовано авторами; картографічне зображення – Ф. Кінтч

Також застереження виникають з приводу відносно низьких індексів популярних туристично-відпочинкових DESTИНАЦІЙ Волинської, Закарпатської, Івано-Франківської, Миколаївської, Херсонської, Чернівецької областей, що можна пояснити низьким рівнем охоплення офіційною статистикою реально діючих, насамперед у приватному секторі, засобів розміщування та кількості осіб, що у них перебували.

Загалом, результати проведеної оцінки конкурентоспроможності туристично-рекреаційної сфери регіонів України (довоєнний період) дають підстави для низки висновків:

У рейтингу регіонів за індексом конкурентоспроможності туристично-рекреаційної сфери чільні місця зайняли три типи регіонів:

- з високим демографічним потенціалом, розвинутою економікою, вищим рівнем доходів населення й, відповідно, високим попитом на туристично-рекреаційні послуги; водночас їхня туристично-рекреаційна сфера орієнтувалася переважно на обслуговування потоків зовнішнього туризму (м. Київ, Дніпропетровська та Харківська області);

- з умовами, сприятливими для особливо популярного літнього відпочинку, пов'язаного з водоймами та пляжами (Одеська, Запорізька, Волинська, Херсонська, Миколаївська області);

- з поєднанням високого природного та історико-культурного потенціалу туризму і рекреації, можливостями як для літніх, так і зимових видів туристично-рекреаційної діяльності (області Карпатського регіону: Львівська, Закарпатська, Івано-Франківська, Чернівецька).

2. Відсутність туристично-рекреаційної діяльності як окремого виду економічної діяльності у Національному класифікаторі, та, відповідно, у системі державної статистики, ускладнює оцінювання стану туристично-рекреаційної сфери. Це спотворює і результати оцінювання її конкурентоспроможності на національному й міжрегіональному рівнях. Можна стверджувати, що цей чинник знизив часткові індекси за показниками групи Г – Рівень розвитку туристично-рекреаційної сфери – низки областей, насамперед Закарпатської, Івано-Франківської, Чернівецької, Волинської, що вплинуло і на інтегральний індекс їх конкурентоспроможності.

Таблиця 3.9

Оцінка конкурентоспроможності туристично-рекреаційної сфери регіонів України,
показник 8 – Розвиток туристично-рекреаційної сфери

Регіон (область)	Індикатор 8.01		Індикатор 8.02		Індикатор 8.03		Індикатор 8.04		Індикатор 8.05		Індикатор 8.06		Індикатор 8.07		Індикатор 8.08		Індикатор 8.09		Індикатор 8.10		Індекс за показ- ником
	ФЗ	Інд.	ФЗ	Інд.	ФЗ	Інд.	ФЗ	Інд.	ФЗ	Інд.	ФЗ	Інд.	ФЗ	Інд.	ФЗ	Інд.	ФЗ	Інд.	ФЗ	Інд.	
АР Крим
Вінницька	10	1,12	6,2	1,55	23,5	1,45	19	1,28	3,9	1,52	55,2	2,40	79	1,64	26,5	2,42	0,0	1,00	13,6	1,18	1,56
Волинська	36	2,24	6,1	1,53	28,3	1,58	73	1,74	3,9	1,52	30,2	1,73	70	1,50	10,0	1,41	9,1	1,17	9,1	1,12	1,55
Дніпропетровська	87	4,43	22,8	3,47	151,1	4,88	108	2,97	15,0	3,11	208,5	6,53	431	7,00	78,1	5,60	117,2	3,19	58,6	1,79	4,30
Донецька	65	3,49	17,4	2,81	73,3	2,79	76	2,36	15,0	3,11	52,8	2,34	82	1,69	18,7	1,94	26,6	1,50	26,6	1,36	3,34
Житомирська	16	1,39	4,0	1,29	17,7	1,30	13	1,17	1,8	1,21	13,7	1,29	59	1,34	11,2	1,48	0,0	1,00	0,0	1,00	1,25
Закарпатська	48	2,76	15,3	2,60	47,3	2,09	42	1,72	5,1	1,69	75,2	2,94	72	1,53	14,7	1,70	10,2	1,19	0,0	1,00	2,92
Запорізька	119	5,80	39,5	4,99	92,8	3,32	243	5,52	32,2	5,57	205,5	6,45	147	2,68	33,2	2,84	108,5	3,02	0,0	1,00	4,20
Івано-Франківська	50	2,84	14,7	2,53	123,9	4,15	30	1,49	3,6	1,47	39,1	1,97	104	2,02	62,5	4,64	12,7	1,24	6,3	1,08	2,34
Київська	80	4,13	13,0	2,33	189,2	5,90	51	1,89	7,7	2,06	42,9	2,07	220	3,79	48,0	3,75	32,8	1,61	32,7	1,44	2,90
Кіровоградська	20	1,56	2,7	1,14	16,3	1,26	17	1,25	1,1	1,11	9,4	1,17	57	1,30	7,8	1,27	0,0	1,00	6,7	1,09	1,22
Луганська	7	1,00	1,5	1,00	6,6	1,00	4	1,00	0,3	1,00	4,0	1,02	37	1,00	3,4	1,00	0,0	1,00	6,5	1,09	1,01
Львівська	111	5,46	32,9	4,64	230,0	7,00	60	2,06	14,6	3,05	116,5	4,06	265	4,47	100,8	7,00	189,1	4,53	165,5	3,23	4,55
Миколаївська	83	4,26	29,2	4,21	72,9	2,78	192	4,56	25,9	4,67	116,9	4,06	89	1,79	11,1	1,47	0,0	1,00	9,5	1,13	2,99
Одеська	147	7,00	53,2	7,00	138,6	4,55	321	7,00	42,2	7,00	226,0	7,00	194	3,39	28,2	2,53	321,6	7,00	21,4	1,29	5,38
Полтавська	43	2,54	8,9	1,86	87,7	3,18	30	1,49	4,8	1,64	66,1	2,70	124	2,32	19,0	1,96	25,2	1,47	25,2	1,34	2,05
Рівненська	13	1,26	3,8	1,27	12,8	1,17	9	1,09	2,0	1,24	14,0	1,29	102	1,99	19,3	1,98	0,0	1,00	11,3	1,15	1,34
Сумська	17	1,43	2,9	1,16	27,2	1,55	17	1,25	1,7	1,20	11,6	1,23	85	1,73	12,0	1,53	0,0	1,00	0,0	1,00	1,31
Тернопільська	13	1,26	4,1	1,30	15,6	1,24	9	1,09	1,2	1,13	7,6	1,12	65	1,43	8,2	1,30	7,3	1,14	21,9	1,29	1,23
Харківська	66	3,53	13,9	2,44	80,1	2,97	59	2,04	2,2	1,27	32,9	1,80	234	4,00	44,0	3,50	20,2	1,38	445,5	7,00	2,99
Херсонська	70	3,70	24,7	3,69	66,5	2,61	168	4,10	22,6	4,19	113,9	3,98	54	1,26	13,8	1,64	7,2	1,13	21,6	1,29	2,76
Хмельницька	28	1,90	5,6	1,48	49,6	2,15	16	1,23	1,8	1,21	13,2	1,27	63	1,40	11,1	1,47	0,0	1,00	10,6	1,14	1,43
Черкаська	43	2,54	6,9	1,63	52,4	2,23	41	1,70	3,9	1,52	22,3	1,52	99	1,94	15,8	1,76	9,1	1,17	72,6	1,98	1,80
Чернівецька	11	1,17	4,0	1,29	11,0	1,12	6	1,04	0,7	1,06	3,1	1,00	55	1,27	7,8	1,27	0,0	1,00	3,3	1,04	1,13
Чернігівська	22	1,64	3,9	1,28	34,3	1,74	18	1,26	2,3	1,29	5,7	1,07	57	1,30	15,9	1,77	8,0	1,15	8,0	1,11	1,36
м. Київ	132	6,36	21,2	3,29	566,9	7,00	19	1,28	4,1	1,54	33,4	1,82	1023	7,00	1298,6	7,00	1141,1	7,00	1793,4	7,00	4,93
м. Севастополь
Мак. значення	147		53,2		230,0		321		42,2		226,0		431		100,8		321,6		445,5		
Мін. значення	7		1,5		6,6		4		0,3		3,1		37		3,4		0,0		0,0		

3. В умовах вільного перетоку в межах країни інвестиційних ресурсів такий чинник, як сприятливість внутрішньорегіонального економічного середовища, у значній мірі нівелюється. З розвитком транспортної та інформаційної інфраструктури областей відповідні міжрегіональні відмінності також поступово вирівнюються. Ці фактори конкурентоспроможності знижуватимуть свою вагу в оцінюванні конкурентоспроможності туристично-рекреаційної сфери регіонів України. На перший план виходитимуть фактори безпеки, природно-ресурсна й історико-культурна привабливість території регіонів.

4. Враховуючи популярність видів туристично-рекреаційної діяльності, пов'язаних з природно-ресурсними атракціями, насамперед гірськими ландшафтами, умовами для гірськолижного відпочинку і спорту, водоймами і пляжами, можна прогнозувати зростання конкурентних позицій регіонів, що володіють високим природно-ресурсним потенціалом туристично-рекреаційної діяльності – Закарпатська, Львівська, Івано-Франківська, Волинська, Одеська й інші приморські області.

5. Високими залишатимуться конкурентні позиції м. Києва завдяки сприятливим соціально-економічним умовам, столичному статусу та вагомому історико-культурному потенціалу. За поєднання високих показників історико-культурного потенціалу з природно-ресурсними можливостями, високою можна оцінити також потенційну туристично-відпочинкову конкурентоспроможність Чернівецької та Хмельницької областей.

Водночас зазначимо, що проведена оцінка характеризує конкурентоспроможність туристично-рекреаційної сфери регіонів України у довоєнний період. Враховуючи вразливість туристично-рекреаційної діяльності до безпекових чинників, беззмістовним стає поняття її економічної конкурентоспроможності в умовах війни. Однак у повоєнний період слід очікувати швидкого відродження сфери туризму й рекреації завдяки значному відкладеному попиту на подорожі, активний відпочинок і оздоровлення.

3.2. Конкурентні позиції туристично-рекреаційної сфери областей Карпатського регіону

Як зазначалося вище, туристично-рекреаційна сфера (ТРС) областей Карпатського регіону має високий потенціал конкурентоспроможності в Україні. Львівська область за інтегральним індексом конкурентоспроможності регіональної ТРС поступається тільки столичному регіону. Восьме-дев'яте місця поділяють Закарпатська й Івано-Франківська області; одинадцята – Чернівецька область.

Провідні конкурентні позиції областей Карпатського регіону у першу чергу зумовлені вагомими показниками групи В – Природні та історико-культурні ресурси, які забезпечили високі індекси конкурентоспроможності: Львівська обл. – 5,46 (1 рейтингове місце серед регіонів України), Закарпатська – 4,67 (2 місце), Івано-Франківська – 3,82 (3 місце), Чернівецька – 3,62 (4 місце) (рис. 3.6).

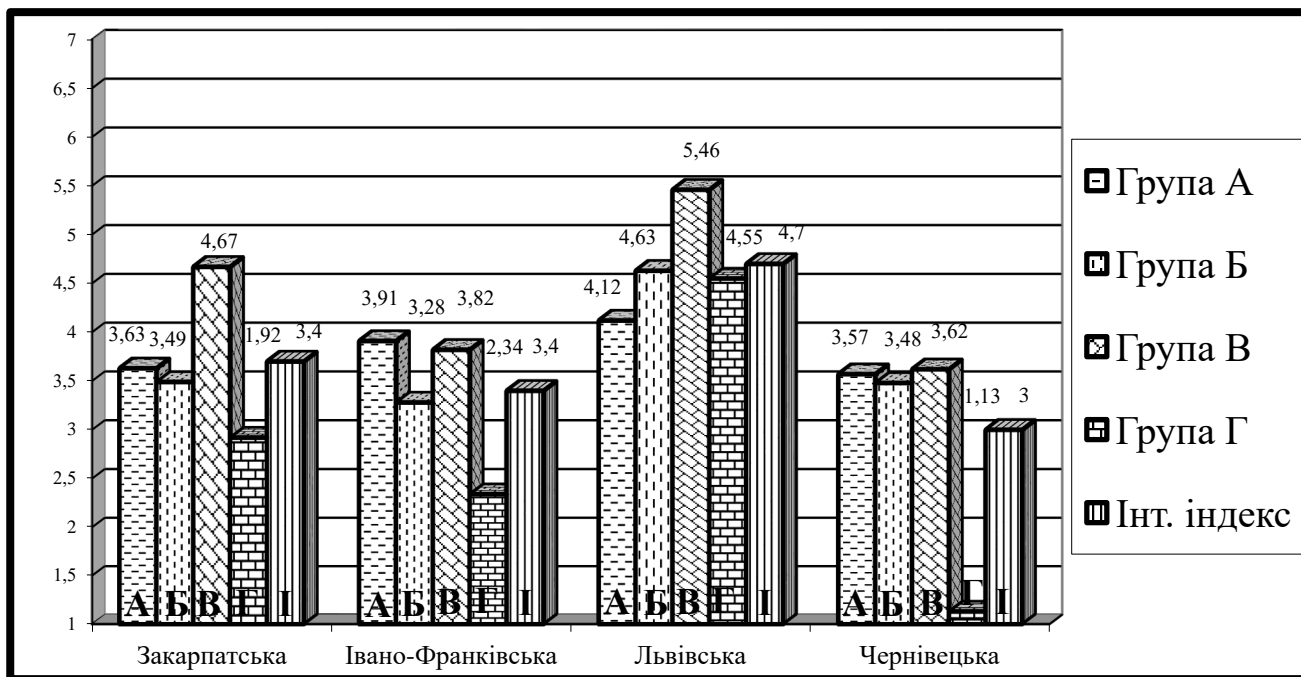

Рис. 3.6. Індекси конкурентоспроможності туристично-рекреаційної сфери областей Карпатського регіону України за показниками груп А, Б, В і Г.

Умовні позначення: Група А – сприятливість середовища; Група Б – інфраструктурний розвиток; Група В – природні та історико-культурні ресурси; Група Г – рівень розвитку туристично-рекреаційної сфери. Інтегральний індекс розраховано як середнє значення індексів за групами А, Б, В і Г.

Детальніший аналіз чинників, що зумовили отримані результати оцінки конкурентоспроможності областей регіону, представлено нижче стосовно кожної з груп показників.

Показники групи А – Сприятливість середовища

Рейтингові місця за конкурентоспроможністю ТРС областей Карпатського регіону відповідно до показників групи А, яка включала три складові – сприятливість економічного середовища, безпеку, демографію та ринок праці, крім Львівської обл. (4 рейтингове місце з індексом 4,12) відносно невисокі: Івано-Франківської – 11 (3,91), Закарпатської – 17 (3,63) і

Чернівецької – 18 (3,57). Насамперед це зумовлено низькими індексами за показником 1 – Економічне середовище.

Показник 1 – Економічне середовище

Оцінку конкурентоспроможності ТРС областей Карпатського регіону України за цим показником здійснено відповідно до низки індикаторів (рис. 3.7.). Загалом тільки у Львівській обл. інтегральний індекс за цим показником – 3,70 (6 рейтингове місце) дещо перевищує середнє значення. Індекси інших областей регіону перебувають у діапазоні 1,83 – 2,36, що відповідає 16 (Івано-Франківська), 19 (Закарпатська) та 24 (Чернівецька) місцям у рейтингу. 19 (Закарпатська) та 24 (Чернівецька) місцям за рейтингом.

Аналіз за індикаторами. Результати оцінки засвідчують в цілому нижчі середніх значення індексів економічного розвитку областей Карпатського регіону України, крім Львівської обл., у якій інтегральний індекс за показником 1 – Економічне середовище дещо вищий середнього.

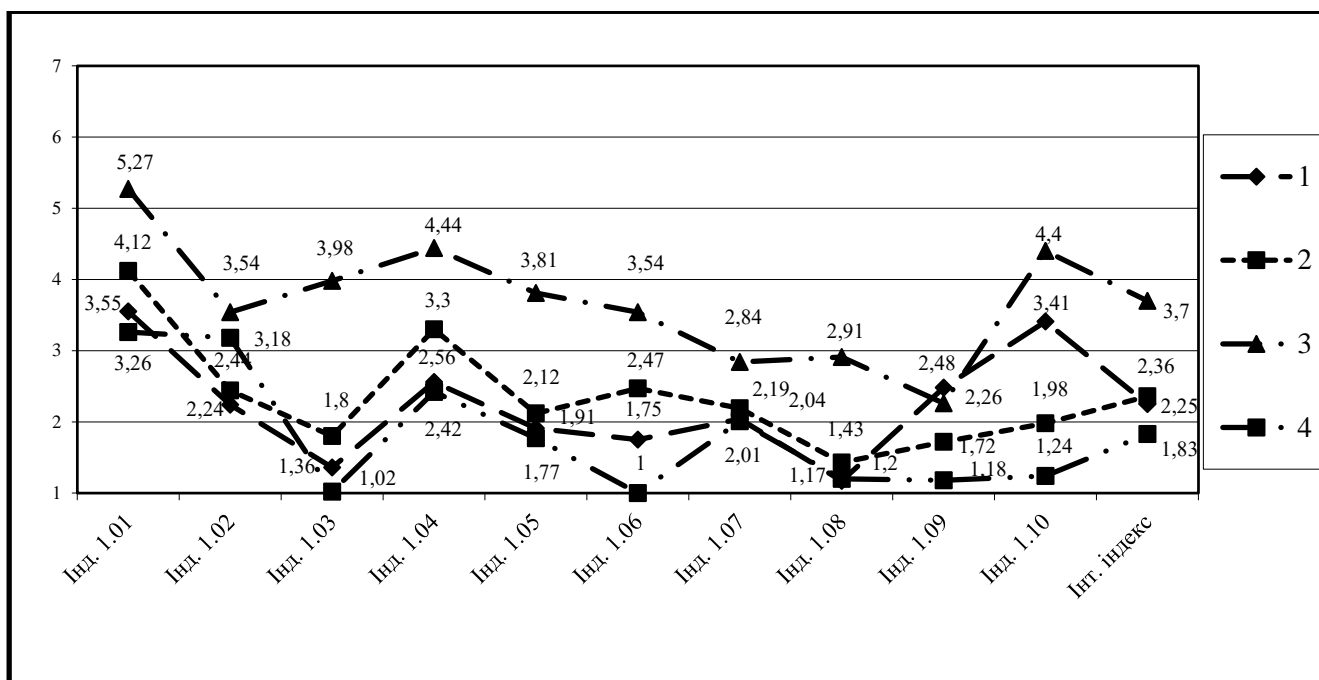

Рис. 3.7. Індекси конкурентоспроможності туристично-рекреаційної сфери областей Карпатського регіону України за показником 1 – Економічне середовище)

Умовні позначення: області: 1 – Закарпатська; 2 – Івано-Франківська; 3 – Львівська; 4 – Чернівецька; індекси: індикатор 1.01 – підприємства на 10 тис. осіб наявного населення; індикатор 1.02 – фізичні особи-підприємці на 10 тис. осіб наявного населення; індикатор 1.03 – валовий регіональний продукт у фактичних цінах; індикатор 1.04 – валовий регіональний продукт на одну особу; індикатор 1.05 – капітальні інвестиції на одну особу; індикатор 1.06 – прямі іноземні інвестиції на одну особу; індикатор 1.07 – обсяг обороту роздрібної торгівлі на одну особу; індикатор 1.08 – обсяг виробленої будівельної продукції на одну особу; індикатор 1.09 – обсяг експорту товарів на одну особу; індикатор 1.10 – обсяг імпорту товарів на одну особу. Інтегральний індекс розраховано як середнє значення індексів за індикаторами 1.01–1.10.

Рівень економічного розвитку регіону не є визначальною умовою сприятливості туристично-рекреаційній діяльності. Більше того, у низці випадків, зокрема при розміщенні в регіоні підприємств важкої промисловості з неекологічними технологіями виробництва, його туристично-рекреаційна привабливість нівелюється. Водночас економічний розвиток регіону збільшує добробут населення й пов'язану з ним туристично-рекреаційну активність мешканців, забезпечує потік внутрішніх інвестицій у цю сферу регіону.

Використані про оцінюванні індикатори сприятливості економічного середовища для розвитку ТРС були орієнтовані на оцінку загальноекономічної та підприємницької активності в областях регіону, їх економічного та інвестиційного середовища.

За індикатором 1.01 «Підприємства на 10 тис. осіб наявного населення» в Карпатському регіоні виділяється Львівська обл. з високим індексом – 5,27 та 5 рейтинговим місцем серед регіонів України. Вищими середніх є також індекси Івано-Франківської та Закарпатської областей (табл. 3.10).

Таблиця 3.10

Області Карпатського регіону в рейтингу за індикатором 1.01

Регіони	Індикатор 1.01		Рейтинг
	Фактичне значення (підприємства на 10 тис. осіб наявного населення)*	Індекс	
м. Київ	447	7,00	1–2
Київська обл.	213	7,00	1–2
Миколаївська обл.	195	6,26	3
Одеська обл.	181	5,68	4
Львівська обл.	171	5,27	5
Кіровоградська обл.	169	5,19	6
Запорізька обл.	166	5,07	7–8
Черкаська обл.	166	5,07	7–8
Дніпропетровська обл.	165	5,03	9–10
Херсонська обл.	165	5,03	9–10
Полтавська обл.	162	4,90	11
Харківська обл.	151	4,45	12
Волинська обл.	148	4,33	13–14
Хмельницька обл.	148	4,33	13–14
Житомирська обл.	144	4,16	15
Вінницька обл.	143	4,12	16–18
Івано-Франківська обл.	143	4,12	16–18
Тернопільська обл.	143	4,12	16–18
Чернігівська обл.	142	4,08	19
Закарпатська обл.	129	3,55	20–21
Сумська обл.	129	3,55	20–21
Рівненська обл.	126	3,42	22
Чернівецька обл.	122	3,26	23
Донецька обл.	76	1,37	24
Луганська обл.	67	1,00	25

* Примітка: в цій та інших таблицях фактичні значення подано за джерелами, наведеними у додатках А–І.

За підприємницькою активністю (індикатор 1.02 «Фізичні особи-підприємці на 10 тис. осіб наявного населення») високі рейтингові місця серед регіонів України займають Львівська й Чернівецька області (табл. 3.11).

Розглянуті вище індикатори дають підстави для оцінювання перспектив економічного розвитку регіонів. Актуальний стан їх економіки на період оцінки розкривали індикатори 1.03 «Валовий регіональний продукт у фактичних цінах» та 1.04 «Валовий регіональний продукт на одну особу». За ними області Карпатського регіону поступаються цілій низці регіонів України. Зокрема за індикатором 1.03 тільки Львівська обл. мала індекс вищий середнього (табл. 3.12).

За індикатором 1.04 позиції областей регіону ще нижчі (табл. 3.13).

Індикатори 1.05 «Капітальні інвестиції на одну особу» та 1.06 «Прямі іноземні інвестиції на одну особу» відображають рівень інвестиційної привабливості регіонів. За індикатором 1.05 вищий середнього індекс у Львівській області – 3,81 (5 рейтингове місце). Інші області перебувають в кінці рейтингу (табл. 3.14).

Таблиця 3.11

Області Карпатського регіону в рейтингу за індикатором 1.02

Регіони	Індикатор 1.02		Рейтинг
	Фактичне значення (кількість фізичних осіб-підприємців на 10 тис. осіб наявного населення)	Індекс	
м. Київ	638	7,00	1
Київська обл.	456	4,62	2
Харківська обл.	451	4,56	3
Одеська обл.	396	3,84	4
Львівська обл.	373	3,54	5
Чернівецька обл.	346	3,18	6
Хмельницька обл.	336	3,05	7
Дніпропетровська обл.	331	2,99	8
Миколаївська обл.	320	2,84	9
Черкаська обл.	310	2,71	10
Полтавська обл.	304	2,63	11
Вінницька обл.	293	2,49	12
Запорізька обл.	291	2,46	13
Івано-Франківська обл.	289	2,44	14
Житомирська обл.	284	2,37	15
Херсонська обл.	279	2,31	16–17
Чернігівська обл.	279	2,31	16–17
Тернопільська обл.	278	2,29	18
Волинська обл.	275	2,25	19
Закарпатська обл.	274	2,24	20
Рівненська обл.	270	2,19	21
Сумська обл.	266	2,14	22
Кіровоградська обл.	260	2,06	23
Луганська обл.	192	1,17	24
Донецька обл.	179	1,00	25

Таблиця 3.12

Області Карпатського регіону в рейтингу за індикатором 1.03

Регіони	Індикатор 1.03		Рейтинг
	Фактичне значення (валовий регіональний продукт у фактичних цінах, млрд грн)	Індекс	
м. Київ	949,6	7,00	1–2
Дніпропетровська обл.	390,3	7,00	1–2
Харківська обл.	247,6	4,55	3
Київська обл.	218,6	4,06	4
Львівська обл.	214,4	3,98	5
Донецька обл.	204,9	3,82	6
Одеська обл.	197,2	3,69	7
Полтавська обл.	187,3	3,52	8
Запорізька обл.	155,2	2,97	9
Вінницька обл.	129,1	2,52	10
Черкаська обл.	103,5	2,08	11
Миколаївська обл.	92,4	1,89	12
Івано-Франківська обл.	86,7	1,80	13
Житомирська обл.	85,3	1,77	14
Хмельницька обл.	83,0	1,73	15
Чернігівська обл.	78,0	1,65	16
Сумська обл.	75,8	1,61	17–18
Волинська обл.	75,6	1,61	17–18
Кіровоградська обл.	73,1	1,56	19
Рівненська обл.	67,4	1,46	20
Херсонська обл.	61,9	1,37	21
Закарпатська обл.	61,3	1,36	22
Тернопільська обл.	57,1	1,29	23
Чернівецька обл.	41,7	1,02	24
Луганська обл.	40,3	1,00	25

Таблиця 3.13

Області Карпатського регіону в рейтингу за індикатором 1.04

Регіони	Індикатор 1.04		Рейтинг
	Фактичне значення (валовий регіональний продукт на одну особу, тис. грн)	Індекс	
м. Київ	320,9	7,00	1–2
Полтавська обл.	134,4	7,00	1–2
Київська обл.	123,2	6,42	3
Дніпропетровська обл.	122,3	6,37	4
Харківська обл.	92,8	4,84	5
Запорізька обл.	91,5	4,77	6
Черкаська обл.	86,3	4,50	7
Львівська обл.	85,2	4,44	8
Вінницька обл.	83,1	4,34	9
Одеська обл.	82,9	4,33	10
Миколаївська обл.	82,1	4,29	11
Чернігівська обл.	78,1	4,08	12
Кіровоградська обл.	77,8	4,06	13
Волинська обл.	73,2	3,82	14
Сумська обл.	70,6	3,69	15
Житомирська обл.	70,2	3,67	16
Хмельницька обл.	65,9	3,44	17
Івано-Франківська обл.	63,2	3,30	18
Херсонська обл.	60,0	3,14	19
Рівненська обл.	58,3	3,05	20
Тернопільська обл.	54,8	2,87	21
Донецька обл.	49,4	2,59	22
Закарпатська обл.	48,9	2,56	23
Чернівецька обл.	46,1	2,42	24
Луганська обл.	18,8	1,00	25

Таблиця 3.14

Області Карпатського регіону в рейтингу за індикатором 1.05

Регіони	Індикатор 1.05		Рейтинг
	Фактичне значення (капітальні інвестиції на одну особу, тис. грн)	Індекс	
м. Київ	55,8	7,00	1–2
Дніпропетровська обл.	18,6	7,00	1–2
Київська обл.	18,4	6,93	3
Полтавська обл.	18,3	6,89	4
Львівська обл.	9,5	3,81	5
Запорізька обл.	9,2	3,70	6
Одеська обл.	9,1	3,67	7
Вінницька обл.	8,9	3,60	8–9
Волинська обл.	8,9	3,60	8–9
Миколаївська обл.	8,5	3,46	10–11
Хмельницька обл.	8,5	3,46	10–11
Чернігівська обл.	8,2	3,35	12
Житомирська обл.	7,7	3,18	13–15
Харківська обл.	7,7	3,18	13–15
Черкаська обл.	7,7	3,18	13–15
Кіровоградська обл.	7,3	3,04	16
Тернопільська обл.	7,1	2,96	17–18
Херсонська обл.	7,1	2,96	17–18
Сумська обл.	6,8	2,86	19
Донецька обл.	6,5	2,75	20
Рівненська обл.	4,9	2,19	21
Івано-Франківська обл.	4,7	2,12	22
Закарпатська обл.	4,1	1,91	23
Чернівецька обл.	3,7	1,77	24
Луганська обл.	1,5	1,00	25

Водночас Карпатський регіон більш привабливий для іноземних інвестицій (табл. 3.15).

Таблиця 3.15

Області Карпатського регіону в рейтингу за індикатором 1.06

Регіони	Індикатор 1.06		Рейтинг
	Фактичне значення (прямі іноземні інвестиції на одну особу, дол. США)	Індекс	
м. Київ	7 271	7,00	1–2
Дніпропетровська обл.	1 811	7,00	1–2
Полтавська обл.	1 650	6,45	3
Київська обл.	1 203	4,90	4
Запорізька обл.	925	3,95	5
Львівська обл.	807	3,54	6
Одеська обл.	753	3,35	7
Донецька обл.	588	2,79	8
Житомирська обл.	548	2,65	9
Миколаївська обл.	542	2,63	10
Івано-Франківська обл.	497	2,47	11
Чернігівська обл.	478	2,41	12
Херсонська обл.	427	2,23	13
Харківська обл.	403	2,15	14
Сумська обл.	377	2,06	15
Рівненська обл.	325	1,88	16
Вінницька обл.	305	1,81	17
Закарпатська обл.	288	1,75	18
Волинська обл.	280	1,72	19

Продовження таблиці 3.15

Черкаська обл.	253	1,63	20
Тернопільська обл.	217	1,51	21
Кіровоградська обл.	208	1,48	22
Хмельницька обл.	197	1,44	23
Луганська обл.	180	1,38	24
Чернівецька обл.	70	1,00	25

Нижчими середніх є індекси областей Карпатського регіону за індикатором 1.07 «Обсяг обороту роздрібної торгівлі на одну особу» (табл.3.16).

Така ж ситуація при дещо вищих рейтингових місцях областей регіону за індикатором 1.08 «Обсяг виробленої будівельної продукції на одну особу» (табл. 3.17).

За орієнтованістю на зарубіжні економічні зв'язки (індикатори 1.09. «Обсяг експорту товарів на одну особу» та 1.10 «Обсяг імпорту товарів на одну особу») Закарпатська та Львівська області перебувають у першому десятку регіонів України. За індексом експорту товарів Закарпатська обл. є сьомою, Львівська – десятою (табл. 3.18).

За індексом імпорту товарів Львівська обл. перебуває на 4 рейтинговому місці, Закарпатська – шостому (табл. 3.19).

Таблиця 3.16

Області Карпатського регіону в рейтингу за індикатором 1.07

Регіони	Індикатор 1.07		Рейтинг
	Фактичне значення (обсяг обороту роздрібної торгівлі на одну особу, тис. грн.)	Індекс	
м. Київ	79,6	7,00	1
Київська обл.	55,7	5,07	2
Одеська обл.	37,0	3,56	3
Дніпропетровська обл.	36,0	3,48	4
Харківська обл.	32,9	3,23	5
Запорізька обл.	31,0	3,08	6
Полтавська обл.	28,2	2,85	7
Львівська обл.	28,1	2,84	8
Херсонська обл.	24,7	2,57	9–10
Черкаська обл.	24,7	2,57	9–10
Кіровоградська обл.	24,0	2,51	11
Миколаївська обл.	23,9	2,50	12
Житомирська обл.	23,0	2,43	13
Чернігівська обл.	22,3	2,37	14
Хмельницька обл.	22,2	2,36	15
Волинська обл.	21,8	2,33	16
Вінницька обл.	21,4	2,30	17–18
Сумська обл.	21,4	2,30	17–18
Івано-Франківська обл.	20,0	2,19	19
Рівненська обл.	18,9	2,10	20
Закарпатська обл.	18,2	2,04	21
Чернівецька обл.	17,8	2,01	22
Тернопільська обл.	17,1	1,95	23
Донецька обл.	9,0	1,30	24
Луганська обл.	5,3	1,00	25

Таблиця 3.17

Області Карпатського регіону в рейтингу за індикатором 1.08

Регіони	Індикатор 1.08		Рейтинг
	Фактичне значення (обсяг виробленої будівельної продукції на одну особу)	Індекс	
м. Київ	42,9	7,00	1
Одеська обл.	27,9	4,87	2
Дніпропетровська обл.	17,8	3,43	3
Харківська обл.	14,4	2,95	4
Львівська обл.	14,1	2,91	5
Київська обл.	12,6	2,69	6
Вінницька обл.	10,7	2,42	7
Донецька обл.	10,1	2,34	8
Полтавська обл.	8,1	2,05	9
Хмельницька обл.	6,5	1,82	10
Івано-Франківська обл.	3,7	1,43	11
Рівненська обл.	3,3	1,37	12
Миколаївська обл.	3,1	1,34	13
Запорізька обл.	2,7	1,28	14
Тернопільська обл.	2,6	1,27	15
Волинська обл.	2,5	1,26	16-17
Черкаська обл.	2,5	1,26	16-17
Чернігівська обл.	2,4	1,24	18
Житомирська обл.	2,1	1,20	19-20
Чернівецька обл.	2,1	1,20	19-20
Закарпатська обл.	1,9	1,17	21
Сумська обл.	1,7	1,14	22
Кіровоградська обл.	1,4	1,10	23
Херсонська обл.	1,2	1,07	24
Луганська обл.	0,7	1,00	25

Таблиця 3.18

Області Карпатського регіону в рейтингу за індикатором 1.09

Регіони	Індикатор 1.09		Рейтинг
	Фактичне значення (обсяг експорту товарів на одну особу, дол. США)	Індекс	
м. Київ	4 188	7,00	1
Дніпропетровська обл.	2 390	4,39	2
Миколаївська обл.	2 008	3,83	3
Запорізька обл.	1 732	3,43	4
Полтавська обл.	1 671	3,34	5
Київська обл.	1 105	2,52	6
Закарпатська обл.	1 076	2,48	7
Кіровоградська обл.	978	2,33	8
Донецька обл.	952	2,30	9
Львівська обл.	925	2,26	10
Сумська обл.	912	2,24	11
Чернігівська обл.	899	2,22	12
Вінницька обл.	891	2,21	13
Черкаська обл.	680	1,90	14
Волинська обл.	623	1,82	15
Одеська обл.	572	1,74	16
Житомирська обл.	564	1,73	17
Івано-Франківська обл.	554	1,72	18
Харківська обл.	553	1,69	19
Хмельницька обл.	529	1,68	20
Тернопільська обл.	431	1,54	21
Рівненська обл.	407	1,50	22
Херсонська обл.	273	1,31	23
Чернівецька обл.	187	1,18	24
Луганська обл.	61	1,00	25

Області Карпатського регіону в рейтингу за індикатором 1.10

Регіони	Індикатор 1.10		Рейтинг
	Фактичне значення (обсяг імпорту товарів на одну особу)	Індекс	
м. Київ	8 064	7,00	1–2
Київська обл.	2 346	7,00	1–2
Дніпропетровська обл.	1 459	4,63	3
Львівська обл.	1 371	4,40	4
Волинська обл.	1 276	4,14	5
Закарпатська обл.	1001	3,41	6
Одеська обл.	919	3,19	7
Полтавська обл.	845	2,99	8
Сумська обл.	783	2,83	9
Запорізька обл.	724	2,67	10
Миколаївська обл.	705	2,62	11
Харківська обл.	676	2,54	12
Черкаська обл.	570	2,26	13
Івано-Франківська обл.	467	1,98	14
Житомирська обл.	437	1,90	15
Хмельницька обл.	404	1,81	16
Тернопільська обл.	391	1,78	17
Вінницька обл.	358	1,69	18
Донецька обл.	350	1,67	19
Чернігівська обл.	345	1,66	20
Рівненська обл.	332	1,62	21
Херсонська обл.	318	1,58	22
Кіровоградська обл.	249	1,40	23
Чернівецька обл.	190	1,24	24
Луганська обл.	99	1,00	25

В цілому показники економічного розвитку областей Карпатського регіону на час оцінки не виглядають надто сприятливими у порівнянні з іншими регіонами України. Разом з тим, загальноекономічні чинники стосовно туристично-рекреаційної сфери, як уже зазначалося, діють біполярно. З одного боку – сприяють розвитку ТРС, з другого – можуть знижувати туристично-рекреаційну привабливість регіону у випадку наявності неекологічних виробництв, через надто високу господарську освоєність його території тощо.

Показник 2 – Безпека.

Оцінювання за показником безпеки здійснювалося за індикаторами, які характеризують стан соціальної (злочинність, гігієна, захворюваність) та екологічної безпеки в регіонах. Вибір індикаторів для оцінювання передбачав можливість отримання відповідних даних, які були б репрезентативними, об'єктивними та доступними.

Загалом області Карпатського регіону отримали високі індекси конкурентоспроможності (рис. 3.8.) та займають високі рейтингові місця за показниками безпеки: Чернівецька – 3 місце з індексом 6,45, Івано-Франківська – 4 з індексом 6,40, Закарпатська – 7 з індексом 5,96. Нижчим є індекс у Львівської обл. – 4,60 через наявність невирішених проблем екологічного характеру.

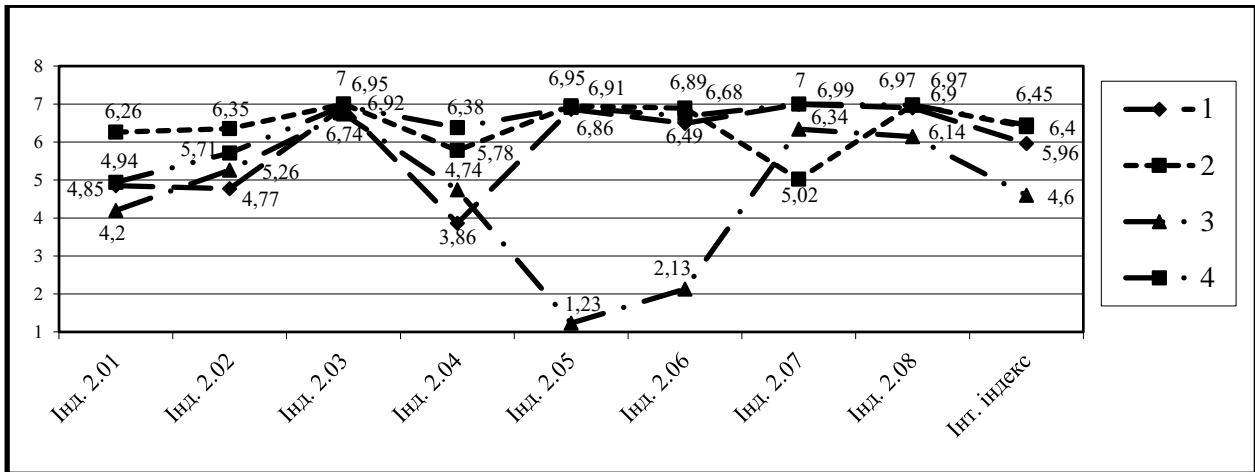

Рис. 3.8. Індекси конкурентоспроможності туристично-рекреаційної сфери областей Карпатського регіону України за показником 2 – Безпека

Умовні позначення: області: 1 – Закарпатська; 2 – Івано-Франківська; 3 – Львівська; 4 – Чернівецька; індекси: індикатор 2.01 – кількість виявлених злочинів – випадків на 1 тис. осіб наявного населення; індикатор 2.02 – кількість виявлених тяжких і особливо тяжких злочинів – випадків на 1 тис. осіб наявного населення; індикатор 2.03 – кількість ВІЛ-інфікованих та хворих на СНІД – кількість хворих з діагнозом, що встановлений уперше в житті, на 1 тис. осіб наявного населення; індикатор 2.04 – кількість хворих з уперше в житті встановленим діагнозом активного туберкульозу на 1 тис. осіб наявного населення; індикатор 2.05 – обсяги скидання забруднених зворотних вод у поверхневі водні об'єкти; індикатор 2.06 – скидання забруднених зворотних вод у поверхневі водні об'єкти, у відсотках до загального водовідведення; індикатор 2.07 – викиди забруднюючих речовин в атмосферне повітря від стаціонарних джерел забруднення, т/км²; індикатор 2.08 – обсяги відходів I – IV класів небезпеки, накопичених протягом експлуатації у спеціально відведених місцях чи об'єктах, тис. т/км². Інтегральний індекс розраховано як середнє значення індексів за індикаторами 2.01 – 2.08.

Аналіз за індикаторами. Отримані результати оцінки засвідчують, що області Карпатського регіону України характеризуються низькими показниками злочинності, захворюваності на небезпечні хвороби, що передаються, та високими гігієнічними показниками. Так, усі області регіону за індикатором 2.01 «Кількість виявлених злочинів» мали значення кращі від середніх (3,50 і більше) та займали рейтингові місця серед перших десяти регіонів України: Івано-Франківська – 6,26 (2 рейтингове місце), Чернівецька – 4,94 (7), Закарпатська – 4,85 (8), Львівська – 4,20 (9) (табл. 3.20).

Таблиця 3.20

Області Карпатського регіону у рейтингу за індикатором 2.01

Регіони	Індикатор 2.01		Рейтинг
	Фактичне значення (кількість виявлених злочинів – випадків на 1 000 осіб наявного населення)	Індекс	
Луганська обл.	3,72	7,00	1
Івано-Франківська обл.	4,89	6,26	2
Хмельницька обл.	4,97	6,21	3
Донецька обл.	5,17	6,00	4
Тернопільська обл.	5,93	5,61	5
Вінницька обл.	6,50	5,25	6
Чернівецька обл.	6,98	4,97	7
Закарпатська обл.	7,13	4,85	8
Львівська обл.	8,16	4,20	9
Рівненська обл.	8,25	4,15	10
Черкаська обл.	8,38	4,06	11
Київська обл.	8,77	3,85	12
Житомирська обл.	8,89	3,74	13
Сумська обл.	9,23	3,53	14
Одеська обл.	9,31	3,48	15
Волинська обл.	9,43	3,40	16
Дніпропетровська обл.	9,48	3,37	17
Харківська обл.	9,80	3,17	18
Чернігівська обл.	11,01	2,41	19
Запорізька обл.	11,07	2,37	20
Полтавська обл.	11,26	2,25	21
Кіровоградська обл.	11,59	2,04	22
Херсонська обл.	12,38	1,55	23
Миколаївська обл.	12,79	1,29	24
м. Київ	13,24	1,00	25

Усі області регіону характеризувалися низькими показниками злочинності та за індикатором 2.02 «Кількість виявлених тяжких і особливо тяжких злочинів» перебували у першому десятку регіонів України: Івано-Франківська – 6,35 (4), Чернівецька – 5,71 (6), Львівська – 5,26 (8), Закарпатська – 4,77 (10) (табл. 3.21).

Таблиця 3.21

Області Карпатського регіону у рейтингу за індикатором 2.02

Регіони	Індикатор 2.02		Рейтинг
	Фактичне значення (кількість виявлених тяжких і особливо тяжких злочинів – випадків на 1 000 осіб наявного населення)	Індекс	
Луганська обл.	1,31	7,00	1
Хмельницька обл.	1,62	6,56	2
Тернопільська обл.	1,76	6,37	3
Івано-Франківська обл.	1,77	6,35	4
Донецька обл.	1,83	6,27	5
Чернівецька обл.	2,22	5,71	6
Вінницька обл.	2,54	5,27	7
Львівська обл.	2,54	5,26	8
Рівненська обл.	2,86	4,81	9
Закарпатська обл.	2,89	4,77	10
Сумська обл.	2,90	4,76	11
Волинська обл.	3,17	4,38	12
Черкаська обл.	3,20	4,33	13
Житомирська обл.	3,46	3,97	14
Запорізька обл.	3,84	3,43	15
Полтавська обл.	3,93	3,30	16

Продовження таблиці 3.21

Дніпропетровська обл.	3,98	3,24	17
Чернігівська обл.	4,04	3,15	18
Одеська обл.	4,08	3,09	19
Київська обл.	4,15	2,99	20
Херсонська обл.	4,25	2,85	21
Харківська обл.	4,26	2,85	22
Миколаївська обл.	4,64	2,30	23
Кіровоградська обл.	5,29	1,38	24
м. Київ	5,56	1,00	25

Області регіону мають невисокі показники захворюваності. Відповідно за індикатором 2.03 «Кількість ВІЛ-інфікованих та хворих на СНІД» перше та друге місця у рейтингу займають Івано-Франківська (індекс 7,00) і Чернівецька області (6,95). Закарпатська обл. у рейтингу четверта (6,92) і Львівська – шоста (6,74) (табл. 3.22).

Разом з тим, за індикатором 2.04 «Кількість хворих з уперше в житті встановленим діагнозом активного туберкульозу» становище дещо інше. Високими є індекси Чернівецької – 6,38 (3 рейтингове місце) та Івано-Франківської – 5,78 (6 місце) областей. Львівська та Закарпатська області мають індекси вищі середніх, однак у рейтингу перебувають на 14 і 21 місцях (табл. 3.23).

Таблиця 3.22

Області Карпатського регіону у рейтингу за індикатором 2.03

Регіони	Індикатор 2.03		Рейтинг
	Фактичне значення (кількість ВІЛ-інфікованих та хворих на СНІД - кількість хворих з діагнозом, що встановлений уперше в житті, на 1000 осіб наявного населення)	Індекс	
Івано-Франківська обл.	0,06	7,00	1
Чернівецька обл.	0,07	6,95	2-3
Луганська обл.	0,07	6,95	2-3
Закарпатська обл.	0,08	6,92	4
Тернопільська обл.	0,08	6,91	5
Львівська обл.	0,13	6,74	6
Рівненська обл.	0,14	6,70	7
Сумська обл.	0,14	6,69	8
Хмельницька обл.	0,16	6,64	9
Волинська обл.	0,17	6,59	10
Вінницька обл.	0,18	6,56	11
Полтавська обл.	0,21	6,44	12
Харківська обл.	0,27	6,19	13
Житомирська обл.	0,28	6,16	14
Запорізька обл.	0,30	6,07	15
Черкаська обл.	0,32	5,99	16
Донецька обл.	0,33	5,97	17
Чернігівська обл.	0,46	5,48	18
м. Київ	0,48	5,40	19
Київська обл.	0,50	5,35	20
Кіровоградська обл.	0,51	5,29	21
Херсонська обл.	0,53	5,20	22
Миколаївська обл.	0,60	4,96	23
Дніпропетровська обл.	1,22	2,58	24
Одеська обл.	1,64	1,00	25

Таблиця 3.23

Області Карпатського регіону у рейтингу за індикатором 2.04

Регіони	Індикатор 2.04		Рейтинг
	Фактичне значення (кількість хворих з уперше в житті встановленим діагнозом активного туберкульозу на 1 000 осіб наявного населення)	Індекс	
Луганська обл.	0,12	7,00	1
Тернопільська обл.	0,18	6,38	2
Чернівецька обл.	0,18	6,38	3
Донецька обл.	0,21	6,04	4
м. Київ	0,24	5,81	5
Івано-Франківська обл.	0,24	5,78	6
Вінницька обл.	0,27	5,48	7
Харківська обл.	0,28	5,43	8
Полтавська обл.	0,30	5,23	9
Хмельницька обл.	0,30	5,23	10
Рівненська обл.	0,31	5,18	11
Черкаська обл.	0,32	5,01	12
Сумська обл.	0,33	4,95	13
Львівська обл.	0,35	4,74	14
Чернігівська обл.	0,36	4,66	15
Житомирська обл.	0,36	4,64	16
Волинська обл.	0,38	4,46	17
Миколаївська обл.	0,41	4,19	18
Запорізька обл.	0,41	4,15	19
Київська обл.	0,41	4,13	20
Закарпатська обл.	0,44	3,86	21
Херсонська обл.	0,44	3,82	22
Кіровоградська обл.	0,45	3,71	23
Дніпропетровська обл.	0,50	3,22	24
Одеська обл.	0,73	1,00	25

В цілому, Карпатський регіон України характеризується сприятливими для розвитку туристично-рекреаційної сфери умовами соціальної безпеки: низькими рівнями злочинності та загрози захворюваності. Основні чинники, які зумовили високу позицію областей Карпатського регіону за цими індикаторами, можна пов'язати з історично складеними соціокультурними особливостями регіону, де збережено вагомий вплив релігії, культу сім'ї та родинних зв'язків, національних традицій, моралі, патріотизму й, водночас, міжетнічної толерантності. Сприяв цьому менший вплив міграції з-поза меж регіону.

Екологічна безпека. Більшість регіонів України вирізнялися сприятливою екологічною ситуацією щодо розвитку туристично-рекреаційної сфери, підтверджуючи її значний нереалізований потенціал. Так, у 2020 році найбільш наближеними до високих значень оцінки екологічних показників були Волинська, Хмельницька, Житомирська, Херсонська та Чернівецька області. Натомість області Карпатського регіону демонструють суттєві розбіжності індикаторів екологічного стану. Зокрема нижчими вони є у Львівській обл., де мають місце території загрозового екологічного стану у межах Дрогобицької агломерації, Львівсько-Волинського вугільного басейну. Значними є обсяги

скидів забруднених стічних вод у басейні Західного Бугу через низьку ефективність каналізаційних очисних споруд м. Львова.

Вище вказане підтверджує оцінка екологічної безпеки за індикаторами 2.05 «Скидання забруднених зворотних вод у поверхневі водні об'єкти» та 2.06 «Скидання забруднених зворотних вод у поверхневі водні об'єкти у відсотках до загального водовідведення». Області Карпатського регіону, за винятком Львівської, за індикатором 2.05 мали високі індекси: Івано-Франківська 6,95 (2 рейтингове місце), Чернівецька 6,91 (3), Закарпатська 6,86 (4 рейтингове місце) (табл. 3.24). Натомість у Львівській області скиди забруднених вод значно перевищували середнє значення по Україні й індекс Львівщини був найнижчим після Дніпропетровської обл.

Більшість областей регіону за індикатором 2.06 «Скидання забруднених зворотних вод у поверхневі водні об'єкти у відсоках до загального водовідведення» мають високі часткові індекси конкурентоспроможності (табл. 3.25). Лише Львівська область перебуває на 24 місці у рейтингу з індексом 2,13.

Таблиця 3.24

Області Карпатського регіону у рейтингу за індикатором 2.05

Регіони	Індикатор 2.05		Рейтинг
	Фактичне значення (скидання забруднених зворотних вод у поверхневі водні об'єкти, млн м ³)	Індекс	
Вінницька обл.	0	7	1-2
Волинська обл.	0	7	1-2
Івано-Франківська обл.	1	6,95	3-4
Хмельницька обл.	1	6,95	3-4
Житомирська обл.	2	6,91	5-10
Київська обл.	2	6,91	5-10
Полтавська обл.	2	6,91	5-10
Тернопільська обл.	2	6,91	5-10
Херсонська обл.	2	6,91	5-10
Чернівецька обл.	2	6,91	5-10
Закарпатська обл.	3	6,86	11-12
Черкаська обл.	3	6,86	11-12
Кіровоградська обл.	4	6,81	13
Чернігівська обл.	11	6,48	14
Запорізька обл.	12	6,44	15
Харківська обл.	13	6,39	16
Рівненська обл.	15	6,30	17
м. Київ	16	6,25	18
Сумська обл.	20	6,06	19
Миколаївська обл.	21	6,02	20
Одеська обл.	25	5,83	21
Луганська	34	5,41	22
Донецька обл.	76	3,44	23
Львівська	123	1,23	24
Дніпропетровська обл.	128	1,00	25

Таблиця 3.25

Області Карпатського регіону у рейтингу за індикатором 2.06

Регіони	Індикатор 2.06		Рейтинг
	Фактичне значення (скидання забруднених зворотних вод у поверхневі водні об'єкти, у відсотках до загального водовідведення)	Індекс	
Вінницька обл.	0	7	1-2
Волинська обл.	0	7	1-2
Київська обл.	0,33	6,98	3
Запорізька обл.	1,41	6,91	4
Івано-Франківська обл.	1,67	6,89	5
Хмельницька обл.	2,22	6,86	6
м. Київ	2,5	6,84	7
Полтавська обл.	2,6	6,83	8
Житомирська обл.	3,28	6,79	9
Херсонська обл.	3,39	6,78	10
Черкаська обл.	3,79	6,75	11
Харківська обл.	4,17	6,73	12
Чернівецька обл.	4,88	6,68	13
Тернопільська обл.	6,45	6,58	14
Донецька обл.	7,08	6,54	15
Закарпатська обл.	7,89	6,49	16
Кіровоградська обл.	12,12	6,21	17
Чернігівська обл.	14,67	6,04	18
Одеська обл.	16,03	5,95	19
Дніпропетровська обл.	21,4	5,60	20
Рівненська обл.	26,32	5,28	21
Миколаївська обл.	28,77	5,12	22
Сумська обл.	44,44	4,10	23
Львівська обл.	74,55	2,13	24
Луганська обл.	91,89	1,00	25

Чернівецька та Закарпатська області мають високі позитивні індекси за індикатором 2.07 «Викиди забруднюючих речовин в атмосферне повітря від стаціонарних джерел забруднення» – 1 та 3 місця відповідно (табл. 3.26). Натомість Львівська та Івано-Франківська області посідають, відповідно, 20 і 22 місця.

Таблиця 3.26

Області Карпатського регіону у рейтингу за індикатором 2.07

Регіони	Індикатор 2.07		Рейтинг
	Фактичне значення (викиди забруднюючих речовин в атмосферне повітря від стаціонарних джерел забруднення, т/км ²)	Індекс	
Чернівецька обл.	0,22	7	1
Волинська обл.	0,25	6,99	2-3
Закарпатська обл.	0,26	6,99	2-3
Житомирська обл.	0,39	6,97	4
Кіровоградська обл.	0,43	6,96	5
Миколаївська обл.	0,46	6,95	6-7
Рівненська обл.	0,5	6,95	6-7
Херсонська обл.	0,62	6,92	8
Чернігівська обл.	0,66	6,91	9-10
Тернопільська обл.	0,69	6,91	9-10
Хмельницька обл.	0,88	6,87	11-12
Сумська обл.	0,88	6,87	11-12
Одеська обл.	1,28	6,79	13
Луганська обл.	1,33	6,78	14

Продовження таблиці 3.26

Полтавська обл.	1,59	6,73	15
Київська обл.	2,37	6,57	16
Черкаська обл.	2,46	6,55	17
Вінницька обл.	2,95	6,45	18
Харківська обл.	2,99	6,44	19
Львівська обл.	3,49	6,34	20
Запорізька обл. обл.	5,72	5,90	21
Івано-Франківська обл.	10,1	5,02	22
Дніпропетровська обл.	16,76	3,68	23
Донецька обл.	28,34	1,35	24
м. Київ	30,08	1,00	25

Низький індекс індикатора 2.07 Івано-Франківської та Львівської областей зумовлюється значними викиди забруднюючих речовин від Бурштинської та Добротвірської теплоелектростанцій. Зазначимо також, що в гірській частині регіону інтенсивнішим стає забруднення повітря дрібнодисперсним пилом від твердопаливних котлів опалювання.

Області Карпатського регіону, крім Львівської, мають відносно низькі показники накопичення відходів на одиницю земельної площі й, відповідно, за індикатором 2.08 «Обсяг відходів I–IV класів небезпеки, накопичених у спеціально відведених місцях чи об'єктах» отримали близькі до максимальних індекси конкурентоспроможності (табл. 3.27.). Ситуація з відходами у Львівській області не найгірша у порівнянні з деякими регіонами України, однак за цим індикатором вона перебуває тільки на 21 рейтинговому місці. Значна частина земель області зайнята відходами гірничо-видобувної промисловості, відвалами розкритих порід, залишковими ємностями кар'єрів й об'єктами непрацюючої інфраструктури тощо.

Таблиця 3.27

Області Карпатського регіону у рейтингу за індикатором 2.08

Регіони	Індикатор 2.08		Рейтинг
	Фактичне значення (обсяг відходів I–IV класів небезпеки, накопичених протягом експлуатації, у спеціально відведених місцях чи об'єктах, т/км ²)	Індекс	
Тернопільська обл.	44,28	7,000	1-2
Херсонська обл.	49,39	7,000	1-2
Вінницька обл.	165,46	6,998	3-6
Кіровоградська обл.	189,08	6,998	3-6
Житомирська обл.	189,18	6,998	3-6
Закарпатська обл.	189,91	6,998	3-6
Чернігівська обл.	285,72	6,996	7
Харківська обл.	345,04	6,995	8-10
Черкаська обл.	359,10	6,995	8-10
Волинська обл.	367,37	6,995	8-10
Одеська обл.	390,64	6,994	11
Чернівецька обл.	440,32	6,993	12-14

Продовження таблиці 3.27

Хмельницька обл.	460,19	6,993	12-14
Івано-Франківська обл.	485,19	6,993	12-14
Рівненська обл.	1 248,76	6,980	15
Сумська обл.	1 508,87	6,975	16
Луганська обл.	2 129,66	6,965	17
Миколаївська обл.	2 379,27	6,960	18
Київська обл.	3 401,72	6,943	19
Запорізька обл.	9 975,95	6,832	20
Львівська обл.	12 962,41	6,782	21
Донецька обл.	30 194,57	6,491	22
Полтавська обл.	86 810,89	5,536	23
м. Київ	90 491,33	5 474	24
Дніпропетровська обл.	355 660,26	1,000	25

Загалом, області Карпатського регіону характеризуються вищим рівнем екологічної безпеки порівняно з іншими. Насамперед це пов'язано з тим, що природа Карпат зазнала менших втрат і в окремих місцях зберегла свій первісний стан, що є визначальним для розвитку туристично-рекреаційної сфери. Області Карпатського регіону, за винятком Львівської, відносять до таких, що характеризуються високим індексом екологічної безпеки.

На території Карпатського регіону простежується вищий рівень якості водних ресурсів, зокрема через нижчі показники їх забрудненості. Щорічне споживання води в Карпатському регіоні досягає порядку 1,2 млрд м³ (3,6 % від загальнодержавного використання), а обсяг оборотної та послідовно використовуваної води є вищим, ніж у середньому по Україні (90 % в Карпатському регіоні порівняно з 80 % по Україні).

Якщо рівень навантаження обсягами відходів на одиницю земельної площі в Україні у 2020 році становив 801,9 т/км², то в Карпатському регіоні – 11,2 % від цього значення (91,9 т/км²), а Закарпатська та Чернівецька області характеризувались взагалі найнижчим рівнем цього показника в країні.

Вищевказане визначає високі конкурентні позиції областей Карпатського регіону за важливими для розвитку ТРС індикаторами екологічної безпеки.

Показник 3 – Демографія та ринок праці.

Оцінювання за показником демографія та ринок праці здійснювалось за індикаторами, які характеризують загальну демографічну ситуацію та людський потенціал регіонів, їх ринок праці та якість освіти. За цим показником області Карпатського регіону мають великі розбіжності індексу конкурентоспроможності. У рейтингу регіонів України за зведеним індексом цього показника Львівська область перебуває на 3 місці з індексом 4,05 (рис. 3.9.) після м. Києва та Дніпропетровської області. Івано-Франківська обл. у рейтингу 11 (2,96), Закарпатська – 16 (2,69), Чернівецька – 23 (2,44).

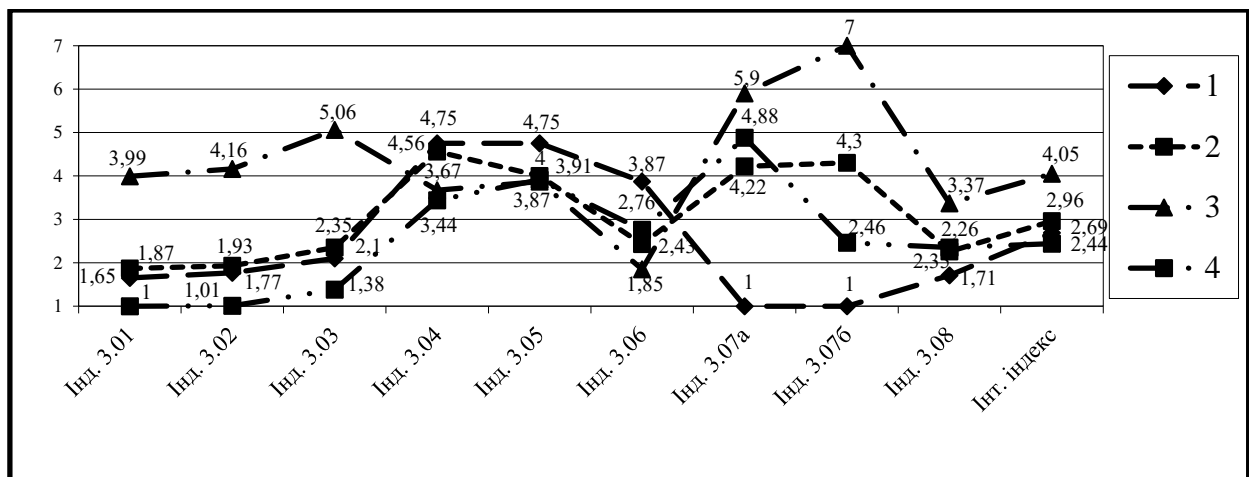

Рис. 3.9. Індекси конкурентоспроможності туристично-рекреаційної сфери областей Карпатського регіону України за показником 3 – Демографія та ринок праці.

Умовні позначення: області: 1 – Закарпатська; 2 – Івано-Франківська; 3 – Львівська; 4 – Чернівецька; індекси: індикатор 3.01 – чисельність наявного населення; індикатор 3.02 – чисельність постійного населення у віці 16–59 років; індикатор 3.03 – робоча сила у віці 15–70 років; індикатор 3.04 – зайняте населення у віці 15–70 років – відсоток до населення віком 15–70 років; індикатор 3.05 – коефіцієнт загального приросту (скорочення) населення на 1 тис. осіб наявного населення; індикатор 3.06 – безробіття населення у віці 15–70 років, у відсотках до робочої сили віком 15–70 років; індикатор 3.07 – рівень середньої освіти (за результатами ЗНО): а) не подолали поріг, у відсотках; б) отримали 180–200 балів, у відсотках; індикатор 3.08 – кількість студентів закладів вищої освіти на 10 тис. наявного населення. Інтегральний індекс розраховано як середнє значення індексів індикаторів 3.01–3.08.

Аналіз за індикаторами. Отримані результати оцінки засвідчують, що області Карпатського регіону характеризуються суттєвими відмінностями за кількістю населення: Львівська – 5 місце у рейтингу, Івано-Франківська – 12, Закарпатська – 14, Чернівецька – 25. Чисельність населення залежить від низки факторів, серед яких: економічні (міграція у регіони з кращими пропозиціями ринку праці); доступ до освіти (локалізація рейтингових вузів України спонукає до переїзду на навчання, часто з подальшим працевлаштуванням); розвиненість соціальної інфраструктури тощо).

За загальним демографічним потенціалом (індикатор 3.01 «Чисельність наявного населення») індекси областей регіону переважно невисокі (табл. 3.28).

Таблиця 3.28

Області Карпатського регіону у рейтингу за індикатором 3.01

Регіони	Індикатор 3.01		Рейтинг
	Фактичне значення (чисельність наявного населення), тис. осіб	Індекс	
Донецька обл.	4 131,8	7,00	1
Дніпропетровська обл.	3 176,6	5,23	2
м. Київ	2 967,4	4,84	3
Харківська обл.	2 658,5	4,26	4

Продовження таблиці 3.28

Львівська обл.	2 512,1	3,99	5
Одеська обл.	2 377,2	3,74	6
Луганська обл.	2 121,3	3,27	7
Київська обл.	1 781,0	2,63	8
Запорізька обл.	1 687,4	2,46	9
Вінницька обл.	1 545,4	2,20	10
Полтавська обл.	1 387,0	1,90	11
Івано-Франківська обл.	1 368,1	1,87	12
Хмельницька обл.	1 254,7	1,66	13
Закарпатська обл.	1 253,8	1,65	14
Житомирська обл.	1 208,2	1,57	15
Черкаська обл.	1 192,1	1,54	16
Рівненська обл.	1 153,0	1,47	17
Миколаївська обл.	1 119,9	1,41	18
Сумська обл.	1 068,2	1,31	19
Тернопільська обл.	1 038,7	1,25	20
Волинська обл.	1 031,4	1,24	21
Херсонська обл.	1 027,9	1,23	22
Чернігівська обл.	991,3	1,17	23
Кіровоградська обл.	933,1	1,06	24
Чернівецька обл.	901,6	1,00	25

З цим індикатором кореспондується індикатор 3.02, за яким тільки Львівська обл. отримала індекс вище середнього – 4,16 (табл. 3.29).

Таблиця 3.29

Області Карпатського регіону у рейтингу за індикатором 3.02

Регіони	Індикатор 3.02		Рейтинг
	Фактичне значення (чисельність постійного населення у віці 16–59 років), тис. осіб	Індекс	
Донецька обл.	2 400,00	7,00	1
Дніпропетровська обл.	1 886,20	5,34	2
м. Київ	1 784,60	5,01	3
Харківська обл.	1 618,60	4,47	4
Львівська обл.	1 521,30	4,16	5
Одеська обл.	1 418,20	3,82	6
Луганська обл.	1 247,90	3,27	7
Київська обл.	1 065,50	2,68	8
Запорізька обл.	999,50	2,45	9
Вінницька обл.	912,00	2,18	10
Івано-Франківська обл.	834,60	1,93	11
Полтавська обл.	829,80	1,92	12
Закарпатська обл.	764,20	1,77	13
Хмельницька обл.	739,40	1,62	14
Житомирська обл.	716,70	1,55	15
Черкаська обл.	706,00	1,52	16
Рівненська обл.	686,90	1,45	17
Миколаївська обл.	671,20	1,40	18
Сумська обл.	639,60	1,30	19
Тернопільська обл.	630,40	1,27	20
Волинська обл.	615,10	1,22	21
Херсонська обл.	612,50	1,21	22
Чернігівська обл.	572,30	1,08	23
Чернівецька обл.	549,20	1,01	24
Кіровоградська обл.	546,50	1,00	25

Таблиця 3.30

Області Карпатського регіону у рейтингу за індикатором 3.03

Регіони	Індикатор 3.03		Рейтинг
	Фактичне значення (робоча сила у віці 15–70 років), тис. осіб	Індекс	
Донецька обл.	4 131,8	7,00	1
Дніпропетровська обл.	3 176,6	5,23	2
м. Київ	2 967,4	4,84	3
Харківська обл.	2 658,5	4,26	4
Львівська обл.	2 512,1	3,99	5
Одеська обл.	2 377,2	3,74	6
Луганська обл.	2 121,3	3,27	7
Київська обл.	1 781,0	2,63	8
Запорізька обл.	1 687,4	2,46	9
Вінницька обл.	1 545,4	2,20	10
Полтавська обл.	1 387,0	1,90	11
Івано-Франківська обл.	1 368,1	1,87	12
Хмельницька обл.	1 254,7	1,66	13
Закарпатська обл.	1 253,8	1,65	14
Житомирська обл.	1 208,2	1,57	15
Черкаська обл.	1 192,1	1,54	16
Рівненська обл.	1 153,0	1,47	17
Миколаївська обл.	1 119,9	1,41	18
Сумська обл.	1 068,2	1,31	19
Тернопільська обл.	1 038,7	1,25	20
Волинська обл.	1 031,4	1,24	21
Херсонська обл.	1 027,9	1,23	22
Чернігівська обл.	991,3	1,17	23
Кіровоградська обл.	933,1	1,06	24
Чернівецька обл.	901,6	1,00	25

Таблиця 3.31

Області Карпатського регіону у рейтингу за індикатором 3.04

Регіони	Індикатор 3.04		Рейтинг
	Фактичне значення (зайняте населення у віці 15–70 років – відсоток до населення віком 15–70 років, %)	Індекс	
Волинська обл.	48,9	7,00	1
Донецька обл.	49,2	6,77	2
Тернопільська обл.	51,6	5,73	3
Кіровоградська обл.	53,1	5,03	4
Закарпатська обл.	53,7	4,75	5
Івано-Франківська обл.	54,1	4,56	6
Полтавська обл.	54,8	4,23	7
Хмельницька обл.	54,8	4,23	8
Житомирська обл.	55,3	4,00	9
Запорізька обл.	56,0	3,67	10
Львівська обл.	56,0	3,67	11
Рівненська обл.	56,1	3,62	12
Вінницька обл.	56,2	3,58	13
Луганська обл.	56,4	3,48	14
Чернігівська обл.	56,4	3,48	15
Чернівецька обл.	56,5	3,44	16
Одеська обл.	56,8	3,30	17
Сумська обл.	56,8	3,30	18
Херсонська обл.	56,8	3,30	19
Черкаська обл.	57,0	3,20	20
Миколаївська обл.	57,3	3,06	21
Київська обл.	57,8	2,83	22
Дніпропетровська обл.	58,0	2,73	23
Харківська обл.	59,9	1,84	24
м. Київ	61,7	1,00	25

Вищий рівень безробіття вказує на наявність більшої кількості незайнятого населення та потенційні можливості його залучення до роботи у туристично-рекреаційній сфері. За цим індикатором лише Закарпатська область Карпатського регіону має індекс вищий середнього – 3,87 (13 рейтингове місце) (табл. 3.33).

Таблиця 3.32

Області Карпатського регіону у рейтингу за індикатором 3.05

Регіони	Індикатор 3.05		Рейтинг
	Фактичне значення (коефіцієнт загального приросту (скорочення) населення на 1 тис. осіб наявного населення)	Індекс	
Київська обл.	4,2	7	1
м. Київ	-1,8	5,10	2
Закарпатська обл.	-2,9	4,75	3
Одеська обл.	-3,8	4,47	4
Волинська обл.	-3,9	4,42	5
Рівненська обл.	-3,9	4,42	6
Івано-Франківська обл.	-5,2	4,00	7
Чернівецька обл.	-5,6	3,91	8
Львівська обл.	-5,7	3,87	9
Тернопільська обл.	-7,9	3,18	10
Хмельницька обл.	-8,7	2,93	11
Харківська обл.	-9,4	2,74	12
Миколаївська обл.	-10,2	2,45	13
Вінницька обл.	-10,6	2,33	14
Житомирська обл.	-10,6	2,33	15
Дніпропетровська обл.	-11,0	2,20	16
Херсонська обл.	-11,0	2,20	17
Полтавська обл.	-11,2	2,14	18
Черкаська обл.	-11,7	1,98	19
Запорізька обл.	-12,5	1,73	20
Сумська обл.	-139,0	1,28	21
Кіровоградська обл.	-14,0	1,25	22
Чернігівська обл.	-14,8	1,00	23
Донецька обл.	0	1,00	24
Луганська обл.	0	1,00	25

Разом з тим, слід відмітити якість середньої освіти в областях регіону, яка забезпечує високий рівень освітньої підготовки потенційних зайнятих. За агрегованим індексом індикатора 3.07 «Рівень середньої освіти» Львівська обл. перебуває на 2 рейтинговому місці (індекс 6,45) після Києва. Індекс Івано-Франківської обл. 4,26 (7 місце), Чернівецької – 3,67 (16 місце), Закарпатської – 1,00 (25 місце).

Цей індикатор оцінювався за результатами ЗНО на основі двох критеріїв: не подолали поріг, відсотки та отримали 180–200 балів. За першим критерієм 5 місце у рейтингу посідає Львівська обл. (індекс – 5,9), Чернівецька обл. – 13 місце з індексом 4,88, Івано-Франківська – 23 місце з індексом 4,22. Замикає рейтинг Закарпатська обл. (табл. 3.34).

Таблиця 3.33

Області Карпатського регіону у рейтингу за індикатором 3.06

Регіони	Індикатор 3.06		Рейтинг
	Фактичне значення (безробіття населення у віці 15–70 років, у відсотках до робочої сили віком 15–70 років, %)	Індекс	
Луганська обл.	15,4	7	1
Донецька обл.	14,9	6,67	2
Кіровоградська обл.	12,7	5,24	3
Волинська обл.	12,5	5,11	4
Полтавська обл.	12	4,78	5
Чернігівська обл.	11,9	4,72	6
Тернопільська обл.	11,5	4,46	7
Херсонська обл.	11,3	4,33	8
Вінницька обл.	10,7	4,07	9
Житомирська обл.	10,9	4,07	10
Запорізька обл.	10,7	3,93	11
Миколаївська обл.	10,7	3,93	12
Закарпатська обл.	10,6	3,87	13
Хмельницька обл.	9,9	3,41	14
Черкаська обл.	9,5	3,15	15
Сумська обл.	9,4	3,09	16
Рівненська обл.	9,3	3,02	17
Чернівецька обл.	8,9	2,76	18
Дніпропетровська обл.	8,6	2,57	19
Івано-Франківська обл.	8,4	2,43	20
Львівська обл.	7,6	1,85	21
Одеська обл.	7,1	1,59	22
Київська обл.	6,9	1,46	23
м. Київ	6,8	1,39	24
Харківська обл.	6,2	1	25

Таблиця 3.34

Області Карпатського регіону у рейтингу за індикатором 3.07а

Регіони	Індикатор 3.07а		Рейтинг
	Фактичне значення (рівень середньої освіти: за результатами ЗНО не подолали поріг, у відсотках)	Індекс	
м. Київ	5,10	7,00	1
Сумська обл.	6,34	6,26	2
Харківська обл.	6,61	6,09	3
Волинська обл.	6,75	6,01	4
Львівська обл.	6,94	5,90	5
Черкаська обл.	7,26	5,70	6
Полтавська обл.	7,33	5,67	7
Київська обл.	7,71	5,43	8
Вінницька обл.	8,07	5,20	9
Дніпропетровська обл.	8,21	5,13	10
Хмельницька обл.	8,21	5,13	11
Кіровоградська обл.	8,35	5,05	12
Чернівецька обл.	8,64	4,88	13
Чернігівська обл.	8,70	4,84	14
Луганська обл.	8,95	4,69	15
Житомирська обл.	9,13	4,58	16
Рівненська обл.	9,15	4,57	17
Тернопільська обл.	9,2	4,54	18
Донецька обл.	9,45	4,39	19
Херсонська обл.	9,48	4,37	20
Миколаївська обл.	9,70	4,24	21
Одеська обл.	9,72	4,23	22
Івано-Франківська обл.	9,40	4,22	23
Запорізька обл.	9,79	4,19	24
Закарпатська обл.	15,10	1,00	25

За критерієм кількості учасників ЗНО, що отримали 180–200 балів Львівська обл. має найвищий індекс – 7,00). Високим є також індекс Івано-Франківської обл. – 4,30 (4 рейтингове місце) (табл. 3.35).

Таблиця 3.35

Області Карпатського регіону у рейтингу за індикатором 3.076

Регіони	Індикатор 3.076		Рейтинг
	Фактичне значення (рівень середньої освіти (за результатами ЗНО: отримали 180–200 балів, у відсотках)	Індекс	
Львівська обл.	19,69	7	1
м. Київ	18,27	6,29	2
Рівненська обл.	14,34	4,31	3
Івано-Франківська обл.	14,32	4,3	4
Сумська обл.	13,37	3,83	5
Волинська обл.	12,95	3,62	6
Тернопільська обл.	12,88	3,58	7
Харківська обл.	12,41	3,34	8
Хмельницька обл.	12,25	3,26	9
Житомирська обл.	12,40	3,21	10
Вінницька обл.	11,50	2,89	11
Полтавська обл.	11,25	2,76	12
Черкаська обл.	11,25	2,76	13
Київська обл.	11,21	2,74	14
Чернігівська обл.	11,12	2,70	15
Чернівецька обл.	10,64	2,46	16
Кіровоградська обл.	9,63	1,95	17
Дніпропетровська обл.	9,38	1,82	18
Донецька обл.	9,17	1,72	19
Одеська обл.	8,94	1,60	20
Луганська обл.	8,77	1,52	21
Миколаївська обл.	8,02	1,14	22
Херсонська обл.	794,00	1,10	23
Запорізька обл.	7,89	1,08	24
Закарпатська обл.	7,74	1	25

Зазначимо, що оцінка проводилася за результатами ЗНО з української мови, чим можна пояснити низькі індекси Закарпатської обл., де рівень вивчення української мови в школах з угорською мовою викладання є нижчим.

Індикатор 3.08 «Кількість студентів закладів вищої освіти» був обраний для оцінки потенціалу вищої освіти в регіонах. За цим індикатором вирізняється м. Київ, 100 закладів вищої освіти якого забезпечують високий показник кількості студентів на 10 тис. осіб наявного населення – 872 студенти. За цим показником Київ значно випереджає усі інші регіони України. З областей Карпатського регіону найвищим є індекс зазначеного вище індикатора у Львівській обл. – 3,37 (3 рейтингове місце). Індекс Чернівецької обл. 2,35 (10 місце), Івано-Франківської – 2,26 (13), Закарпатської – 1,71 (20 місце) (табл. 3.36).

Області Карпатського регіону у рейтингу за індикатором 3.08

Регіони	Індикатор 3.08		Рейтинг
	Фактичне значення (кількість студентів закладів вищої освіти на 10 тис. наявного населення, осіб)	Індекс	
Харківська обл.	467	3,99	2
Львівська обл.	380	3,37	3
Одеська обл.	316	2,86	4
Запорізька обл.	291	2,67	5
Черкаська обл.	272	2,58	6
Тернопільська обл.	273	2,54	7
Дніпропетровська обл.	260	2,44	8
Вінницька обл.	254	2,40	9
Чернівецька обл.	248	2,35	10
Полтавська обл.	245	2,33	11
Миколаївська обл.	241	2,30	12
Івано-Франківська обл.	235	2,26	13
Рівненська обл.	211	2,08	14
Херсонська обл.	202	2,01	15
Хмельницька обл.	202	2,01	16
Волинська обл.	200	2,00	17
Житомирська обл.	185	1,89	18
Сумська обл.	177	1,83	19
Закарпатська обл.	161	1,71	20
Чернігівська обл.	121	1,48	21
Кіровоградська обл.	125	1,44	22
Київська обл.	106	1,30	23
Луганська обл.	84	1,13	24
Донецька обл.	66	1,00	25

Загалом, демографічні чинники (насамперед чисельність, структура населення) відіграють важливу роль як у формуванні попиту на туристично-рекреаційні послуги, так і у трудоресурсному забезпеченні туристично-рекреаційної сфери регіонів. Більша кількість населення формує більший обсяг попиту туристично-рекреаційні послуги, а віковий та статевий розподіл населення впливає також на його видову структуру.

Демографічні показники визначають і величину трудоресурсного потенціалу регіонів. Області Карпатського регіону України в цілому не відзначаються найвищими індексами за демографічними показниками. Разом з тим, нижчі середніх по країні показники зайнятості місцевого населення при високих освітніх індексах створюють у регіоні сприятливі умови ринку праці для розвитку туристично-рекреаційної сфери.

Показники групи Б – Інфраструктурний розвиток.

Група Б об'єднує два показники: показник 4 – Транспортна інфраструктура й показник 5 – Інформаційна та банківська інфраструктура. За показниками групи Б області Карпатського регіону України мають досить високі рейтингові позиції: Львівська – 4 (індекс 4,63), Закарпатська – 9 (3,49), Чернівецька – 10 (3,48) та Івано-Франківська – 13 (3,28).

Львівська область має другий після м. Києва індекс за показником 4 – Транспортна інфраструктура та сьомий за показником 5 – Інформаційна та банківська інфраструктура. Закарпатська область отримала, відповідно 16 і 8, Чернівецька – 10 і 16, Івано-Франківська – 13 і 18 рейтингові місця.

Показник 4 – Транспортна інфраструктура.

Області Карпатського регіону мають вигідне транспортно-географічне положення межуючи з країнами ЄС та володіють розвинутою транспортною інфраструктурою Зведений індекс конкурентоспроможності туристично-рекреаційної сфери усіх областей регіону за показниками транспортної інфраструктури перевищують середні значення. Найвищим є індекс Львівської обл. – 5,91 (рис. 3.10.) – друге рейтингове місце в Україні після м. Києва.

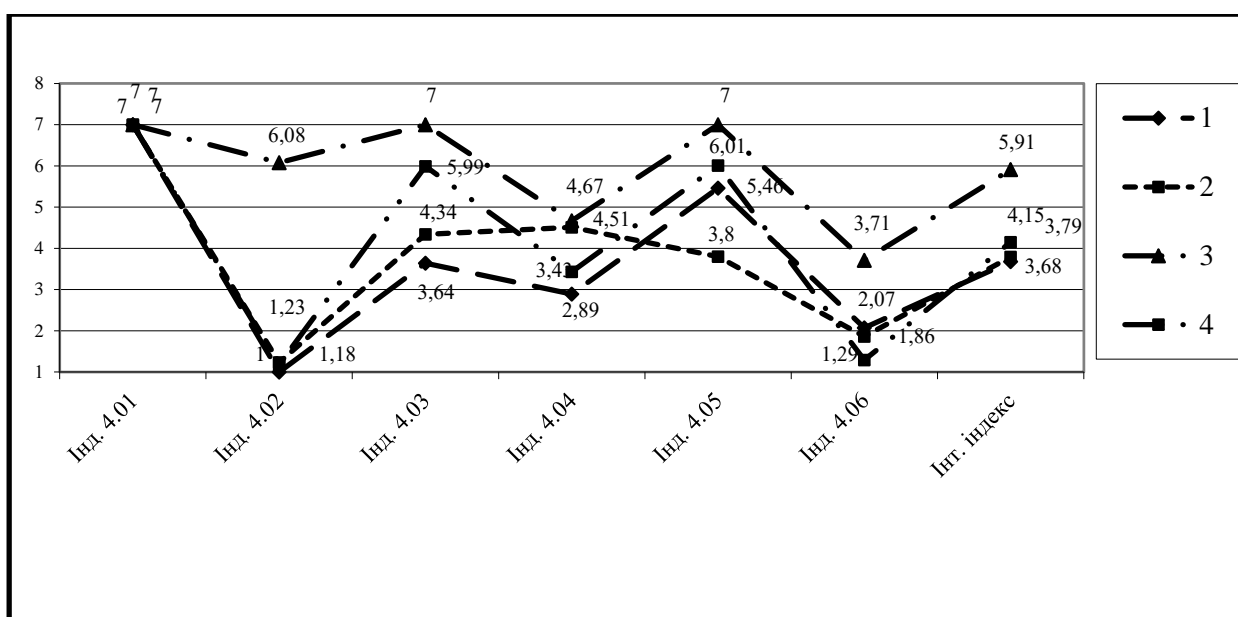

Рис.3.10. Індекси конкурентоспроможності туристично-рекреаційної сфери областей Карпатського регіону України за показником 4 – Транспортна інфраструктура

Умовні позначення: області: 1 – Закарпатська; 2 – Івано-Франківська; 3 – Львівська; 4 – Чернівецька; індекси: індикатор 4.01 – наявність аеропортів (без військових); індикатор 4.02 – пасажиропотік аеропортів; індикатор 4.03 – довжина автомобільних доріг загального користування на км²; індикатор 4.04 – перевезення пасажирів автомобільним транспортом (автобусним); індикатор 4.05 – експлуатаційна довжина залізничних колій загального користування на км²; індикатор 4.06 – відправлення пасажирів залізничним транспортом. Інтегральний індекс (I) розраховано як середнє значення індексів індикаторів 4.01 – 4.06.

Аналіз за індикаторами. Оцінювання конкурентоспроможності туристично-рекреаційної сфери областей Карпатського регіону України за

показником 4 охоплювало їх забезпеченість інфраструктурою та інтенсивність пасажиропотоків авіаційного, автомобільного й залізничного транспорту.

Станом на 2021 р. усі області Карпатського регіону мали можливості використання аеропортів (табл. 3.37).

Таблиця 3.37

Області Карпатського регіону в рейтингу за індикатором 4.01

Регіони	Індикатор 4.01		Рейтинг
	Фактичне значення (наявність аеропортів (без військових))	Індекс	
м. Київ	+	7,00	1–19
Вінницька обл.	+	7,00	1–19
Дніпропетровська обл.	+	7,00	1–19
Житомирська обл.	+	7,00	1–19
Закарпатська обл.	+	7,00	1–19
Запорізька обл.	+	7,00	1–19
Івано-Франківська обл.	+	7,00	1–19
Київська обл.	+	7,00	1–19
Львівська обл.	+	7,00	1–19
Миколаївська обл.	+	7,00	1–19
Одеська обл.	+	7,00	1–19
Полтавська обл.	+	7,00	1–19
Рівненська обл.	+	7,00	1–19
Сумська обл.	+	7,00	1–19
Тернопільська обл.	+	7,00	1–19
Харківська обл.	+	7,00	1–19
Херсонська обл.	+	7,00	1–19
Черкаська обл.	+	7,00	1–19
Чернівецька обл.	+	7,00	1–19
Волинська обл.	-	1,00	20–25
Донецька обл.	-	1,00	20–25
Кіровоградська обл.	-	1,00	20–25
Луганська обл.	-	1,00	20–25
Хмельницька обл.	-	1,00	20–25
Чернігівська обл.	-	1,00	20–25

Водночас пасажиропотік, який обслуговували аеропорти регіону, суттєво різнився. За кількістю пасажирів, що користувалися послугами авіаційного транспорту, Львівська обл. була третьою в Україні, Івано-Франківська – дев'ятою, Чернівецька – десятою. Ужгородський аеропорт діяв обслуговуючи нерегулярні рейси (табл. 3.38).

За щільністю автомобільних доріг (індикатор 4.03 «Довжина автомобільних доріг загального користування» усі області Карпатського регіону мають індекси вищі середніх, з них Львівська обл. характеризується найвищим індексом – 7,0. П'яте рейтингове місце з індексом 5,99 належить Чернівецькій обл. Індекси Івано-Франківської та Закарпатської областей з більшою часткою гірських територій дещо нижчі (табл. 3.39).

Таблиця 3.38

Області Карпатського регіону в рейтингу за індикатором 4.02

Регіони	Індикатор		Рейтинг
	Фактичне значення (пасажиропотік аеропортів, млн осіб)	Індекс	
Київська обл.	15,3	7,00	1–2
м. Київ	2,6	7,00	1–2
Львівська обл.	2,2	6,08	3
Одеська обл.	1,7	4,92	4
Харківська обл.	1,3	4,00	5
Запорізька обл.	0,4	1,92	6
Дніпропетровська обл.	0,3	1,69	7
Херсонська обл.	0,2	1,46	8
Івано-Франківська обл.	0,1	1,23	9
Чернівецька обл.	0,08	1,18	10
Вінницька обл.	0,0	1,00	11–25
Волинська обл.	0,0	1,00	11–25
Донецька обл.	0,0	1,00	11–25
Житомирська обл.	0,0	1,00	11–25
Закарпатська обл.	0,0	1,00	11–25
Кіровоградська обл.	0,0	1,00	11–25
Луганська обл.	0,0	1,00	11–25
Миколаївська обл.	0,0	1,00	11–25
Полтавська обл.	0,0	1,00	11–25
Рівненська обл.	0,0	1,00	11–25
Сумська обл.	0,0	1,00	11–25
Тернопільська обл.	0,0	1,00	11–25
Хмельницька обл.	0,0	1,00	11–25
Черкаська обл.	0,0	1,00	11–25
Чернігівська обл.	0,0	1,00	11–25

Таблиця 3.39

Області Карпатського регіону в рейтингу за індикатором 4.03

Регіони	Індикатор 4.03		Рейтинг
	Фактичне значення (довжина автомобільних доріг загального користування, км/тис. км ²)	Індекс	
м. Київ	+	7,00*	1–2
Львівська обл.	397	7,00	1–2
Тернопільська обл.	362	6,09	3
Вінницька обл.	359	6,02	4
Чернівецька обл.	358	5,99	5
Хмельницька обл.	349	5,76	6
Полтавська обл.	310	4,75	7
Київська обл.	309	4,72	8–9
Харківська обл.	309	4,72	8–9
Волинська обл.	308	4,70	10
Донецька обл.	305	4,62	11
Сумська обл.	302	4,54	12
Івано-Франківська обл.	294	4,34	13
Черкаська обл.	292	4,28	14
Дніпропетровська обл.	288	4,18	15–16
Житомирська обл.	288	4,18	15–16
Закарпатська обл.	267	3,64	17
Рівненська обл.	260	3,46	18
Запорізька обл.	258	3,41	19
Кіровоградська обл.	256	3,35	20
Одеська обл.	249	3,17	21
Чернігівська обл.	241	2,97	22
Миколаївська обл.	195	1,78	23
Херсонська обл.	176	1,28	24
Луганська обл.	165	1,00	25

Примітка: * експертна оцінка

За перевезенням пасажирів (індикатор 4.04) індекси областей регіону нижчі (табл. 3.40).

Забезпеченість інфраструктурою залізничного транспорту областей Карпатського регіону неоднорідна. За індикатором 4.05 «Експлуатаційна довжина залізничних колій загального користування» виділяється Львівська обл. з індексом 4,49 (4 рейтингове місце) (табл. 3.41). В інших областей регіону індекси нижчі середніх, що можна пояснити особливостями рельєфу гірського регіону.

Таблиця 3.40

Області Карпатського регіону в рейтингу за індикатором 4.04

Регіони	Індикатор 4.04		Рейтинг
	Фактичне значення (перевезення пасажирів автомобільним транспортом, тис./тис. осіб наявного населення)	Індекс	
Миколаївська обл.	78,7	7,00	1
м. Київ	74,1	6,64	2
Рівненська обл.	73,7	6,61	3
Сумська обл.	65,0	5,92	4
Волинська обл.	59,7	5,50	5
Кіровоградська обл.	51,0	4,82	6
Вінницька обл.	49,6	4,70	7
Житомирська обл.	49,1	4,67	8–9
Львівська обл.	49,2	4,67	8–9
Запорізька обл.	49,0	4,66	10
Херсонська обл.	47,9	4,57	11
Хмельницька обл.	47,7	4,56	12
Івано-Франківська обл.	47,1	4,51	13
Тернопільська обл.	45,6	4,39	14
Черкаська обл.	45,1	4,35	15
Київська обл.	43,3	4,21	16
Одеська обл.	40,4	3,98	17
Полтавська обл.	39,5	3,91	18
Чернігівська обл.	37,8	3,78	19
Дніпропетровська обл.	35,2	3,57	20
Харківська обл.	33,9	3,47	21
Чернівецька обл.	33,4	3,43	22
Закарпатська обл.	26,6	2,89	23
Донецька обл.	19,4	2,32	24
Луганська обл.	2,6	1,00	25

Відповідно невисокими в цілому є індекси областей регіону за індикатором 4.06 «Відправлення пасажирів залізничним транспортом» (табл. 3.42).

Загалом за зведеним індексом показників розвитку транспортної інфраструктури усі області Карпатського регіону мають значення вищі середніх, а Львівська (індекс 5,91) та Чернівецька обл. (індекс 4,15) перебувають у першому десятку регіонів України за рейтингом, займаючи відповідно 2 та 10 місця.

Таблиця 3.41

Області Карпатського регіону в рейтингу за індикатором 4.05

Регіони	Індикатор 4.05		Рейтинг
	Фактичне значення (експлуатаційна довжина залізничних колій загального користування, км/тис. км ²)	Індекс	
м. Київ	9 352	7,00	1–2
Одеська обл.	1 682	7,00	1–2
Харківська обл.	1 358	4,57	3
Львівська обл.	1 344	4,49	4
Херсонська обл.	1 308	4,20	5
Чернігівська обл.	1 282	4,00	6
Миколаївська обл.	1 264	3,87	7
Полтавська обл.	1 260	3,84	8
Запорізька обл.	1 207	3,44	9
Сумська обл.	1 175	3,20	10
Чернівецька обл.	1 134	2,90	11
Донецька обл.	1 091	2,57	12
Дніпропетровська обл.	1 084	2,52	13
Черкаська обл.	1 080	2,49	14
Кіровоградська обл.	1 074	2,45	15
Волинська обл.	1 058	2,33	16
Київська обл.	1 037	2,17	17
Закарпатська обл.	1 005	1,93	18
Луганська обл.	995	1,85	19
Житомирська обл.	978	1,73	20
Вінницька обл.	962	1,61	21
Тернопільська обл.	950	1,52	22
Хмельницька обл.	911	1,22	23
Івано-Франківська обл.	934	1,01	24
Рівненська обл.	881	1,00	25

Примітка: * експертна оцінка.

Таблиця 3.42

Області Карпатського регіону в рейтингу за індикатором 4.06

Регіони	Індикатор 4.06		Рейтинг
	Фактичне значення (відправлення пасажирів залізничним транспортом, тис./тис. осіб наявного населення)	Індекс	
м. Київ	+	7,00*	1–3
Київська обл.	23,4	7,00	1–3
Харківська обл.	8,9	7,00	1–3
Сумська обл.	4,6	3,93	4
Чернігівська обл.	4,5	3,86	5
Львівська обл.	4,3	3,71	6
Дніпропетровська обл.	4,0	3,50	7–8
Одеська обл.	4,0	3,50	7–8
Запорізька обл.	3,9	3,43	9
Полтавська обл.	3,3	3,00	10
Вінницька обл.	2,7	2,57	11
Кіровоградська обл.	2,4	2,36	12–13
Рівненська обл.	2,4	2,36	12–13
Житомирська обл.	2,3	2,29	14–15
Тернопільська обл.	2,3	2,29	14–15
Закарпатська обл.	2,0	2,07	16
Хмельницька обл.	1,9	2,00	17–18
Черкаська обл.	1,9	2,00	17–18
Волинська обл.	1,8	1,93	19–20
Херсонська обл.	1,8	1,93	19–20
Івано-Франківська обл.	1,7	1,86	21
Миколаївська обл.	1,3	1,57	22
Донецька обл.	1,2	1,50	23
Чернівецька обл.	0,9	1,29	24
Луганська обл.	0,5	1,00	25

Примітка: * експертна оцінка

Показник 5. Інформаційна та банківська інфраструктура.

На відміну від транспортної, індекси конкурентоспроможності областей Карпатського регіону за індикаторами показника 5 – Інформаційна та банківська інфраструктура є нижчими (рис. 3.11). Разом з тим, Львівська (7 рейтингове місце) й Закарпатська (8 місце) області за зведеним індексом цих індикаторів входять у перший десяток регіонів України. На невисокий рівень індексів регіонів вплинуло домінування Києва за показниками обраних оціночних індикаторів.

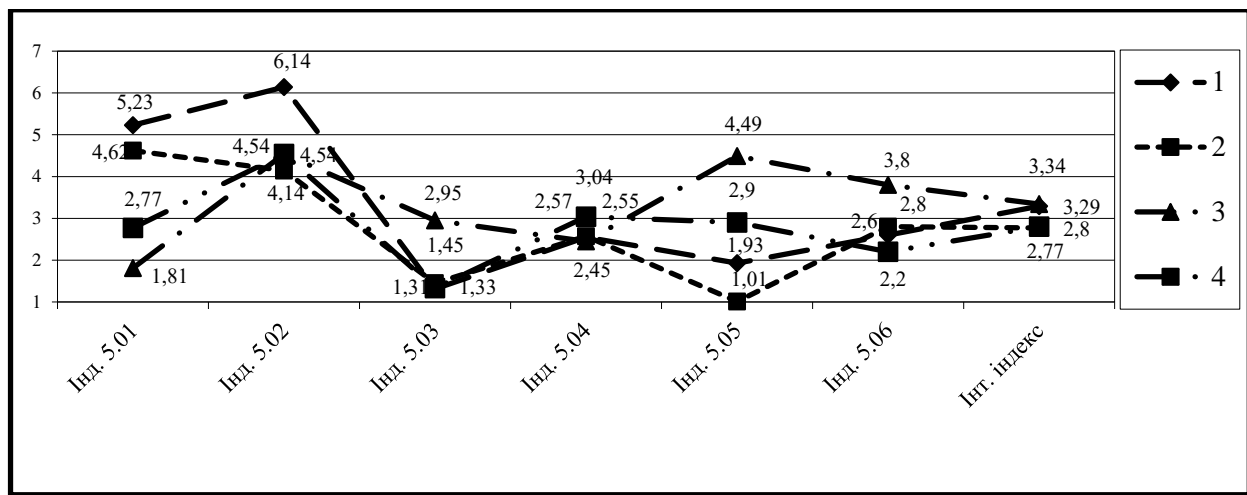

Рис. 3.11. Індекси конкурентоспроможності туристично-рекреаційної сфери областей Карпатського регіону України за показником 5 – Інформаційна та банківська інфраструктура

Умовні позначення: області: 1 – Закарпатська; 2 – Івано-Франківська; 3 – Львівська; 4 – Чернівецька; індекси: індикатор 5.01 – відсоток населення, що за останні 12 місяців користувалися послугами Інтернет; індикатор 5.02 – частка домогосподарств, які мають доступ до послуг Інтернету дома; індикатор 5.03 – абоненти Інтернету на 1 тис. наявного населення; індикатор 5.04 – абоненти рухомого (мобільного) зв'язку на 1 тис. наявного населення; індикатор 5.05 – обсяг реалізованих послуг у сфері телекомунікацій та поштового зв'язку на 1 особу; індикатор 5.06 – кількість банківських відділень на 100 тис. наявного населення. Інтегральний індекс розраховано як середнє значення індексів індикаторів 5.01 – 5.06.

Аналіз за індикаторами. Відсоток населення, яке користується Інтернетом, свідчить про загальну доступність та використання інформаційних технологій. Це відображається на зростанні числа онлайн-сервісів, електронної торгівлі та інтерактивних платформ. За цим показником вищий від середнього рівень мають Закарпатська (індекс 5,23) та Івано-Франківська (4,62) області.

Індекси для Чернівецької та Львівської областей нижчі і становлять 2,77 та 1,81 відповідно (табл. 3.43).

Частка домогосподарств України, які мають доступ до послуг Інтернет вдома, загалом є досить великою – 20 місце у світовому рейтингу. При цьому області Карпатського регіону мають індекси вищі від середнього: Закарпатська – 6,14 (3 рейтингове місце); Львівська – 4,54 (7); Чернівецька – 4,54 (8); Івано-Франківська – 4,14(11) (табл. 3.44). Ці показники є досить високими і, зокрема, кореспондуються з показником Іспанії, що займає 15 місце за поширенням Інтернету серед країн світу.

Таблиця 3.43

Області Карпатського регіону у рейтингу за індикатором 5.01

Регіони	Індикатор 5.01		Рейтинг
	Фактичне значення (відсоток населення, що за останні 12 місяців користувались Інтернетом, %)	Індекс	
м. Київ	83,5	7,00	1
Харківська обл.	81,2	6,12	2
Дніпропетровська обл.	80,7	5,92	3
Закарпатська обл.	78,9	5,23	4
Одеська обл.	78,7	5,15	5
Запорізька обл.	78,1	4,92	6
Івано-Франківська обл.	77,3	4,62	7
Миколаївська обл.	76,8	4,42	8
Сумська обл.	76,8	4,42	9
Черкаська обл.	76,5	4,31	10
Тернопільська обл.	76,4	4,27	11
Київська обл.	75,1	3,77	12
Рівненська обл.	74,2	3,42	13
Донецька обл.	74,0	3,35	14
Волинська обл.	72,8	2,88	15
Чернівецька обл.	72,5	2,77	16
Хмельницька обл.	72,3	2,69	17
Луганська обл.	71,0	2,19	18
Львівська обл.	70,0	1,81	19
Вінницька обл.	69,4	1,58	20
Житомирська обл.	68,9	1,38	21
Кіровоградська обл.	68,7	1,31	22
Полтавська обл.	68,2	1,12	23
Херсонська обл.	68,2	1,12	24
Чернігівська обл.	67,9	1,00	25

Домінування Києва та Одеської області за кількістю користувачів Інтернет на 1 000 наявного населення зумовило нижчі від середніх індекси за цим індикатором усіх інших регіонів України (табл. 3.45). При цьому з областей Карпатського регіону тільки Львівська область за індексом конкурентоспроможності потрапляє у перший десяток рейтингу (6 місце).

Таблиця 3.44

Області Карпатського регіону у рейтингу за індикатором 5.02

Регіони	Індикатор 5.02		Рейтинг
	Фактичне значення (частка домогосподарств, які мають доступ до послуг Інтернет вдома, %)	Індекс	
м. Київ	90,5	7	1
Дніпропетровська обл.	87,2	6,14	2
Закарпатська обл.	87,2	6,14	3
Запорізька обл.	83,3	5,11	4
Тернопільська обл.	83,1	5,06	5
Харківська обл.	81,8	4,72	6
Львівська обл.	81,1	4,54	7
Чернівецька обл.	81,1	4,54	8
Волинська обл.	80,6	4,41	9
Одеська обл.	80,3	4,33	10
Івано-Франківська обл.	79,6	4,14	11
Миколаївська обл.	79,3	4,07	12
Донецька обл.	749,0	3,99	13
Черкаська обл.	78,4	3,83	14
Рівненська обл.	78,3	3,80	15
Луганська обл.	77,3	3,54	16
Херсонська обл.	76,1	3,23	17
Чернігівська обл.	75,5	3,07	18
Сумська обл.	75,3	3,02	19
Київська обл.	74,1	2,70	20
Житомирська обл.	71,7	2,07	21
Полтавська обл.	71,7	2,07	22
Хмельницька обл.	71,5	2,02	23
Вінницька обл.	69,0	1,37	24
Кіровоградська обл.	67,6	1,00	25

Таблиця 3.45

Області Карпатського регіону у рейтингу за індикатором 5.03

Регіони	Індикатор 5.03		Рейтинг
	Фактичне значення (абоненти Інтернету на 1 000 наявного населення)	Індекс	
м. Київ	1 152,1	7,00	1
Одеська обл.	1 131,0	6,83	2
Миколаївська обл.	715,0	3,38	3
Київська обл.	682,4	3,11	4
Чернігівська обл.	679,6	3,09	5
Львівська обл.	662,7	2,95	6
Вінницька обл.	626,5	2,65	7
Харківська обл.	595,2	2,39	8
Житомирська обл.	570,8	2,19	9
Дніпропетровська обл.	565,5	2,14	10
Волинська обл.	558,8	2,09	11
Полтавська обл.	540,6	1,94	12
Черкаська обл.	527,7	1,83	13
Хмельницька обл.	520,5	1,78	14
Херсонська обл.	520,0	1,77	15
Рівненська обл.	514,6	1,72	16
Сумська обл.	513,3	1,71	17
Запорізька обл.	512,7	1,70	18
Кіровоградська обл.	499,1	1,59	19
Івано-Франківська обл.	482,3	1,45	20
Чернівецька обл.	466,9	1,33	21
Закарпатська обл.	465,5	1,31	22
Донецька обл.	435,7	1,07	23
Тернопільська обл.	429,6	1,02	24
Луганська обл.	427,6	1,00	25

Індекс за кількістю абонентів рухомого (мобільного) зв'язку в областях Карпатського регіону є нижчим середнього (табл. 3.46). Водночас показник кількості абонентів в областях регіону перевищує чисельність населення, що свідчить про активне використання та високі показники доступу до мереж мобільного зв'язку.

Таблиця 3.46

Області Карпатського регіону у рейтингу за індикатором 5.04

Регіони	Індикатор 5.04		Рейтинг
	Фактичне значення (абоненти рухомого (мобільного) зв'язку на 1 000 наявного населення)	Індекс	
м. Київ	2 026,2	7,00	1
Харківська обл.	1 504,1	4,43	2
Херсонська обл.	1 492,8	4,37	3
Одеська обл.	1 424,1	4,03	4
Миколаївська обл.	1 416,6	4,00	5
Полтавська обл.	1 385,3	3,84	6
Луганська обл.	1 382,2	3,83	7
Сумська обл.	1 369,0	3,76	8
Донецька обл.	1 362,6	3,73	9
Дніпропетровська обл.	1 308,3	3,46	10
Чернігівська обл.	1 306,9	3,46	11
Кіровоградська обл.	1 240,6	3,13	12
Запорізька обл.	1 233,3	3,09	13
Чернівецька обл.	1 221,8	3,04	14
Волинська обл.	1 213,0	2,99	15
Івано-Франківська обл.	1 127,5	2,57	16
Закарпатська обл.	1 122,6	2,55	17
Львівська обл.	1 101,9	2,45	18
Черкаська обл.	1 059,9	2,24	19
Київська обл.	985,6	1,87	20
Рівненська обл.	980,7	1,85	21
Вінницька обл.	947,7	1,69	22
Житомирська обл.	936,4	1,63	23
Тернопільська обл.	840,7	1,16	24
Хмельницька обл.	808,0	1,00	25

Обсяг реалізованих послуг у сфері телекомунікації та поштового зв'язку на одну особу у в областях Карпатського регіону служить індикатором можливостей та рівня використання традиційних комунікаційних технологій в цьому регіоні. За відповідним індексом високий показник має Львівська обл. – 4,49 (4 рейтингове місце) (табл. 3.47). Індекси інших областей регіону, насамперед Івано-Франківської та Закарпатської, нижчі, що можна пояснити складнішими комунікативними умовами гірських територій, які у них займають значні площі.

Обсяг реалізованих послуг у сфері телекомунікації та поштового зв'язку на одну особу у в областях Карпатського регіону служить індикатором можливостей та рівня використання традиційних комунікаційних технологій в

цьому регіоні. За відповідним індексом високий показник має Львівська обл. – 4,49 (4 рейтингове місце) (табл. 3.47). Індокси інших областей регіону, насамперед Івано-Франківської та Закарпатської, нижчі, що можна пояснити складнішими комунікативними умовами гірських територій, які у них займають значні площі.

Таблиця 3.47

Області Карпатського регіону у рейтингу за індикатором 5.05

Регіони	Індикатор 5.05		Рейтинг
	Фактичне значення (обсяг реалізованих послуг у сфері телекомунікацій та поштового зв'язку на одну особу)	Індекс	
м. Київ	9 352	7,00	1
Одеська обл.	1 982	4,78	2
Харківська обл.	1 358	4,57	3
Львівська обл.	1 334	4,49	4
Херсонська обл.	1 308	4,20	5
Чернігівська обл.	1 282	4,00	6
Миколаївська обл.	1 264	3,87	7
Полтавська обл.	1 260	3,84	8
Запорізька обл.	1 207	3,44	9
Сумська обл.	1 175	3,20	10
Чернівецька обл.	1 134	2,90	11
Донецька обл.	1 091	2,57	12
Дніпропетровська обл.	1 084	2,52	13
Черкаська обл.	1 080	2,49	14
Кіровоградська обл.	1 074	2,45	15
Волинська обл.	1 058	2,33	16
Київська обл.	1 037	2,17	17
Закарпатська обл.	1 005	1,93	18
Луганська обл.	995	1,85	19
Житомирська обл.	978	1,73	20
Вінницька обл.	962	1,61	21
Тернопільська обл.	950	1,52	22
Хмельницька обл.	911	1,22	23
Івано-Франківська обл.	934	1,01	24
Рівненська обл.	881	1,00	25

Розвиток банківської інфраструктури корелюється з показниками економічного розвитку регіонів. Відповідно за цим індексом тільки Львівська обл. перебуває у першому десятку регіонів України (6–7 місце) (табл. 3.48). Разом з тим, сучасні технології дистанційного банківського обслуговування нівелюють регіональні відмінності у розвитку банківської інфраструктури.

Показники групи В – Природні та історико-культурні ресурси.

Аналіз показників групи В засвідчив високі індекси конкурентоспроможності областей Карпатського регіону України за природними та історико-культурними ресурсами. У рейтингу регіонів України Львівська обл. посідає 1 місце (індекс 5,46), Закарпатська – 2 (4,67), Івано-Франківська – 3 (3,82), Чернівецька – 4 (3,62).

Області Карпатського регіону у рейтингу за індикатором 5.06

Регіони	Індикатор 5.06		Рейтинг
	Фактичне значення (кількість банківських відділень на 10 000 наявного населення)	Індекс	
м. Київ	35	7,00	1
Полтавська обл.	23	4,60	2
Одеська обл.	22	4,40	3
Харківська обл.	21	4,20	4
Дніпропетровська обл.	20	4,00	5
Запорізька обл.	19	3,80	6-7
Львівська обл.	19	3,80	6-7
Чернігівська обл.	18	3,60	8
Кіровоградська обл.	17	3,40	9-12
Миколаївська обл.	17	3,40	9-12
Сумська обл.	17	3,40	9-12
Херсонська обл.	17	3,40	9-12
Київська обл.	16	3,20	13-14
Черкаська обл.	16	3,20	13-14
Вінницька обл.	15	3,00	15-16
Житомирська обл.	15	3,00	15-16
Івано-Франківська обл.	14	2,80	17-18
Хмельницька обл.	14	2,80	17-18
Волинська обл.	13	2,60	19-20
Закарпатська обл.	13	2,60	19-20
Рівненська обл.	12	2,40	21-22
Тернопільська обл.	12	2,40	21-22
Чернівецька обл.	11	2,20	23
Донецька обл.	8	1,60	24
Луганська обл.	5	1,00	25

Показник 6. Природно-ресурсний потенціал.

Оцінювання за показником природно-ресурсного потенціалу здійснювали за такими індикаторами: 1) лісистість території; 2) наявність гірських територій; 3) наявність об'єктів природно-заповідного фонду України: а) кількість об'єктів природно-заповідного фонду України; б) площа об'єктів природно-заповідного фонду України; 4) наявність природних об'єктів Світової спадщини; 5) наявність лікувальних мінеральних вод: а) кількість родовищ лікувальних мінеральних вод; б) запаси лікувальних мінеральних вод; б) наявність родовищ лікувальних пелоїдів, озокериту, озер і лиманів з лікувальною ропою; 7) щільність річкової мережі; 8) площа озер, ставків і водосховищ; 9) наявність морських і унікальних озерних пляжів; 10) кількість об'єктів полювання (рис. 3.12).

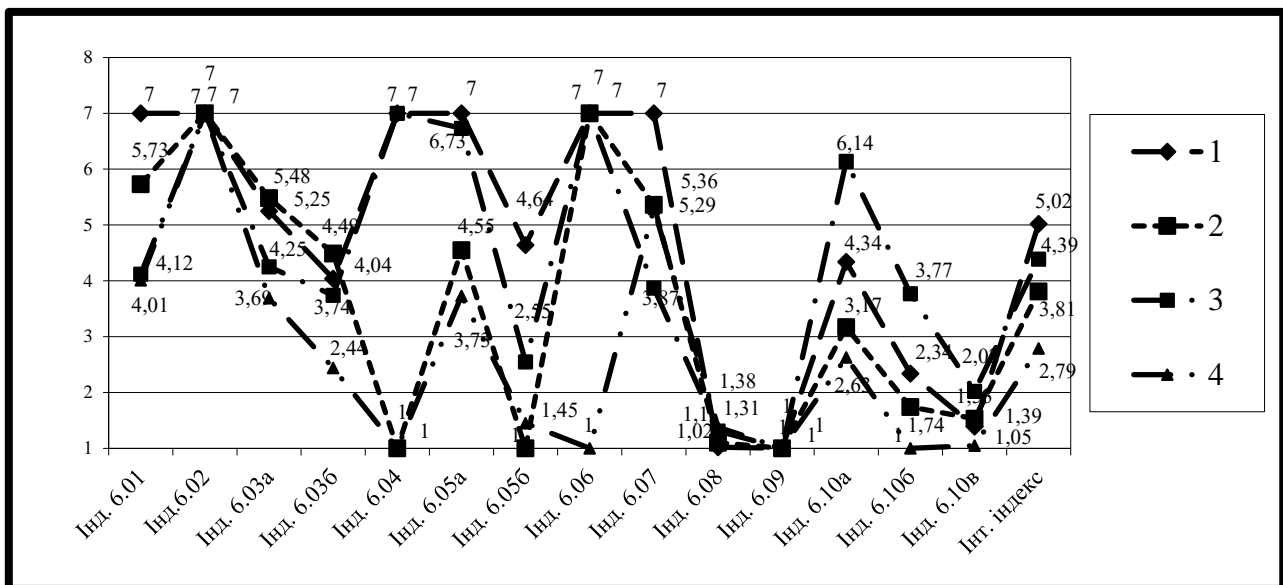

Рис. 3.12. Індекси конкурентоспроможності туристично-рекреаційної сфери областей Карпатського регіону України за показником 6 – Природно-ресурсний потенціал

Умовні позначення: області: 1 – Закарпатська; 2 – Івано-Франківська; 3 – Львівська; 4 – Чернівецька; індекси: індикатор 6.01 – лісистість території, у відсотках; індикатор 6.02 – наявність гірських територій; індикатор 6.03 – наявність об'єктів природно-заповідного фонду України: а) кількість об'єктів природно-заповідного фонду України; б) площа об'єктів природно-заповідного фонду України; індикатор 6.04 – наявність природних об'єктів Світової спадщини; індикатор 6.05 – наявність лікувальних мінеральних вод: а) кількість родовищ лікувальних мінеральних вод; б) запаси лікувальних мінеральних вод; індикатор 6.06 – наявність родовищ лікувальних пелоїдів, озокериту, озер і лиманів з лікувальною рогою; індикатор 6.07 – щільність річкової мережі; індикатор 6.08 – площа озер, ставків і водосховищ; індикатор 6.09 – наявність морських і унікальних озерних пляжів; індикатор 6.10 – кількість об'єктів полювання: а) кількість копитних тварин на території мисливських угідь; б) кількість хутрових звірів на території мисливських угідь; в) кількість пернатой дичини на території мисливських угідь. Інтегральний індекс (I) розраховано як середнє значення індексів індикаторів 6.01 – 6.10.

Аналіз за індикаторами. Області Карпатського регіону в рейтингу за індикатором 6.01 «Лісистість території» характеризується високими та значними показниками лісистості й посідають рейтингові місця серед перших восьми регіонів України: Зокрема, 1 місце займає Закарпатська обл. (індекс 7,00) 2 – Івано-Франківська (5,73), 7 – Львівська (4,12) і 8 – Чернівецька обл. (індекс 4,01) (табл. 3.49).

Гірські території відзначаються високою туристичною атрактивністю. Їх наявність приваблює значні потоки туристів і рекреантів як у літній, так і в зимовий період. Гори розташовані в усіх областях Карпатського регіону України, що зумовило їх максимальний індекс за індикатором 6.02.

Таблиця 3.49

Області Карпатського регіону в рейтингу за індикатором 6.01

Регіони	Індикатор 6.01		Рейтинг
	Фактичне значення (лісистість території, %)	Індекс	
Закарпатська обл.	56,7	7,00	1
Івано-Франківська обл.	45,7	5,73	2
м. Київ	41,9	5,29	3
Рівненська обл.	41,2	5,20	4
Житомирська обл.	37,7	4,80	5
Волинська обл.	34,6	4,44	6
Львівська обл.	31,8	4,12	7
Чернівецька обл.	30,9	4,01	8
Чернігівська обл.	23,2	3,12	9
Київська обл.	23,1	3,11	10
Сумська обл.	19,4	2,68	11
Черкаська обл.	16,2	2,31	12
Тернопільська обл.	14,7	2,14	13
Вінницька обл.	14,4	2,10	14
Хмельницька обл.	13,9	2,04	15
Харківська обл.	13,6	2,01	16
Луганська обл.	13,4	1,98	17
Полтавська обл.	10,0	1,59	18
Донецька обл.	7,7	1,32	19-20
Кіровоградська обл.	7,7	1,32	19-20
Одеська обл.	6,7	1,21	21
Дніпропетровська обл.	6,1	1,14	22
Херсонська обл.	5,4	1,06	23
Миколаївська обл.	5,0	1,01	24
Запорізька обл.	4,9	1,00	25

Приваблюють туристів і рекреантів об'єкти природно-заповідного фонду. За їх кількістю Івано-Франківська і Закарпатська області посідають 5 (індекс 5,48) і 6 (5,25) місця, а Львівська і Чернівецька області 9 (4,25) і 11 (3,69) (табл. 3.50). За площею природно-заповідного фонду індекси областей регіону нижчі: Івано-Франківська – 4,49 (6 місце у рейтингу), Закарпатська – 4,04 (8), Львівська – 3,4 (9) і Чернівецька – 2,44 (16) (табл. 3.51).

Туристичною атрактивністю міжнародного рівня володіють природні об'єкти Світової спадщини ЮНЕСКО. В Україні станом на 2023 р. до них входять розташовані у межах Закарпатської, Івано-Франківської, Львівської та Хмельницької областей об'єкти, включені до Переліку первісних букових лісів Карпат та інших регіонів Європи, а також пункти геодезичної дуги Струве в Одеській та Хмельницькій областях. Ці області отримали максимальні індекси за індикатором 6.04 «Наявність природних об'єктів Світової спадщини».

Таблиця 3.50

Області Карпатського регіону в рейтингу за індикатором 6.03а

Регіони	Індикатор 6.03а		Рейтинг
	Фактичне значення (кількість об'єктів (ПЗФ) України, одиниць)	Індекс	
Чернігівська обл.	677	7,00	1
Тернопільська обл.	645	6,68	2
Черкаська обл.	571	5,93	3
Хмельницька обл.	536	5,58	4
Івано-Франківська обл.	526	5,48	5
Закарпатська обл.	503	5,25	6
Вінницька обл.	427	4,47	7
Волинська обл.	397	4,18	8
Львівська обл.	404	4,25	9
Полтавська обл.	393	4,14	10
Чернівецька обл.	349	3,69	11
Запорізька обл.	348	3,68	12
Рівненська обл.	320	3,40	13
Сумська обл.	309	3,29	14
Житомирська обл.	263	2,83	15
Харківська обл.	247	2,66	16
Київська обл.	238	2,57	17
Кіровоградська обл.	230	2,49	18
Луганська обл.	205	2,24	19
м. Київ	190	2,09	20
Донецька обл.	187	2,06	21
Дніпропетровська обл.	182	2,01	22
Миколаївська	151	1,70	23
Одеська обл.	127	1,45	24
Херсонська обл.	82	1,00	25

Таблиця 3.51

Області Карпатського регіону в рейтингу за індикатором 6.03б

Регіони	Індикатор 6.03б		Рейтинг
	Фактичне значення (площа об'єктів ПЗФ, тис. га)	Індекс	
Херсонська обл.	370,8	7,00	1
Київська обл.	344,3	6,55	2
Хмельницька обл.	328,7	6,28	3
Чернігівська обл.	262,8	5,15	4
Волинська обл.	236,0	4,69	5
Івано-Франківська обл.	223,8	4,49	6
Рівненська обл.	204,0	4,15	7
Закарпатська обл.	197,9	4,04	8
Львівська обл.	180,2	3,74	9
Сумська обл.	179,2	3,72	10
Одеська обл.	163,8	3,46	11
Полтавська обл.	142,8	3,10	12
Житомирська обл.	141,6	3,09	13
Запорізька обл.	138,2	3,02	14
Тернопільська обл.	135,8	2,98	15
Чернівецька обл.	104,3	2,44	16
Донецька обл.	102,8	2,41	17
Кіровоградська обл.	101,4	2,39	18
Дніпропетровська обл.	100,7	2,38	19
Луганська обл.	94,2	2,27	20
Миколаївська обл.	77,8	1,99	21
Черкаська обл.	76,1	1,96	22
Харківська обл.	74,9	1,94	23
Вінницька обл.	60,1	1,68	24
м. Київ	20,1	1,00	25

Індикатор 6.05 «Наявність лікувальних мінеральних вод» оцінювався за кількістю родовищ та запасами лікувальних вод. За кількістю родовищ лікувальних мінеральних вод різних типів області Карпатського регіону входять до першої десятки рейтингу: Закарпатська обл. посідає перше місце (індекс 7,00), Львівська – друге (6,73), Івано-Франківська – п'яте (4,55) і Чернівецька обл. – десяте (індекс 3,73). Нижчими є індекси областей регіону за запасами лікувальних мінеральних вод (табл. 3.52; 3.53).

Наявність родовищ лікувальних пелоїдів, озокериту, озер і лиманів з лікувальною рогою служить природним чинником розвитку санаторно-курортної й туристично-лікувальної діяльності. Три з областей Карпатського регіону – Закарпатська, Івано-Франківська та Львівська – входять у число десяти регіонів України, які володіють такими природними чинниками й отримують максимальний індекс (табл. 3.54).

Таблиця 3.52

Області Карпатського регіону в рейтингу за індикатором 6.05а

Регіони	Індикатор 6.05а		Рейтинг
	Фактичне значення (кількість родовищ лікувальних мінеральних вод, одиниці)	Індекс	
Закарпатська обл.	23	7,00	1
Львівська обл.	22	6,73	2
Вінницька обл.	20	6,18	3
Одеська обл.	16	5,09	4
Івано-Франківська обл.	14	4,55	5–7
Полтавська обл.	14	4,55	5–7
Хмельницька обл.	14	4,55	5–7
Дніпропетровська обл.	12	4,00	8–9
Запорізька обл.	12	4,00	8–9
Тернопільська обл.	11	3,73	10–11
Чернівецька обл.	11	3,73	10–11
Черкаська обл.	10	3,45	12
Херсонська обл.	9	3,18	13
Київська обл.	7	2,64	14
Рівненська обл.	6	2,36	15–16
Харківська обл.	6	2,36	15–16
Миколаївська обл.	5	2,09	17
Донецька обл.	4	1,82	18–19
м. Київ	4	1,82	18–19
Волинська обл.	3	1,55	20–24
Кіровоградська обл.	3	1,55	20–24
Луганська обл.	3	1,55	20–24
Сумська обл.	3	1,55	20–24
Чернігівська обл.	3	1,55	20–24
Житомирська обл.	1	1,00	25

Таблиця 3.53

Області Карпатського регіону в рейтингу за індикатором 6.05б

Регіони	Індикатор 6.05б		Рейтинг
	Фактичне значення (запаси лікувальних мінеральних вод, м3/добу)	Індекс	
Одеська обл.	6 702	7,00	1
Запорізька обл.	5 231	5,64	2
Полтавська обл.	4 761	5,27	3
Вінницька обл.	4 362	4,91	4
Закарпатська обл.	4 148	4,64	5
Донецька обл.	3 159	3,82	6
Хмельницька обл.	2 871	3,55	7
Луганська обл.	2 525	3,18	8
Дніпропетровська обл.	2 442	3,09	9
Київська обл.	2 292	2,73	10
Львівська обл.	1 831	2,55	11
Миколаївська обл.	1 577	2,36	12-13
Рівненська обл.	1 636	2,36	12-13
Харківська обл.	1 065	1,91	14
Житомирська обл.	963	1,82	15
Черкаська обл.	913	1,73	16
Херсонська обл.	587	1,45	17-18
Чернівецька обл.	556	1,45	17-18
Кіровоградська обл.	433	1,27	19-21
Тернопільська обл.	440	1,27	19-21
Чернігівська обл.	426	1,27	19-21
Волинська обл.	290	1,18	22-23
м. Київ	300	1,18	22-23
Івано-Франківська обл.	139	1,00	24-25
Сумська обл.	100	1,00	24-25

Таблиця 3.54

Області Карпатського регіону в рейтингу за індикатором 6.0б

Регіони	Індикатор 6.0б		Рейтинг
	Фактичне значення (наявність (+) чи відсутність (-) родовищ лікувальних пелоїдів, озокериту, озер і лиманів з лікувальною рогою, одиниці)	Індекс	
Закарпатська обл.	+	7,00	1-10
Запорізька обл.	+	7,00	1-10
Вінницька обл.	+	7,00	1-10
Волинська обл.	+	7,00	1-10
Донецька обл.	+	7,00	1-10
Івано-Франківська обл.	+	7,00	1-10
Львівська обл.	+	7,00	1-10
Одеська обл.	+	7,00	1-10
Полтавська обл.	+	7,00	1-10
Херсонська обл.	+	7,00	1-10
Миколаївська обл.	-	1,00	11-25
Чернігівська обл.	-	1,00	11-25
Дніпропетровська обл.	-	1,00	11-25
Житомирська обл.	-	1,00	11-25
Київська обл.	-	1,00	11-25
Кіровоградська обл.	-	1,00	11-25
Луганська обл.	-	1,00	11-25
Рівненська обл.	-	1,00	11-25
Сумська обл.	-	1,00	11-25
Тернопільська обл.	-	1,00	11-25
Харківська обл.	-	1,00	11-25
Хмельницька обл.	-	1,00	11-25
Черкаська обл.	-	1,00	11-25
Чернівецька обл.	-	1,00	11-25
м. Київ	-	1,00	11-25

Ріки відзначаються високою привабливістю для туристів і рекреантів. Крім цього, щільність річкової мережі свідчить про пересіченість рельєфу й розмаїття ландшафтів, яке теж є фактором атрактивності. Щільність річкової мережі на території регіонів України неоднорідна. Найвищою вона є власне в областях гірського Карпатського регіону. За відповідним індексом Закарпатська область посідає перше місце (індекс 7,00), Івано-Франківська – третє (5,36), Чернівецька – четверте (5,29) і Львівська – п'яте (3,87) (табл. 3.55).

Таблиця 3.55

Області Карпатського регіону в рейтингу за індикатором 6.07

Регіони	Індикатор 6.07		Рейтинг
	Фактичне значення (щільність річкової мережі, км/км ²)	Індекс	
Закарпатська обл.	1,535	7,00	1
м. Київ	1,460	6,70	2
Івано-Франківська обл.	1,124	5,36	3
Чернівецька обл.	1,107	5,29	4
Львівська обл.	0,749	3,87	5
Хмельницька обл.	0,462	2,72	6
Полтавська обл.	0,452	2,68	7
Вінницька обл.	0,445	2,65	8
Донецька обл.	0,439	2,63	9–10
Тернопільська обл.	0,439	2,63	9–10
Житомирська обл.	0,432	2,60	11
Кіровоградська обл.	0,401	2,48	12
Рівненська обл.	0,381	2,40	13
Сумська обл.	0,356	2,30	14
Київська обл.	0,311	2,12	15
Черкаська обл.	0,281	2,00	16
Чернігівська обл.	0,266	1,94	17
Дніпропетровська обл.	0,237	1,83	18–19
Одеська обл.	0,239	1,83	18–19
Запорізька обл.	0,219	1,75	20
Харківська обл.	0,204	1,69	21
Волинська обл.	0,168	1,55	22
Миколаївська обл.	0,134	1,41	23
Луганська обл.	0,124	1,37	24
Херсонська обл.	0,030	1,00	25

Таку ж високу атрактивність мають озера, ставки і водосховища. В областях Карпатського регіону, для яких характерною є висока щільність річкової мережі та незначна зарегульованість поверхневого стоку в умовах підвищених паводкових ризиків, озер, ставків та водосховищ порівняно небагато. Низькими є і відповідні індекси (табл. 3.56).

Масові види туристично-рекреаційної діяльності теплого періоду року орієнтовані на морські, а також окремі озерні та інші пляжі. У межах Карпатського регіону такі природні пляжі практично відсутні, а площі штучних пляжів незначні.

Області Карпатського регіону в рейтингу за індикатором 6.08

Регіони	Індикатор 6.08		Рейтинг
	Фактичне значення (площа озер, ставків і водосховищ), тис. га)	Індекс	
Черкаська обл.	248,1	7,00	1
Полтавська обл.	211,1	6,10	2
Київська обл.	158,4	4,82	3
Одеська обл.	85,2	3,05	4
Волинська обл.	54,0	2,29	5
Харківська обл.	46,0	2,09	6
Херсонська обл.	43,9	2,04	7
Вінницька обл.	41,2	1,98	8
Дніпропетровська обл.	34,2	1,81	9
Донецька обл.	28,2	1,66	10
Кіровоградська обл.	26,8	1,63	11
Хмельницька обл.	22,3	1,52	12
Миколаївська обл.	18,8	1,43	13
Житомирська обл.	18,0	1,42	14
Сумська обл.	17,0	1,39	15
Чернівецька обл.	16,6	1,38	16
Чернігівська обл.	16,0	1,37	17
Рівненська обл.	14,6	1,33	18
Львівська обл.	13,5	1,31	19
Запорізька обл.	11,1	1,25	20
Луганська обл.	9,3	1,20	21
Тернопільська обл.	9,3	1,20	22
Івано-Франківська обл.	5,2	1,10	23
Закарпатська обл.	1,6	1,02	24
м. Київ	0,9	1,00	25

Розвиток достатньо популярного мисливського туризму і відпочинку потребує наявності мисливських угідь і об'єктів полювання. На території мисливських угідь в областях Карпатського регіону нараховується значна кількість копитних тварин. За їх наявністю у рейтингу регіонів України Львівська обл. посідає 2 місце (індекс 6,14), Закарпатська – 5 (4,34), Івано-Франківська – 9 (3,17) і Чернівецька обл. з меншою площею гірських територій – 16 (2,63) (табл. 3.57).

За кількістю хутрових звірів та пернатої дичини на території мисливських угідь індекси та рейтингові місця областей Карпатського регіону значно нижчі (табл. 3.58; 3.59).

Загалом за кількістю об'єктів полювання Львівська обл. з агрегованим індексом 3,98 займає 5 місце у рейтингу регіонів України. Інші області регіону мають індекси нижчі середнього.

В цілому Карпатський регіон України характеризується значним природно-ресурсним потенціалом для розвитку туристично-рекреаційної сфери. Природні умови та наявні природні ресурси дозволяють забезпечувати попит на популярні як літні, так і зимові види туристично-рекреаційної діяльності.

Таблиця 3.57

Області Карпатського регіону в рейтингу за індикатором 6.10а

Регіони	Індикатор 6.10а		Рейтинг
	Фактичне значення (кількість копитних тварин, тис. голів)	Індекс	
Житомирська обл.	22,7	7,00	1
Львівська обл.	19,7	6,14	2
Рівненська обл.	17,9	5,63	3
Чернігівська обл.	14,8	4,74	4
Закарпатська обл.	13,4	4,34	5
Волинська обл.	11,3	3,74	6
Вінницька обл.	10,7	3,57	7
Черкаська обл.	9,6	3,26	8
І.-Франківська обл.	9,3	3,17	9–10
Полтавська обл.	9,3	3,17	9–10
м. Київ	9,0	3,09	11
Харківська обл.	8,8	3,03	12
Сумська обл.	8,2	2,86	13
Київська обл.	8,1	2,83	14
Кіровоград. обл.	7,5	2,66	15
Чернівецька обл.	7,4	2,63	16
Дніпропетров. обл.	6,6	2,40	17
Хмельницька обл.	6,0	2,23	18
Одеська обл.	5,1	1,97	19
Луганська обл.	4,1	1,69	20
Тернопільськ. обл.	3,9	1,63	21
Донецька обл.	3,0	1,37	22
Миколаївська обл.	2,7	1,29	23
Херсонська обл.	2,1	1,11	24
Запорізька обл.	1,7	1,00	25

Таблиця 3.58

Області Карпатського регіону в рейтингу за індикатором 6.10б

Регіони	Індикатор 6.10б		Рейтинг
	Фактичне значення (кількість хутрових звірів, тис. голів)	Індекс	
Запорізька обл.	128,1	7,00	1
Дніпропетровська обл.	115,2	6,27	2
Херсонська обл.	110,6	6,02	3
Полтавська обл.	91,5	4,94	4
Одеська обл.	85,6	4,61	5–6
Хмельницька обл.	85,6	4,61	5–6
Кіровоградська обл.	85,5	4,60	7
Харківська обл.	82,6	4,44	8
Житомирська обл.	74,8	4,00	9
Вінницька обл.	73,8	3,95	10
Донецька обл.	71,8	3,83	11
Львівська обл.	70,7	3,77	12
Чернігівська обл.	68,1	3,63	13
Сумська обл.	65,1	3,46	14
Волинська обл.	62,7	3,32	15
Тернопільська обл.	60,8	3,22	16
Рівненська обл.	53,6	2,81	17
Черкаська обл.	53,3	2,79	18
Луганська обл.	53,0	2,78	19
Закарпатська обл.	45,2	2,34	20
Миколаївська обл.	44,6	2,30	21
м. Київ	39,7	2,03	22
Івано-Франківська обл.	34,5	1,74	23
Київська обл.	25,3	1,22	24
Чернівецька обл.	21,4	1,00	25

Області Карпатського регіону в рейтингу за індикатором 6.10в

Регіони	Індикатор 6.10в		Рейтинг
	Фактичне значення (кількість пернатої дичини, тис. голів)	Індекс	
Дніпропетровська обл.	1 085,2	7,00	1
Кіровоградська обл.	962,7	6,23	2
Чернігівська обл.	925,7	6,00	3
Херсонська обл.	661,4	4,34	
Харківська обл.	581,1	3,84	5
Полтавська обл.	531,9	3,53	6
Хмельницька обл.	448,6	3,01	7
м. Київ	440,5	2,96	8
Запорізька обл.	413,1	2,79	9-10
Рівненська обл.	412,7	2,79	9-10
Черкаська обл.	399,9	2,71	11
Вінницька обл.	392,5	2,66	12
Одеська обл.	380,2	2,58	13
Житомирська обл.	341,8	2,34	14
Сумська обл.	307,2	2,13	15
Тернопільська обл.	303,1	2,10	16
Донецька обл.	301,0	2,09	17
Львівська обл.	289,7	2,02	18
Волинська обл.	242,4	1,72	19
Івано-Франківська обл.	212,7	1,53	20
Київська обл.	200,2	1,45	21
Закарпатська обл.	189,3	1,39	22
Миколаївська обл.	187,8	1,38	23
Чернівецька обл.	135,7	1,05	24
Луганська обл.	127,6	1,00	25

Показник 7 – Історико-культурні ресурси

Оцінювання за цим показником здійснювалося через чотири обрані індикатори, які характеризували кількість історико-культурних об'єктів, пам'яток архітектури, елементів нематеріальної культурної спадщини. Зведені індекси за цим показником в усіх областях регіону перевищують середні значення (рис. 3.13.) та забезпечують їм високі місця у рейтингу регіонів України: Львівська – 1, Чернівецька – 2, Закарпатська – 5, Івано-Франківська – 6.

Аналіз за індикаторами. За індикатором 7.01 «Загальна кількість історико-культурних об'єктів, що перебувають на державному обліку» області Карпатського регіону мають невисокі індекси, крім Львівської обл. – 5,10 (6 рейтингове місце) (табл. 3.60).

Однак за індикатором 7.02. «Кількість пам'яток архітектури національного значення» усі області регіону потрапляють у першу десятку рейтингу, яку очолює Львівщина (табл. 3.61).

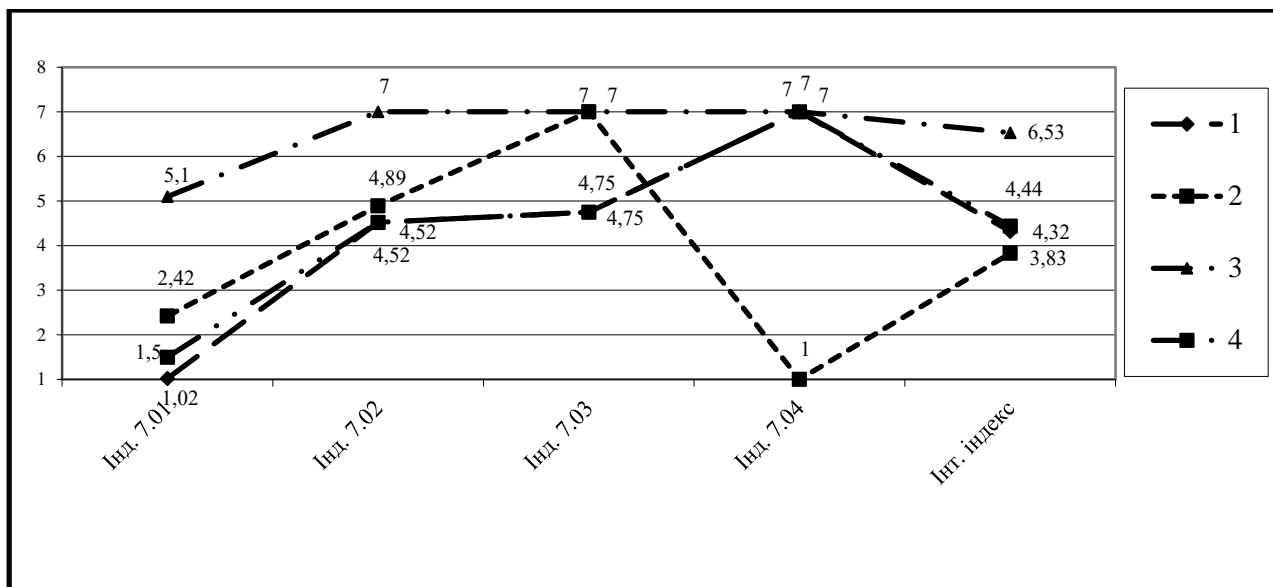

Рис. 3.13. Індекси конкурентоспроможності туристично-рекреаційної сфери областей Карпатського регіону України за показником 7 – Історико-культурні ресурси

Умовні позначення: області: 1 – Закарпатська; 2 – Івано-Франківська; 3 – Львівська; 4 – Чернівецька; індекси: індикатор 7.01 – загальна кількість історико-культурних об'єктів, що перебувають на державному обліку; індикатор 7.02 – кількість пам'яток архітектури національного значення; індикатор 7.03 – кількість елементів, включених до Національного переліку елементів нематеріальної культурної спадщини України; індикатор 7.04 – наявність історико-культурних об'єктів Світової спадщини. Інтегральний індекс розраховано як середнє значення індексів індикаторів 7.01 – 7.04.

Таке ж становище областей регіону за індикатором 7.03. «Кількість елементів, включених до Національного переліку елементів нематеріальної культурної спадщини України», яку очолює уже Івано-Франківська обл. (табл. 3.62.).

У Закарпатській, Львівській та Чернівецькій областях розташовані об'єкти особливої туристичної атрактивності, включені до Світової спадщини ЮНЕСКО. Крім цих областей Карпатського регіону вони наявні тільки у Києві та Хмельницькій області (табл. 3.63).

Історико-культурні надбання областей Карпатського регіону є їх вагомою конкурентною перевагою, яка забезпечує можливості розвитку культурно-пізнавальних видів туристично-рекреаційної діяльності загальноукраїнського та міжнародного значення.

Таблиця 3.60

Області Карпатського регіону в рейтингу за індикатором 7.01

Регіон	Індикатор 7.01		Рейтинг
	Фактичне значення (загальна кількість історико-культурних об'єктів, що перебувають на державному обліку, одиниці)	Індекс	
Дніпропетровська обл.	11 708	7,00	1
Харківська обл.	9 474	5,69	2
Черкаська обл.	9 103	5,46	3
Запорізька обл.	8 906	5,35	4
Чернігівська обл.	8 897	5,34	5
Львівська обл.	8 479	5,10	6
Житомирська обл.	6 948	4,19	7
Київська обл.	6 190	3,74	8
Луганська обл.	6 152	3,73	9
Миколаївська обл.	5 877	3,56	10
Херсонська обл.	5 759	3,49	11
Кіровоградська обл.	5 021	3,06	12
Полтавська обл.	4 694	2,87	13
Одеська обл.	4 449	2,72	14
Вінницька обл.	4 329	2,65	15
Тернопільська обл.	4 172	2,56	16
Івано-Франківська обл.	3 944	2,42	17
м. Київ	3 521	2,17	18
Хмельницька обл.	2 896	1,81	19
Сумська обл.	2 592	1,63	20
Чернівецька обл.	2 371	1,50	21
Рівненська обл.	2 365	1,49	22
Донецька обл.	2 192	1,35	23
Закарпатська обл.	1 568	1,02	24
Волинська обл.	1 529	1,00	25

Таблиця 3.61

Області Карпатського регіону в рейтингу за індикатором 7.02

Регіон	Індикатор 7.02		Рейтинг
	Фактичне значення (кількість пам'яток архітектури національного значення, одиниці)	Індекс	
Львівська обл.	822	7,00	1–2
Хмельницька обл.	230	7,00	1–2
Волинська обл.	203	6,28	3
м. Київ	181	5,69	4
Тернопільська обл.	180	5,67	5
Чернігівська обл.	171	5,43	6
Вінницька обл.	166	5,29	7
Івано-Франківська обл.	151	4,89	8
Закарпатська обл.	137	4,52	9–11
Київська обл.	137	4,52	9–11
Чернівецька обл.	137	4,52	9–11
Сумська обл.	127	4,25	12
Рівненська обл.	109	3,77	13
Харківська обл.	72	2,79	14
Одеська обл.	71	2,76	15
Житомирська обл.	66	2,63	16
Полтавська обл.	61	2,49	17
Дніпропетровська обл.	35	1,80	18
Херсонська обл.	32	1,72	19
Луганська обл.	25	1,53	20–21
Черкаська обл.	56	1,53	20–21
Кіровоградська обл.	177	1,32	22
Миколаївська обл.	14	1,24	23
Донецька обл.	13	1,21	24
Запорізька обл.	5	1,00	25

Таблиця 3.62

Області Карпатського регіону в рейтингу за індикатором 7.03

Регіон	Індикатор 7.03		Рейтинг
	Фактичне значення (кількість елементів, включених до Національного переліку елементів нематеріальної культурної спадщини України, одиниці)	Індекс	
Івано-Франківська обл.	10	7,00	1–3
Львівська обл.	10	7,00	1–3
Одеська обл.	10	7,00	1–3
Вінницька обл.	9	6,25	4
Рівненська обл.	8	5,50	5
Закарпатська обл.	7	4,75	6–8
Полтавська обл.	7	4,75	6–8
Чернівецька обл.	7	4,75	6–8
Запорізька обл.	6	4,00	9–11
Київська обл.	6	4,00	9–11
Харківська обл.	6	4,00	9–11
Волинська обл.	5	3,25	12–14
Дніпропетровська обл.	5	3,25	12–14
Сумська обл.	5	3,25	12–14
Тернопільська обл.	4	2,50	15–19
Херсонська обл.	4	2,50	15–19
Черкаська обл.	4	2,50	15–19
Чернігівська обл.	4	2,50	15–19
м. Київ	4	2,50	15–19
Донецька обл.	3	1,75	20–23
Житомирська обл.	3	1,75	20–23
Луганська обл.	3	1,75	20–23
Хмельницька обл.	3	1,75	20–23
Кіровоградська обл.	2	1,00	24–25
Миколаївська обл.	2	1,00	24–25

Таблиця 3.63

Області Карпатського регіону в рейтингу за індикатором 7.04

Регіон	Індикатор 7.04		Рейтинг
	Фактичне значення (наявність (+) чи відсутність (-) родовищ лікувальних пелоїдів, озокериту, озер і лиманів з лікувальною ропою, одиниці)	Індекс	
Закарпатська обл.	+	7,00	1–5
Львівська обл.	+	7,00	1–5
Хмельницька обл.	+	7,00	1–5
Чернівецька обл.	+	7,00	1–5
м. Київ	+	7,00	1–5
Вінницька обл.	-	1,00	6–25
Волинська обл.	-	1,00	6–25
Дніпропетровська обл.	-	1,00	6–25
Донецька обл.	-	1,00	6–25
Житомирська обл.	-	1,00	6–25
Запорізька обл.	-	1,00	6–25
Івано-Франківська обл.	-	1,00	6–25
Київська обл.	-	1,00	6–25
Кіровоградська обл.	-	1,00	6–25
Луганська обл.	-	1,00	6–25
Миколаївська обл.	-	1,00	6–25
Одеська обл.	-	1,00	6–25
Полтавська обл.	-	1,00	6–25
Рівненська обл.	-	1,00	6–25
Сумська обл.	-	1,00	6–25
Тернопільська обл.	-	1,00	6–25
Харківська обл.	-	1,00	6–25
Херсонська обл.	-	1,00	6–25
Черкаська обл.	-	1,00	6–25
Чернігівська обл.	-	1,00	6–25

Показники групи Г – Рівень розвитку туристично-рекреаційної сфери

Для оцінювання було обрано один комплексний показник 8 – Розвиток туристично-рекреаційної сфери, що оцінювався за 10 індикаторами: кількістю колективних засобів розміщування готельного типу, місць у них та кількістю осіб, які у них перебували, кількістю спеціалізованих засобів розміщування, місць у них та кількістю осіб, які у них перебували, кількістю суб'єктів туристичної діяльності (туроператорів, турагентств, суб'єктів екскурсійної діяльності), кількістю обслугованих ними, капітальними інвестиціями у види економічної діяльності, які можна віднести до ТРС чи пов'язаних з нею. Обрані індикатори характеризують наявну матеріальну базу туристично-рекреаційної діяльності, неекономічні результати її використання (за кількістю обслугованих) та інвестиційну привабливість туристично-рекреаційної сфери регіону відповідно до обсягів капітальних інвестицій, спрямованих у її розвиток.

Зазначимо низку труднощів, які доводилося долати у процесі оцінювання за цією групою показників і які відобразилися на отриманих результатах, зокрема:

– туристично-рекреаційна діяльність не виділена як окремий вид у діючому в Україні класифікаторі видів економічної діяльності (КВЕД), фрагментарно вона присутня у секціях класифікатора з літерними кодами *I* – Тимчасове розміщення й організація харчування, *R* – Мистецтво, спорт, розваги та відпочинок і інших, що робить практично неможливим системний аналіз туризму і рекреації як галузі економіки країни, регіонів;

– відсутність офіційних і достовірних даних про дохідність й прибутковість підприємств і об'єктів ТРС унеможливує використання найбільш репрезентативних економічних індикаторів в оцінюванні конкурентоспроможності туристично-рекреаційної сфери регіонів України;

– лише частково, із розбіжністю у рази з фактичною, відображалася у вітчизняній системі статистики інформація про кількість засобів (об'єктів) розміщення туристів і відпочиваючих, місць у них і кількість обслугованих у колективних засобах розміщення осіб; взагалі не охоплюються статистичними спостереженнями індивідуальні засоби розміщення.

При аналізі результатів оцінювання конкурентоспроможності ТРС областей Карпатського регіону за цією групою показників слід враховувати зазначені вище проблеми.

На рис. 3.14. відображено часткові індекси за індикаторами конкурентоспроможності й в цілому за групою показників Г – Рівень розвитку

туристично-рекреаційної сфери областей Карпатського регіону. Серед них найвищий індекс за групою показників Г у ТРС Львівської області – 4,55 (3 рейтингове місце серед регіонів України після Одеської області та м. Києва). ТРС Івано-Франківської області з індексом 2,34 отримала 11 рейтингове місце, Закарпатської (1,92) – 13-те, Чернівецької (1,13) – 24-те.

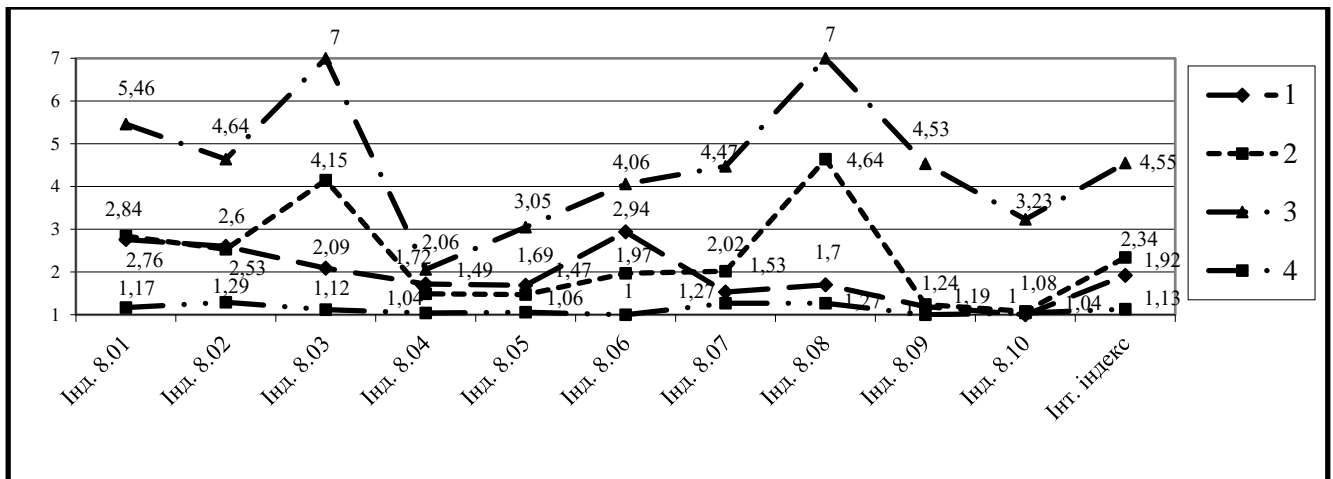

Рис. 3.14. Індекси конкурентоспроможності туристично-рекреаційної сфери областей Карпатського регіону України за показником 8 –
Розвиток туристично-рекреаційної сфери

Умовні позначення: області: 1 – Закарпатська; 2 – Івано-Франківська; 3 – Львівська; 4 – Чернівецька; індекси: індикатор 8.01 – кількість колективних засобів розміщування; індикатор 8.02 – кількість місць у колективних засобах розміщування; індикатор 8.03 – кількість осіб, які перебували у колективних засобах розміщування; індикатор 8.04 – кількість спеціалізованих засобів розміщування; індикатор 8.05 – кількість місць у спеціалізованих засобах розміщування; індикатор 8.06 – кількість осіб, які перебували у спеціалізованих засобах розміщування; індикатор 8.07 – кількість суб'єктів туристичної діяльності (туроператорів, турагенств, суб'єктів, що здійснюють екскурсійну діяльність); індикатор 8.08 – кількість туристів, обслугованих туроператорами та турагенствами; індикатор 8.09 – капітальні інвестиції за видами економічної діяльності (тимчасове розміщування й організація харчування); індикатор 8.10 – капітальні інвестиції за видами економічної діяльності (мистецтво, спорт, розваги та відпочинок). Інтегральний індекс розраховано як середнє значення індексів індикаторів 1.01 – 1.10.

Аналіз за індикаторами. Області регіону мають досить високі індекси за індикаторами, що характеризують сегмент колективних засобів розміщення (КЗР) готельного типу (готель, мотель, готельно-офісний центр, кемпінг, гуртожиток для приїжджих, туристська база, гірський притулок). Вони нижчі за індикатором 8.01 «Кількість колективних засобів розміщення» (табл. 3.64).

Таблиця 3.64

Області Карпатського регіону в рейтингу за індикатором 8.01

Регіони	Індикатор 8.01		Рейтинг
	Фактичне значення (кількість колективних засобів розміщення, одиниці)	Індекс	
Одеська обл.	147	7,00	1
м. Київ	132	6,36	2
Запорізька обл.	119	5,80	3
Львівська обл.	111	5,46	4
Дніпропетровська обл.	87	4,43	5
Миколаївська обл.	83	4,26	6
Київська обл.	80	4,13	7
Херсонська обл.	70	3,70	8
Харківська обл.	66	3,53	9
Донецька обл.	65	3,49	10
Івано-Франківська обл.	50	2,84	11
Закарпатська обл.	48	2,76	12
Полтавська обл.	43	2,54	13–14
Черкаська обл.	43	2,54	13–14
Волинська обл.	36	2,24	15
Хмельницька обл.	28	1,90	16
Чернігівська обл.	22	1,64	17
Кіровоградська обл.	20	1,56	18
Сумська обл.	17	1,43	19
Житомирська обл.	16	1,39	20
Рівненська обл.	13	1,26	21–22
Тернопільська обл.	13	1,26	21–22
Чернівецька обл.	11	1,17	23
Вінницька обл.	10	1,12	24
Луганська обл.	7	1,00	25

За кількістю місць у колективних засобах розміщення (індикатор 8.02) рейтингові місця областей Карпатського регіону вищі: Львівської – 3, Закарпатської – 8, Івано-Франківської – 9, Чернівецької – 19 разом з Житомирською. Найвищі індекси за цим індикатором у південних приморських регіонів (табл. 3.65).

Ще вищі індекси областей Карпатського регіону за індикатором 8.03. «Кількість осіб, які перебували у колективних засобах розміщення», що можна пояснити меншим впливом сезонності на діяльність об'єктів туристично-рекреаційної сфери у Карпатському регіоні, що приваблює туристів і рекреантів як у літній, так і в зимовий період, порівняно з південними приморськими регіонами (табл. 3.66).

Таблиця 3.65

Області Карпатського регіону в рейтингу за індикатором 8.02

Регіони	Індикатор 8.02		Рейтинг
	Фактичне значення (кількість місць у колективних засобах розміщення, одиниці)	Індекс	
Одеська обл.	53,2	7,00	1
Запорізька обл.	39,5	4,99	2
Львівська обл.	32,9	4,64	3

Продовження таблиці 3.65

Миколаївська обл.	29,2	4,21	4
Херсонська обл.	24,7	3,69	5
Дніпропетровська обл.	22,8	3,47	6
м. Київ	21,2	3,29	7
Донецька обл.	17,4	2,81	8
Закарпатська обл.	15,3	2,60	9
Івано-Франківська обл.	14,7	2,53	10
Харківська обл.	13,9	2,44	11
Київська обл.	13,0	2,33	12
Полтавська обл.	8,9	1,86	13
Черкаська обл.	6,9	1,63	14
Вінницька обл.	6,2	1,55	15
Волинська обл.	6,1	1,53	16
Хмельницька обл.	5,6	1,48	17
Тернопільська обл.	4,1	1,30	18
Житомирська обл.	4,0	1,29	19–20
Чернівецька обл.	4,0	1,29	19–20
Чернігівська обл.	3,9	1,28	21
Рівненська обл.	3,8	1,27	22
Сумська обл.	2,9	1,16	23
Кіровоградська обл.	2,7	1,14	24
Одеська обл.	53,2	7,00	1

Таблиця 3.66

Області Карпатського регіону в рейтингу за індикатором 8.03

Регіони	Індикатор 8.03		Рейтинг	
	Фактичне значення (кількість осіб, які перебували у колективних засобах розміщування, одиниці)	Індекс		
м. Київ	566,9	7,00	1–2	
Львівська обл.	230,0	7,00	1–2	
Київська обл.	189,2	5,90	3	
Дніпропетровська обл.	151,1	4,88	4	
Одеська обл.	138,6	4,55	5	
Івано-Франківська обл.	123,9	4,15	6	
Запорізька обл.	92,8	3,32	7	
Полтавська обл.	87,7	3,18	8	
Харківська обл.	80,1	2,97	9	
Донецька обл.	73,3	2,79	10	
Миколаївська обл.	72,9	2,78	11	
Херсонська обл.	66,5	2,61	12	
Черкаська обл.	52,4	2,23	13	
Хмельницька обл.	49,6	2,15	14	
Закарпатська обл.	47,3	2,09	15	
Чернігівська обл.	34,3	1,74	16	
Волинська обл.	28,3	1,58	17	
Сумська обл.	27,2	1,55	18	
Вінницька обл.	23,5	1,45	19	
Житомирська обл.	17,7	1,30	20	
Кіровоградська обл.	16,3	1,26	21	
Тернопільська обл.	15,6	1,24	22	
Рівненська обл.	12,8	1,17	23	
Чернівецька обл.	11,0	1,12	24	
Луганська обл.		6,6	1,00	25

Водночас у сегменті спеціальних засобів розміщення (санаторій, дитячий санаторій, пансіонат з лікуванням, дитячий заклад оздоровлення цілорічної дії, дитячий центр, санаторій-профілакторій, бальнеологічна лікарня, грязелікарня, будинок відпочинку, пансіонат відпочинку, база відпочинку тощо) за індексами конкурентоспроможності області регіону у більшій мірі поступаються південним приморським областям.

Так, за індикатором 8.04. «Кількість спеціалізованих засобів розміщення» усі області Карпатського регіону мають індекс нижчий середнього, займаючи рейтингові місця переважно у другому десятку (табл. 3.67).

Таблиця 3.67

Області Карпатського регіону в рейтингу за індикатором 8.04

Регіони	Індикатор 8.04		Рейтинг
	Фактичне значення (кількість осіб, які перебували у колективних засобах розміщення, одиниць)	Індекс	
Одеська обл.	321	7,00	1
Запорізька обл.	243	5,52	2
Миколаївська обл.	192	4,56	3
Херсонська обл.	168	4,10	4
Дніпропетровська обл.	108	2,97	5
Донецька обл.	76	2,36	6
Львівська обл.	60	2,06	7
Харківська обл.	59	2,04	8
Волинська обл.	73	1,74	9
Черкаська обл.	41	1,70	10
Київська обл.	51	1,69	11
Закарпатська обл.	42	1,62	12
Івано-Франківська обл.	30	1,49	13–14
Полтавська обл.	30	1,49	13–14
Вінницька обл.	19	1,28	15–16
м. Київ	19	1,28	15–16
Чернігівська обл.	18	1,26	17
Кіровоградська обл.	17	1,25	18–19
Сумська обл.	17	1,25	18–19
Хмельницька обл.	16	1,23	20
Житомирська обл.	13	1,17	21
Рівненська обл.	9	1,09	22–23
Тернопільська обл.	9	1,09	22–23
Чернівецька обл.	6	1,04	24
Луганська обл.	4	1,00	25

Дещо вищі їх рейтингові місця за індикатором 8.05. «Кількість місць у спеціалізованих засобах розміщення» (табл. 3.68).

За Індикатором 8.06. «Кількість осіб, які перебували у спеціалізованих засобах розміщення», з уже зазначених причин рейтингові місця областей Карпатського регіону вищі (табл. 3.69).

Таблиця 3.68

Області Карпатського регіону в рейтингу за індикатором 8.05

Регіони	Індикатор 8.05		Рейтинг
	Фактичне значення (кількість місць у спеціалізованих засобах розміщення, тис. одиниць)	Індекс	
Одеська обл.	42,2	7,00	1
Запорізька обл.	32,2	5,57	2
Миколаївська обл.	25,9	4,67	3
Херсонська обл.	22,6	4,19	4
Дніпропетровська обл.	15,0	3,11	5-6
Донецька обл.	15,0	3,11	5-6
Львівська обл.	14,6	3,05	7
Київська обл.	7,7	2,06	8
Закарпатська обл.	5,1	1,69	9
Полтавська обл.	4,8	1,64	10
м. Київ	4,1	1,54	11
Вінницька обл.	3,9	1,52	12-14
Волинська обл.	3,9	1,52	12-14
Черкаська обл.	3,9	1,52	12-14
Івано-Франківська обл.	3,6	1,47	15
Чернігівська обл.	2,3	1,29	16
Харківська обл.	2,2	1,27	17
Рівненська обл.	2,0	1,24	18
Житомирська обл.	1,8	1,21	19-20
Хмельницька обл.	1,8	1,21	19-20
Сумська обл.	1,7	1,20	21
Тернопільська обл.	1,2	1,13	22
Кіровоградська обл.	1,1	1,11	23
Чернівецька обл.	0,7	1,06	24
Луганська обл.	0,3	1,00	25

Таблиця 3.69

Області Карпатського регіону в рейтингу за індикатором 8.06

Регіон	Індикатор 8.06		Рейтинг	
	Фактичне значення (кількість осіб, які перебували у спеціалізованих засобах розміщування, тис. осіб)	Індекс		
Одеська обл.	226,0	7,00	1	
Дніпропетровська обл.	208,5	6,53	2	
Запорізька обл.	205,5	6,45	3	
Львівська обл.	116,5	4,06	4-5	
Миколаївська обл.	116,9	4,06	4-5	
Херсонська обл.	113,9	3,98	6	
Закарпатська обл.	75,8	2,94	7	
Полтавська обл.	66,1	2,70	8	
Вінницька обл.	55,2	2,40	9	
Донецька обл.	52,8	2,34	10	
Київська обл.	42,9	2,07	11	
Івано-Франківська обл.	39,1	1,97	12	
м. Київ	33,4	1,82	13	
Харківська обл.	32,9	1,80	14	
Волинська обл.	30,2	1,73	15	
Черкаська обл.	22,3	1,52	16	
Житомирська обл.	13,7	1,29	17-18	
Рівненська обл.	14,0	1,29	17-18	
Хмельницька обл.	13,2	1,27	19	
Сумська обл.	11,6	1,23	20	
Кіровоградська обл.	9,4	1,17	21	
Тернопільська обл.	7,6	1,12	22	
Чернігівська обл.	5,7	1,07	23	
Луганська обл.	4,0	1,02	24	
Чернівецька обл.		3,1	1,00	25

Варто зазначити, що значна частина закладів розміщення лишалася поза державним статистичним спостереженням.

Важливим чинником конкурентоспроможності ТРС регіонів є наявність суб'єктів організації туристично-рекреаційної діяльності, зокрема туроператорів і турагентств. За індикатором 8.07. «Кількість суб'єктів туристичної діяльності (туроператорів, турагентств, суб'єктів, що здійснювали екскурсійну діяльність» з областей регіону виділяється Львівщина, яка розташована на третьому рейтинговому місці після Києва й Дніпропетровської обл. (табл. 3.70).

Таблиця 3.70

Області Карпатського регіону в рейтингу за індикатором 8.07

Регіон	Індикатор 8.07		Рейтинг
	Фактичне значення (кількість суб'єктів туристичної діяльності (туроператорів, турагентств, суб'єктів, що здійснювали екскурсійну діяльність, одиниці)	Індекс	
м. Київ	1 023	7,00	1–2
Дніпропетровська обл.	431	7,00	1–2
Львівська обл.	265	4,47	3
Харківська обл.	234	4,00	4
Київська обл.	220	3,79	5
Одеська обл.	194	3,39	6
Запорізька обл.	147	2,68	7
Полтавська обл.	124	2,32	8
Івано-Франківська обл.	104	2,02	9
Рівненська обл.	102	1,99	10
Черкаська обл.	99	1,94	11
Миколаївська обл.	89	1,79	12
Сумська обл.	85	1,73	13
Донецька обл.	82	1,69	14
Вінницька обл.	79	1,64	15
Закарпатська обл.	72	1,53	16
Волинська обл.	70	1,50	17
Тернопільська обл.	65	1,43	18
Хмельницька обл.	63	1,40	19
Житомирська обл.	59	1,34	20
Кіровоградська обл.	57	1,30	21–22
Чернігівська обл.	57	1,30	21–22
Чернівецька обл.	55	1,27	23
Херсонська обл.	54	1,26	24
Луганська обл.	37	1,00	25

Ще вищі позиції Львівської (перше рейтингове місце разом з Києвом), а також Івано-Франківської (четверте рейтингове місце) за індикатором 8.08. «Кількість туристів, обслугованих туроператорами та турагенствами» (табл. 3.71).

Області Карпатського регіону в рейтингу за індикатором 8.08

Регіон	Індикатор 8.08		Рейтинг
	Фактичне значення (кількість туристів, обслугованих турагенствами та турагенствами, тис. осіб)	Індекс	
м. Київ	1 298,6	7,00	1–2
Львівська обл.	100,8	7,00	1–2
Дніпропетровська обл.	78,1	5,60	3
Івано-Франківська обл.	62,5	4,64	4
Київська обл.	48,0	3,75	5
Харківська обл.	44,0	3,50	6
Запорізька обл.	33,2	2,84	7
Одеська обл.	28,2	2,53	8
Вінницька обл.	26,5	2,42	9
Рівненська обл.	19,3	1,98	10
Полтавська обл.	19,0	1,96	11
Донецька обл.	18,7	1,94	12
Чернігівська обл.	15,9	1,77	13
Черкаська обл.	15,8	1,76	14
Закарпатська обл.	14,7	1,70	15
Херсонська обл.	13,8	1,64	16
Сумська обл.	12,0	1,53	17
Житомирська обл.	11,2	1,48	18
Миколаївська обл.	11,1	1,47	19–20
Хмельницька обл.	11,1	1,47	19–20
Волинська обл.	10,0	1,41	21
Тернопільська обл.	8,2	1,30	22
Кіровоградська обл.	7,8	1,27	23–24
Чернівецька обл.	7,8	1,27	23–24
Луганська обл.	3,4	1,00	25

Низькими (крім Львівської обл.) є отримані областями регіону індекси за капітальними інвестиціями у види економічної діяльності, пов'язані з туристично-рекреаційною сферою (табл. 3.72–3.73). Однак їх репрезентативність через зазначені уже проблеми розпорошеності типів і форм туристично-рекреаційної діяльності поміж видами економічної діяльності, включеними до офіційного класифікатора, є орієнтовною. Їх об'єктивізація неможлива без виокремлення туристично-рекреаційної діяльності як окремого виду у системі статистики.

Рівень розвитку туристично-рекреаційної сфери комплексно могли б виражати економічні індикатори, зокрема обсяг виробництва продуктів та надання послуг підприємствами та об'єктами туристично-рекреаційної сфери регіонів, продукування ними валового регіонального продукту тощо. Однак вище зазначалося, що туристично-рекреаційна діяльність не виділена як вид у національному класифікаторі (КВЕД).

Таблиця 3.72

Області Карпатського регіону в рейтингу за індикатором 8.09

Регіон	Індикатор 8.09		Рейтинг
	Фактичне значення (капітальні інвестиції за видами економічної діяльності (тимчасове розміщення й організація харчування), грн./од. населення)	Індекс	
м. Київ	1 141,1	7,00	1–2
Одеська обл.	321,6	7,00	1–2
Львівська обл.	189,1	4,53	3
Дніпропетровська обл.	117,2	3,19	4
Запорізька обл.	108,5	3,02	5
Київська обл.	32,8	1,61	6
Донецька обл.	26,6	1,50	7
Полтавська обл.	25,2	1,47	8
Харківська обл.	20,2	1,38	9
Івано-Франківська обл.	12,7	1,24	10
Закарпатська обл.	10,2	1,19	11
Волинська обл.	9,1	1,17	12–13
Черкаська обл.	9,1	1,17	12–13
Чернігівська обл.	8,0	1,15	14
Тернопільська обл.	7,3	1,14	15
Херсонська обл.	7,2	1,13	16
Вінницька обл.	0,0	1,00	17–25
Житомирська обл.	0,0	1,00	17–25
Кіровоградська обл.	0,0	1,00	17–25
Луганська обл.	0,0	1,00	17–25
Миколаївська обл.	0,0	1,00	17–25
Рівненська обл.	0,0	1,00	17–25
Сумська обл.	0,0	1,00	17–25
Хмельницька обл.	0,0	1,00	17–25
Чернівецька обл.	0,0	1,00	17–25

Таблиця 3.73

Області Карпатського регіону в рейтингу за індикатором 8.10

Регіон	Індикатор 8.10		Рейтинг
	Фактичне значення (капітальні інвестиції за видами економічної діяльності (мистецтво, спорт, розваги та відпочинок), грн./од. населення)	Індекс	
м. Київ	1 793,4	7,00	1–2
Харківська обл.	445,5	7,00	1–2
Львівська обл.	165,5	3,23	3
Черкаська обл.	72,6	1,98	4
Дніпропетровська обл.	58,6	1,79	5
Київська обл.	32,4	1,44	6
Донецька обл.	26,6	1,36	7
Полтавська обл.	25,2	1,34	8
Одеська обл.	21,4	1,29	9–11
Тернопільська обл.	21,9	1,29	9–11
Херсонська обл.	21,6	1,29	9–11
Вінницька обл.	13,6	1,18	12
Рівненська обл.	11,3	1,15	13
Хмельницька обл.	10,6	1,14	14
Миколаївська обл.	9,5	1,13	15
Волинська обл.	9,1	1,12	16
Чернігівська обл.	8,0	1,11	17
Кіровоградська обл.	6,7	1,09	18–19
Луганська обл.	6,5	1,09	18–19
Івано-Франківська обл.	6,3	1,08	20
Чернівецька обл.	3,3	1,04	21
Житомирська обл.	0,0	1,00	22–25
Закарпатська обл.	0,0	1,00	22–25
Запорізька обл.	0,0	1,00	22–25
Сумська обл.	0,0	1,00	22–25

Як висновок зазначимо, що оцінювання конкурентоспроможності туристично-рекреаційної сфери областей Карпатського регіону України мало за мету визначити їх конкурентні позиції серед регіонів України та перспективи розвитку. Для її досягнення було розроблено методичні прийоми з оцінки конкурентоспроможності ТРС регіонів України, проведено оцінку та здійснено порівняльний аналіз конкурентних можливостей областей Карпатського макрорегіону в туристично-рекреаційній системі держави.

Аналіз дає підстави стверджувати, що області Карпатського регіону характеризуються високим рівнем сприятливості для розвитку туристично-рекреаційної сфери. У рейтингу регіонів України за інтегральним індексом конкурентоспроможності Львівська обл. розташована на другому місці після м. Києва. У число перших десяти регіонів входять Закарпатська й Івано-Франківська області. Одинадцяте рейтингове місце належить Чернівецькій обл.

Області регіону конкурують у рейтингу з найбільш економічно розвинутими регіонами з вагомим демографічним потенціалом та високою рівнем доходів й купівельної спроможності населення – м. Київ, Дніпропетровська, Київська, Харківська області. Однак зазначимо, що туристично-рекреаційна сфера цих регіонів обслуговує насамперед потоки виїзного туризму (зарубіжний, за межі регіону). Серед регіонів, туристично-рекреаційна сфера яких орієнтована на обслуговування приїжджих з-за їх меж та місцевих мешканців, областям Карпатського регіону конкуренцію склали тільки південні приморські регіони, а саме Одеська та Запорізька області; у меншій мірі – Донецька, Миколаївська та Херсонська. Водночас вони можуть конкурувати з областями Карпатського регіону переважно у вузькому, але дуже популярному сегменті задоволення попиту на літній відпочинок.

Конкурентні переваги областей Карпатського регіону зумовлені у першу чергу потенціалом їх природних умов і ресурсів та історико-культурним потенціалом, що дозволяє їм розвивати практично усі види туристично-рекреаційної діяльності, за виключенням пов'язаної з морем і морськими пляжами. За показниками групи Г – Природні та історико-культурні ресурси області регіону мають найвищі індекси конкурентоспроможності, займаючи чільні рейтингові місця серед регіонів України: Львівська – 1, Закарпатська – 2, Івано-Франківська – 3, Чернівецька – 4. Високими є також індекси інфраструктурного розвитку областей Карпатського регіону. Поєднання цих чинників створює сприятливі передумови для подальшого розвитку туристично-рекреаційної сфери, росту її ваги в економіці Карпатського регіону України.

3.3. Туристично-рекреаційна сфера Карпатського регіону в умовах загроз та ризиків

Туристично-рекреаційна сфера особливо чутлива до чинників безпеки як глобального, так і національного й регіонального рівнів, що підтвердила, зокрема, пандемія COVID-19. Від пандемії індустрія туризму постраждала більше інших сфер економіки через жорсткі карантинні обмеження, введені країнами у 2020 р., які часто унеможлилювали вільне пересування мешканців між країнами, регіонами. Як наслідок - в закладах розміщення туристів країн Європи у 2020 р. втрата кількості ночівель становила понад 51%, зменшившись до попереднього року з 2 445,1 до 1 193,9 млн. Не відновилася кількість ночівель і у 2022 р. (2 338,8 млн)¹²². В Україні кількість фактично проведених ліжко-днів у колективних засобах розміщування зменшилася у 2020 р. до 6 227,4 млн з 12 446,8 млн у 2019 р. (на 50,0%)¹²³.

Значного падіння зазнали економічні результати туризму. За даними Державної служби статистики в Україні вартість реалізованих туроператорами та турагентствами путівок зменшилася у 2020 р. до попереднього на 53,0%, з 69,761 млн грн. до 32,757 млн грн.¹²⁴.

Негативні наслідки пандемії вплинули і на туристично-рекреаційну сферу Карпатського регіону України. Так, кількість осіб, що перебували у колективних засобах розміщення в регіоні, зменшилася більше як на половину – з 851 969 осіб у 2019 р. до 412 129 у 2020 р. Найбільшими втрати туристів та рекреантів у 2020 р. були в Чернівецькій (77,4%), Львівській (56,9%) та Закарпатській (53,8%) областях (табл. 3.74.). Області регіону, за виключенням Івано-Франківської, де потужний гірськолижний комплекс «Буковель» не припиняв діяльності, у 2020 р. зменшили свою частку в Україні за показником кількості осіб, що перебували у колективних засобах розміщування: Львівська обл. – з 11,59 до 10,37%, Закарпатська – з 2,22 до 2,13%, Чернівецька – з 1,06 до 0,50%¹²⁵.

¹²² Шишкін І. Г., Польова О. Л., Фартушок Н. Б. Зміни готельно-туристичної індустрії Європи після пандемії COVID-19. *Економіка та суспільство*. 2023. Вип. 52. URL: <https://economyandsociety.in.ua/index.php/journal/article/view/2603/2521>.

¹²³ Туристичний барометр України 2020. Київ, 2021. С. 61. URL: <https://nto.ua/assets/files/ntou-statistics-barometer-2020.pdf>

¹²⁴ Туристична діяльність в Україні. Статистичний збірник. Державна служба статистики України. URL: https://ukrstat.gov.ua/operativ/operativ2019/tyr/tyr_dil/arch_tyr_dil.htm 52

¹²⁵ Туристичний барометр України 2020. Київ, 2021. С. 53. URL: <https://nto.ua/assets/files/ntou-statistics-barometer-2020.pdf>.

Таблиця 3.74

Кількість осіб, що перебували у колективних засобах розміщення
Карпатського регіону України

Регіони	2010 р., осіб	2015 р., осіб	2019 р., осіб	2020 р., осіб	2020 р. до 2019 р., %
Закарпатська обл.	101 480	230 000	102 410	47266	46,2
Івано-Франківська обл.	80 680	282 585	166 808	123876	74,3
Львівська обл.	353 167	715 333	533 878	229963	43,1
Чернівецька обл.	50 755	107 236	48 873	11024	22,6
Всього Карпатський регіон	586 082	1 335 154	851 969	412129	48,4
Карпатський регіон до показника України, %	14,5	23,1	18,5	18,6	-

Джерело: складено за¹²⁶.

Показник кількості фактично проведених ліжко-днів у колективних засобах розміщення по Карпатському регіону України у 2020 р. склав 1032283 од. (47,9% до показника 2019 р.). У Закарпатській обл. показник 2020 р. до попереднього був найбільшим – 71,9%, в Івано-Франківській – 68,2%, Чернівецькій – 55,2%, а у Львівській – тільки 36,7%¹²⁷. Стосовно іноземців цей показник у 2020 р. зменшився більше як у 5 разів. Водночас зниження показника стосовно резидентів України становило менше 2 разів, що підтверджує певне заміщення внутрішнім туризмом втрати потоку зовнішніх туристів і рекреантів в умовах пандемії.

Відбулися зміни інфраструктури туристично-рекреаційного ринку в регіоні. За один рік пандемії кількість туроператорів у Карпатському регіоні зменшилася з 88 до 60 (на 31,8%), турагентів – з 549 до 436 (на 20,6%)¹²⁸. Кількість колективних засобів розміщення (юридичні особи) теж зменшилася - з 266 у 2019 р. до 220 у 2020 р. (на 17,3%)¹²⁹.

Значне зниження відбулося й в економічних результатах діяльності у туристично-рекреаційній сфері регіону, що засвідчують дані, наведені у збірниках «Туристичний барометр України» за 2019-2022 рр.¹³⁰. Зокрема, обсяг реалізації продукції (товарів, послуг) у сфері діяльності готелів і подібних засобів тимчасового розміщення зменшився в регіоні з 2 074,3 млн грн. до

¹²⁶ Там само, с. 52.

¹²⁷ Там само, с. 61.

¹²⁸ Там само, с. 106-107

¹²⁹ Там само, с. 108

¹³⁰ Там само, с. 176-178; Туристична діяльність в Україні. Статистичний збірник. Державна служба статистики України. С. 126; 216-218. URL: https://ukrstat.gov.ua/operativ/operativ2019/tyr/tyr_dil/arch_tyr_dil.htm 52

1 200,7 млн грн. (на 42,2%). Відбулося зменшення туристичного збору. На Закарпатті (Ужгород, Мукачеве, Берегове) він зменшився на 46,3%, у Львівській обл. (Львів, Трускавець, Моршин, Славська громада) – на 49,4%, у Чернівцях – на 52,1%, Івано-Франківську – на 32,7%, Ворохті – на 38,6%.

З 2021 р. почалося поживалення туристично-рекреаційної діяльності. У 2022 р. міжнародний туризм за показниками наблизився до передпандемійного періоду. За даними Євростату у 2022 р. кількість міжнародних туристів була меншою від показника 2018 р. тільки на 5%¹³¹. В'їзний потік в Україну осіб, метою відвідування які зазначили туризм, у 2021 р. до попереднього зріс у 4,3 разу, поступаючись показнику 2018 р. на 31,5%. Обсяг реалізованої продукції (товарів, послуг) готелями і подібними засобами тимчасового розміщення, разом із засобами розміщення на період відпустки та іншого тимчасового проживання у 2021 р. склав 19 671,5 млн грн., що в 1,8 разу більше ніж у попередньому році і на 15,1% більше від 2019 р.¹³². У Карпатському регіоні обсяги наданих готелями послуг з розміщення у 2021 р. до попереднього вирости майже удвічі (193,7%) й перевищили досягнуті у 2019 р. Зокрема у Львівській обл. обсяги послуг готелів за 2021 р. вирости на 221,0%, Івано-Франківській – на 84,5%, Закарпатській – на 11,7% (табл. 3.75).

Таблиця 3.75

Обсяг реалізованої продукції (товарів, послуг) готелями і подібними засобами тимчасового розміщення, млн грн.

Регіон	2015 р.	2016 р.	2017 р.	2018 р.	2019 р.	2020 р.	2021 р.
Закарпатська обл.	71,6	87,3	136,8	166,9	205,5	201,1	224,6
І.-Франківська обл.	78,9	77,1	296,7	327,1	353,3	291,5	537,9
Львівська обл.	818,3	968,0	1 188,0	1 348,1	1 485,9	700,7	1 548,7
Чернівецька обл.	26,1	27,0*	27,9*	28,8*	29,7	7,4	15,5*
Карпатський регіон	994,9	1 159,4	1 649,4	1 870,9	2 074,4	1 200,7	2 326,7
Україна	4 501,3	6 352,0	7 895,3	9 479,4	9 884,2	5 091,0	9 601,2

Джерело: складено за¹³³.

Примітки: *розрахункові дані

¹³¹ Шишкін І.Г., Польова О.Л., Фартушок Н.Б. Зміни готельно-туристичної індустрії Європи після пандемії COVID-19. *Економіка та суспільство*. 2023. Вип. 52. URL: <https://economyandsociety.in.ua/index.php/journal/article/view/2603/2521>

¹³² Туристична діяльність в Україні. Статистичний збірник. Державна служба статистики України. С. 112. URL: https://ukrstat.gov.ua/operativ/operativ2019/tyr/tyr_dil/arch_tyr_dil.htm 52

¹³³ Там само, с.126

Отже, до 2022 р. туристично-рекреаційна сфера регіону швидкими темпами відновлювала обсяги діяльності, долаючи наслідки пандемії. У січні-лютому 2022 р. до повномасштабного вторгнення росії на територію України ця тенденція наростала, однак була зупинена процесами, породженими війною.

З початком широкомасштабного вторгнення російської армії в Україну 24 лютого 2022 р. діяльність туристично-рекреаційної сфери країни та Карпатського регіону зазнала чергового негативного впливу. Традиційні туристично-рекреаційні потоки – особливо у перші місяці війни – заміщувалися потоками вимушено переміщених осіб з прифронтових північних, східних і південних регіонів. Значна частина з них зосереджувалася у Карпатському регіоні, зокрема і у закладах туристично-рекреаційної сфери. Обмеження доступу до статистичних даних у період воєнного стану ускладнює оцінку динаміки та структурних змін у потоках користувачів їх послугами.

Для виявлення тенденцій у функціонуванні засобів розміщення туристично-рекреаційної сфери регіону в умовах війни було проведено опитування, яке засвідчило падіння у першому півріччі 2022 р. кількості розміщуваних в усіх 18 опитаних закладах санаторно-курортного типу, 19 з 23 відпочинкових об'єктах, 66 з 83 готелів та закладів готельного типу, 29 з 35 туристично-відпочинкових закладів, не зважаючи на прийняття усіма ними вимушено переміщених осіб. Їх частка у період з лютого по квітень у закладах готельного типу та відпочинкових об'єктах регіону сягала 100%. Однак в цілому у першому півріччі 2022 р. наповненість засобів розміщення в регіоні була на рівні близько 50% до аналогічного періоду попереднього року¹³⁴.

Водночас, віддаленість регіону від районів активних бойових дій зумовила зростання показників діяльності туристично-рекреаційної сфери порівняно з більшістю інших регіонів України. Зокрема, це демонструє аналіз динаміки податкових надходжень від галузі туризму. Розраховані за використовуваною нами при оцінці конкурентоспроможності ТРС регіонів методикою¹³⁵ індекси регіонів за показником податкових надходжень свідчать про зростання конкурентних позицій областей Карпатського регіону у 2023 р. порівняно з 2021 (табл. 3.76).

¹³⁴ Жук П. В. Туристично-рекреаційна сфера Карпатського регіону України в умовах воєнного стану. *Регіональна економіка*. 2022. №3. С. 37–45. http://re.gov.ua/re202203/re202203_037_ZhukPV.pdf (in Ukr.)

¹³⁵ Кравців В. С., Жук П. В. Оцінка конкурентоспроможності туристично-рекреаційної сфери регіонів України. *Економіка України*. 2023. № 7. С. 53.

За 9 місяців 2023 р. порівняно з аналогічним періодом 2021 р. виросли індекси ТРС усіх областей регіону. Львівська обл. при цьому перемістилася на друге рейтингове місце з четвертого, Закарпатська – на п'яте з восьмого, Чернівецька – на сьоме з тринадцятого. Івано-Франківська обл. у рейтингу регіонів України за показником податкових надходжень від туризму дещо знизилася місце, перейшовши з третього на четверте.

Таблиця 3.76

Області Карпатського регіону в рейтингу за податковими надходженнями від туризму

Регіони	Податкові надходження від туризму								
	2021 р., 9 місяців				Регіони	2023 р., 9 місяців			
	млн грн.	тис.грн/ 1 тис. населен- ня	індекс	рей- тинг		млн грн.	тис.грн/ 1 тис. населен- ня*	індекс	рей- тинг
м. Київ	559,2	188,8	7,00	1	м. Київ	354,1	119,5	7,00	1
Одеська обл.	315,4	133,2	5,19	2	Львівська обл. ↑	248,4	99,4	5,99	2
І.-Франківська обл.	103,9	76,3	3,34	3	Київська обл. ↑	172,8	96,6	5,85	3
Львівська обл.	151,0	60,5	2,82	4	І.-Франків. обл. ↓	99,1	72,8	4,65	4
Київська обл.	88,9	49,7	2,47	5	Закарпатська обл. ↑	62,8	50,2	3,52	5
Запорізька обл.	76,0	45,6	2,34	6	Одеська обл. ↓	76,1	32,1	2,61	6
Херсонська обл.	46,0	45,2	2,32	7	Чернівецька обл. ↑	21,4	23,9	2,20	7
Закарпатська обл.	42,2	33,8	1,95	8	Полтавська обл. ↓	30,9	22,5	2,13	8
Миколаївська обл.	33,4	30,1	1,83	9	Дніпропетровсь. обл. ↓	69,6	22,2	2,11	9
Харківська обл.	73,4	27,9	1,76	10	Хмельницька обл. ↑	22,0	17,7	1,88	10
Полтавська обл.	31,8	23,2	1,61	11	Тернопільська обл. ↑	13,6	13,2	1,66	11
Дніпропетровська обл.	70,7	22,5	1,58	12	Вінницька обл. ↑	19,9	13,0	1,65	12
Чернівецька обл.	12,6	14,1	1,31	13	Рівненська обл. ↑	14,2	12,4	1,62	13
Черкаська обл.	15,9	13,5	1,29	14-15	Миколаївська обл. ↓	13,3	12,0	1,60	14
Чернігівська обл.	13,2	13,5	1,29	14-15	Кіровоград. обл. ↑	10,9	11,8	1,59	15-16
Вінницька обл.	19,1	12,5	1,26	16	Черкаська обл. ↓	13,9	11,8	1,59	15-16
Кіровоградська обл.	11,1	12,1	1,24	17-18	Волинська обл. ↑	11,1	10,8	1,54	17
Хмельницька обл.	15,1	12,1	1,24	17-18	Харківська обл. ↓	25,9	9,8	1,49	18
Тернопільська обл.	12,3	11,7	1,23	19	Житомирська обл. ↑	9,8	8,2	1,41	19
Донецька обл.	42,4	10,3	1,19	20	Чернігівська обл. ↓	7,1	7,3	1,36	20
Рівненська обл.	11,3	9,8	1,17	21	Запорізька обл. ↓	10,6	6,4	1,32	21-22
Волинська обл.	9,4	9,1	1,14	22	Сумська обл. ↑	6,9	6,4	1,32	21-22
Житомирська обл.	9,9	8,3	1,12	23	Донецька обл. ↓	5,6	1,4	1,07	23
Сумська обл.	8,1	7,7	1,10	24	Херсонська обл. ↓	1,3	1,3	1,06	24
Луганська обл.	6,7	4,6	1,00	25	Луганська обл.	0,3	0,1	1,00	25

Джерело: розраховано авторами за¹³⁶

Примітки: ↑↓ - зростання/зниження рейтингу

¹³⁶ Туристична статистика України за 9 місяців 2023 р. URL: <https://www.tourism.gov.ua/blog/dinamika-podatkovih-nahodzhen-vid-regioniv-za-tri-kvartali-2023-roku>

Конкурентоспроможність туристично-рекреаційної сфери Карпатського регіону України на національному рівні є високою, що зумовлено наявним у регіоні потенціалом природних й історико-культурних ресурсів, розвинутою інфраструктурою туризму і рекреації. Пандемія COVID-9 засвідчила вразливість туристично-рекреаційної сфери до чинників соціальної безпеки. Наслідком чого стало зниження туристично-рекреаційної активності у період пандемії практично удвічі як на глобальному, національному рівні, так і на рівні регіону. Водночас потенціал конкурентоспроможності Карпатського регіону України зумовив відносно нього більший потік внутрішнього туризму, який у період пандемії частково компенсував зменшення зовнішнього, а також швидке відновлення показників діяльності туристично-рекреаційної сфери регіону у 2021 р. Широкомасштабна військова агресія РФ перервала цей процес і поставила туристично-рекреаційну сферу регіону перед новими викликами. В результаті зменшився попит на туристично-рекреаційні послуги. Заклади тимчасового розміщення регіону у першій половині 2022 р. приймали переважно вимушено переміщених осіб не орієнтуючись на комерційний результат. Зменшилася кількість діючих турагентств, туроператорів, закладів тимчасового розміщення. Однак віддаленість регіону від районів активних бойових дій зумовила зростання результатів діяльності туристично-рекреаційної сфери порівняно з більшістю інших регіонів України. Зокрема, у першому-третьому кварталах 2023 р. усі області Карпатського регіону за індексом конкурентоспроможності відповідно до податкових надходжень від галузі туризму продемонстрували зростання і розташовувалися на другому (Львівська), четвертому (Івано-Франківська), п'ятому (Закарпатська) та шостому (Чернівецька обл.) місцях серед регіонів України. Крім зазначеного вище, це зумовлювалося конкурентоспроможністю туристично-рекреаційної сфери Карпатського регіону України, її резильєнтністю в кризових умовах, здатність до швидкого відновлення обсягів діяльності.

3.4. Рекомендації щодо посилення конкурентних позицій туристично-рекреаційної сфери Карпатського регіону

Проведена у процесі досліджень оцінка конкурентоспроможності туристично-рекреаційної сфери регіонів України станом на період до широкомасштабного воєнного вторгнення РФ на нашу територію демонструвала високі конкурентні позиції областей Карпатського регіону на вітчизняному ринку послуг туризму і рекреації. Туристично-рекреаційна сфера Львівської, Закарпатської та Івано-Франківської областей Карпатського

макрорегіону отримали високі значення інтегральних індексів конкурентоспроможності та за рейтинговими місцями увійшли до першого десятка регіонів України.

Провідні конкурентні позиції областей Карпатського регіону за показниками природного та історико-культурного потенціалу туризму і рекреації, у поєднанні з достатньо високими індексами конкурентоспроможності за інфраструктурними показниками та показниками розвитку матеріально-технічної бази туристично-рекреаційної сфери, забезпечували в цілому високий рівень їх конкурентоспроможності в Україні, що проявилось і у воєнний час.

Водночас, підтримання та посилення конкурентоспроможності й подальший розвиток сфери туризму і рекреації в регіоні пов'язані з необхідністю вирішення низки проблем і завдань як на рівні держави, так і на регіональному й місцевому рівнях. Серед них виділимо такі.

1. Підтримання конкурентоспроможності туристично-рекреаційної сфери Карпатського регіону України в умовах війни

Воєнна агресія проти України, окупація Криму та інших територій на сході й півдні України, бойові дії, багатомільйонна внутрішня та зовнішня міграція населення, мобілізація ресурсів країни для потреб оборони змінили розвиток туристично-рекреаційної сфери, яка не в змозі нормально функціонувати в умовах воєнних загроз.

До 2014 р. Україна за рік приймала близько 25 млн іноземних туристів, входячи до першого десятка провідних туристичних дестинацій світу. В'їзд іноземних громадян переважав виїзд громадян України за кордон. Уже у 2014 р. в'їзний потік зменшився удвічі й Україна стала країною виїзного туризму з негативними наслідками для її економіки.

Війна спричинила втрату значної частини туристично-рекреаційного потенціалу та падіння попиту на туризм і відпочинок. Тільки анексія Криму за оцінками призвела до втрати близько 30% рекреаційно-туристичного потенціалу країни¹³⁷. Зазнала пошкодження й знищення частина культурно-історичної спадщини. За даними Мінкультури України у період з 24 лютого 2022 року по грудень 2023 року було зруйновано або пошкоджено 863 об'єкти культурної спадщини. Серед них 119 пам'яток національного значення, 674 -

¹³⁷ Барвінок Н.В., Барвінок М.В. Вплив російсько-української війни на туризм в Україні та перспективи його розвитку в майбутньому. URL: <http://www.baltijapublishing.lv/omp/index.php/bp/catalog/download/237/6403/13255-1?inline=1>

місцевого значення, і 70 щойно виявлених. Зокрема на Львівщині пошкоджено чи зруйновано 33 пам'ятки, у т.ч. 2 – національного значення¹³⁸. У перший рік широкомасштабної війни за наявними даними попит на туризм і відпочинок зменшився десятикратно і становив до 2021 р. тільки 10%¹³⁹.

Природний та культурно-історичний потенціал рекреації та туризму у Карпатському регіоні України зазнав менших втрат. Водночас негативні для туристично-рекреаційної сфери наслідки війни поширилися і на цей регіон. У першу чергу – через падіння традиційних форм попиту на туризм і відпочинок.

Отже, головним фактором відновлення і розвитку ТРС Карпатського, як і інших регіонів України, постає відновлення воєнно-політичної стабільності в Україні. Однак ТРС регіону функціонує і в умовах війни, на першому її етапі майже виключно виконуючи завдання з розміщення потоку вимушено переміщених осіб (лютий-травень 2022 р.), а пізніше – працюючи зі значно меншим контингентом туристів і рекреантів. В економічному аспекті діяльність туристично-рекреаційної сфери регіону в умовах війни характеризується режимом виживання і потребує підтримки за низкою напрямів, оскільки згортання діяльності закладів туристично-рекреаційної сфери матиме негативні соціально-економічні наслідки, насамперед – тисячі працівників втратять місце праці й джерело доходів. Зазначимо, що чисельність зайнятих тільки у зареєстрованих колективних засобах розміщення в регіоні становила понад 21 тис. осіб (з них близько 14 тис. осіб – у санаторно-курортних і оздоровчих закладах), а загальна кількість зайнятих у рекреаційно-туристичній сфері регіону могла оцінюватися у 35 тис. осіб. Значні втрати від припинення діяльності туристично-рекреаційних об'єктів понесуть і місцеві бюджети регіону.

Серед напрямів та форми підтримки цієї соціально й економічно важливої сфери вбачаємо:

- Посилення державної підтримки закладів розміщення, які надають послуги з санаторно-курортного лікування, оздоровлення та відпочинку для дітей та тимчасово переміщених осіб у формі компенсації за спожиті комунальні послуги, чого, зокрема, можна досягнути:

¹³⁸ З 24 лютого 2022 року внаслідок російської агресії в Україні зруйновано або пошкоджено 863 об'єкти культурної спадщини. URL: https://lb.ua/society/2023/12/01/587074_z_24_lyutogo_2022_roku_vnaslidok.htm

¹³⁹ Щербакова Н.О. Стан туристичної галузі України та процес її відтворення у післявоєнний період. *Економіка та суспільство*. 2022. Вип. 39. URL: <https://economyandsociety.in.ua/index.php/journal/article/view/1353/13>

– поширивши також на юридичних осіб недержавного сектору економіки, які розміщують на безоплатній основі вимушено переміщених осіб, дію Порядку та умов надання компенсації за спожиті комунальні послуги під час розміщення внутрішньо переміщених осіб у будівлях (приміщеннях) об'єктів державної, комунальної та приватної власності у період воєнного стану, затвердженого постановою Кабінету Міністрів України від 11 березня 2022 р. № 261 (зі змінами й доповненнями);

– запровадивши часткову компенсацію за спожиті комунальні послуги для суб'єктів господарювання усіх форм власності, що надають платні послуги з розміщення у санаторно-курортних, туристичних і відпочинкових об'єктах дітей та внутрішньо переміщених осіб у період воєнного стану.

- Надання податкових та інших пільг суб'єктам господарювання, що обслуговують внутрішні туристично-рекреаційні потоки. Зокрема, рекомендуємо органам місцевого самоврядування мінімізувати у період воєнного стану ставки туристичного збору, що справляється відповідно до ст. 268 Податкового кодексу України.

Більшість суб'єктів туристично-рекреаційної сфери відносяться до недержавного сектору економіки й пряме державне втручання у їх діяльність є незаконним. За таких умов вони самостійно вирішують питання свого функціонування, шукають шляхи подолання проблем, що виникають. В кризових воєнних умовах такими шляхами можуть бути:

- Диверсифікація напрямів та видів діяльності, орієнтування на зміну структури туристично-рекреаційних потреб в умовах війни, часткове чи повне перепрофілювання використання об'єктів та інших матеріальних активів ТРС.
- Створення підрозділів вітчизняних туристичних підприємств і фірм за межами України, дистанційне надання низки послуг туристам з робочих місць за кордоном.
- Налагодження приватно-державного партнерства з метою використання об'єктів туризму і відпочинку недержавного сектору для лікування та реабілітації учасників бойових дій, населення, яке постраждало внаслідок війни.

1. Підвищення конкурентоспроможності та створення умов для розвитку туристично-рекреаційної сфери регіону в повоєнний період.

Із закінченням війни можна очікувати досить швидкого відновлення конкурентоспроможності та подальшого розвитку туристично-рекреаційної сфери регіону, що підтверджує, зокрема, досвід країн на території колишньої Югославії. Разом з тим, конкурентоспроможність ТРС регіону залежатиме від

низки чинників: рівня безпеки та інвестиційного клімату в країні, інвестиційної привабливості Карпатського регіону, перспектив його економічного й інфраструктурного розвитку, загальнодержавної політики щодо розвитку туризму і рекреації, вибору перспективних напрямів та пошуку механізмів розвитку цієї сфери в регіоні, вирішення актуальних проблем тощо.

У цьому контексті рекомендуємо:

- Надалі розглядати розвиток туристично-рекреаційної сфери серед пріоритетних цілей стратегій розвитку областей Карпатського регіону на післявоєнний період.

- Розробити регіональні стратегії та програми розвитку туризму і рекреації на післявоєнний період; розробляти та позиціонувати проекти з їх реалізації через каталоги, інвестиційні ярмарки тощо.

- Сприяти формуванню регіональних кластерних утворень у сфері туризму і рекреації.

- Розвивати міжнародну й міжрегіональну співпрацю у сфері туризму і рекреації, використовувати можливості міжнародної технічної допомоги для інфраструктурного розвитку регіону.

- Концентрувати зусилля на розвитку зовнішнього в'їзного та внутрішнього туризму, що, на відміну від зовнішнього в'їзного, забезпечує притік у регіон фінансових ресурсів.

- Сприяти залученню інвестицій у сферу туризму і рекреації із зовнішніх та внутрішніх джерел. Забезпечувати розроблення та подання для фінансування з державного бюджету через відповідні механізми проектів, насамперед пов'язаних з реконструкцією та розширенням мережі дитячих літніх таборів, дитячих оздоровчих закладів.

- Використовувати можливості фінансування проектів туристично-рекреаційного профілю через механізми та розвиток інституцій приватно-державного партнерства.

- Розвивати туристично-рекреаційну інфраструктуру: мережу туристично-інформаційних центрів, маркування туристичних маршрутів, розроблення інтерактивних туристичних маршрутів й інформаційних додатків для смартфонів тощо.

- Враховуючи визначальну роль туристично-рекреаційних атракцій – об'єктів привабливості для туристів і рекреантів природного та штучного походження як факторів формування туристичних дестинацій:

- вишукувати кошти та провести відновлення зруйнованих і пошкоджених об'єктів історико-культурної спадщини;

– налагодити облік та популяризація атрактивних природних та культурно-історичних об'єктів;

– створювати та популяризувати штучно-природні атракції, які приваблюють туристів і відпочиваючих – штучні водойми та пляжі, аквапарки, спа-комплекси з термальними водами, парки розваг, криті комплекси з розвиненою інфраструктурою для гірськолижного спорту тощо.

- Забезпечувати підтримку дитячих оздоровчих закладів і таборів відпочинку; запровадити механізми компенсації вартості путівок для дітей із малозабезпечених сімей.

- Створювати нові туристичні продукти «туризму пам'яті» та «воєнного туризму» на базі пов'язаних з російсько-українською війною об'єктів: військових споруд, музеїв, меморіальних комплексів, пам'ятників та поховань.

- Здійснювати підготовку, підвищення кваліфікації та перекваліфікації кадрів для туристично-рекреаційної сфери із залученням вимушено-переміщених осіб, осіб з інвалідністю, ветеранів війни.

Водночас потребуватимуть вирішення проблеми туристично-рекреаційної статистики. Зокрема, значна частина закладів розміщення до 2022 р. лишалася поза державним статистичним спостереженням. За даними наших досліджень, послуги з розміщення туристів, відпочиваючих і курортників у Закарпатській обл. надавали щонайменше 511 закладів різних типів, при тому, що офіційна статистика подавала дані тільки про 90 засобів розміщення. Така ж ситуація в інших областях Карпатського регіону: в Івано-Франківській області туристів приймало понад 500 засобів розміщення, а також близько 800 приватних садиб, при даних статистики про 80 засобів розміщення; у Львівській обл. при даних статистики про 341 засіб розміщення, приймали туристів і відпочиваючих щонайменше 560 закладів та близько 400 приватних садиб; в Чернівецькій обл. за даними статистики було 17 колективних засобів розміщення, при тому, що тільки діючих готелів і закладів готельного типу нараховувалося понад 120.

Питання повноти охоплення засобів розміщення статистичними спостереженнями потребувало вирішення. Є сподівання, що запровадження у 2023 р. змін до Звіту про діяльність колективного засобу розміщення (форма державного статистичного спостереження № 1-КЗР, затверджена наказом Держстату України від 30 березня 2023 р. № 126) вирішить цю проблему, водночас уніфікувавши типізацію колективних засобів розміщення за типами:

- готелі та аналогічні засоби розміщення (готель, мотель);
- засоби розміщення на період відпустки та іншого тимчасового проживання (хостел, будинок відпочинку, пансіонат відпочинку, база відпочинку, туристська база, гірський притулок);

- кемпінги та стоянки для житлових автофургонів і причепів).

Разом з тим, звіт не охоплює засобів розміщення санаторного типу, які подають звітність за формою № 1-курорт, побудованою на інших методичних засадах. Пропонуємо розширити форму № 1-КЗР, включивши до неї також засоби розміщення санаторного типу.

Такий крок доцільний при розгляді туристично-рекреаційної сфери у контексті окремої галузі економіки (виду економічної діяльності). Туризм та рекреація не виділяється окремо у національному Класифікаторі видів економічної діяльності. Пропонуємо внести зміни та доповнення у діючий класифікатор, а саме, доповнити його окремою секцією *V Туристично-рекреаційна діяльність* з розділами:

100 Тимчасове розміщування у складі груп 100.1 Діяльність готелів і подібних засобів тимчасового розміщування; 100.2 Діяльність засобів розміщування на період відпустки та іншого тимчасового проживання; 100.3 Надання місць кемпінгами та стоянками для житлових автофургонів і причепів; 100.4 Діяльність інших засобів тимчасового розміщування (крім надання довгострокового проживання для студентів, робітників і подібних груп населення), вилучивши з секції I Тимчасове розміщування й організація харчування групи 55.1–55.3 й змінивши найменування групи 55.9 на «Діяльність засобів розміщування для довгострокового проживання студентів, робітників і подібних груп населення»;

101 Туристично-відпочинкова діяльність у складі груп 101.1 Діяльність туристичних агентств, туристичних операторів, надання інших послуг бронювання та пов'язана з цим діяльність з відповідним виключенням розділу 79 у секції N Діяльність у сфері адміністративного та допоміжного обслуговування; 101.2 Організація інших видів туристичної та екскурсійної діяльності; 101.3 Діяльність у сфері відпочинку та розваг, вилучивши відповідні напрями діяльності із секції R Мистецтво, спорт, розваги та відпочинок; 101.4 Діяльність пляжів, вилучивши цей вид діяльності з класу 93.29 Організування інших видів відпочинку та розваг Секції R Мистецтво, спорт, розваги та відпочинок; 101.5 Мисливство, рибальство, крім промислового, з внесенням відповідних змін у групу 01.7 Мисливство, відловлювання тварин і надання пов'язаних із ними послуг та групу 03.1 Рибальство секції A Сільське господарство, лісове господарство та рибне господарство, а також виключенням напряму «мисливство як вид спорту або відпочинку та надання пов'язаних із ним послуг» з класу 93.19 Секції R Мистецтво, спорт, розваги та відпочинок;

102 Санаторно-курортна діяльність у складі груп 102.1 Діяльність санаторно-курортних закладів та 102.2 Діяльність дитячих оздоровчих таборів санаторного типу, вилучивши відповідні напрями діяльності із секції Q Охорона здоров'я та надання соціальної допомоги, розділ 86 Охорона здоров'я;

103 Нерегулярні пасажирські перевезення в туристичних цілях у складі груп 103.1 Нерегулярні пасажирські перевезення в туристичних цілях наземним транспортом; 103.2 Нерегулярні пасажирські перевезення в туристичних цілях водним транспортом; 103.3 Нерегулярні пасажирські перевезення в туристичних цілях авіаційним транспортом з внесенням відповідних змін у секцію H Транспорт, складське господарство, поштова та кур'єрська діяльність.

Надання сфері туризму та рекреації офіційного статусу як окремого виду економічної діяльності (його інституціалізація) дозволить вирішити низку питань управління її розвитком, оцінки результатів її діяльності та економічної конкурентоспроможності.

Важливим для підвищення конкурентоспроможності туристично-рекреаційної сфери Карпатського регіону є вирішення завдань з посилення екологічної безпеки, оскільки екологічні чинники дуже суттєво впливають на привабливість туристично-рекреаційних дестинацій.

Екологічні чинники Карпатського регіону – це комплекс природних характеристик, які чинять вплив на його туристично-рекреаційну привабливість і конкурентні позиції на ринку туристично-рекреаційних послуг, обумовлюючи через ефекти атрактивності й безпеки можливості та стійкість розвитку туристично-рекреаційної сфери.

Виходячи з результатів проведеної оцінки, можна стверджувати про необхідність, по-перше, усунення негативних проявів, що знижують показники екологічної безпеки функціонування/розвитку ТРС областей Карпатського регіону. Насамперед це стосується Львівської області. По-друге, перегляду потребують екологічні вимоги/стандарти щодо функціонування суб'єктів господарювання ТРС, туристично-рекреаційних навантажень на ландшафти.

Реалізація цих завдань потребує низки заходів. Серед них:

- спрямовані на зниження рівня забруднення водних ресурсів: впровадження жорсткіших норм та контролю за скидами стічних вод комунального сектору, промисловості та сільського господарства, а також від туристично-рекреаційних об'єктів; розширення/модернізація очисних споруд; зменшення використання хімічних добрив та пестицидів тощо;
- водорегулюючі, протипаводкові та протиерозійні заходи на туристично-рекреаційних дестинаціях;

- заходи зі зменшення викидів в атмосферне повітря від автотранспорту: перехід на електротранспорт та автомобілі з екологічними стандартами Євро-6 і вище; обмеження використання приватного та ширше застосування громадського транспорту у туристично-рекреаційних центрах; розвиток інфраструктури для велосипедистів та пішоходів;
- посилення дієвості економічних інструментів та екологічних норм і стандартів, спрямованих на зменшення шкідливих викидів в атмосферне повітря від промислових підприємств;
- заходи зі зменшення викидів від приватного сектору: перехід на екологічні види опалення (газові котли, теплові насоси, біопаливо), підвищення енергоефективності житлових будинків, підвищення екологічної свідомості мешканців тощо;
- розвиток територіальних систем управління/поводження з відходами, організація збору, транспортування, складування, переробки та використання як вторинної сировини відходів, що накопичуються у туристично-рекреаційних центрах і зонах регіону.

Реалізація системи пропонованих заходів сприятиме збереженню та посиленню конкурентних позицій Карпатського регіону як однієї з провідних туристично-рекреаційних дестинацій України.

РОЗДІЛ ІV. ПОТЕНЦІАЛ ТУРИСТИЧНО-РЕКРЕАЦІЙНОГО ЛІСОКОРИСТУВАННЯ В КАРПАТСЬКОМУ РЕГІОНІ УКРАЇНИ У ПАРАДИГМІ КОНКУРЕНТОСПРОМОЖНОСТІ

4.1. Теоретико-методичні засади оцінки туристично-рекреаційних функцій лісів Карпатського регіону

Лісові ресурси є важливою складовою природних ресурсів, які формують систему національних цінностей держави та відчутно впливають на соціально-економічні процеси. Характер, інтенсивність та напрямки використання лісових ресурсів залежать від бачення їх ролі у досягненні стратегічних цілей розвитку держави, а тому мають широкий спектр – від інтенсивної лісозаготівлі та подальшої переробки деревини до практично цілковитої охорони і збереження лісів та використання їх екосистемних послуг. Необхідно зазначити, що лісові ресурси відіграють важливу роль у забезпеченні та підтримці усіх чотирьох груп екосистемних послуг, зокрема й культурних, що включають в основному нематеріальні вигоди, які суспільство може отримати від використання екосистем¹⁴⁰.

Особливістю лісових ресурсів є те, що вони можуть успішно використовуватись як у виробничій сфері, забезпечуючи потреби базових виробництв лісового сектору економіки таких як лісозаготівельне, деревообробне та целюлозно-паперове, так і бути активно задіяними у сфері послуг. Використання лісових ресурсів у сфері послуг, зокрема туристично-рекреаційних, дає можливість одержати інтегральний еколого-економічний ефект, оскільки досягнення економічних благ при цьому відбувається з мінімізацією впливу на довкілля та шкоди лісовим ресурсам. Теоретично можна припустити, що наявність більшої кількості лісових ресурсів в країні чи певному регіоні забезпечує кращі можливості для розвитку туризму і рекреації та підвищує конкурентоспроможність туристичних дестинацій.

Науковці, які займаються проблематикою розвитку туризму, розглядають конкурентоспроможність туристичних дестинацій у комбінації двох основних груп факторів: 1) первинних – до яких належать клімат, екологічна ситуація, забезпеченість природними ресурсами, наявність історико-культурної та архітектурної спадщини; та 2) специфічних – таких як готельно-ресторанна

¹⁴⁰ Ecosystem services and biodiversity. URL: <https://www.fao.org/ecosystem-services-biodiversity/background/cultural-services/en/>.

мережа, транспортно-логістична інфраструктура та інфраструктура сфери розваг^{141, 142}.

Першу групу факторів можна віднести до історично набутих, які традиційно склалися в певному регіоні та є основою для розвитку туризму і рекреації. Без наявності більшості чи окремих з групи цих факторів регіон може виявитися неконкурентоспроможним для розвитку туризму і рекреації. Зазвичай інвестори туристичного сектору економіки вкладають капітал в розвиток групи специфічних факторів, при цьому активно використовуючи групу первинних. Водночас капіталовкладення в групу первинних факторів з метою їх збереження та підтримання на належному рівні забезпечує довгострокові конкурентні переваги та є важливою умовою сталого розвитку сфери туризму та рекреації.

Наявність значної кількості природних, зокрема лісових ресурсів, є однією з конкурентних переваг, що забезпечують туристично-рекреаційну привабливість Карпатського регіону, та в сукупності з іншими компонентами довкілля сприяють інтенсивному розвитку ТРС. Використання лісових ресурсів для культурно-оздоровчих, рекреаційних, спортивних, туристичних і освітньо-виховних цілей значною мірою регулюється національним законодавством України.

Підтримання лісових ресурсів в належному стані та їх примноження є одним із завдань ведення лісового господарства в Україні. Згідно з Лісовим кодексом України ліси держави є її національним багатством і за своїм призначенням та місцезорозташуванням виконують серед інших оздоровчі, рекреаційні, естетичні, виховні та інші функції¹⁴³. Лісовий Кодекс України до лісових ресурсів відносить корисні властивості лісів, які в тому числі включають здатність лісів сприяти оздоровленню населення та його естетичному вихованню. Стаття 74 Лісового Кодексу України регламентує використання корисних властивостей лісів для культурно-оздоровчих, рекреаційних, спортивних, туристичних і освітньо-виховних цілей, яке має здійснюватися з урахуванням вимог щодо збереження лісового середовища і природних ландшафтів та з додержанням правил архітектурного планування

¹⁴¹ Michael J. Enright, James Newton. Tourism destination competitiveness: a quantitative approach. *Tourism Management*. Volume 25. Issue 6. 2004. Pages 777–788. URL: <https://doi.org/10.1016/j.tourman.2004.06.008>.

¹⁴² José Fernández, Paula Azevedo, José Martín, José Martín. Determinants of tourism destination competitiveness in the countries most visited by international tourists: Proposal of a synthetic index. *Tourism management perspectives*. Volume 33. 2020. URL: <https://doi.org/10.1016/j.tmp.2019.100582>.

¹⁴³ Лісовий Кодекс України від 21.01.1994, № 3852-ХІІ (зі змінами та доповненнями). *Законодавство України*: сайт. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3852-12#Text>

приміських зон і санітарних вимог. У лісах, що використовуються для відпочинку, лісокористувачі повинні здійснювати роботи щодо їх облаштування та благоустрою¹⁴⁴.

Земельні ділянки лісового фонду в Україні можуть передаватися у довгострокове тимчасове користування для забезпечення культурно-оздоровчих, рекреаційних, спортивних, туристичних і освітньо-виховних цілей. Цей процес здійснюється без вилучення земельних ділянок у постійних користувачів лісами на підставі рішення відповідних органів виконавчої влади та органів місцевого самоврядування¹⁴⁵.

Україна не належить до країн з великим відсотком лісистості та значними запасами лісових ресурсів. Станом на початок 2023 року площа лісового фонду України становила 10,4 млн га, і з них 9,6 млн га були вкриті лісовою рослинністю. Лісистість України становить 15,9%, що є одним з найнижчих показників у Європі, водночас значна частка лісів виконує важливі екосистемні функції, у тому числі створює умови для розвитку туризму і рекреації. Для порівняння, за оцінкою Всесвітньої організації з продовольства та сільського господарства (FAO) вкрита лісом площа в різних країнах становить: у Латвії 55%, Швеції 68%, Словаччині 40%, Німеччині 33%, Румунії та Польщі понад 30% у відношенні до загальної площі суходолу¹⁴⁶. У цих країнах лісове господарство відіграє значну роль в економічних процесах, забезпечуючи ринок продукцією деревного та недеревного походження, водночас значна частка лісів також задіяна в наданні туристично-рекреаційних послуг.

Загалом фактор лісистості та доступності лісових ресурсів має суттєвий вплив як на господарське значення лісів, так і можливості їх традиційного використання. Лісистість України є далекою від оптимальної, що за різними оцінками повинна становити 20–22%¹⁴⁷; також лісистість значно відрізняється у різних природно-географічних регіонах України. У степовій зоні України вкрита лісом площа коливається у межах 4–7%, на Поліссі становить 35–45%, а в Карпатах сягає 50%. Відповідно найменш лісистими є Запорізька, Миколаївська та Херсонська області, де середній відсоток лісистості становить 4–7%. Найбільш лісистими є Закарпатська та Івано-Франківська області, розташовані у Карпатському регіоні, де лісистість відповідно становить 52% та

¹⁴⁴ Там само

¹⁴⁵ Там само

¹⁴⁶ Forest extent, characteristics and changes - FRA platform: сайт. URL: <https://www.fao.org/forest-resources-assessment/en/>

¹⁴⁷ Ткач В.П. Ліси та лісистість в Україні: сучасний стан і перспективи розвитку. *Український географічний журнал*. 2012, № 2. с. 49-55

42%¹⁴⁸. До першої десятки лідерів в Україні також входять Львівська і Чернівецька області, які за показником лісистості поступаються крім двох зазначених вище областей регіону тільки північним областям, розташованим в межах Українського Полісся.

Показник лісистості є одним з важливих критеріїв, котрі визначають туристично-рекреаційну привабливість регіону та впливають на його конкурентоспроможність. Водночас значна площа лісів в Карпатському регіоні має обмежене експлуатаційне значення, оскільки виконує важливі природоохоронні та захисні функції та, разом з тим, може бути ефективно використана для потреб туризму і рекреації.

Необхідно зазначити, що конкурентні переваги від наявності лісових ресурсів, навіть з урахуванням площі лісів, які обмежені для промислової експлуатації, значно зростають при поєднанні з іншими природними ресурсами, зокрема водоймами відкритого типу, запасами мінеральних вод та лікувальних грязей, безлісими гірськими вершинами та мальовничими краєвидами, геологічними, біологічними пам'ятками природи, розташованими як безпосередньо в лісі, так і поблизу нього. Ці ресурси в сукупності користуються значним попитом у туристів, оскільки дозволяють поєднувати різні види відпочинку та рекреації.

В регіональному контексті можливості розвитку туристично-рекреаційної сфери із залученням лісових ресурсів суттєво відрізняються в межах адміністративно-територіальних одиниць України, що викликано цілим комплексом різноманітних факторів, і в першу чергу залежить від наявності та можливості використання ресурсів, придатних для розвитку туризму та рекреації. Аналіз туристичної відвідуваності областей західного регіону України підтвердив, що найбільш привабливими серед туристів є ті області України, у яких поєднуються лісові та інші природні ресурси. Загалом про значний інтерес до розвитку туризму та рекреації в Карпатському регіоні свідчить і такий показник, як динаміка податкових надходжень від туристичної галузі. За цим показником протягом останніх трьох років Львівська область є першою в Україні, а Івано-Франківська і Закарпатська області входять в число перших шести¹⁴⁹. Аналіз динаміки податкових надходжень від туризму у чотирьох областях Карпатського регіону представлено на рис. 4.1.

¹⁴⁸ Публічний звіт голови Державного агентства лісових ресурсів України за 2022 рік: сайт. URL: <https://forest.gov.ua/storage/app/sites/8/public/zvit/publichnii-zvit-za-2022.pdf>

¹⁴⁹ Аналіз динаміки податкових надходжень від тургалузі в областях: сайт. URL: <https://www.tourism.gov.ua/blog/turistichna-statistika-ukrayini-dinamika-podatkovih-nahodzhen-po-regionah>

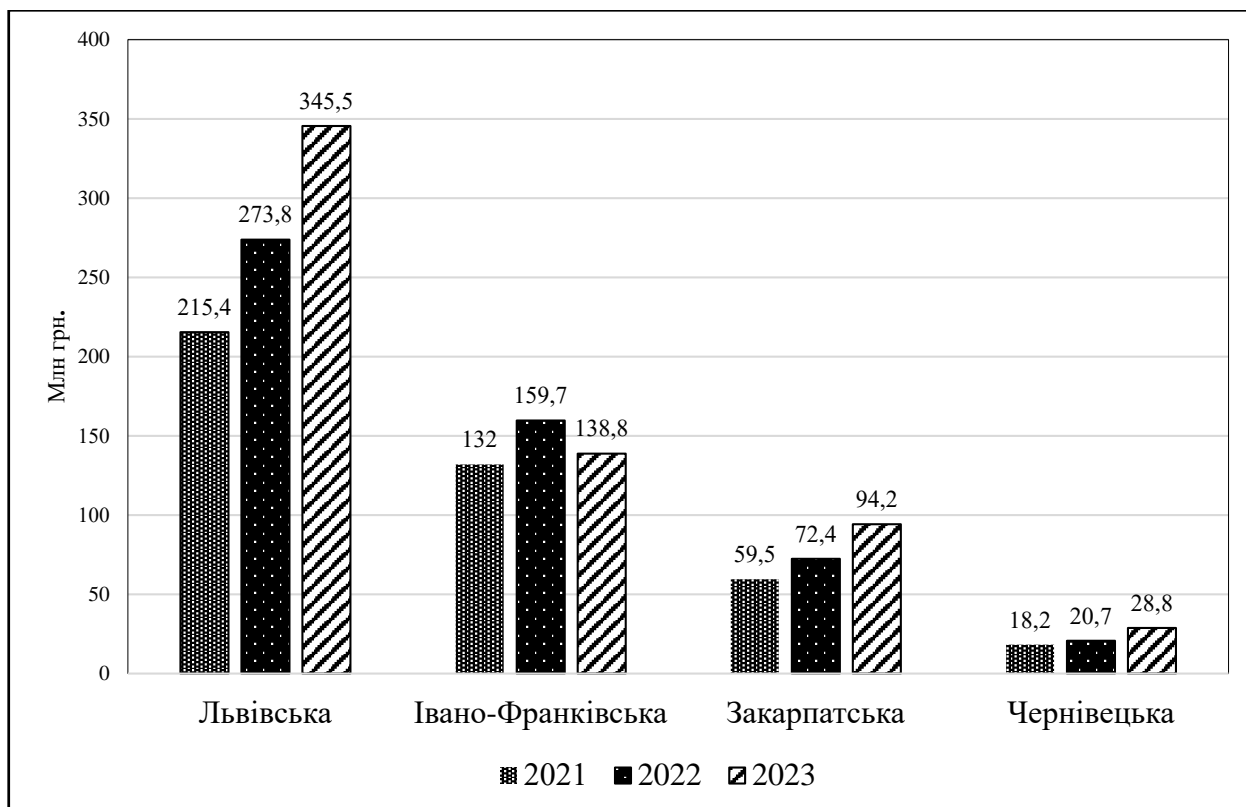

Рис. 4.1 Аналіз податкових надходжень від туризму 2021–2023 рр.

Джерело: побудовано на основі¹⁰.

Ці області представляють значний інтерес для туристів у першу чергу завдяки розташуванню частини території в гірській місцевості, концентрації значної кількості різноманітних природних ресурсів та високого рівня біорізноманіття, а також багатих історико-культурних і духовних традицій Карпатського регіону.

Водночас Житомирська та Рівненська області, які є одними з найбільш забезпечених лісовими ресурсами в Україні, не так привабливі для туристів, що пов'язано з меншою від гірських туристично-рекреаційною атрактивністю лісів на рівнинних територіях та поєднанням лісових атракцій на гірських територіях України з іншими природними та історико-культурними компонентами.

Значний відбиток на розвиток туризму і рекреації також наклав той факт, що ліси цих областей суттєво постраждали від аварії на Чорнобильській АЕС, до цього часу зберігають сліди радіоактивного забруднення, що накладає обмеження на їх туристично-рекреаційне використання. В таких лісах, зазвичай, заборонено збір і заготівлю недеревної продукції лісу, зокрема грибів, ягід, розпалювання багать, тривале перебування. Водночас можливими є такі види туристичної діяльності, як короткотермінове перебування, спостереження

за об'єктами дикої природи тощо. Також значна частка лісів в цих областях відноситься до категорії експлуатаційних і використовується для потреб промислової лісозаготівлі й подальшої переробки деревини та має обмежене значення для розвитку туризму. Відповідно існують певні суперечності між туристично-рекреаційною та іншими видами економічної діяльності, які здійснюються користувачами лісових ресурсів України, зокрема лісозаготівельним та деревообробним виробництвом.

Розглядаючи лісові ресурси з позиції підвищення конкурентоспроможності туристично-рекреаційної сфери регіону, необхідно звернути увагу на правові аспекти розпорядження та використання земель лісового фонду. Лісовий кодекс України гарантує державну, комунальну та приватну власність на ліси. За різними оцінками частка державних лісів в Україні становить близько 80%, комунальних – 13%. Також 7% лісів (близько 0,8 млн га) вважаються не наданими у користування та належать переважно до земель запасу¹⁵⁰. Комунальні ліси розташовані в основному поблизу населених пунктів та піддаються значному антропогенному навантаженню. Частка приватних лісів в Україні становить менше 0,1% загальної площі лісових земель¹⁵¹.

Аналіз прав власності на землі лісового фонду та діяльності державних і комунальних установ та організацій в сфері ведення лісового господарства в Україні відіграє важливу роль для оцінки можливостей використання туристично-рекреаційних функцій лісів, оскільки в абсолютній більшості ліси, які виконують важливі екологічні та соціальні функції, у тому числі туристично-рекреаційні, перебувають у державній власності.

Серед державних користувачів найбільша частка лісів перебуває у користуванні суб'єктів господарювання, підпорядкованих Державному агентству лісових ресурсів України (ДАЛРУ), і становить 73% або 7,6 млн га. Водночас частка лісів в користуванні установ і організацій, підпорядкованих Міністерству оборони України, Міністерству освіти і науки України, Міністерству захисту довкілля та природних ресурсів коливається в межах 1–5%¹⁵². Необхідно зазначити, що найбільш доступними для розвитку туризму та рекреації є ліси, за якими здійснює контроль та координацію діяльності Державне агентство лісових ресурсів України, та ліси на землях установ

¹⁵⁰ Загальна характеристика лісів України: сайт. URL: <https://forest.gov.ua/napryamki-diyalnosti/lisi-ukrayini/zagalna-harakteristika-lisiv-ukrayini>.

¹⁵¹ Публічний звіт голови Державного агентства лісових ресурсів України за 2022 рік: сайт. URL: <https://forest.gov.ua/storage/app/sites/8/public/zvit/publichnii-zvit-za-2022.pdf>.

¹⁵² Там само

природно-заповідного фонду, більшість з яких перебуває у сфері управління Міністерства захисту довкілля та природних ресурсів. Значна частина лісів Карпатського регіону зосереджена в управлінні постійних користувачів підпорядкованих саме цим державним органам.

Станом на початок 2021 р. площа природно-заповідного фонду в Україні становила близько 4,1 млн га або 6,8% від загальної площі території країни¹⁵³. Водночас на землях лісового фонду до об'єктів ПЗФ віднесені 16,1% лісів, що свідчить про їх важливе екологічне та природоохоронне значення¹⁵⁴. Загальна площа ПЗФ чотирьох областей Карпатського регіону становить 697 тис. га¹⁵⁵ або 13,02% від загальної площі території цих областей, що у 2 рази більше, ніж середній показник по Україні. Більшість великих природоохоронних територій представлена національними природними парками, та, частково, природними заповідниками. З урахуванням показників лісистості адміністративно-територіальних одиниць регіону можна стверджувати, що переважна більшість об'єктів ПЗФ у Карпатському регіоні розташовані на землях лісового фонду.

Обмежений режим природокористування у певних функціональних зонах національних природних парків та заповідників накладає обмеження на здійснення традиційної туристичної діяльності, такої як проведення масових туристичних зібрань, будівництво туристичних об'єктів, розпалювання багать та пошкодження деревної та недеревної рослинності, котра може використовуватися для забезпечення відпочинку та здійснення туристичної діяльності. Водночас на природоохоронних територіях доступними є такі види діяльності як пішохідні подорожі та прогулянки визначеними місцями, дослідження природних процесів, спостереження за представниками тваринного та рослинного світу тощо. Ці види діяльності здійснюються переважно в рамках екологічного та науково-пізнавального туризму, запобігають або мінімізують нанесення шкоди довкіллю та загалом добре вписуються у концепцію сталого розвитку туристично-рекреаційної сфери.

Національні природні парки в Карпатському регіоні є одними з найбільш туристично-рекреаційно привабливих, оскільки поєднують в собі значний комплекс різноманітних природних та історико-культурних і духовних цінностей. Хоч на думку окремих авторів, найбільш вдалим формами заповідання в Україні з позиції забезпечення природоохоронних цілей та

¹⁵³ Інформаційно-аналітичні матеріали міністерства захисту довкілля та природних ресурсів України: сайт. URL: <https://wownature.in.ua/wp-content/uploads/2021/05/Dovidka-PZF-2020-V3.0-.pdf>

¹⁵⁴ Загальна характеристика лісів України: сайт. URL: <https://forest.gov.ua/napryamki-diyalnosti/lisi-ukrayini/zagalna-harakteristika-lisiv-ukrayini>

¹⁵⁵ Там само

водночас можливості розвитку туризму та рекреації, окрім національних природних парків, також є регіональні ландшафтні парки (РЛП)¹⁵⁶. З цією думкою можна погодитися зважаючи на той факт, що відповідно до Закону України «Про природно-заповідний фонд» метою створення РЛП, окрім збереження природних комплексів та об'єктів, є забезпечення можливостей щодо організованого відпочинку та рекреації¹⁵⁷. У цьому відношенні перевагою регіональних ландшафтних парків є те, що вони, маючи статус об'єктів ПЗФ регіонального чи місцевого значення, можуть створюватися рішеннями місцевих (обласних) органів влади, котрі зацікавлені в розвитку туризму та рекреації, водночас обмежуючи лісоексплуатаційну діяльність, пов'язану із заготівлею деревини. Регіональні ландшафтні парки також фінансуються з місцевого бюджету, а, відповідно, можуть бути включені до регіональних програм розвитку туризму та рекреації.

На сьогодні у кожній з чотирьох областей Карпатського регіону рішеннями місцевих органів влади створено регіональні ландшафтні парки, які успішно використовуються для туристично-рекреаційних потреб. Зокрема у Львівській області такими є РЛП «Верхньодністровські Бескиди» та «Надсянський»; в Закарпатській області – РЛП «Притисянський»; в Івано-Франківській – РЛП «Дністерський»; в Чернівецькій області – РЛП «Чернівецький»¹⁵⁸.

З точки зору еколого-економічної ефективності, створення та функціонування регіональних ландшафтних парків має перевагу у тому, що знаходить більшу підтримку населення як територія з м'якшим режимом користування, що забезпечує традиційний доступ населення до лісових ресурсів, в тому числі з можливістю збору грибів, ягід, проведення дозвілля та рекреації.

Серед територій та об'єктів природно-заповідного фонду Карпатського регіону, які є найбільш привабливими для туристів і рекреантів, можна виділити представлені у табл. 4.1.

В Україні на національному рівні визначено ключові напрямки розвитку туристично-рекреаційної сфери із залученням лісових ресурсів. Так, у відповідності до Державної стратегії управління лісами на період до 2035 року,

¹⁵⁶ Заповідна справа в Україні: навч. посіб. / За загальною редакцією М. Д. Гродзинського та М. П. Стеценка. К.: 2003. 306 с.

¹⁵⁷ Закон України «Про природно-заповідний фонд» від № 2457-ХІІ від 16.06.92. *Законодавство України*: сайт. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2456-12#Text>.

¹⁵⁸ Інформаційно-аналітичні матеріали Міністерства захисту довкілля та природних ресурсів України з питання «Аналіз площ природно-заповідного фонду України в розрізі адміністративно-територіальних одиниць за 2020 рік». Сайт: URL: <https://wownature.in.ua/wp-content/uploads/2021/05/Dovidka-PZF-2020-V3.0-.pdf>.

пріоритетним напрямком розвитку туризму в лісах України є сільський та екологічний туризм, а для покращення використання рекреаційного потенціалу лісів планується розвивати туристично-рекреаційну інфраструктуру шляхом створення та облаштування екологічних стежок, туристичних шляхів, місць відпочинку, рекреаційних стоянок¹⁵⁹. Стратегія також передбачає розроблення заходів з популяризації лісів для розвитку туризму в Україні як на національному, так і глобальному рівнях.

Таблиця 4.1

Характеристика туристичної привабливості найбільших природо-заповідних територій Карпатського регіону

Назва та розташування об'єкта ПЗФ	Фактори, які впливають на туристичну привабливість об'єкта ПЗФ
Карпатський біосферний заповідник (Закарпатська область)	Велика вкрита лісом територія у поєднанні з гірськими ландшафтами; значна цінність окремих лісових масивів, які містять букові праліси, що включені до світової спадщини ЮНЕСКО; наявність поблизу значних осередків туризму, зокрема м. Рахів; чисельні природоохоронні комплекси, які є частиною заповідника, зокрема пам'ятка природи «Долина нарцисів»; побут, звичаї місцевого населення; місцева народна архітектура та етнокультурні традиції.
Національний природний парк «Синевир» (Закарпатська область)	Велика вкрита лісом територія у поєднанні з гірськими ландшафтами та відомим озером Синевир; місцеві історико-культурні традиції.
Ужанський національний природний парк (Закарпатська область)	Велика вкрита лісом територія у поєднанні з гірськими ландшафтами; наявність поруч гірськолижних курортів; побут та звичаї місцевого населення.
Карпатський національний природний парк (Івано-Франківська область)	Велика вкрита лісом територія у поєднанні з гірськими ландшафтами, зокрема найвищою вершиною Українських Карпат г. Говерла; наявність поблизу значних осередків туризму таких як м. Яремча, смт. Ворохта та Верховина; гірськолижні курорти; побут, звичаї місцевого населення; місцеві історико-культурні, духовні та гастрономічні традиції.
Національний природний парк «Сколівські Бескиди» (Львівська область)	Велика вкрита лісом територія у поєднанні з гірськими ландшафтами; наявність поблизу значних осередків туризму, зокрема смт. Славське; побут, звичаї місцевого населення.
Національний природний парк «Бойківщина» (Львівська область)	Велика вкрита лісом територія у поєднанні з гірськими ландшафтами; чисельні природоохоронні комплекси, що увійшли до складу НПП; побут, звичаї місцевого населення.
Національний природний парк «Вижницький» (Чернівецька область)	Велика вкрита лісом територія; наявність поблизу значних осередків туризму, зокрема м. Вижниця, смт. Берегомет; побут, звичаї місцевого населення; місцева архітектура та етнокультурні традиції.

Джерело: побудовано автором

¹⁵⁹ Про схвалення Стратегії розвитку туризму та курортів на період до 2026 року. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/168-2017-%D1%80#Text>

Порівняння сильних і слабких сторін наявних лісових ресурсів Карпатського регіону, а також потенційних можливостей і загроз, дозволяє комплексно оцінити можливість їх використання для розвитку туристично-рекреаційної сфери. Результати проведеного *SWOT* аналізу представлені в табл. 4.2.

Таблиця 4.2

SWOT аналіз рекреаційно-туристичного потенціалу лісів
Карпатського регіону

Сильні сторони	Слабкі сторони
Значна кількість великих природоохоронних територій, які доступні для розвитку туризму і рекреації. Наявність достатньо добре збережених лісових масивів у поєднанні з іншими природними та історико-культурними компонентами. Централізована система управління лісовим господарством України та можливість спільного прийняття рішень. Наявність загальнонаціональної та місцевих (у західних областях) стратегій розвитку туризму та курортів.	Нерівномірне зосередження лісових ресурсів переважно у західних і північних областях України. Забруднення значної частини лісів внаслідок аварії на Чорнобильській АЕС. Значна частка лісів, які постраждали внаслідок бойових дій та замінування, зокрема в північних областях України. Слабкий розвиток лісової туристичної інфраструктури. Недостатня зацікавленість більшості постійних лісо-користувачів у розвитку туристичних послуг лісів.
Можливості	Загрози
Зміна традиційних підходів до лісо-користування з ресурсо-виснажливих до більш природо-ощадливих. Розвиток туристичної та рекреаційної інфраструктури, зокрема спорудження рекреаційних об'єктів та місць для відпочинку. Зростання популярності видів туризму, які передбачають відпочинок на природі. Залучення коштів іноземних інвесторів з урахуванням значного природно-ресурсного потенціалу для розвитку туризму. Активне залучення місцевих громад, що проживають поблизу лісових територій, у розвиток туризму та надання супутніх послуг.	Інтенсифікація лісозаготівель, що призводить до вирубки значної частини лісів як експлуатаційних, так і тих, що мають обмежене експлуатаційне значення. Потенційні протиріччя між різними цілями лісокористування (вирубання лісів – збереження лісів та використання їх екосистемних послуг). Зміна комплексу природно-кліматичних умов та пов'язані з ними вітровали, усихання та інші причини пошкодження та деградації лісів. Недостатній рівень поведінкової культури громадян, що призводить до засмічення лісів, та знищення окремих лісових ресурсів.

Джерело: побудовано автором.

Україна володіє унікальними в межах європейського континенту об'єктами та територіями лісового фонду, велика частина котрих знаходяться в межах Карпатського регіону. Зокрема мова йде про значні площі букових пралісів в Угольсько-Широколужанському, Свидовецькому, Чорногірському, Марамороському гірських масивах Закарпаття, котрі становлять світову спадщину ЮНЕСКО, та які в основному увійшли до складу територій природо-

заповідного фонду державного значення. Такі території та об'єкти розташовані також у межах Львівської та Івано-Франківської областей. Вони представляють значний інтерес для прихильників екологічного та науково-пізнавального туризму. Загалом, найбільш конкурентоспроможні лісові туристично-рекреаційні ресурси зосереджені на територіях, які перебувають в постійному користуванні великих природоохоронних об'єктів, що функціонують у Карпатському регіоні.

З урахуванням наявних лісових ресурсів і важливості туризму та рекреації для місцевої економіки, питання активного залучення лісів у розвиток туристичної галузі також активно опрацьовуються на місцевому рівні. Так Стратегія розвитку Закарпатської області на період 2021–2027 років передбачає розвиток туризму та рекреаційно-оздоровчої сфери як важливий напрямок забезпечення конкурентоспроможності та інноваційності регіональної економіки¹⁶⁰. Визначальне місце при цьому відводиться лісовим туристично-рекреаційним ресурсам, які потенційно доступні для використання більше ніж на половині території області. Такі ж цілі відображені у стратегіях розвитку інших областей Карпатського регіону. Зокрема в Стратегії розвитку Івано-Франківської області на 2021–2027 роки розвиток туристично-рекреаційної сфери займає одну з пріоритетних позицій, а ключовими аспектами є збереження та управління культурною і природною спадщиною, створення різноманітних туристичних продуктів та активне залучення гірських територій у розвиток туризму, а також маркетинг та популяризація туризму¹⁶¹. Згідно з положеннями стратегії лісові ресурси є одними з пріоритетних природних ресурсів та відіграють важливу роль в економіці області.

4.2. Еколого-економічна оцінка конкурентоспроможності туристично-рекреаційного потенціалу лісів Карпатського регіону України

Як зазначалось вище, наявність значного природно-ресурсного потенціалу є однією з суттєвих переваг Карпатського регіону, що дає можливість розвивати туристично-рекреаційну діяльність при відносно невеликих капіталовкладеннях. Значна кількість туристичних та рекреаційних ресурсів дозволяє їх комплексно використовувати з мінімальними затратами на збереження та відтворення. Більшість суб'єктів господарської діяльності, задіяних у сфері туризму та готельно-ресторанної справи, є суб'єктами малого та середнього бізнесу, які не мають змоги, а часто і не зацікавлені, у значних капіталовкладеннях, особливо в

¹⁶⁰ Регіональна програма розвитку Закарпатської області на період 2021_2027 років: сайт. URL: <https://carpathia.gov.ua/storage/app/sites/21/Economics/201001-1840p.pdf>

¹⁶¹ Стратегія розвитку Івано-Франківської області на 2021–2027 роки. URL: <https://orada.if.ua/wp-content/uploads/2020/01/Стратегія-розвитку-Івано-Франківської-області.pdf>

туристично менш привабливих районах, водночас максимально використовуючи наявні туристично-рекреаційні ресурси.

До особливостей природних ресурсів Карпатського регіону, які користуються найбільшим попитом та надають можливість їх ефективного використання для потреб туризму і рекреації, належать м'який помірний клімат, водні та лісові ресурси, ресурси мінеральних вод і лікувальних грязей, чисельні природні, а також історико-культурні пам'ятки.

Здійснюючи еколого-економічну оцінку туристично-рекреаційного потенціалу лісів Карпатського регіону України варто враховувати класифікацію природних ресурсів, розроблену І. Синякевичем¹⁶² та розвинену на її основі Я. Дідик класифікацію рекреаційних ресурсів¹⁶³. Відповідно до їх підходів усю сукупність рекреаційних лісових ресурсів можна віднести до потенційних ресурсів, які можуть бути використані для потреб туризму та рекреації.

Однак, далеко не усі потенційні лісові рекреаційні ресурси є екологічно доступними та можуть використовуватися без шкоди довкіллю. Зокрема, Закон України «Про природно-заповідний фонд» передбачає функціональне зонування для різноманітних природоохоронних територій та об'єктів. Відповідно до закону в заповідній зоні природних та біосферних заповідників, національних природних парків заборонені туризм і рекреація, а також пов'язані з ними види діяльності, такі як мисливство, рибальство та збирання недеревної лісової продукції¹⁶⁴. Тож заповідні зони чисельних природоохоронних об'єктів належать до екологічно недоступних та не можуть бути використані для потреб туризму і рекреації. До екологічно недоступних ресурсів також можна віднести буферну зону національних природних парків, встановлену довкола заповідної зони, а також більшість заказників, пам'яток природи та заповідних урочищ.

Водночас, згідно із Законом України «Про природно-заповідний фонд» туристично-рекреаційна діяльність допускається в зоні антропогенних ландшафтів заповідників та заохочується в спеціально відведених для цього зонах регульованої та стаціонарної рекреації національних природних парків. Ці зони представляють собою значний інтерес з огляду на можливості залучення інвесторів для розвитку туризму та рекреації, оскільки в зоні стаціонарної рекреації дозволеними є будівництво готелів, кемпінгів, та інших закладів розміщення і обслуговування туристів¹⁶⁵.

¹⁶² Синякевич І.М. Економіка природокористування: навч. посіб. К.: ТЗМН, 1996. 156 с.

¹⁶³ Екологізація лісокористування в контексті подолання глобальних екологічних загроз / за наук. ред. І.М. Синякевича. Л.: Камула. 2014. С. 466–493.

¹⁶⁴ Закон України «Про природно-заповідний фонд» від № 2457-ХІІ від 16.06.92. *Законодавство України*: сайт. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2456-12#Text>.

¹⁶⁵ Там само.

Зважаючи на те, що не усі природні атракції на даний час віднесені до об'єктів ПЗФ, окрема частина природних, зокрема лісових ресурсів, яка екологічно загрозна при використанні для розміщення туристично-рекреаційних об'єктів, розташована поза межами офіційно виділених природоохоронних територій. Як правило сюди можна віднести екологічно чутливі гірські екосистеми, окремі території поблизу річок та інших водних об'єктів, важливі для підтримання та збагачення річкової фауни, а також буферні зони водотоків, особливо в гірській місцевості.

Усі екологічно доступні лісові туристично-рекреаційні ресурси, використання яких відбувається без значної шкоди довкіллю, доцільно віднести до економічно доступних ресурсів, котрі успішно можуть бути використані для потреб розвитку туризму та місцевої економіки. Водночас при цьому необхідно зважати на економічні переваги, які забезпечують різні види лісокористування, та потенційні конфлікти, що можуть виникати в процесі здійснення основних видів лісогосподарської діяльності та одночасному використанні лісів для потреб туризму і рекреації.

Важливість лісових ресурсів для підтримки та забезпечення різних видів туристично-рекреаційної діяльності представлена на рис. 4.2.

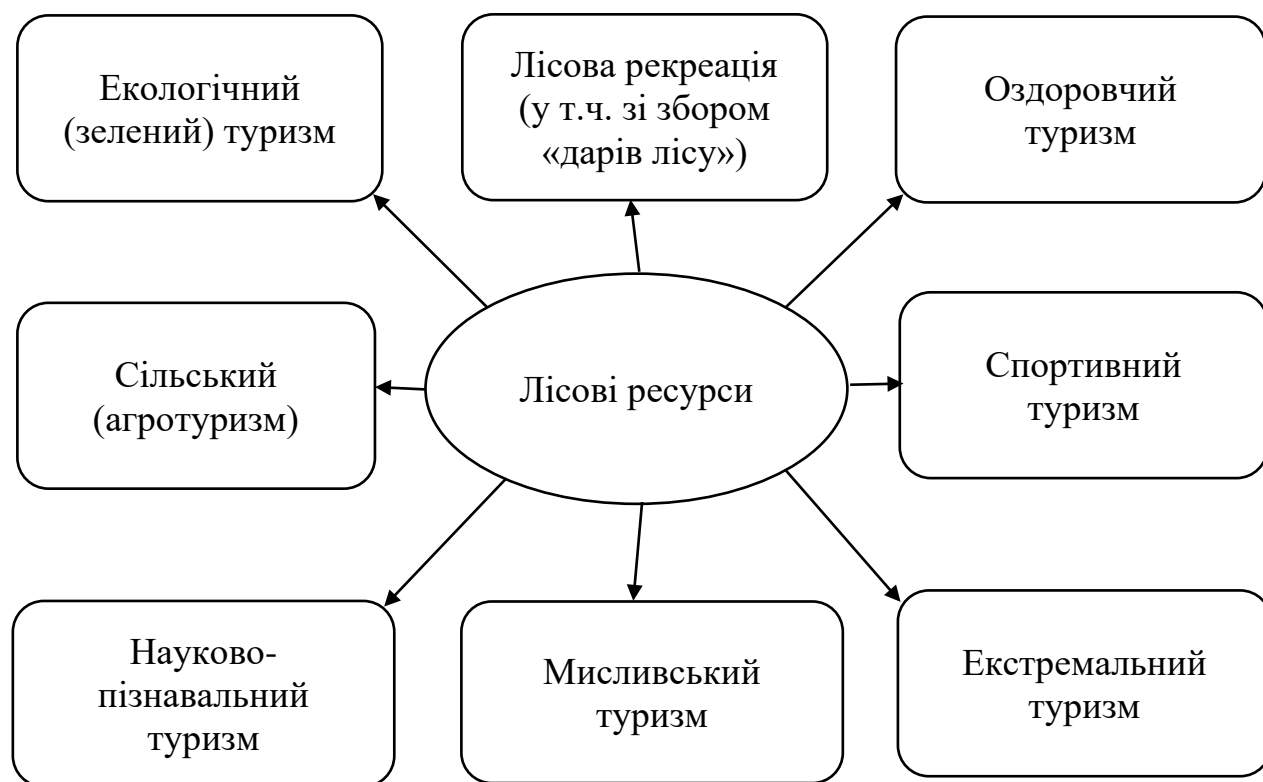

Рис. 4.2 Види туристично-рекреаційної діяльності, пов'язані з використанням лісових ресурсів

Джерело: побудовано автором

В класичному розумінні екологічний туризм безпосередньо пов'язаний з відвідуванням природоохоронних територій та об'єктів і відповідальним поводженням з природними екосистемами. Власне наявність значних цінностей довкілля і туристичних атракцій природного походження є фактором найбільшої зацікавленості туристів, які віддають перевагу екологічному туризму. Негативний вплив на ці цінності, зокрема викликаний традиційними видами лісокористування, такими як лісозаготівлі, перешкоджає активному розвитку екологічного туризму.

Науково-пізнавальний туризм також в значній мірі залежить від стану та якості лісових ресурсів. Цей вид туризму наразі не користується значною популярністю в Україні, і в більшості реалізується в рамках проведення навчальних практик зі студентами та школярами та науково-практичних семінарів за участі науковців та дослідників. Водночас окремі лісові території в Українських Карпатах, на яких були виявлені пралісові та квазіпралісові екосистеми, та більшість з яких увійшла до світової спадщини ЮНЕСКО, становлять значний інтерес для туристів з-за кордону, у першу чергу також з числа дослідників та науковців. Найбільш цінні лісові масиви, які містять праліси та квазіпраліси, перебувають в складі великих природоохоронних об'єктів, таких як Карпатський біосферний заповідник чи Ужанський національний природний парк. Збереження таких лісів поза межами природоохоронних територій є важливим завданням, яке дозволить як зберегти унікальні лісові екосистеми, так і забезпечити додатковий потік туристів, які надають перевагу науково-пізнавальному туризму.

Зважаючи на значну кількість доступних ресурсів мисливської фауни, особливий інтерес для розвитку туризму та рекреації в Карпатському регіоні та підвищенні його конкурентоспроможності становить мисливський туризм, хоч на сьогодні в умовах воєнного стану мисливство обмежене. Однак можливим є мисливський туризм без використання вогнепальної та іншої забороненої зброї, який набуває популярності. Водночас, закінчення бойових дій на території України та скасування воєнного стану можуть дати значний поштовх для розвитку традиційного мисливського туризму в Карпатах. Це пов'язано з кількома важливими факторами, зокрема: значним збільшенням кількості основних мисливських видів тварин, які є об'єктами мисливського туризму (олень благородний, косуля, кабан), що пов'язано із заборонаю полювання у період дії воєнного стану; а також наявністю в регіоні чисельних об'єктів розміщення, у тому числі розташованих у віддалених районах Карпат поблизу місць концентрації об'єктів мисливського туризму.

Враховуючи важливість туристично-рекреаційних функцій лісів, було проведено оцінку конкурентоспроможності ТРС регіонів за низкою показників,

що у сукупності відображають потенціал і роль лісів як чинника туристично-рекреаційної діяльності. Оцінка проводилася на основі методики, наведеної у першому розділі цієї монографії. Регіон з найвищим абсолютним значенням показника при оцінюванні отримував індекс 7,0, найнижчим – 1,0.

У процесі оцінювання використано об'єктивні показники щодо лісистості регіонів; загальної площі об'єктів природно-заповідного фонду; кількості та площі національних природних парків (НПП) та регіональних ландшафтних парків (РЛП) на території регіонів, чисельності ресурсів мисливської фауни, зокрема копитних тварин, які є важливими об'єктами мисливського туризму.

Розглянемо отримані результати оцінювання з їх фокусуванням на конкурентоспроможність туристично-рекреаційної сфери областей Карпатського регіону.

При оцінці за показниками лісистості встановлено високі конкурентні позиції Закарпатської та Івано-Франківської областей, які відповідно посідають 1-ше та 2-ге місце серед регіонів України (табл. 4.3). Дещо нижчими вони є у Чернівецької та Львівської областей.

За показником площі об'єктів ПЗФ три з чотирьох областей Карпатського регіону (Івано-Франківська, Закарпатська та Львівська) входять до перших десяти регіонів України, а Чернівецька область займає 16-те рейтингове місце (табл. 4.4). Водночас при цьому необхідно врахувати, що Чернівецька область є найменшою за площею серед областей України.

Таблиця 4.3

Конкурентоспроможність туристично-рекреаційної сфери регіонів України за показником лісистості

Регіон	Фактичне значення показника лісистості ¹⁶⁶ , %	Індекс конкурентоспроможності	Рейтинг за показником
Закарпатська область	51,4	7,00	1
Івано-Франківська область	41	5,69	2
м. Київ	37,2	5,21	3
Рівненська область	36,4	5,11	4
Житомирська область	33,6	4,76	5
Волинська область	31	4,43	6
Чернівецька область	29,2	4,21	7
Львівська область	28,5	4,12	8
Київська область	22,2	3,33	9
Чернігівська область	20,9	3,16	10
Сумська область	17,8	2,77	11
Черкаська область	15,1	2,43	12
Тернопільська область	13,3	2,21	13
Вінницька область	13,1	2,18	14
Хмельницька область	12,8	2,14	15
Харківська область	12	2,04	16
Луганська область	11	1,92	17

¹⁶⁶ Публічний звіт голови Державного агентства лісових ресурсів України за 2022 рік. Сайт: URL: <https://forest.gov.ua/storage/app/sites/8/public/zvit/publicnii-zvit-za-2022.pdf>.

Продовження таблиці 4.3

Полтавська область	8,6	1,62	18
Донецька область	6,9	1,40	19
Кіровоградська область	6,7	1,38	20
Одеська область	6,1	1,30	21
Дніпропетровська область	5,6	1,24	22
Херсонська область	4,1	1,05	23
Миколаївська область	4	1,04	24
Запорізька область	3,7	1,00	25

Джерело: складено автором

Таблиця 4.4

Конкурентоспроможність туристично-рекреаційної сфери регіонів України за показником площі природо-заповідного фонду

Регіон	Фактична площа ПЗФ ¹⁶⁷ , га	Індекс конкурентоспроможності	Рейтинг за показником
1	2	3	4
Херсонська область	319 315,98	7,00	1
Хмельницька область	313 084,4	6,87	2
Київська область	292 439,67	6,46	3
Чернігівська область	250 720,29	5,62	4
Івано-Франківська область	222 382,51	5,05	5
Волинська область	220 231,50	5,01	6
Рівненська область	199 545,03	4,59	7
Закарпатська область	193 319,18	4,46	8
Сумська область	178 589,36	4,17	9
Львівська область	177 944,20	4,16	10
Одеська область	154 389,75	3,68	11
Полтавська область	142 89,75	3,45	12
Житомирська область	138 258,13	3,36	13
Запорізька область	138 183,44	3,36	14
Тернопільська область	123 349,07	3,06	15
Чернівецька область	103 598,45	2,66	16
Донецька область	100 359,83	2,59	17
Кіровоградська область	100 318,84	2,59	18
Дніпропетровська область	99 757,093	2,58	19
Луганська область	93 219,291	2,45	20
Миколаївська область	77 238,17	2,13	21
Харківська область	74 843,60	2,08	22
Черкаська область	64 746,079	1,88	23
Вінницька область	60 189,444	1,79	24
м. Київ	21 148,79	1,00	25

Джерело: складено автором

Відносно кількості національних природних парків, індекси конкурентоспроможності усіх чотирьох областей Карпатського регіону є достатньо високими і у рейтингу регіонів України вони перебувають на місцях з першого по восьме (табл. 4.5).

¹⁶⁷ Інформаційно-аналітичні матеріали Міністерства захисту довкілля та природних ресурсів України з питання «Аналіз площ природно-заповідного фонду України в розрізі адміністративно-територіальних одиниць за 2020 рік». Сайт: URL: <https://wownature.in.ua/wp-content/uploads/2021/05/Dovidka-PZF-2020-V3.0-.pdf>.

Таблиця 4.5

Конкурентоспроможність туристично-рекреаційної сфери регіонів
України за показником кількості національних природних парків

Регіон	Кількість національних природних парків ¹⁶⁸ , од.	Індекс конкурентоспроможності	Рейтинг за показником
1	2	3	4
Івано-Франківська область	5	7	1-3
Львівська область	5	7	1-3
Херсонська область	5	7	1-3
Волинська область	3	4,6	4-8
Закарпатська область	3	4,6	4-8
Харківська область	3	4,6	4-8
Чернівецька область	3	4,6	4-8
Чернігівська область	3	4,6	4-8
Донецька область	2	3,4	9-19
Запорізька область	2	3,4	9-19
Київська область	2	3,4	9-19
Миколаївська область	2	3,4	9-19
Одеська область	2	3,4	9-19
Полтавська область	2	3,4	9-19
Рівненська область	2	3,4	9-19
Сумська область	2	3,4	9-19
Тернопільська область	2	3,4	9-19
Хмельницька область	2	3,4	9-19
Черкаська область	2	3,4	9-19
Вінницька область	1	2,2	20-22
Луганська область	1	2,2	20-22
м. Київ	1	2,2	20-22
Дніпропетровська область	0	1	23-25
Житомирська область	0	1	23-25
Кіровоградська область	0	1	23-25

Джерело: складено автором

За індексами конкурентоспроможності відносно площі національних природних парків Івано-Франківська і Закарпатська області у рейтингу регіонів України займають 4-те та 5-те місця, Львівська – 7-ме, Чернівецька – 14-те (табл. 4.6).

¹⁶⁸ Розподіл кількості та площі об'єктів природно-заповідний фонду України за категоріями та адміністративно-територіальними. сайт: URL: <https://wownature.in.ua/pro-nas/nasha-diialnist/zapovidaemo/>.

Таблиця 4.6

Конкурентоспроможність туристично-рекреаційної сфери регіонів
України за показником площі національних природних парків

Регіон	Площа національних природних парків ¹⁶⁹ , га	Індекс конкуренто-спроможності	Рейтинг за показником
1	2	3	4
Хмельницька область	270 078,70	7,00	1
Херсонська область	166 692,74	4,70	2
Волинська область	121 767,84	3,71	3
Івано-Франківська область	120 339,70	3,67	4
Закарпатська область	99 680,50	3,21	5
Запорізька область	94 882,92	3,11	6
Львівська область	79 587,50	2,77	7
Донецька область	61 326,50	2,36	8
Одеська область	49 176,10	2,09	9
Чернігівська область	41 988,50	1,93	10
Миколаївська область	41 497,48	1,92	11
Сумська область	39 575,20	1,88	12
Рівненська область	30 767,11	1,68	13
Чернівецька область	27 801,60	1,62	14
Полтавська область	22 92,62	1,51	15
Харківська область	22 690,00	1,50	16
Вінницька область	20 203,40	1,45	17
Тернопільська область	18 681,48	1,42	18
Київська область	17 206,72	1,38	19
Черкаська область	11 227,23	1,25	20
м. Київ	10 988,14	1,24	21
Луганська область	7 269,00	1,16	22
Дніпропетровська область	0,00	1,00	23-25
Житомирська область	0,00	1,00	23-25
Кіровоградська область	0,00	1,00	23-25

Джерело: складено автором

За кількістю регіональних ландшафтних парків індекси конкурентоспроможності областей Карпатського регіону є дещо нижчими, водночас дві з чотирьох областей перебувають у першій десятці рейтингу (табл. 4.7).

¹⁶⁹ Розподіл кількості та площі об'єктів природно-заповідний фонду України за категоріями та адміністративно-територіальними. сайт: URL: <https://wownature.in.ua/pro-nas/nasha-diialnist/zapovidaemo/>.

¹⁶⁹ Там само

Таблиця 4.7

Конкурентоспроможність туристично-рекреаційної сфери регіонів України за показником кількості регіональних ландшафтних парків

Регіон	Кількість регіональних ландшафтних парків ¹⁷⁰ , од.	Індекс конкуренто-спроможності	Рейтинг за показником
1	2	3	4
Харківська область	7	7,00	1
Донецька область	6	6,14	2
Дніпропетровська область	5	5,29	3-6
Львівська область	5	5,29	3-6
Миколаївська область	5	5,29	3-6
Полтавська область	5	5,29	3-6
Вінницька область	4	4,43	7-10
Івано-Франківська область	4	4,43	7-10
м. Київ	4	4,43	7-10
Рівненська область	3	3,57	11-13
Тернопільська область	3	3,57	11-13
Чернігівська область	3	3,57	11-13
Закарпатська область	2	2,71	14-17
Кіровоградська область	2	2,71	14-17
Одеська область	2	2,71	14-17
Чернівецька область	2	2,71	14-17
Запорізька область	1	1,86	18-21
Луганська область	1	1,86	18-21
Сумська область	1	1,86	18-21
Хмельницька область	1	1,86	18-21
Волинська область	0	1,00	22-25
Житомирська область	0	1,00	22-25
Херсонська область	0	1,00	22-25
Черкаська область	0	1,00	22-25

Джерело: складено автором

За площею регіональних ландшафтних парків три з чотирьох областей Карпатського регіону увійшли до перших десяти за рейтингом (табл.4.8).

Таблиця 4.8

Конкурентоспроможність туристично-рекреаційної сфери регіонів України за показником площі регіональних ландшафтних парків

Регіон	Площа регіональних ландшафтних парків ¹⁷¹ , га	Індекс конкуренто-спроможності	Рейтинг за показником
1	2	3	4
Сумська область	98 858	7,00	1
Чернігівська область	85 045	6,16	2
Івано-Франківська область	78 929	5,79	3
Кіровоградська область	78 758	5,78	4
Рівненська область	58 708	4,56	5
Львівська область	56 541	4,43	6
Полтавська область	53 056	4,22	7
Тернопільська область	42 997	3,61	8
Миколаївська область	39 345	3,39	9
Чернівецька область	36 473	3,21	10

¹⁷⁰ Там само

¹⁷¹ Там само

Продовження таблиці 4.8

1	2	3	4
Донецька область	28 927	2,76	11
Харківська область	20 544	2,25	12
Вінницька область	18 468	2,12	13
Хмельницька область	16 915	2,03	14
Одеська область	15 320	1,93	15
Закарпатська область	14 962	1,91	16
Дніпропетровська область	14 500	1,88	17
Луганська область	14 011	1,85	18
Київська область	5 755	1,35	19
Черкаська область	5 563	1,34	20
м. Київ	2 652	1,16	21
Запорізька область	1 025	1,06	22
Волинська область	0,00	1,00	23-25
Житомирська область	0,00	1,00	23-25
Херсонська область	0,00	1,00	23-25

Джерело: складено автором

Конкурентоспроможність за ресурсами мисливської фауни оцінювалася виходячи з кількості копитних звірів як об'єктів полювання (табл. 4.9). Дві з чотирьох областей Карпатського регіону займають високі другу і п'яту позиції у рейтингу. При розрахунку об'єктів мисливського туризму не бралися до уваги ресурси пернатої дичини, оскільки полювання на неї в основному ведеться на водно-болотних угіддях, які переважно перебувають поза межами лісових земель.

Таблиця 4.9

Конкурентоспроможність туристично-рекреаційної сфери регіонів
України за показником кількості копитних звірів, які є об'єктами
ПОЛЮВАННЯ

Регіон	Кількість копитних звірів ¹⁷² , тис. осіб	Індекс конкуренто-спроможності	Рейтинг за показником
1	2	3	4
Житомирська область	22,7	7,00	1
Львівська область	19,7	6,14	2
Рівненська область	17,9	5,63	3
Чернігівська область	14,8	4,74	4
Закарпатська область	13,4	4,34	5
Волинська область	11,3	3,74	6
Вінницька область	10,7	3,57	7
Черкаська область	9,6	3,26	8
Івано-Франківська область	9,3	3,17	9-10
Полтавська область	9,3	3,17	9-10
м. Київ	9,0	3,09	11
Харківська область	8,8	3,03	12
Сумська область	8,2	2,86	13
Київська область	8,1	2,83	14
Кіровоградська область	7,5	2,66	15

¹⁷² Статистичний збірник «Довкілля України» 2022. Сайт: URL:
<https://stat.gov.ua/sites/default/files/Статистичний%20збірник%20«Довкілля%20України»%202022%20рік.pdf>.

Продовження таблиці 4.9

Чернівецька область	7,4	2,63	16
Дніпропетровська область	6,6	2,40	17
Житомирська область	22,7	7,00	18
Одеська область	5,1	1,97	19
Луганська область	4,1	1,69	20
Тернопільська область	3,9	1,63	21
Донецька область	3,0	1,37	22
Миколаївська область	2,7	1,29	23
Херсонська область	2,1	1,11	24
Запорізька область	1,7	1,00	25

Джерело: складено автором

Значення індексів конкурентоспроможності ТРС областей Карпатського регіону за оціночними лісоресурсними показниками представлені на рис. 4.3. Рисунок засвідчує відносно низькі значення конкурентоспроможності лише за показником площі природних національних парків, що можна пояснити складнощами вирішення питань відведення для них територій у малозабезпеченому сільськогосподарськими угіддями Карпатському регіоні та високій конкурентності у регіоні лісосировинного й туристично-рекреаційного використання лісів. Водночас кількість НПП у Карпатському регіоні та їх туристично-рекреаційна популярність є високими.

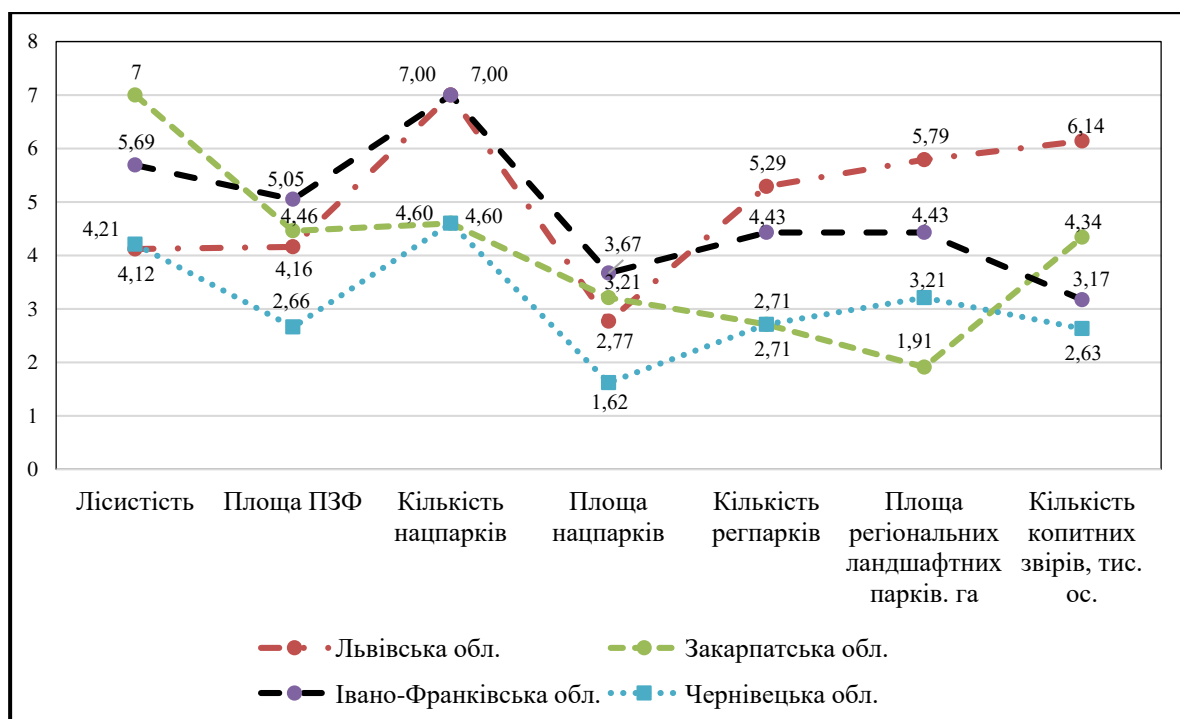

Рис. 4.3. Індеси конкурентоспроможності туристично-рекреаційної сфери областей Карпатського регіону за лісоресурсними показниками

Джерело: побудовано автором

Загалом інтегральний індекс конкурентоспроможності ТРС областей Карпатського регіону за лісоресурсними чинниками є високим (табл. 4.10). Івано-Франківська та Львівська області за ним займають відповідно 1-ше та 2-е місце у рейтингу регіонів України. Закарпатська область отримала 5-те рейтингове місце, а Чернівецька – 13-те.

Таблиця 4.10

Інтегральний індекс конкурентоспроможності туристично-рекреаційної сфери регіонів України за лісоресурсними показниками

Регіон	Індекс конкурентоспроможності	Рейтинг за лісоресурсними показниками
Івано-Франківська область	4,97	1
Львівська область	4,84	2
Чернігівська область	4,26	3
Рівненська область	4,08	4
Закарпатська область	4,03	5
Хмельницька область	3,65	6
Сумська область	3,42	7
Волинська область	3,36	8
Київська область	3,31	9
Херсонська область	3,27	10
Полтавська область	3,24	11
Харківська область	3,21	12
Чернівецька область	3,09	13
Донецька область	2,86	14
Житомирська область	2,73	15
Тернопільська область	2,70	16
Миколаївська область	2,64	17
м. Київ	2,62	18
Вінницька область	2,53	19
Кіровоградська область	2,45	20
Одеська область	2,44	21
Дніпропетровська область	2,20	22
Запорізька область	2,11	23
Черкаська область	2,08	24
Луганська область	1,87	25

Джерело: складено автором

Проведена оцінка та аналіз її результатів дозволяє зробити висновки, що найбільший еколого-економічний потенціал для розвитку туризму мають лісові ресурси областей, у яких значна частка лісів виконує природоохоронні та рекреаційні функції, що дозволяє краще зберігати ліси, у тому числі для потреб рекреаційного природокористування. Водночас необхідно враховувати значну екологічну чутливість гірських екосистем, які є надзвичайно вразливими до надмірного антропогенного, у тому числі рекреаційного навантаження.

Конкурентоспроможність ТРС лісових регіонів і територій розглянемо також на основі величини спрямованих до них туристично-рекреаційних потоків. Для визначення туристично-рекреаційної привабливості територій

було здійснено аналіз надходжень від туристичного збору до місцевих бюджетів територіальних громад Закарпатської та Львівської областей, які у 2022–2023 рр. увійшли до п'ятірки регіонів-лідерів за кількістю прийнятих туристів і сумою туристичного збору.

У Закарпатській області, наприклад, найбільшою сума туристичного збору була у Полянській громаді, на території якої поєднуються гірські лісові ландшафти з родовищами лікувальних мінеральних вод (рис 4.4).

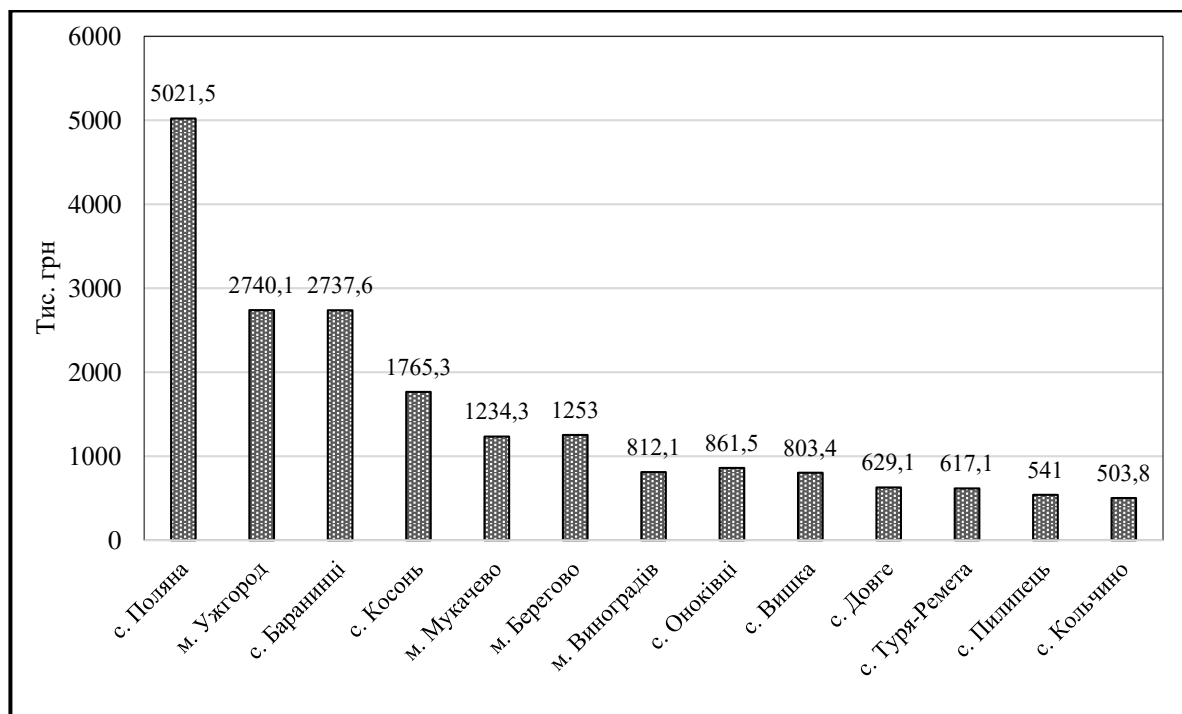

Рис. 4.4. Надходження від туристичного збору в розрізі територіальних громад Закарпатської області у 2023 р.

Джерело: побудовано на основі¹⁷³

Помітну роль лісові ресурси відіграють і в розвитку та підтриманні туризму в гірськолижних локаціях, розташованих на землях Вишківської і Тур'я-Реметської територіальних громад Ужгородського району та Пилипецької громади Мукачівського адміністративного району.

¹⁷³ У 2023 році на Закарпатті сплачено понад 22 млн грн туристичного збору. *Управління туризму та курортів Закарпатської обласної адміністрації: сайт*. URL: <https://zaktour.gov.ua/u-2023-rotsi-do-biudzhativ-zakarpattia-splache/>.

У Львівській області найбільшими були надходження туристичного збору у Львівській громаді, а також у громадах, де розташовані популярні бальнеологічні курорти (рис. 4.5). Водночас серед курортних факторів Трускавця та, особливо, Східниці вагоме місце належить лісоресурсним. Туристично-рекреаційна привабливість Славської громади також визначається лісоресурсними факторами, але уже в поєднанні зі сприятливими для гірськолижного туризму та спорту кліматичними умовами та рельєфом.

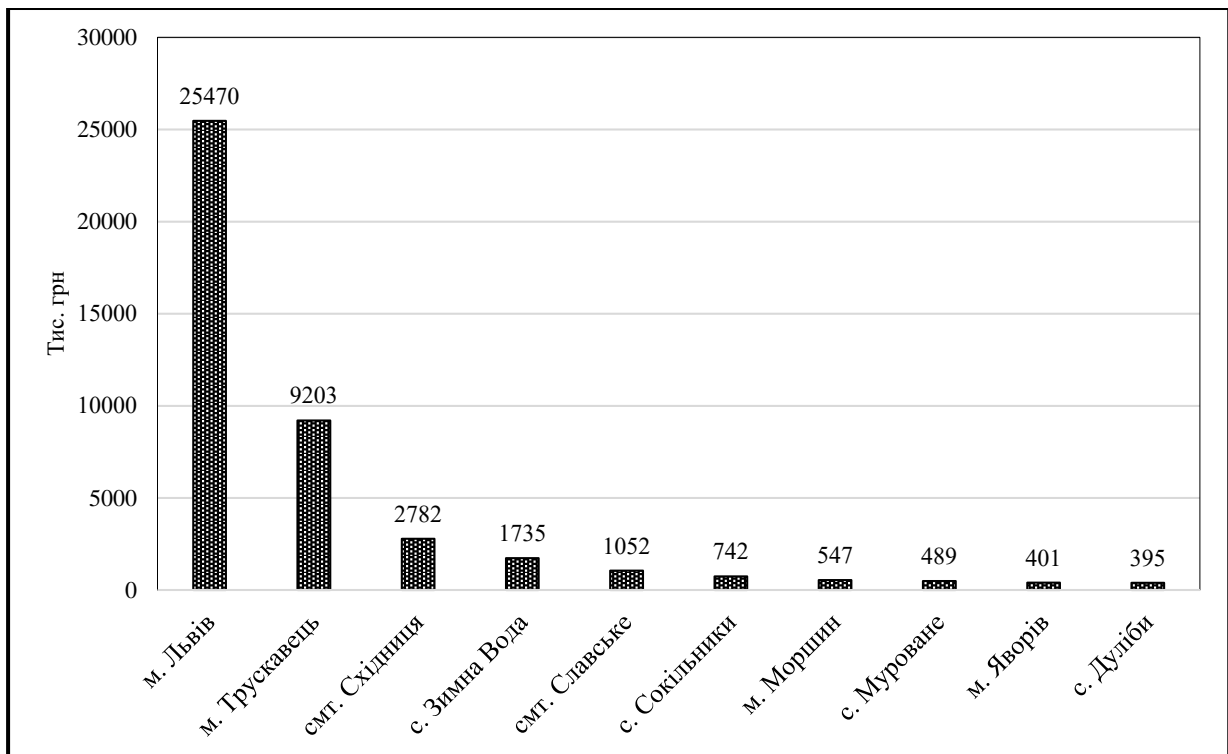

Рис. 4.5. Надходження від туристичного збору в розрізі територіальних громад Львівської області за 2023 р.

Джерело: побудовано на основі даних¹⁷⁴

Таким чином, можна зробити висновки, що гірські ліси відіграють роль важливого фактора туристично-рекреаційної діяльності. Водночас найбільш виразно він проявляється у поєднанні з іншими факторами, такими як бальнеологічні ресурси, умови, сприятливі для популярного гірськолижного туризму, наявність історико-культурних пам'яток та збережених місцевих традицій.

¹⁷⁴ Туристичний збір на Львівщині у 2023 році встановив новий рекорд: сайт. URL: <https://loda.gov.ua/news/91111>.

4.3. Проблеми конкурентності традиційного та туристично-рекреаційного використання лісів

Проведений у попередньому підрозділі аналіз дозволив зробити висновки, що лісові ресурси Карпатського регіону є важливими для розвитку туризму та рекреації, однак їх наявність не завжди є визначальною для формування туристично-рекреаційних дестинацій. У низці випадків перешкодою є інші види лісогосподарської діяльності

Питання конкурентності між рекреаційним та іншими видами використання лісів досліджувалися українськими та зарубіжними науковцями. Зокрема, Е. Кульчицькою вивчалися взаємозв'язки, що виникають у процесі виробничо-господарської діяльності лісових підприємств між туристично-рекреаційним та іншими видами лісокористування, та виявлено конфліктні й позитивні моменти взаємодії¹⁷⁵.

А. Бернасконі виділяє три потенційні види конфліктів, котрі можуть виникати у процесі використання лісів для потреб відпочинку і рекреації:

1. Конфлікти між групами туристів, які практикують різні види туристично-рекреаційної діяльності.

2. Конфлікти між власниками лісів й лісокористувачами, з одного боку, та відпочивальниками – з іншого, в основі яких лежать права власності і права користування лісами.

3. Конфлікти між різними цілями та завданнями ведення господарської діяльності в лісах, зокрема між природоохоронними завданнями та лісозаготівлями, що здійснюються з комерційною метою¹⁷⁶.

Сумісність різних видів лісової рекреації розглядалась в працях Я. Дідик. Вона, зокрема, відмічала, що найбільш несумісним з усіх видів туристично-рекреаційної діяльності з іншими видами лісової рекреації є мисливський туризм, оскільки в сезон полювання на території, де він проводиться, перебування людей, які мають іншу мету, є небезпечним¹⁷⁷. Однак більшість

¹⁷⁵ Кульчицька Е.А. Еколого-економічні засади рекреаційно-туристичної діяльності на території лісового фонду. Дис... канд екон. Наук: 08.00.06. Нац. лісотех. ун-т України. 2012. 203 с.

¹⁷⁶ Bernasconi A. Freizeit und Erholung in Wald: Grundlagen Instrumente, Beispiele. Bern: Herausgegeben vom Bundesamt für Umwelt BAFU. 2008. 69 p.

¹⁷⁷ Екологізація лісокористування в контексті подолання глобальних екологічних загроз / за наук. ред. І.М. Синякевича. Л.: Камула. 2014. С. 466-493.

видів туристичної діяльності є сумісними або частково сумісними між собою, і можуть бути одночасно реалізованими.

Загалом необхідно чітко розрізняти поняття конкуренції та сумісності між різними видами туризму і рекреації, котрі залежать від лісових ресурсів, та поняття сумісності між туристично-рекреаційною діяльністю й іншими основними видами господарської діяльності, яку здійснюють постійні лісокористувачі та власники лісів.

На основі проведеного дослідження можна виділити наступні групи конфліктних ситуацій, що виникають у лісах України в процесі туристично-рекреаційної та інших видів діяльності:

Конфлікти між туристично-рекреаційною діяльністю та іншими завданнями з ведення лісового господарства. Зокрема, заходи, які проводяться для охорони та збереження лісу, тимчасово відчутно обмежують або й забороняють можливість здійснення практично усіх видів туристично-рекреаційної діяльності, оскільки передбачають проведення рейдів по боротьбі з незаконною діяльністю, заборону на відвідування лісів у високий пожежонебезпечний період, або період проведення заходів з профілактики та захисту від шкідників та хвороб лісу.

Конфлікти між різними користувачами земель лісового фонду, зокрема конфлікти між користувачами лісових та мисливських угідь. Наприклад заборона проведення рубок для лісогосподарських установ і організацій у так званий «період тиші», тобто в період відтворення ресурсів мисливської фауни, чи обмеження кормової бази та можливості для захисту диких тварин внаслідок вирубування лісів, що здійснює негативний вплив на мисливські угіддя.

Конфлікти між суспільними і приватними інтересами, що проявляються в одержанні ефекту від господарської діяльності в лісах. Як правило власники лісів та постійні лісокористувачі ставлять за мету максимізацію економічного ефекту від лісокористування, водночас суспільні інтереси більшості полягають у збереженні лісів та пов'язаних з ними природних цінностей.

Загалом традиційні види діяльності, які здійснюються на землях лісового фонду, можна розділити на три категорії: сумісні, частково сумісні та несумісні. Вони представлені на рис. 4.6. Необхідно зазначити, що такий поділ є доволі умовним, оскільки часто виникає тільки в момент здійснення певного виду господарської діяльності, або охоплює певний проміжок часу, та зникає після завершення цього виду діяльності або закінчення періоду.

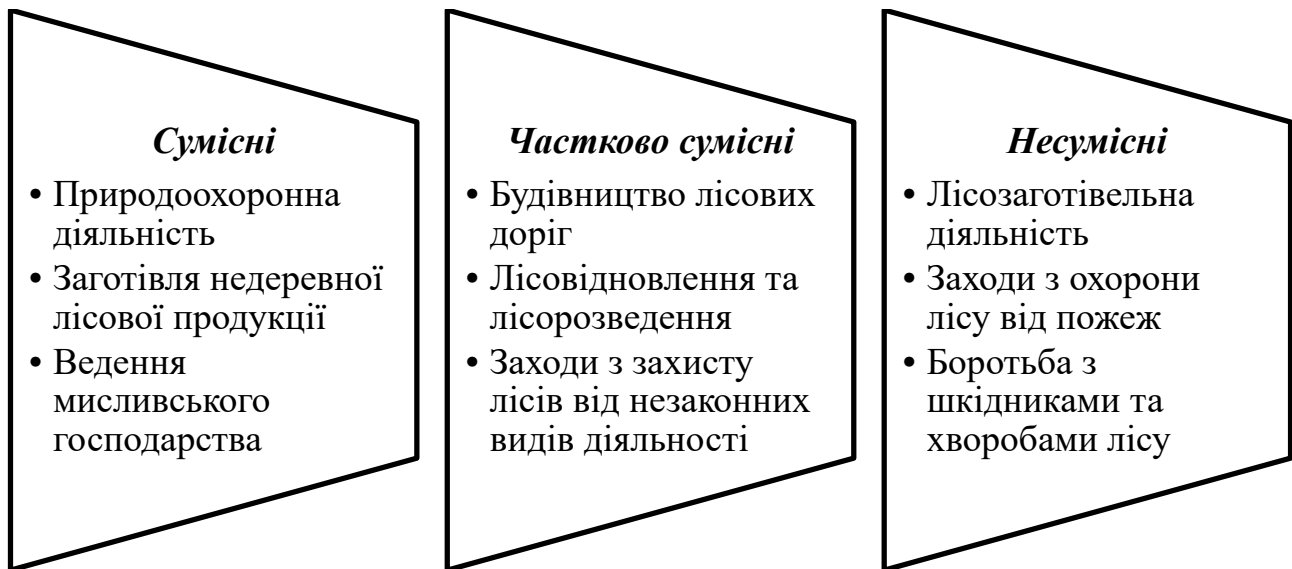

Рис. 4.7. Оцінка сумісності традиційного та туристично-рекреаційного використання лісів

Джерело: побудовано автором

Сумісні види господарської діяльності забезпечують та підтримують можливості розвитку туризму та рекреації. Однак за певних умов вони можуть накладати обмеження щодо перебування на території. Природоохоронна діяльність у лісі та встановлення відповідного режиму доступу до окремих територій та об'єктів з одного боку обмежує ведення будь-якої туристично-рекреаційної діяльності. Водночас заборона та/або обмеження стосуються тільки чітко визначених територій та об'єктів, основним завданням яких є охорона та збереження цінних природних комплексів і підтримання біорізноманіття. У світовій практиці екологічний туризм, як правило, розвивається на територіях, прилеглих до природоохоронних з режимом строгої заповідності, що, з одного боку, забезпечує охорону та збереження важливих природних цінностей, а з іншого – дозволяє туристам максимально близько побачити чи скористатися ними. Найбільш сумісними з природоохоронною діяльністю є, відповідно, екологічний та науково-пізнавальний туризм.

Ведення мисливського господарства користувачами мисливських угідь дозволяє реалізовувати заходи з підтримання та збереження ресурсів мисливської фауни та облаштування території (будівництво будинків, місць відпочинку, веж для спостереження за дикими тваринами) для потреб мисливського туризму. Заходи з ведення мисливського господарства також сприяють розвитку науково-пізнавального туризму, пов'язаного зі спостереженнями та дослідженням поведінки диких тварин у природі. Як і у випадку з природоохоронною діяльністю, заходи, пов'язані з веденням мисливського господарства, можуть накладати тимчасові обмеження у період

відтворення ресурсів мисливської фауни. На сьогодні у період дії воєнного стану полювання в Україні заборонено, а, відповідно, існують суттєві обмеження для здійснення традиційного мисливського туризму.

При заготівлі підприємствами лісової сфери недеревної лісової продукції (НДЛП) виникає конкурентність щодо збору окремих видів лісових ресурсів (грибів, ягід тощо) між ними та рекреантами. Водночас під час заготівлі НДЛП відсутні перешкоди для здійснення інших видів туристично-рекреаційної діяльності, зокрема спортивно-оздоровчого чи екстремального туризму. Хоч необхідно зазначити, що в останні роки збір НДЛП в лісах Карпатського регіону з комерційною метою здійснюється виключно місцевим населенням та підприємствами малого бізнесу на основі лімітів, доведених обласними органами влади, та дозволів (лісових квитків), які виписуються постійними лісокористувачами на основі цих лімітів.

Частково сумісні види діяльності, які здійснюються установами та організаціями у сфері ведення лісового господарства, тимчасово обмежують усі види туристично-рекреаційної діяльності, або здійснюють негативний вплив на окремі з них.

Будівництво лісових доріг, з одного боку, здійснює негативний вплив та деструкцію лісових ділянок, а також змінює лісові ландшафти, які є привабливими для туристів. З іншого боку, лісові дороги після завершення будівництва активно використовуються для пішохідних і велосипедних прогулянок в рамках рекреаційного та спортивно-оздоровчого туризму, сприяють доступу до лісових ділянок для збору грибів, ягід, а також мисливського туризму.

Заходи з лісовідновлення накладають обмеження на здійснення туристично-рекреаційної діяльності на ділянках молодих насаджень. Однак такі ділянки можуть служити для цілей збору туристами та рекреантами недеревної лісової продукції, а також для ведення мисливського туризму, оскільки приваблюють диких копитних тварин, котрі є об'єктом мисливського туризму.

Заходи із захисту лісів від незаконних видів діяльності передбачають патрулювання території лісів з метою виявлення лісопорушень представниками лісокористувачів та тимчасове обмеження на здійснення інших видів діяльності, в тому числі і туристично-рекреаційної.

Несумісні види традиційної діяльності повністю унеможливають або значно обмежують здійснення більшості видів туристично-рекреаційної діяльності на певній території. Найбільш стримуючим фактором для розвитку туризму на території лісових угідь є лісозаготівельна діяльність. Під час лісозаготівель відбувається вилучення деревних ресурсів та пошкодження

інших ресурсів лісу, які можуть бути використані для потреб туризму та рекреації. Рубки лісу суцільним способом на великих територіях також спотворюють ландшафти, змінюють мікроклімат території та спричинюють водну та вітрову ерозію. Окрім того, будь-яка туристично-рекреаційна діяльність неможлива безпосередньо у період проведення лісозаготівель, що пов'язано у першу чергу з виконанням робіт підвищеного ризику та необхідністю дотриманням безпекових заходів усіма відвідувачами лісу.

Для визначення ступеня конфліктності та конкурентності туристично-рекреаційного використання лісів та лісозаготівельного виробництва на регіональному рівні проведено аналіз обсягів та інтенсивності лісозаготівель в межах регіонів України на основі даних, представлених у додатку Л. Було проведено розрахунки охоплення рубками площі регіонів та інтенсивності лісокористування й визначено рейтингові місця регіонів за відповідними показниками. Отримані дані можна співставити з рейтингом регіонів, визначеним відповідно до індексів конкурентоспроможності їх туристично-рекреаційної сфери за лісоресурсними показниками (табл. 4.11).

Таблиця 4.11

Інтенсивність лісозаготівель в регіонах України у 2018–2020 рр. та конкурентоспроможність їх туристично-рекреаційної сфери за лісоресурсними показниками

Регіон	Площа рубок від загальної вкритої лісом площі, %	Рейтинг	Обсяг заготовленої деревини з 1 га вкритої лісом площі, м ³ /га	Рейтинг	Індекс конкурентоспроможності ТРС регіону за лісоресурсними показниками	Рейтинг
Вінницька обл.	4,78	8	1,83	11	2,53	19
Волинська обл.	4,73	9	2,13	10	3,36	8
Дніпропетровська обл.	1,56	23	0,43	20	2,20	22
Донецька обл.	2,19	20	0,34	22	2,86	14
Житомирська обл.	6,65	2	3,19	2	2,73	15
Закарпатська обл.	3,44	16	1,61	14	4,03	5
Запорізька обл.	1,35	24	0,19	25	2,11	23
Івано-Франківська обл.	4,01	13	1,74	13	4,97	1
Київська обл.	5,47	6	2,76	4	3,31	9
Кіровоградська обл.	2,76	19	1,15	18	2,45	20
Луганська обл.	3,12	18	0,64	19	1,87	25
Львівська обл.	3,81	14	1,75	12	4,84	2
Миколаївська обл.	1,93	21	0,25	24	2,64	17

Продовження таблиці 4.11

Одеська обл.	1,73	22	0,31	23	2,44	21
Полтавська обл.	3,27	17	1,46	15	3,24	11
Рівненська обл.	5,68	5	2,29	8	4,08	4
Сумська обл.	5,25	7	2,39	6	3,42	7
Тернопільська обл.	3,78	15	1,40	16	2,70	16
Харківська обл.	4,66	10	1,28	17	3,21	12
Херсонська обл.	1,29	25	0,43	21	3,27	10
Хмельницька обл.	5,91	4	2,80	3	3,65	6
Черкаська обл.	6,11	3	2,20	9	2,08	24
Чернівецька обл.	4,53	11	2,44	5	3,09	13
Чернігівська обл.	4,30	12	2,30	7	4,26	3
м. Київ	18,96	1	3,51	1	2,62	18

Аналіз засвідчує, що за показниками обсягів та інтенсивності лісозаготівель усі області Карпатського регіону займають місця в середині рейтингу. Водночас у рейтингу конкурентоспроможності ТРС за лісоресурсними показниками дві області регіону (Івано-Франківська та Львівська) займають найвищі місця, а Закарпатська є п'ятою серед регіонів України.

Такий результат підтверджує дані проведеного нами аналізу щодо значного туристично-рекреаційного потенціалу лісових ресурсів Карпатського регіону з урахуванням великої площі лісів, які мають обмеження щодо лісозаготівельної діяльності, та виконують захисні і природоохоронні функції.

Негативний фактор впливу від лісозаготівель частково компенсується застосуванням вибіркового способу рубок, що дозволяє зберігати частини деревостану на корені, та в подальшому використовувати для потреб мисливського, спортивно-оздоровчого туризму та збору НДЛП. Враховуючи той факт, що лісовідновлення шляхом садіння і висівання лісу здійснюється тільки на місцях проведення суцільних рубок (зокрема суцільних рубок головного користування та суцільних санітарних рубок), можна зробити висновок, що самі суцільні рубки, як один з найбільш деструктивних та несумісних з туристично-рекреаційною діяльністю факторів, займають порівняно незначну частку відносно загальної площі рубок в чотирьох областях Карпатського регіону, а домінують рубки, які проводяться вибірково способом, дозволяючи зберігати при цьому вкриту лісом площу та здійснювати туристично-рекреаційну діяльність, зокрема збір недеревної лісової продукції, прогулянковий та спортивно-оздоровчий туризм тощо. Щорічні площі лісовідновлення в Закарпатській, Івано-Франківській та Львівській областях в основному незначно перевищують 2 тис. га, а в Чернівецькій області є ще меншими (додаток М) і становлять відносно невелику частку від площі рубок

(додаток Л) та, відповідно, не мають суттєвого впливу на обмеження туристично-рекреаційної діяльності тільки на невеликих територіях.

Охорона лісу від пожеж та пов'язані з нею заходи накладають суттєві обмеження на здійснення туристично-рекреаційної діяльності та регулюються чинним законодавством України¹⁷⁸. На період підвищеної пожежної небезпеки, який, як правило, в Карпатському регіоні, як і загалом в Україні, триває з квітня по вересень, лісові дороги перекриваються для в'їзду автотранспорту, лісокористувачами здійснюються заходи з інформування населення та патрулювання території з метою дотримання заходів пожежної безпеки. Специфікою цього виду діяльності, що здійснюється в рамках охорони лісу, є те, що він припадає на найбільш активний туристичний сезон, охоплюючи період з травня по вересень, та пов'язаний зі значним збільшенням числа туристів і рекреантів й антропогенним навантаженням на лісові екосистеми. Водночас необхідно відмітити, що такі обмеження як правило мають сезонний характер та суттєво послаблюються чи скасовуються в інший період. Суттєвою перевагою більшості лісів Карпатського регіону є те, що вони в основному належать до 3–4 класів пожежної небезпеки з урахуванням вологих та сирих типів лісорослинних умов, які притаманні лісам регіону, та відповідно меншими вимогами щодо протипожежних заходів¹⁷⁹.

Видом господарської діяльності, який суттєво обмежує можливості туризму і рекреації, є боротьба з шкідниками та хворобами лісу, особливо яка проводиться шляхом авіаційної та іншої обробки хімічними засобами на значних площах. У такому разі здійснюються заходи з оповіщення населення про роботи підвищеної небезпеки та з обмеження доступу до лісу. Водночас необхідно відмітити, що роботи по боротьбі з шкідниками та хворобами лісу, які здійснюються хімічним способом, мають місце в дуже незначних кількостях в останні кілька років. У Закарпатській області площа, охоплена хімічною обробкою лісів, становила 380 га, у Львівській області в період 2019–2021 рр. відповідні роботи проводились на площі всього 4–5 га, а в Івано-Франківській та Чернівецькій областях взагалі були відсутні (додаток М).

¹⁷⁸ Про затвердження Порядку організації охорони і захисту лісів. Постанова КМУ від 20 травня 2022 р. №612. *Законодавство України: сайт*: URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/612-2022-%D0%BF?find=1&text=%D0%BA%D0%BB%D0%B0%D1%81#w1_1.

¹⁷⁹ Про затвердження Правил пожежної безпеки в лісах України. Наказ Державного комітету лісового господарства України №278 від 27.12.2004. *Законодавство України: сайт*: URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0328-05?find=1&text=%D0%BA%D0%BB%D0%B0%D1%81#w1_1

Прикладами конфліктних ситуацій, які безпосередньо не пов'язані з видами господарської діяльності, що здійснюються користувачами лісових угідь, але суттєво впливають на розвиток туризму за рахунок використання природних, в тому числі лісових ресурсів, також є будівництво об'єктів зеленої енергетики, зокрема вітрових генераторних установок на гірських хребтах, які не тільки впливають на гірські екосистеми та місцеве біорізноманіття, а й потенційно можуть відштовхувати туристів, спотворюючи місцеві ландшафти, та ускладнюючи пересування горами. Це ж стосується і будівництва невеликих гідроелектростанцій на гірських ріках, що суттєво впливає на активний туризм, значно утруднюючи сплав туристів по гірських річках, зокрема таких як Чорний та Білий Черемош на Івано-Франківщині чи Прут в межах Чернівецької області.

З урахуванням описаних нами вище видів конфліктів, які виникають між різними лісокористувачами та видами господарської діяльності, що проводиться у лісах, додаткове залучення лісових ресурсів в розвиток туристично-рекреаційної сфери по-різному впливає на ключових стейкхолдерів, залежних від ведення лісового господарства та стану лісових ресурсів. Зокрема, вилучення більших площ лісів з-під інтенсивних лісозаготівель та їх використання для потреб туристичної та рекреаційної діяльності може одержати позитивну оцінку таких груп стейкхолдерів як місцевих громад та органів місцевого самоврядування, завдяки можливості використання недеревної продукції лісів, забезпечення своїх рекреаційних потреб, та надання супутніх послуг для задоволення потреб туристів і рекреантів; провайдерів туристичних послуг, які зможуть одержати додаткові доходи від розвитку туризму та рекреації; неурядові громадські, у першу чергу, екологічні організації, які переймаються питаннями охорони природи та збереження біорізноманіття; а також працівників науково-дослідних та академічних організацій, котрі є основними споживачами послуг науково-пізнавального туризму.

ВИСНОВКИ

Сфера туризму та рекреації займає вагомe місце в глобальній економіці, генеруючи значну частку валового внутрішнього продукту та доходів бюджетів цілої низки країн світу. За даними Всесвітньої Ради з туризму та подорожей (WTTC) у передковідний період (2018 р.) загальний внесок індустрії туризму у світовий ВВП становив більше 10%. Україна не входила до числа країн-лідерів за розвитком туризму, водночас валова додана вартість, що створюється безпосередньо в туризмі, за оцінками сягала 5% від ВВП, а разом із суміжними видами економічної діяльності частка туризму у ВВП України перевищувала 11%, що більше від вкладу переробної промисловості та низки інших видів економічної діяльності. Водночас відсутність туризму та рекреації як окремого її виду у національному класифікаторі, а, відповідно, і розпорошеність даних, які слід відносити до неї, у системі статистики, ускладнює аналіз стану та перспектив розвитку туристично-рекреаційної сфери регіонів, робить проблемною оцінку її конкурентоспроможності.

Оскільки вирішення цієї проблеми має вагомe значення для визначення місця туристично-рекреаційної сфери у стратегічних документах регіонального розвитку, при обґрунтуванні ефективності проєктів щодо розвитку туризму і рекреації в регіонах, необхідно розробити методичний інструментарій, який би забезпечував достатню об'єктивність оцінки її конкурентоспроможності на рівні регіонів.

У пропонованому виданні розглянуто питання методології та методики оцінювання конкурентоспроможності туристично-рекреаційної сфери, наведено результати її оцінки стосовно Карпатського та інших регіонів України і здійснено їх наукову інтерпретацію. В основі проведеної оцінки лежить аналіз наявних підходів до оцінки конкурентоспроможності туристично-рекреаційної сфери регіонів та обґрунтування можливості використання з цією метою застосовуваної у міжнародній практиці методології визначення індексу конкурентоспроможності у сфері подорожей і туризму (The Travel & Tourism Competitiveness Index, TTCI) країн світу з її адаптацією до завдань та специфіки оцінки конкурентоспроможності туристично-рекреаційної сфери регіонів України. З цією метою обґрунтовано переліки іманентних регіонам оціночних показників та індикаторів, використання яких забезпечує об'єктивність і коректність оцінки конкурентоспроможності туристично-рекреаційної сфери регіонів на національному рівні.

На основі такого підходу запропоновано методичні рекомендації з оцінювання конкурентоспроможності туристично-рекреаційної сфери регіонів

України за 4 групами показників – сприятливість середовища (економічне середовище, безпека, демографія та ринок праці); інфраструктурний розвиток (транспортна інфраструктура, інформаційна та банківська інфраструктура); природні та історико-культурні ресурси; рівень розвитку туристично-рекреаційної сфери – з інструментарієм визначення часткових й інтегрального індексу конкурентоспроможності туристично-рекреаційної сфери регіонів.

Деталізовано поняття об'єкту оцінки – туристично-рекреаційної сфери регіону. Вона розглядається як складова його господарської системи, у якій здійснюється економічна діяльність із задоволення туристично-рекреаційних потреб місцевого населення й мешканців інших регіонів і країн шляхом продукування й реалізації відповідних послуг та товарів переважно на базі місцевих природних та інших ресурсів і факторів, яким притаманна туристично-рекреаційна атрактивність. Наведено класифікацію видів туристично-рекреаційної діяльності за їх природно-ресурсною, історико-культурною та діловою орієнтованістю (атрактивністю) з виділенням санаторно-курортної діяльності, орієнтованої на природні лікувальні фактори, та туристично-відпочинкової діяльності трьох видів: пов'язаної з використанням природних атракцій (пішохідний пізнавальний, спортивно-оздоровчий, гірськолижний, екстремальний, екологічний, сільський зелений туризм тощо), історико-культурних атракцій (екскурсійна діяльність, мистецький, етнокультурний, релігійний, фестивальний туризм тощо), а також пов'язаної з комерційною та суспільною діяльністю (діловий, розважально-ігровий туризм, конгрес- та шопінг-туризм тощо).

Кожен з видів туристично-рекреаційної діяльності має свою ресурсну специфіку і для свого розвитку потребує наявності тих чи інших атракцій. Різною є і популярність видів туризму та рекреації. Це робить оцінку конкурентоспроможності туристично-рекреаційної сфери регіонів досить складним завданням. Водночас автори вважають, що урахування при її оцінюванні широкого спектру факторів дозволяє зменшувати до прийняттого ризик необ'єктивності узагальненої оцінки конкурентоспроможності туристично-рекреаційної сфери регіону.

Виходячи з цього проведено порівняльну оцінку конкурентоспроможності туристично-рекреаційної сфери регіонів України. За інтегральними індексами конкурентоспроможності ТРС визначено їх рейтинг. При цьому було встановлено три типи регіонів-лідерів за рівнем конкурентоспроможності: 1) з високим демографічним потенціалом, розвинутою економікою, вищим рівнем доходів населення й, відповідно, високим попитом на туристично-рекреаційні послуги, що забезпечує,

насамперед, розвиток сегменту виїзного туризму – Дніпропетровська, Харківська області тощо; 2) з умовами, сприятливими для особливо популярного літнього відпочинку, пов'язаного з водоймами та пляжами – південні приморські регіони, Волинська обл.; 3) з поєднанням високого природного та історико-культурного потенціалу туризму та рекреації, можливостями як для літніх, так і зимових видів туристично-рекреаційної діяльності – області Карпатського регіону. Деякі регіони, зокрема м. Київ, Одеська обл., поєднують ознаки кількох з виділених типів.

Розглянуто чинники конкурентоспроможності туристично-рекреаційної сфери регіонів. Їх детальна оцінка здійснена на прикладі областей Карпатського регіону. Аналіз засвідчив, що високі рейтингові місця цих областей (інтегральний індекс конкурентоспроможності ТРС Львівської обл. є другим серед регіонів України, Закарпатської та Івано-Франківської – 8–9, Чернівецької – 11) зумовлюється їх високим природним та історико-культурним потенціалом туризму та рекреації. Зокрема, Львівська, Закарпатська, Івано-Франківська та Чернівецька області у рейтингу регіонів за групою показників, які характеризують природні та історико-культурні чинники, займають місця з першого по четверте. Сприятливими для туристично-рекреаційної діяльності у Карпатському регіоні є також інфраструктурні (транспортна та інформаційна інфраструктура) чинники, рівень екологічної та соціальної безпеки, демографічна ситуація та умови ринку праці.

При розгляді чинників конкурентоспроможності ТРС регіону загострено увагу на впливі ризиків щодо безпеки, які розглянуто на прикладі пандемії COVID-19 і воєнного стану та наслідків війни. Засвідчено вразливість цієї сфери до надзвичайних ситуацій такого типу. Зокрема, потік туристів та рекреантів, які перебували у колективних засобах розміщення Карпатського регіону у 2020 р. порівняно з періодом до пандемії (2018 р.) зменшився на 45,3%, а обсяги реалізованої продукції готелями і подібними засобами тимчасового розміщення зменшилися на 35%. Водночас встановлено, що з подоланням пандемії обсяги туристично-рекреаційних потоків швидко відновилися, однак широкомасштабна військова агресія поставила нові складні виклики перед туристично-рекреаційною сферою регіону, спричинила падіння традиційного попиту на послуги сфери й значні економічні збитки. Враховуючи вагому роль ТРС Карпатського регіону України в його соціально-економічному розвитку, вирішенні питань зайнятості населення, насамперед гірських та сільських територій, постали завдання з її підтримки у кризовий період, а також щодо повоєнного розвитку. Серед шляхів вирішення таких завдань у воєнний

період вбачається посилення державної підтримки через механізми оподаткування, компенсації витрат суб'єктів господарювання цієї сфери на теплоносії й комунальні послуги, диверсифікації діяльності й тимчасового перепрофілювання використання об'єктів та інших матеріальних активів ТРС, ширшого їх залучення для реабілітації постраждалих від війни тощо.

Розвитку туристично-рекреаційної сфери Карпатського регіону у повоєнному періоді можуть служити організаційно-економічні та інституційні заходи, зокрема – виділення туризму та рекреації як окремого виду у класифікаторі видів економічної діяльності, налагодження системи статистичних спостережень за результатами діяльності суб'єктів цієї сфери; відновлення зруйнованих і пошкоджених об'єктів історико-культурної спадщини; актуалізація регіональних стратегій розвитку; розроблення цільових регіональних програм розвитку сфери туризму та рекреації; сприяння формуванню кластерних утворень у цій сфері; пошук додаткових можливостей забезпечення інвестиційних потреб сфери, у тому числі через розвиток інституцій публічно-приватного партнерства; розвиток туристично-рекреаційної інфраструктури – інформаційних центрів, інформаційно-комунікаційних електронних платформ, додатків для смартфонів, маркування туристичних маршрутів тощо; розроблення нових туристичних продуктів «туризму пам'яті», «воєнного туризму» тощо; доповнення природних атракцій штучними: аквапарки, спа-комплекси з термальними водами, парки розваг, штучні водойми з пляжами, криті комплекси з інфраструктурою для гірськолижного спорту тощо; вирішення екологічних проблем: очищення стічних вод, належне поводження з відходами, запобігання забруднення атмосферного повітря тощо.

Такі заходи мають зайняти належні місця у програмах повоєнного відновлення економіки регіонів, розвитку їх туристично-рекреаційної сфери.

ДОДАТКИ

Показник 1 – Економічне середовище (значення індикаторів)

Область	Підприємств на 10 000 осіб наявного населення ¹⁸⁰	Фізичних осіб-підприємців на 10 000 осіб наявного населення ¹⁸¹	ВРП у фактичних цінах, млрд. грн ¹⁸²	ВРП на одну особу, тис. грн ¹⁸³	Капітальні інвестиції на одну особу, тис. грн ¹⁸⁴	Прямі ін. інвестиції, дол. США на одну особу ¹⁸⁵	Оборот роздрібної торгівлі на одну особу, тис. грн ¹⁸⁶	Вироблена будівельна продукція на одну особу, тис. грн ¹⁸⁷	Обсяг експорту товарів на одну особу, дол. США ¹⁸⁸	Обсяг імпорту товарів на одну особу, дол. США ¹⁸⁹
1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11
АР Крим
Вінницька	143	293	129,1	83,1	8,9	305	21,4	10,7	891	358
Волинська	148	275	75,6	73,2	8,9	280	21,8	2,5	623	1 276
Дніпропетровська	165	331	390,3	122,3	18,6	1 811	36,0	17,8	2 390	1 459
Донецька	76	179	204,9	49,4	6,5	588	9,0	10,1	952	350
Житомирська	144	284	85,3	70,2	7,7	548	23,0	2,1	564	437
Закарпатська	129	274	61,3	48,9	4,1	288	18,2	1,9	1 076	1 001
Запорізька обл.	166	291	155,2	91,5	9,2	925	31,0	2,7	1 732	724
Івано-Франківська	143	289	86,7	63,2	4,7	497	20,0	3,7	554	467
Київська	213	456	218,6	123,2	18,4	1 203	55,7	12,6	1 105	2 346
Кіровоградська	169	260	73,1	77,8	7,3	208	24,0	1,4	978	249
Луганська	67	192	40,3	18,8	1,5	180	5,3	0,7	61	99

¹⁸⁰ Розраховано за: Кількість активних підприємств за регіонами України та видами економічної діяльності (станом на 1 листопада 2019 р.) https://ukrstat.gov.ua/operativ/operativ2014/kap/kap_u/kap_u19.htm

¹⁸¹ Кількість зареєстрованих фізичних осіб-підприємців за регіонами України на 01.04. 2022: https://ukrstat.gov.ua/edrpu/ukr/EDRPU_2022/kfop_reg/arh_kzf_reg_22_u.html

¹⁸² Регіони України, 2020. Ч. II. Державна служба статистики України. Київ, 2021. С. 14

¹⁸³ Там само

¹⁸⁴ Там само, с. 161

¹⁸⁵ Прямі іноземні інвестиції, 2020 р. Офіційний сайт Національного банку України. URL: <https://bank.gov.ua/>

¹⁸⁶ Розраховано за: Регіони України, 2020. Ч. II. Державна служба статистики України. Київ, 2021. С. 155.

¹⁸⁷ Виробництво будівельної продукції у 2020 році. Експрес-випуск. Державна служба статистики України. URL: <https://ukrstat.gov.ua/express/expr2021/02/11.pdf>

¹⁸⁸ Розраховано за: Регіони України, 2020. Ч. II. Державна служба статистики України. Київ, 2021. С. 366.

¹⁸⁹ Розраховано за: Регіони України, 2020. Ч. II. Державна служба статистики України. Київ, 2021. С. 367.

Продовження додатку А

Львівська	171	373	214,4	85,2	9,5	807	28,1	14,1	925	1 371
Миколаївська	195	320	92,4	82,1	8,5	542	23,9	3,1	2 008	705
Одеська	181	396	197,2	82,9	9,1	753	37,0	27,9	572	919
Полтавська	162	304	187,3	134,4	18,3	1 650	28,2	8,1	1 671	845
Рівненська	126	270	67,4	58,3	4,9	325	18,9	3,3	407	332
Сумська	129	266	75,8	70,6	6,8	377	21,4	1,7	912	783
Тернопільська	143	278	57,1	54,8	7,1	217	17,1	2,6	431	391
Харківська	151	451	247,6	92,8	7,7	403	32,9	14,4	553	676

Показник 2 – Безпека (значення індикаторів)

Область	Кількість виявлених злочинів ¹⁹⁰	Кількість виявлених тяжких і особливо тяжких злочинів ¹⁹¹	Кількість ВІЛ-інфікованих та хворих на СНІД ¹⁹²	Кількість хворих з встановленим діагнозом активного туберкульозу ¹⁹³	Скидання забруднених зворотних вод у поверхневі водні об'єкти, млн м ³ ¹⁹⁴	Скидання забруднених зворотних вод у поверхневі водні об'єкти у % до загального водовідведення ¹⁹⁵	Викиди забруднюючих речовин в атмосферне повітря від стаціонарних джерел забруднення, т/км ² ¹⁹⁶	Обсяг відходів I – IV класів небезпеки, накопичених протягом експлуатації, у спеціально відведених місцях чи об'єктах, т/км ² ¹⁹⁷
1	2	3	4	5	6	7	8	9
АР Крим
Вінницька	10 048	3 926	271	424	0,00	0,00	2,95	165,46
Волинська	9 726	3 267	174	390	0,00	0,00	0,25	367,37
Дніпропетровська	30 108	12 636	3 887	1 603	128,00	21,40	16,76	355 600,26
Донецька	21 345	7 554	1 376	880	76,00	7,08	28,34	30 194,57
Житомирська	10 738	4 179	340	435	2,00	3,28	0,39	189,18
Закарпатська	8 942	3 623	101	550	3,00	7,89	0,26	189,91
Запорізька обл.	18 674	6 488	512	692	12,00	1,41	5,72	9 975,95
Івано-Франківська	6 687	2 421	86	334	1,00	1,67	10,10	485,19
Київська	15 623	7 393	882	733	2,00	0,33	2,37	3 401,72

¹⁹⁰ Регіони України, 2020. Ч.1. Державна служба статистики України. Київ, 2021. С.200

¹⁹¹ Регіони України, 2020. Ч.1..., с. 201

¹⁹² Регіони України, 2020. Ч.1..., с. 185

¹⁹³ Регіони України, 2020. Ч.1..., с. 187

¹⁹⁴ Довкілля України 2020. Державна служба статистики України. Київ, 2021. С. 61

¹⁹⁵ Там само, с. 65

¹⁹⁶ Там само, с. 40

¹⁹⁷ Регіони України, 2020. Ч.1. Державна служба статистики України. Київ, 2021. С.239

Продовження додатку Б

1	2	3	4	5	6	7	8	9
Кіровоградська	10 812	4 940	475	424	4,00	12,12	0,43	189,08
Луганська	7 956	2 795	157	255	34,00	91,89	1,33	2 129,66
Львівська	20 493	6 390	320	878	123,00	74,55	3,49	12 962,41
Миколаївська	14 319	5 201	668	454	21,00	28,77	0,46	2 379,27
Одеська	22 134	9 706	3 894	1 742	25,00	16,03	1,28	390,64
Полтавська	15 616	5 455	288	416	2	2,60	1,59	86 810,89
Рівненська	9 509	3 301	159	352	15	26,32	0,50	1 248,76
Сумська	9 862	3 099	150	351	20	44,44	0,88	1 508,87
Тернопільська	6 163	1 823	87	190	2	6,45	0,69	44,28
Харківська	26 066	11 315	726	743	13	4,17	2,99	345,04
Херсонська	12 724	4 370	548	456	2	3,39	0,62	49,39
Хмельницька	6 233	2 036	195	376	1	2,22	0,88	460,19
Черкаська	9 996	3 816	387	384	3	3,79	2,46	359,10
Чернівецька	6 297	2 003	66	165	2	4,88	0,22	440,32
Чернігівська	10 917	4 004	457	355	11	14,67	0,66	285,72
м. Київ	39 297	16 501	1 431	716	16	2,50	30,08	90 491,33
м. Севастополь

Показник 3 – Демографія та ринок праці (значення індикаторів)

Область	Чисельність наявного населення, млн осіб ¹⁹⁸	Чисельність постійного населення у віці 16–59 років, тис. осіб ¹⁹⁹	Робоча сила у віці 15–70 років, тис. осіб ²⁰⁰	Зайняте населення у віці 15–70 років, % до населення віком 15–70 років ²⁰¹	Коефіцієнт загального приросту населення на 1 000 осіб наявного населення ²⁰²	Безробіття населення у віці 15–70 років, % до робочої сили ²⁰³	Рівень середньої освіти (за результатами ЗНО) ²⁰⁴		Кількість студентів закладів вищої освіти – на 10 000 наявного населення ²⁰⁵
							Не подолали поріг, %	Отримали 180–200 балів, %	
1	2	3	4	5	6	7	8	9	10
АР Крим
Вінницька	1 545,4	912,0	710,7	56,2	-10,6	10,7	8,07	11,50	254
Волинська	1 031,4	615,1	416,0	48,9	-3,9	12,5	6,75	12,95	200
Дніпропетровська	3 176,6	1 886,2	1 496,8	58,0	-11,0	8,6	8,21	9,38	260
Донецька	4 131,8	2 400,0	838,8	49,2	...	14,9	9,45	9,17	66
Житомирська	1 208,2	716,7	549,4	55,3	-10,6	10,9	9,13	12,14	185
Закарпатська	1 253,8	764,2	551,4	53,7	-2,9	10,6	15,10	7,74	161
Запорізька обл.	1 687,4	999,5	791,7	56,0	-12,5	10,7	9,79	7,89	291
Івано-Франківська	1 368,1	834,6	599,3	54,1	-5,2	8,4	9,74	14,32	235
Київська	1 781,0	1 065,5	811,6	57,8	4,2	6,9	7,71	11,21	106
Кіровоградська	933,1	546,5	414,7	53,1	-14,0	12,7	8,35	9,63	125
Луганська	2 121,3	1 247,9	339,4	56,4	...	15,4	8,95	8,77	84
Львівська	2 512,1	1 521,3	1 122,3	56,0	-5,7	7,6	6,94	19,69	380
Миколаївська	1 119,9	671,2	537,1	57,3	-10,2	10,7	9,70	8,02	241
Одеська	2 377,2	1 418,2	1 067,1	56,8	-3,8	7,1	9,72	8,94	316

¹⁹⁸ Регіони України, 2020. Ч. I. Державна служба статистики України. Київ, 2021. С. 27

¹⁹⁹ Там само, с. 34

²⁰⁰ Там само, с. 62

²⁰¹ Там само, с. 64

²⁰² Там само, с. 37

²⁰³ Там само, с. 75

²⁰⁴ Регіональні дані ЗНО 2020. URL: <https://zno.testportal.com.ua/stat/2020>

²⁰⁵ Розраховано за: Регіони України, 2020. Ч. I. Державна служба статистики України. Київ, 2021. С. 87

Продовження додатку В

1	2	3	4	5	6	7	8	9	10
Полтавська	1 387,0	829,8	643,2	54,8	-11,2	12,0	7,33	11,25	245
Рівненська	1 153,0	686,9	513,8	56,1	-3,9	9,3	9,15	14,34	211
Сумська	1 068,2	639,6	507,7	56,8	-13,9	9,4	6,34	13,37	177
Тернопільська	1 038,7	630,4	450,4	51,6	-7,9	11,5	9,20	12,88	273
Харківська	2 658,5	1 618,6	1 288,1	59,9	-9,3	6,2	6,61	12,41	467
Херсонська	1 027,9	612,5	490,1	56,8	-11,0	11,3	9,48	7,94	202
Хмельницька	1 254,7	739,4	560,6	54,8	-8,7	9,9	8,21	12,25	202
Черкаська	1 192,1	706,0	557,6	57,0	-11,7	9,5	7,26	11,25	272
Чернівецька	901,6	549,2	413,3	56,5	-5,6	8,9	8,64	10,64	248
Чернігівська	991,3	572,3	466,7	56,4	-14,8	11,9	8,70	11,12	131
м. Київ	2 967,4	1 784,6	1 450,2	61,7	-1,8	6,8	5,10	18,27	872
м. Севастополь

Показник 4 – Транспортна інфраструктура (значення індикаторів)

Область	Наявність аеропортів (без військових) ²⁰⁶	Пасажиропотік аеропортів, 2019 р. (млн) ²⁰⁷	Довжина автомобільних доріг загального користування (км / тис. км ²) ²⁰⁸	Перевезення пасажирів автомобільним транспортом, 2019 р. (тис. / тис. осіб наявного населення) ²⁰⁹	Експлуатаційна довжина залізничних колій загального користування, 2020 р. (км / тис. км ²) ²¹⁰	Відправлення пасажирів залізничним транспортом, 2019 р. (тис./тис. осіб наявного населення) ²¹¹
1	2	3	4	5	6	7
АР Крим
Вінницька	+	-	359	49,6	40,5	2,7
Волинська	-	-	308	59,7	29,4	1,8
Дніпропетровська	+	0,3	288	35,2	48,7	4,0
Донецька	-	-	305	19,4	35,3	1,2
Житомирська	+	-	288	49,1	34,1	2,3
Закарпатська	+	-	267	26,6	47,1	2,0
Запорізька обл.	+	0,4	258	49,0	36,3	3,9
Івано-Франківська	+	0,1	294	47,1	35,5	1,7
Київська	+	15,3	309	43,3	30,0	23,4
Кіровоградська	-	-	256	51,0	36,2	2,4
Луганська	-	-	165	2,6	20,4	0,5
Львівська	+	2,2	397	49,2	57,9	4,3
Миколаївська	+	-	195	78,7	28,7	1,3
Одеська	+	1,7	249	40,4	31,0	4,0
Полтавська	+	-	310	39,5	29,6	3,3
Рівненська	+	-	260	73,7	28,8	2,4
Сумська	+	-	302	65,0	29,5	4,6
Тернопільська	+	-	362	45,6	40,8	2,3

209

²⁰⁶ Аеропорти України. URL: <https://avia.gov.ua/placemarks/>

²⁰⁷ Пасажиропотік аеропортів України. URL: <https://www.slovoidilo.ua/2021/07/20/infografika/suspilstvo/yak-zminyuvavsya-pasazhyropotik-najbilshyx-aeroportiv-ukrayiny>

²⁰⁸ Розраховано за: Регіони України, 2020. Ч.ІІ. Державна служба статистики України. Київ, 2021. С. 305.

²⁰⁹ Там само, с. 297

²¹⁰ Там само, с. 304

²¹¹ Там само, с. 299

Продовження додатку Г

1	2	3	4	5	6	7
Харківська	+	1,3	309	33,9	48,4	8,9
Херсонська	+	0,2	176	47,9	15,9	1,8
Хмельницька	-	-	349	47,7	35,8	1,9
Черкаська	+	-	292	45,1	27,9	1,9
Чернівецька	+	0,08	358	33,4	51,0	0,9
Чернігівська	-	-	241	37,8	26,7	4,5
м. Київ	+	2,6	н/д	74,1	н/д	н/д
м. Севастополь

Показник 5 – Інформаційна та банківська інфраструктура (значення індикаторів)

Область	Відсоток населення, що користується послугами Інтернету ²¹²	Частка домогосподарств, які мають доступ до послуг Інтернету вдома ²¹³	Абоненти Інтернету – на 1 000 наявного населення ²¹⁴	Абоненти рухомого (мобільного) зв'язку на 1 000 наявного населення ²¹⁵	Обсяг реалізованих послуг у сфері телекомунікацій та поштового зв'язку на одну особу, тис. грн ²¹⁶	Кількість банківських відділень на 100 000 наявного населення ²¹⁷
1	2	3	4	5	6	7
АР Крим
Вінницька	69,4	69,0	626,5	947,7	962	15
Волинська	72,8	80,6	558,8	1 213,0	1 058	13
Дніпропетровська	80,7	87,2	565,5	1 308,3	1 084	20
Донецька	74,0	79,0	435,7	1 362,6	1 091	8
Житомирська	68,9	71,7	570,8	936,4	978	15
Закарпатська	78,9	87,2	465,5	1 122,6	1 005	13
Запорізька обл.	78,1	83,3	512,7	1 233,3	1 207	19
Івано-Франківська	77,3	79,6	482,3	1 127,5	934	14
Київська	75,1	74,1	682,4	985,6	1 037	16
Кіровоградська	68,7	67,6	499,1	1 240,6	1 074	17
Луганська	71,0	77,3	427,6	1 382,2	995	5
Львівська	70,0	81,1	662,7	1 101,9	1 344	19
Миколаївська	76,8	79,3	715,0	1 416,6	1 264	17
Одеська	78,7	80,3	1 131,6	1 424,1	1 682	22
Полтавська	68,2	71,7	540,6	1 385,3	1 260	23

²¹² Регіони України, 2020. Ч. I. Державна служба статистики України. Київ, 2021. С. 255-268.

²¹³ Там само, с. 269.

²¹⁴ Розраховано за: Кількість абонентів Інтернету по регіонах на 01 січня 2020 року https://ukrstat.gov.ua/operativ/operativ2019/zv/zv_reg/kaI_reg/kaI_reg0419_u.htm

²¹⁵ Транспорт і зв'язок України – 2018. Стат. Збірник. Київ, 2019. С. 137. URL: https://ukrstat.gov.ua/druk/publicat/kat_u/2019/zb/08/zb_tr2018pdf.pdf

²¹⁶ Там само, с. 116

²¹⁷ Діючі структурні підрозділи банків в окремих регіонах України на 01.04.2021 р. URL: <https://minfin.com.ua/ua/credits/articles/skolko-bankovskih-otdeleniy-ostanetsya-v-ukraine/>

Продовження додатку Д

1	2	3	4	5	6	7
Рівненська	74,2	78,3	514,4	980,7	881	12
Сумська	76,8	75,3	513,3	1 369,0	1 175	17
Тернопільська	76,4	83,1	429,6	840,7	950	12
Харківська	81,2	81,8	595,2	1 504,1	1 358	21
Херсонська	68,2	76,1	520,0	1 492,8	1 308	17
Хмельницька	72,3	71,5	520,5	808,0	911	14
Черкаська	76,5	78,4	527,7	1 059,9	1 080	16
Чернівецька	72,5	81,1	466,9	1 221,8	1 134	11
Чернігівська	67,9	75,5	679,6	1 306,9	1 282	18
м. Київ	83,5	90,5	1 152,1	2 026,2	9 352	35
м. Севастополь

Показник 6 – Природно-ресурсний потенціал (значення індикаторів)

Область	Ліси- стість тери- торії, % ²¹⁸	Ная- вність гірських тери- торій	Кіль- кість об'єктів ПЗФ ²¹⁹	Площа об'єктів ПЗФ, тис. га ²²⁰	Наявність природ- них об'єктів Світової спадщини ²²¹	Кіль-кість родо-виц лікува- льних мін. вод ²²²	Запаси лікував- льних мін. вод, м ³ /добу ²²³	Наявність родовищ пелоїдів, озокериту, ропи лиманів та озер ²²⁴	Щіль- ність річкової мережі, км/км ² ²²⁵	Площа озер, ставків, водо- сховищ, тис. га ²²⁶	Наяв-ність морсь-ких та унікаль- них озерних пляжів, од.	Кількість об'єктів полювання		
												Копит- них тварин , тис. голів	Хутро- вих звірів, тис. голів	Перна- тої дичин и, тис. голів
1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13	14	15
АР Крим
Вінницька	14,4	-	427	60,1	-	20	4 362	+	0,445	41,2	-	10,7	73,8	392,5
Волинська	34,6	-	397	236,0	-	3	290	+	0,168	54,0	+	11,3	62,7	242,4
Дніпропетровська	6,1	-	182	100,7	-	12	2 442	0	0,237	34,2	-	6,6	115,2	1 085,2
Донецька	7,7	-	187	102,8	-	4	3 159	+	0,439	28,2	+	3,0	71,8	301,1
Житомирська	37,7	-	263	141,6	-	1	963	-	0,432	18,0	-	22,7	74,8	341,8
Закарпатська	56,7	+	503	197,9	+	23	4 148	+	1,535	1,6	-	13,4	45,2	189,3
Запорізька	4,9	-	348	138,2	-	12	5 231	+	0,219	11,1	+	1,7	128,1	413,1
Івано-Франківська	45,7	+	526	223,9	-	14	139	+	1,124	5,2	-	9,3	34,5	212,7
Київська	23,1	-	238	344,3	-	7	2 292	-	0,311	158,4	-	8,1	25,3	200,2
Кіровоградська	7,7	-	230	101,4	-	3	433	-	0,401	26,8	-	7,5	85,5	962,7

²¹⁸ Регіони України 2019: стат. зб. Ч. I. Державна служба статистики України, 2019. URL: https://ukrstat.gov.ua/druk/publicat/kat_u/2019/zb/12/zb_ru1ch2019.pdf.

²¹⁹ Регіональні доповіді про стан навколишнього природного середовища в областях України за 2021 рік. URL: <https://mepr.gov.ua/news/39936.html>.

²²⁰ Там само

²²¹ Спадщина ЮНЕСКО в Україні. URL: <https://ukrainaincognita.com/unesco>

²²² Наведено за: Мапа природних лікувальних ресурсів України. ДУ «Науково-дослідний інституту медичної реабілітації та курортології Міністерства охорони здоров'я України». URL: <https://kurort.gov.ua/pryrodni-likuvalni-resursy/mineralni-vody/>

²²³ Сивий М., Паранько І., Іванов. Географія мінеральних ресурсів України: монографія. Львів : Простір М, 2013. 684 с.

²²⁴ Наведено за: Мапа природних лікувальних ресурсів України...

²²⁵ Розраховано за: Регіональні доповіді про стан навколишнього природного середовища в областях України за 2021 рік...

²²⁶ Наведено за: Водний фонд України: Штучні водойми — водосховища і ставки: Довідник / За ред. В.К. Хільчевського, В.В. Гребеня. К. : «Інтер-прес ЛТД», 2014. 164 с.; Регіональні доповіді про стан навколишнього природного середовища в областях України за 2021 рік..

Продовження додатку Е

1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13	14	15
Луганська	13,4	-	205	94,2	-	3	2 525	-	0,124	9,3	-	4,1	53,0	127,6
Львівська	31,8	+	404	180,2	+	22	1 831	+	0,749	13,5	-	19,7	70,7	289,7
Миколаївська	5,0	-	151	77,8	-	5	1 577	-	0,134	18,8	+	2,7	44,6	187,8
Одеська	6,7	-	127	163,8	-	16	6 702	+	0,239	85,2	+	5,1	85,6	380,2
Полтавська	10,0	-	393	142,8	-	14	4 761	+	0,452	211,1	-	9,3	91,5	531,9
Рівненська	41,2	-	320	204,0	-	6	1 636	-	0,381	14,6	-	17,9	53,6	412,7
Сумська	19,4	-	300	179,2	-	3	0	-	0,356	17,0	-	8,2	65,1	307,2
Тернопільська	14,7	-	645	135,8	-	11	440	-	0,439	9,3	-	3,9	60,8	303,1
Харківська	13,6	-	247	74,9	-	6	1065	-	0,204	46,0	-	8,8	82,6	581,1
Херсонська	5,4	-	82	370,8	-	9	587	+	0,030	43,9	+	2,1	110,6	661,4
Хмельницька	13,9	-	536	328,7	-	14	2 871	-	0,462	22,3	-	6,0	85,6	448,6
Черкаська	16,2	-	571	76,1	-	10	913	-	0,281	248,1	-	9,6	53,3	399,9
Чернівецька	30,9	+	349	104,3	-	11	556	-	1,107	16,6	-	7,4	21,4	135,7
Чернігівська	23,2	-	677	262,8	-	3	426	+	0,266	16,0	-	14,8	68,1	925,7
м. Київ	41,9	-	190	20,1	-	4	-	-	1,460	0,9	-	9,0	39,7	440,5
м. Севастополь

Показник 7 – Історико-культурні ресурси (значення індикаторів)

Область	Кількість історико-культурних об'єктів, що перебувають на державному обліку ²²⁷	Кількість пам'яток архітектури національного значення ²²⁸	Кількість елементів, включених до Національного переліку елементів нематеріальної культурної спадщини України ²²⁹	Наявність історико-культурних об'єктів Світової спадщини ²³⁰
АР Крим
Вінницька	4 329	166	9	-
Волинська	1 529	203	5	-
Дніпропетровська	11 708	35	5	-
Донецька	2 192	13	3	-
Житомирська	6 948	66	3	-
Закарпатська	1 568	137	7	+
Запорізька обл.	8 906	5	6	-
Івано-Франківська	3 944	151	10	-
Київська	6 190	137	6	-
Кіровоградська	5 021	17	2	-
Луганська	6 152	25	3	-
Львівська	8 479	822	10	+
Миколаївська	5 877	14	2	-
Одеська	4 449	71	10	-
Полтавська	4 694	61	7	-
Рівненська	2 365	109	8	-
Сумська	2 592	127	5	-
Тернопільська	4 172	180	4	-
Харківська	9 479	72	6	-
Херсонська	5 759	32	4	-
Хмельницька	2 896	230	3	+
Черкаська	9 103	56	4	-
Чернівецька	2 371	137	7	+
Чернігівська	8 897	171	4	-
м. Київ	3 521	181	4	+
м. Севастополь

²²⁷ Культурна спадщина України. URL: https://www.auc.org.ua/sites/default/files/kulturna_spadshchyna_orenda_pptx.pdf

²²⁸ Перелік об'єктів культурної спадщини національного значення, які заносяться до Державного реєстру нерухомих пам'яток України <https://www.kmu.gov.ua/nras/239966145>

²²⁹ Про затвердження Національного переліку елементів нематеріальної культурної спадщини України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/rada/show/v0105734-18#Text>

²³⁰ Список об'єктів Всесвітньої спадщини ЮНЕСКО. URL: <https://uk.wikivoyage.org/wiki/>

Показник 8 – Розвиток туристично-рекреаційної сфери (значення індикаторів)

Область	Кількість колективних засобів розміщення, од. ²³¹	Кількість місць (ліжок) у колективних засобах розміщення, тис. ^{232*}	Кількість осіб, що перебували у колективних засобах розміщення, тис. ²³³	Кількість спеціалізованих засобів розміщення, од. ^{234*}	Кількість місць (ліжок) у спеціалізованих засобах розміщення, тис. ^{235*}	Кількість осіб, що перебували у спеціалізованих засобах розміщення, тис. ^{236*}	Кількість суб'єктів туристичної діяльності (туроператорів, турагентів) ²³⁷	Кількість туристів, обслугованих туроператорами та тур агентами, тис. осіб ²³⁸
1	2	3	4	5	6	7	8	9
АР Крим
Вінницька	10	6,2	23,5	19	3,9	55,2	79	26,5
Волинська	36	6,1	28,3	73	3,9	30,2	70	10,0
Дніпропетровська	87	22,8	151,1	108	15,0	208,5	431	78,1
Донецька	65	17,4	73,3	76	15,0	52,8	82	18,7
Житомирська	16	4,0	17,7	13	1,8	13,7	59	11,2
Закарпатська	48	15,3	47,3	42	5,1	75,2	72	14,7
Запорізька обл.	119	39,5	92,8	243	32,2	205,5	147	33,2
Івано-Франківська	50	14,7	123,9	30	3,6	39,1	104	62,5
Київська	80	13,0	189,2	51	7,7	42,9	220	48,0
Кіровоградська	20	2,7	19,3	17	1,1	9,4	57	7,8
Луганська	7	1,5	6,6	4	0,3	4,0	37	3,4
Львівська	111	32,9	230,0	60	14,6	116,5	265	100,8
Миколаївська	83	29,2	72,9	192	25,9	116,9	89	11,1
Одеська	147	53,2	138,6	321	42,2	226,0	194	28,2
Полтавська	43	8,9	87,7	30	4,8	66,1	124	19,0

²³¹ Регіони України, 2020. Ч.1. Державна служба статистики України. Київ, 2021. С.216

²³² Колективні засоби розміщування в Україні у 2017 році. Статистичний збірник. Державна служба статистики України. Київ, 2018. С. 17

²³³ Регіони України, 2020. Ч.1..., с. 216

²³⁴ Колективні засоби розміщування в Україні у 2017 році..., с.16

²³⁵ Там само, с.19

²³⁶ Там само, с. 22

²³⁷ Регіони України, 2020. Ч.1..., с. 217

²³⁸ Там само, с. 222

*Примітка: дані за 2017 р.

Продовження додатку II

1	2	3	4	5	6	7	8	9
Рівненська	13	3,8	12,8	9	2,0	14,0	102	19,3
Сумська	17	2,9	27,2	17	1,7	11,6	85	12,0
Тернопільська	13	4,1	15,6	9	1,2	7,6	65	8,2
Харківська	66	13,9	80,1	59	2,2	39,2	234	44,0
Херсонська	70	24,7	66,5	168	22,6	113,9	54	13,8
Хмельницька	28	5,6	49,6	16	1,8	13,2	63	11,1
Черкаська	43	6,9	52,4	41	3,9	22,3	99	15,8
Чернівецька	11	4,0	11,0	6	0,7	3,1	55	7,8
Чернігівська	22	3,9	34,3	18	2,3	5,7	57	15,9
м. Київ	132	21,9	566,9	19	4,1	33,4	1 023	1 298,6
м. Севастополь

Природні чинники, які впливають на розвиток туризму і рекреації

Регіон	Лісис- тість, % ²³⁹	Фактична площа ПЗФ, га ²⁴⁰	Частка ПЗФ, % ²⁴¹	Національні природні парки ²⁴²		Регіональні ландшафтні парки ²⁴³		Кількість копитних звірів, тис. ос. ²⁴⁴
				Кількість	Площа, га	Кількість	Площа, га	
1	3	4	5	6	7	8	9	10
Вінницька обл.	13,1	60 189,4	2,27	1	20 203,40	4	18 468	10,7
Волинська обл.	31,0	220 232,0	10,93	3	121 767,80	0	0	11,3
Дніпропетровська обл.	5,6	99 757,1	3,12	0	0,00	5	14 500	6,6
Донецька обл.	6,9	100 360,0	3,78	2	61 326,50	6	28 927	3,0
Житомирська обл.	33,6	138 258,0	4,64	0	0,00	0	0	22,7
Закарпатська обл.	51,4	193 319,0	15,16	3	99 680,50	2	14 962	13,4
Запорізька обл.	3,7	138 183,0	5,08	2	94 882,90	1	1 025	1,7
Івано-Франківська обл.	41,0	222 383,0	15,97	5	120 339,70	4	78 929	9,3
Київська обл.	22,2	292 440,0	10,40	2	17 206,72	4	5 755	8,1
Кіровоградська обл.	6,7	100 319,0	4,08	0	0,00	2	78 758	7,5

²³⁹ Публічний звіт голови Державного агентства лісових ресурсів України за 2022 рік. Сайт: URL: <https://forest.gov.ua/storage/app/sites/8/public/zvit/publicnii-zvit-za-2022.pdf>.

²⁴⁰ Інформаційно-аналітичні матеріали Міністерства захисту довкілля та природних ресурсів України з питання «Аналіз площ природно-заповідного фонду України в розрізі адміністративно-територіальних одиниць за 2020 рік». Сайт: URL: <https://wownature.in.ua/wp-content/uploads/2021/05/Dovidka-PZF-2020-V3.0-.pdf>.

²⁴¹ Там само.

²⁴² Розподіл кількості та площі об'єктів природно-заповідний фонду України за категоріями та адміністративно-територіальними. сайт: URL: <https://wownature.in.ua/pro-nas/nasha-diialnist/zapovidaiemo/>.

²⁴³ Там же.

²⁴⁴ Статистичний збірник «Довкілля України» 2022. Сайт: URL: <https://stat.gov.ua/sites/default/files/Статистичний%20збірник%20«Довкілля%20України»%202022%20рік.pdf>.

Продовження додатку К

1	3	4	5	6	7	8	9	10
Луганська обл.	11,0	93 219,3	3,49	1	7 269,00	1	14 011	4,1
Львівська обл. обл.	28,5	177 944,0	8,15	5	79 587,50	5	56 541	19,7
Миколаївська обл.	4,0	77 238,2	3,14	2	41 497,48	5	39 345	2,7
Одеська обл.	6,1	154 390,0	4,63	2	49 176,10	2	15 320	5,1
Полтавська обл.	8,6	142 790,0	4,97	2	22 792,62	5	53 056	9,3
Рівненська обл.	36,4	199 545,0	9,95	2	30 767,11	3	58 708	17,9
Сумська обл.	17,8	178 589,0	7,49	2	39 575,20	1	98 858	8,2
Тернопільська обл.	13,3	123 349,0	8,92	2	18 681,48	3	42 997	3,9
Харківська обл.	12,0	74 843,6	2,38	3	22 690,00	7	20 544	8,8
Херсонська обл.	4,1	319 316,0	11,22	5	166 692,70	0	0	2,1
Хмельницька обл.	12,8	313 084,0	15,18	2	270 078,70	1	16 915	6,0
Черкаська обл.	15,1	64 746,1	3,10	2	11 227,23	0	5 563	9,6
Чернівецька обл.	29,2	103 598,0	12,80	3	27 801,60	2	36 473	7,4
Чернігівська обл.	20,9	250 720,0	7,86	3	41 988,50	3	85 045	14,8
м. Київ	37,2	21 148,8	25,30	1	10 988,14	4	2 652	9,0

Площі рубок та обсяги заготівлі деревини у 2018–2020 рр.

Регіон	Вкрита лісом площа, тис. га	Площа рубок, тис. га ²⁴⁵			Обсяги заготовленої ліквідної деревини, тис. м ³²⁴⁶		
		2018	2019	2020	2018	2019	2020
1	2	3	4	5	6	7	8
Вінницька обл.	346,5	17,6	18,4	13,7	646,2	671,0	584,2
Волинська обл.	624,6	31,3	33,4	23,9	1 496,6	1 291,6	1 202,9
Дніпропетровська обл.	179,2	2,9	2,7	2,8	84,7	77,3	67,2
Донецька обл.	184,1	3,8	4,5	3,8	67,4	66,6	52,7
Житомирська обл.	1 001,6	68,1	68,0	63,8	3 488,5	3209	2 876,0
Закарпатська обл.	656,7	24,4	22,7	20,7	1 239,1	1 090,3	840,3
Запорізька обл.	101,0	1,3	1,4	1,4	20,1	19,2	17,9
Івано-Франківська обл.	571,0	28,3	21,8	18,6	1 153,8	988,1	831,4
Київська обл.	624,1	29,9	35,6	36,9	1 785,7	1 647,4	1 728,5
Кіровоградська обл.	164,5	4,7	4,7	4,2	194,3	191,7	180,0
Луганська обл.	292,4	10,0	8,2	9,2	231,2	154,9	176,2
Львівська обл. обл.	621,2	27,8	23,3	19,9	1 210,6	1 027,8	1 015,9
Миколаївська обл.	98,2	1,8	2,1	1,8	24,9	26,7	22,4
Одеська обл.	203,9	4,3	4,1	2,2	81,8	75,0	34,1
Полтавська обл.	247,4	8,0	8,6	7,7	369,8	341,3	373,4
Рівненська обл.	729,3	42,0	42,8	39,4	1 794,1	1 736,5	1 470,4
Сумська обл.	425,0	24,1	23,0	19,9	1 045,3	1 001,1	1 002,1
Тернопільська обл.	183,2	7,5	7,6	5,7	256,1	269,0	244,9
Харківська обл.	378,3	18,4	18,9	15,6	461,7	534,6	459,6
Херсонська обл.	116,3	1,3	1,2	2,0	54,1	45,2	49,1
Хмельницька обл.	265,1	17,1	15,5	14,4	836,6	741,4	649,3

²⁴⁵ Збірник “Статистичний щорічник України” 2022 рік. сайт: URL: <https://stat.gov.ua/uk/datasets/lisohospodarska-diyalnist-0>.

²⁴⁶ Там само.

Продовження додатку Л

1	2	3	4	5	6	7	8
Черкаська обл.	315,1	20,2	17,7	19,9	762,9	526,5	785,7
Чернівецька обл.	236,7	12,6	11,2	8,4	623,7	569,7	540,4
Чернігівська обл.	665,7	29,2	30,5	26,1	1 547,7	1 474,1	1 568,1
м. Київ	31,3	8,9	8,9	0,0	218,8	110,6	0,0

Площі відтворення лісів та захисту лісів від шкідників і хвороб хімічним способом за регіонами України

Регіон	Площа відтворення лісів шляхом садіння і висівання лісу, га ²⁴⁷			Площа захисту лісів від шкідників і хвороб, га ²⁴⁸		
	2018	2019	2020	2019	2020	2021
Вінницька обл.	1 559	1 403	1 335	60	25	20
Волинська обл.	2 408	2 771	3 145	-	-	-
Дніпропетровська обл.	92	252	309	-	-	-
Донецька обл.	212	210	163	-	1 646	-
Житомирська обл.	5 825	5 694	5 482	-	-	-
Закарпатська обл.	891	822	769	380	380	-
Запорізька обл.	616	471	444	-	-	-
Івано-Франківська обл.	1 468	1 060	897	39	-	-
Київська обл.	3 562	3 060	2 516	97	2 219	-
Кіровоградська обл.	423	440	346	136	70	45
Луганська обл.	814	982	776	165	165	-
Львівська обл. обл.	1 870	1 458	1 206	4	5	4
Миколаївська обл.	12	177	223	-	-	-
Одеська обл.	1 559	1 403	1 335	-	-	-
Полтавська обл.	2 408	2 771	3 145	-	-	-
Рівненська обл.	92	252	309	-	-	150
Сумська обл.	212	210	163	-	-	-
Тернопільська обл.	5 825	5 694	5 482	-	-	-
Харківська обл.	119	37	59	1 269	-	1 165
Херсонська обл.	1 227	1 062	931	-	-	-
Хмельницька обл.	4 508	3 748	3 800	-	-	-
Черкаська обл.	1 464	1 487	1 384	-	2 067	-
Чернівецька обл.	682	630	605	-	-	-
Чернігівська обл.	542	512	459	-	2 474	768
м. Київ	123	67	134	-	-	-

²⁴⁷ Статистичний збірник "Довкілля України" 2022 рік. сайт: URL: <https://stat.gov.ua/uk/datasets/lisohospodarska-diyalnist-0>.

²⁴⁸ Там же.

Наукове видання

Конкурентоспроможність туристично-рекреаційної сфери Карпатського регіону України: оцінка, перспективи: *монографія* / ред. В. С. Кравців; ДУ «Інститут регіональних досліджень імені М. І. Долішнього НАН України». Львів, 2024. 223 с. (Серія «Проблеми регіонального розвитку»).

ISBN 978-966-02-4252-4 (серія)

ISBN 978-617-14-0246-1 (електронне видання)

Видавець: ДУ «Інститут регіональних досліджень імені М. І. Долішнього НАН України»

Адреса : 79026 м. Львів, вул. Козельницька, 4

Підписано до друку 01.07.2024 р.
Гарнітура "Times". Умов. друк. арк. 13,38.